

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Första kammaren.

Nr 40.

Onsdagen den 1 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 25 och den 27 nästlidne maj.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 33.

Vid föredragning av sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial nr 3, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden nr 74—76.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 105, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
statlig lager-
hållning
m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 311, hade Kungl. Maj:t under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 april 1938, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor finge verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i berörda statsrådsprotokoll angivna riktlinjer;

dels till Statlig lagerhållning m. m. för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,930,000 kronor;

dels till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

dels till Vissa omkostnader för statlig lagerhållning för budgetåret 1938/39 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor;

dels ock till Förlagslån för viss maskinanskaffning till industrien för budgetåret 1938/39 å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor.

Anslag till statlig lagerhållning m. m. (Forts.)

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. (nr 340) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl. (nr 489), vari hemställts, att kostnaderna för lagring av brödsäd i beredskapsändamål måtte utgå ur förslagsanslaget till statlig lagerhållning m. m.,

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *C. I. Asplund* (nr 355) och den andra inom andra kammaren av herrar *E. Hage* och *K. G. Viklund* (nr 503), vari hemställts, att riksdagen ville, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 311 angående anslag till statlig lagerhållning m. m., utöver det till Undersökningar, avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. begärda reservationsanslaget å 500,000 kronor, såsom reservationsanslag under samma rubrik för budgetåret 1938/39 ytterligare anvisa ett belopp, motsvarande den behållning av 280,000 kronor, som uppstått å det av 1937 års riksdag beviljade, obetecknade anslaget till arbetsföretag och malmföredlingsförsök för tillvaratagande av apatit m. m.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

I. a) medgiva, att upphandling och upplagring av varor intill ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor finge verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 29 april 1938 angivna riktlinjer;

b) till Statlig lagerhållning m. m. för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1,930,000 kronor;

c) med avslag å motionerna I: 355 och II: 503 till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. för budgetåret 1938/39 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

d) såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till Vissa omkostnader för statlig lagerhållning för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 4,000,000 kronor;

e) såsom kapitalinvestering i fonden för förslag till statsverket till Förlagslån för viss maskinanskaffning till industrien för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

II. avslå motionerna I: 340 och II: 489.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Till förlagslån för viss maskinanskaffning har i propositionen beräknats ett belopp av 5,000,000 kronor. Förslaget härom innebär i princip att åvägbringa en förstärkning av verkstadsindustriens maskinutrustning genom att från utlandet medelst statsmedel inköpa vissa arbetsmaskiner, som på fördelaktiga villkor kunna ställas till intresserade företags förfogande. Departementschefen har därvid utgått från att statens medverkan sker på så sätt, att vederbörande företag genom reservförrådsnämnden såsom lån erhåller erforderligt belopp i utländsk valuta. Utskottet har intet att erinra mot att det av departementschefen begärda beloppet varder för ändamålet anvisat. Utskottet förutsätter emellertid att, i den händelse för inköp avsedda maskiner tillverkas inom landet, leverans därav förbehålles inhemska firmor. Beträffande lånerörelsen vill utskottet allenast framhålla, att det givetvis bör få ankomma på Kungl. Maj:t att utse den myndighet, som kan visa sig mest lämpad att handhava denna verksamhet, samt att bestämma den form, vari lånen må utlämnas.»

Anslag till statlig lagerhållning m. m. (Forts.)

Herr **Borell**: Herr talman! I det föreliggande statsutskottsutlåtandet omförmäles bland annat, att i den kungl. proposition, som framlagts i denna fråga, för viss maskinanskaffning beräknats ett belopp av 5 miljoner kronor. Det omförmäles vidare, att förslaget härom i princip innebär att åvägabringa en förstärkning av verkstadsindustriens maskinutrustning genom att från utlandet medelst statsmedel inköpa vissa arbetsmaskiner, som på fördelaktiga villkor kunna ställas till intresserade företags förfogande såsom lån.

Utskottet har för sin del uttalat, att utskottet ej har något att erinra mot att det av departementschefen begärda beloppet varder för ändamålet anvisat. Därjämte har utskottet velat uttala den uppfattningen, att därest de maskiner, som komma i fråga, tillverkas inom landet, inhemska firmor må få kunna tävla med utländska om maskinleveranserna. Detta uttalande har emellertid under det brådskande och jäktande arbetet i utskottet fått en olämplig utformning, som i själva verket säger, att sådana leveranser skulle förbehållas utländska firmor.

För att utskottets utlåtande emellertid må riktigt återgiva vad utskottet avser anholder jag att få yrka att i motiveringen på sid. 6 göres den ändringen, att orden »leverans därav förbehålles inhemska firmor» utbytas mot orden »hinder ej bör möta för inhemska firmor att tävla om maskinleveranserna». Enahanda yrkande kommer att framställas i andra kammaren.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet endast yrkats, av herr **Borell**, att vad utskottet hemställt skulle bifallas med den ändring i utskottets motivering, att orden »leverans därav förbehålles inhemska firmor» utbyttes mot »hinder ej bör möta för inhemska firmor att tävla om maskinleveranserna».

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering samt vidare enligt herr **Borells** yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 206, i anledning av Kungl. *Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande* jämte Maj:ts proposition angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 307, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att

dels till försvarsberedskapens omedelbara stärkande å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 70,000,000 kronor,

dels ock medgiva, att fastigheten 3 $\frac{5}{8}$ mantal Roma klosters kungsgård i Roma socken å Gotland, med undantag av två till egendomen hörande utmarkskiften benämnda Gurpeskogen och Klosterängen, finge på av domänstyrelsen i yttrande den 25 januari 1937 föreslagna villkor överflyttas från domänverkets till flygvapnets förvaltning å tid, som finge genom överenskommelse mellan domänstyrelsen och flygförvaltningen närmare bestämmas.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr **H. Åkerberg** m. fl. (nr 347) och den andra inom andra kammaren av herr **E. Åqvist** m. fl. (nr 499), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att vid fördelningen av de medel, som riksdagen på grund

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
av Kungl. Maj:ts proposition nr 307/1938 torde komma att bevilja, Kungl. Maj:t måtte till anskaffande av sjukvårdsmateriel för armén anvisa ett efter behovet för det fullständiga täckandet av bristerna i första utrustningen erforderligt belopp;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *M. Västberg* (nr 356) och den andra inom andra kammaren av herrar *H. Molander* och *O. W. Lövgren* (nr 488), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att en i alla avseenden fullständig utredning, berörande det s. k. kustartillerialternativet, måtte utföras av sakkunniga myndigheter samt att för utförande av erforderliga undersökningar och ritningar över lavettkonstruktion och transportmedel för ett rörligt kustförsvarsartilleri måtte anvisas ett belopp av 25,000 kronor;

dels en inom första kammaren av herr *C. Lindhagen* väckt motion (nr 357), vari hemställts, att riksdagen i anledning av propositionen nr 307 om försvarsberedskapens ytterligare stärkande ville överväga om ej nämnda proposition grundade sig på ett överilat beslut och därför borde för närvarande avböjas;

dels ock en inom andra kammaren av herr *N. Flyg* m. fl. väckt motion (nr 498), vari hemställts, att riksdagen måtte avslå regeringens proposition nr 307.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) avslå motionen I: 357;

b) avslå motionen II: 498;

c) till försvarsberedskapens omedelbara stärkande å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 70,000,000 kronor;

d) medgiva, att fastigheten 3⁵/₈ mantal Roma klosters kungsgård i Roma socken å Gotland, med undantag av två till egendomen hörande utmarksskiften benämnda Gurpeskogen och Klosterängen, finge på av domänstyrelsen i yttrande den 25 januari 1937 föreslagna villkor överflyttas från domänverkets till flygvapnets förvaltning å tid, som finge genom överenskommelse mellan domänstyrelsen och flygförvaltningen närmare bestämmas;

e) avslå motionerna I: 356 och II: 488;

II. att motionerna I: 347 och II: 499 måtte anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anförte.

Herr statsrådet **Levinson**: Herr talman! På sid. 8 i utskottets utlåtande finnes ett uttalande rörande anslagsbehovet för sjukvårdsändamål och utskottet framhåller angelägenheten av att den jämkning, som är förutsatt kunna ske i den anslagsplan, som förelagts riksdagen för granskning, »i första hand bör komma sjukvårdsutrustningen för försvarsväsendet i dess helhet till godo».

Med anledning härav vill jag göra det påpekandet, att de för ifrågakvarande ändamål beräknade beloppen äro avvägda sinsemellan och i förhållande till andra, som syfta till försvarsberedskapens omedelbara förstärkande. Hänsyn har därvid även måst tagas till de möjligheter, som stå till buds att före utgången av nästa budgetår verkställa de anskaffningar, som äro å bane.

Det är givetvis från Kungl. Maj:ts sida ingen erinran mot att sjukvårdsbehovet hos försvarsväsendet, såväl vid armé som marin och flygvapen, tillgodoses så långt möjligt är, men det vore icke lämpligt, om utskottets uttalande skulle tilläggas den bindande betydelsen, att Kungl. Maj:t skulle vara nödsakad att vid prövning av eventuella jämningsfrågor ovillkorligen följa utskottets uttalande på denna punkt.

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

Herr Lindhagen: Herr talman! I första punkten av utskottets hemställan har jag fått hedern att få min motion uppmärksammas genom ett avslagsyrkande. När sålunda min sak står först och när jag också är den enda, som här i kammaren hyst några tillkännagivna betänkligheter nu likaväl som den 16 mars mot den andra upprustning, som nu riksdagen i år i panikens tecken företager, anser jag mig uppfordrad att börja debatten i frågan.

I mitt yrkande i motionen hemställes konciliant »att riksdagen i anledning av propositionen nr 307 om försvarsberedskapens ytterligare stärkande ville överväga om ej nämnda proposition grundar sig på ett överilrat beslut och därför bör för närvarande avböjas».

För närvarande kulminerar ju vår utrikespolitik i att söka sin tillflykt företrädesvis, ja nästan uteslutande, i efterliknandet av stormakternas upprustningspolitik. Vad kan det då vara, som gör, att vi i vårt avskilda läge, där vi för närvarande icke äro hotade mer än förut, inte skulle nöja oss ens med den upprustning, som förekom och antogs i försvarsbudgeten, utan i förskräckelse över ökad osäkerhet i världen vilja ytterligare lägga ett påbröd till de nyssnämnda avsevärda beloppen? Man inskränker sig inte bara till detta utan har sagt, att det är bara början till en tredje upprustning, särskilt vad det gäller sjöförsvaret, då vi skola taga ståndpunkt till frågan om de stora artillerifartygens, slagskeppens, anskaffande eller deras ersättande med kustbatterier m. fl. framtida ökningar, som vi väl vid nästa riksdag få taga hand om genom någon kungl. proposition, förmodar jag.

Vad är det då som inträffat och som gjort att vi den 16 mars i år här i riksdagen mötte en så upphetsad farhåga både hos regeringen och hos partiledningarna och följaktligen också hos partierna? Jo, det var det, att Tyskland genom sin diktatur hade förklarat, att det för Tyskland gällde såsom ett befogat krav att åtminstone någorlunda under en hatt samla »alla, som talade tyska» och bodde samman. Det ju språket, som sammanhåller nationaliteterna mest och som karakteriserar en nationalitet. Varför skulle detta då innebära någon anledning till farhåga? Detta var ju tvärtom ett uppslag till att den gamla principen om nationaliteternas självbestämmanderätt såsom den första realpolitiska förutsättningen för en världsfred komme till övervägande. Den abessinska nationalitetsfrågan har ju också varit en nationalitetsfråga, som upprört världen, men då nu Tyskland kommer och säger, att alla tyskar böra få någorlunda samlas under en hatt, bli vi förskräckta. Om det kan ske utan krig, är det ju en välsignelse för Europa och världen. Annars kommer det i tidernas längd att ske i alla fall genom krig.

*

Jag förstår inte svenska statsmakternas berörda oöverlagda upphetsning. Det visade sig ju också, att Tyskland särskilt pekat på *de större sammanhängande tysktalande områdena*, nämligen spillrorna av Österrike och den nya självständiga staten Tjeckoslovakien.

Österrikes slutliga ödestimma har nu lösts genom »Anschluss» — anslutning — som det kallas. Jag minns så väl, hur upprörda vi vänstermän voro över att det vid fredsslutet skulle förbjudas för Tyskland och Österrike att söka komma till något slags Anschluss. Ty det tyckte vi vore dessa tysktalande folks ensak, och då borde man inte förbjuda något sådant. Nu anser även »vänstern» i Sverige, att det är något oerhört, att denna Anschluss fått inträffa. Jag förstår inte varför. Men det är väl därför, att vi här i landet äro så obekanta med den verkliga världsfredens förutsättningar.

Så har nu också upprullandet av problemet *Tjeckoslovakien* ej kunnat undgåas.

Varför kunna inte *svenskarna hämta föredöme från sin egen historia* och

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
 låta leda sig av detta närliggande rättesnöre. Förr i världen hade vi genom krig lagt under oss många östersjöländer, där folket inte talade svenska och således hade annan nationalitet. Sedan förlorade vi dessa — även om de kunde ha något mera berättigande för den tidens förhållanden — oanständiga erövringar genom krig. Så länge vi hade främmande nationaliteter under oss, voro vi stadda i ständiga krig.

Nu äro vi lyckliggjorda genom att vi, som det heter, »förlorat» dessa obehöriga besittningar. Och sedan ha svenskarna ju såsom ett lysande exempel i Europas historia haft den längsta fred som förekommit på senare tider inom denna olycksaliga världsdel.

Genom *segerfreden* erbjöd sig ett tillfälle att skänka Frankrike säkerhet, och man kan förstå, att Frankrike både ville ha och hade rätt att få säkerhet efter de invasioner från tyskarnas sida, som två gånger, 1870 och 1914, skett inom Frankrikes landamären. Men man vinner inte säkerhet genom att bygga upp en ny ordning, som skapar ny och ytterligare osäkerhet. Även en sådan statsman som Masaryk tog emot eller nödgades ta emot pådyvlandet på Tjeckoslovakien av icke mindre än tre klara irridenta. Det kunde inte leda till annat än mycken osäkerhet i Europa och stor osäkerhet främst för Tjeckoslovakien. Och nu rullas såsom vi se följderna upp för samtiden.

Sudettyskarna röra på sig, ungrarna röra på sig, och den polska minoriteten rör på sig.

Då jag en gång befann mig på en resa till en fredskongress i Aten och Delfi, blev jag inbjuden på återvägen såsom gäst till Ungerns huvudstad Budapest. Vid de förhandlingar och umgänge, som då förekommo, förklarade en av de ledande, att han hade frågat Masaryk, varför en kompakt ungersk befolkning i så stor utsträckning blev fastnitad vid Tjeckoslovakien, där man talade ett helt annat språk, och om presidenten inte tyckte detta var orätt. Då lär Masaryk ha svarat: »Jag förstår, att ungrarna lidit orätt men jag kan icke få mitt folk med mig för en rättelse.» Därav ser man, hurusom även förslavade nationaliteter bli färdiga för utövande av enahanda förtryck när de blivit herrar. En följd av att karaktärsdaningen, det viktigaste problemet, kvarstår som det mest försummade även i vår tid.

Nu hoppas världen att detta omaka äktenskap bör kunna lösas utan krig. Eljest, om man aldrig rör vid det, kommer det i alla fall i tidernas längd att lösas genom ett europeiskt krig.

Det ser nu ut som om det skulle jämka ihop sig till fred till sist. Ty det går väl inte an att för upprätthållande av en orättfärdighet kasta in Europa i något så oerhört som en nutida krigsföring. Detta drar sig nog vilken härskare som helst för. Här föreligger således inte den ringaste anledning till panik från svensk sida. Jag har nitälskat för dessa frågor i riksdagen och annorstädes hemma och ute ända sedan 1911 och fått lära mig att nationalitetsproblemet är den första förutsättningen för en världsfred. I det avseendet stå alla, som ha samma mening, i närmaste samklang med *den andra internationalens program* och dess socialistiska förkunnelse. Det rekommenderar. Ett oavbrutet kämpande för nationaliteternas självbestämningsrätt och frigörelse från förtryck är den andra internationalens, således också socialisternas önskemål just nu. Jag står sålunda inte här såsom någon förrädare inom socialismen, utan har socialismens högsta grundlag i det utrikespolitiska problemet med mig.

*

Vårt andra utrikespolitiska program — vid sidan av efterliknande av stormakternas upprustningar — är iakttagande av *en obrottslig neutralitet*. Det innebär ingenting nytt. Det ha vi gjort allt sedan Krimkrigets dagar och alla efterföljande krig. Vi ha gjort det officiellt utan att ta parti för vare sig den ena eller den andra av de krigförande. Detta hindrar dock ej att i alla

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

dessa krig och även i det, som nu hotar, nationen inom sig har privat varit delad i olika meningar, om vilken part man tillönskat framgång i kriget eller icke. Ett undantag var väl dock kriget 1864 mot Danmark. Men officiellt ha vi som sagt iakttagit obrottslig neutralitet. Det är inte heller någon förtjänst att slå sig till ro med en så självklar självbevarelsedrift. Därför äro vi nu eniga inom nationen på denna yttre front. *Men det är väl inte nog med att upprusta i dårskap och iakttaga neutralitet av räddhåga. Det rätta sinnelaget påkallar väl en samtidig framryckning för den varaktiga världsfreden och dess självskrivna förutsättningar, och om vilka Europa envist tiger. Även Europas pacifism är lika orörig.* Den bara pladdrar om att vi skola ha fred och att rustningarna böra »minskas», ehuru man uppenbarligen inte kan minska rustningarna, om man på samma gång bibehåller deras orsaker. Pacifisterna stå sålunda förvånade och undrande inför en upprustning, i vilken de själva äro medbrottslingar genom att sätta punkt efter nämnda pladder utan att ha plats för någon realpolitik bakom detta sitt menlösa tal. Av denna pacifismens undergång få vi höra en återklang, när vi komma fram på föredragslistan i dag till utrikesutskottets behandling av motioner rörande vår utrikespolitik. Utrikesutskottet står enigt om samma negativa ståndpunkt och samma tal om fred och återigen *fred utan någon realpolitisk inställning.*

Vad som fångar svenska statsmakternas intresse synes endast vara om vi skola stå kvar i Nationernas förbund, och om vi då skola åtaga oss solidaritet inför s. k. sanktioner, militära och ekonomiska.

Icke heller våga vi *bestå oss med någon grämlse över den nuvarande barbariska krigföringen.* Vid sekelskiftet pågick ett allmänt bemödande att humanisera kriget. Men nu skola vi gladeligen följa med i upprustningen även i luften, och de största anslag som nu beviljas äro avsedda för sådan upprustning. Men det var väl ett guds finger i denna dårskap, när det första Junkerbombplanet från Tyskland, som enligt vissa tidningar kostat 400,000 kronor och enligt andra 600,000, störtade i Östersjön med tre oskyldiga offerväsenden. Planet förunnade ej Sverige den stora lyckan att få användas till mordredskap mot landstigningar eller egna eskapader på andra sidan av våra hav.

Samtidigt ha vi beviljat häromdagen 600,000 kronor för skyddsvalv över en kraftstation. Dessutom ävlas man mångenstädes och snart nog överallt att förse befolkningen med bombfria valv under bostadshusen eller annorstädes — valv som efter nästa »vetenskapliga» upptäckt kanske ej äro bombfria. Enskilda spekulanter bringa i marknaden gasmasker, vilka inköpas med en iver som stormakternas förstörelseredskap redan vore på väg genom luften mot vår neutrala litenhet här uppe i Norden. Justitieministern, som nu sitter hos oss i kontemplation över detta betänkande, har dock låtit dela ut till oss ett statsmannatal, som han höll i någon bygd nyligen. Där klandrade han just denna panikstämning och dess oöverskådliga ekonomiska åderlätningar. Men ändå har statsrådet utan reservation undertecknat detta yttersta uttryck för panikstämning, nämligen vår andra upprustning i år, som nu föreligger på kamrarnas bord.

För min del har jag ej kunnat undgå att i riksdagen förorda ett svenskt eller nordiskt initiativ till en internationell överenskommelse om att upprätthålla de två Haagkonventionernas 1899 och 1907 enhälligt antagna bestämmelser, varigenom luftkriget redan då fördömdes. Det få vi komma till, när vi få begrunda, vilket intresse utrikesutskottet ägnat den saken.

*

Vi få väl i alla fall erkänna att *den nordiska utrikespolitiken är fattig.* Den Fågel Fenix, som väntar på att få stiga upp ur förödelsen, är *den internatio-*

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
nella rättsordningen med dess förglömda och föraktade förutsättningar. Det är vår epoks kardinalfråga. Den behandlas inte i Europa, den behandlas inte i Amerika och den behandlas inte i världen. Och i Norden sluta vi upp uteslutande om att hålla oss utanför eventuella krig. Detta senare är visserligen för Norden en särdeles viktig sak. Men Norden bör väl av hjärta, förstånd och självbevarelsesdrift vakna upp någon gång för vår kallelse och av flera skäl föra ut i världsdiskussionen problemet om en ny värld och de konkreta förutsättningarna för dess tillblivelse. Är det någon vinning och ära i att Norden i stället, såvitt på utrikespolitiken ankommer, utsuges med skattehöjningar både för den ena och den andra fruktansvärdt improduktiva uppgiften?

Härtill skulle jag även vid detta tillfälle vilja sluta med att upprepa en »undran», som nedskrivits även i den motion, om vilken nu är fråga.

*

Hur skulle det vara, om Norden svarade på de beträngda stormakternas för-
tviqlade upprustningar utan ände med en total avrustning, svarade på krigets maximiprogram med fredens maximiprogram? Skulle inte detta även skänka Norden en vida större trygghet än vi nå genom våra fattiga efterlikningar av det stora eländet, vilka snarare inbjuda till överfall?

Vid ett samkväm för åtskilliga år sedan hos en nu avliden ledamot av denna kammare, liberalen Alkman, berättade skulptören Milles följande. Då han såsom ung konstnär svalt sig fram i Paris, föll det honom in en aften att mitt på den brusande bulevarden placera ett litet tänt ljus. Han drog sig tillbaka till ena gångbanan och iakttog, att hela den tunga och brådska trafiken skönade det lilla ljuset och lät dess milda låga brinna till slut. En dam i sällskapet steg upp och sade, att hon från andra trottoaren också iakttagit det lilla ljusets fred.

Jag frågar då mig, och jag frågar Eder: Skulle ej ett nordiskt norrsken från en liten avrustad värld bli lika aktat av krigsrustningarnas tunga trafik på de utrikespolitiska villovägarna?

Den som varit med länge i det politiska livet har ju en viss vägledning av att han fått uppleva skilda epoker, skilda böljeslag inom nationen och dess politik, och till dem hör jag, kanske numera den ende i riksdagen. Jag började mina försvarspolitiska uttalanden om militarismen vid sekelskiftet och tillägnade mig då den bland liberaler och socialdemokrater särskilt på landsbygden eldande appellen: *ej en man, ej ett öre åt militarismen*. På den tiden gick vänsterns ungdom, särskilt på landsbygden, med det avbrutna geväret i knapphållet som en symbol för deras andliga inställning för tillfället.

Sedan erövrade militärväsendet småningom även den svenska terrängen allt mer. Vad var orsaken? Jo orsaken var den, att Sverige och dess pacifism liksom den europeiska pacifismen svävade i den synvillan, att man kunde avskaffa kriget och rustningarna med bibehållande av deras orsaker. Dessa orsaker fingo ej stiga fram i dagen. De hölls nere i Nifelhem och frätte där nerifrån vulkaniskt i medvetandena med sina verkningar. På det sättet kom upprustningen, stödd av de bibehållna och skyddade orsakerna till krig och rustningar, allt mer upp på dagordningarna. Den sannskyldiga freden var överallt en politisk flyktning.

*

Högern har nu hos oss alltid haft »Försvaret främst» på sitt program. Vänstern sade åtminstone: Sakta i backarna. Nu äro vi framme vid en enig partilinj för Försvaret främst, och inte ens Sakta i backarna är längre någon statskonst, och den nu framlagda propositionen om en andra upprustning varslar

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

och en tredje upprustning riksdagen 1939 särskilt i sjöförsvaret. Även åtskilliga officerare betrakta dylika ensidigt mekaniska ansatser som slag i luften. Det viktigaste säga de är den bristande individuella utbildningen, som måste förkovras genom längre värnplikt och intensivare insikter inom befälskåren.

Till och med »Upprustningen främst» har nu vunnit burskap. Högern har varit framsynt i att aldrig syssla med freden och orsakerna till rustningarna. Den har varit konsekvent, och den får nu allt vad den vill ha. Den behöver inte vara skiljaktig mera. Försvaret främst har flaggan i topp. Vänstern sitter som galärslav och rör den gamla försvarsmadan ut i stöpet med Gustav II Adolfs kyller i akterspegeln och Karl XII:s modiga karlatag som gallionsfigur.

Och ändå, vad betyder detta lilla försvar mot den ryska fara, som högern fortfarande principiellt fruktar, åtminstone i valrörelser, eller diktaturernas faror, som vänstern principiellt fruktar under alla förhållanden utan eftersinnande, att diktaturerna tillkommit icke minst av vänsterns i dessa länder utrikespolitiska tafatthet och dito segling alltmera företrädesvis i grunt vatten.

Haven, som omge oss, tillåta ju för övrigt inte så mycket spaningsflygningar och bombkastningar. Och knappast kunna vi hoppas få använda flygplanen och bombplanen i främmande land. Det skulle väl då vara, när det lyckats med en invasion mot oss, på vårt eget territorium, som vi skulle mot den gränslösa övermakten fåfängt ställa denna lilla försvarsberedskap.

Jag förmodar, ja jag vet, att svenska folkets menige visst inte äro ense om denna andra upprustningsproposition och dess profeterade efterföljare. Det skulle vara intressant att få *en folkomröstning just i denna fråga*, om de menige vilja vara med om upprustningen nummer två vid 1938 års riksdag, nummer tre vid 1939 års riksdag och så vidare. Staten borde då arvodera de olika partiernas utvalda talare, så att folket finge höra dem allesammans och inte bara ett partis. Då finge vi se, hur det komme att gå. Men vad betyder folkomröstning och folkets mening i vår tid, där allting enligt naturlagar strävar mot att ärendena måste avgöras genom ansatser till diktatur för att någonsin komma i hamn? Snigelgången i det mesta, som ej kan köpas med pengar, är ingalunda någon uppsätlig företeelse. Det ligger naturlagar bakom den.

Ett gammalt ord säger: Endast dårarna bygga dammar av spån om vårna. — Vi befinna oss i en fruktsvärd islossning till en ny vår, en ny epok i historien, och att söka fördröja den med dvärgagärningar är endast bortkastad politik. En sådan dårskap synes mängden av mekanisk försvarsberedskap som nu föreslås i upprustningen nummer två, vara, en upprustning utan någon som helst *samverkan med planlagda initiativ för en internationell rättsordning, som icke bygges upp på talesätt och undanflykter och räddhåga utan på den realpolitik i handling, som väntar på oss*.

Trots nu *enigheten* i vårt krokben mot den nya vårens brusande annalkande, *enigheten* i utrikesutskottet, *enigheten* i statsutskottet, *enigheten* i de stora partiernas styrelser och nu i dag i kamrarna *om en negativ utrikespolitik* ha vi inte alls, som vi tro, hela folket med oss, om det finge göra gällande sin mening och finge en allsidig upplysning från båda sidor, ty när det gäller sådana här frågor, gäller dock till sist i den stora nöden att: »Folkets röst, Guds röst.» Men det heter också i ett ordstäv: All vår början bliver svår, bättre går det år från år, och vi få med tålmod avvakta personalförändringar i riksdagen och dess utskott och nya valrörelser, som kunna förbereda ett framsteg åtminstone så småningom och så att man ser, att det verkligen är ett framsteg och icke en tillbakagång som den vi i dag sitta bänkade inför. Ty enligt na-

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
turens visa lagar kommer efter en islossning alltid en ny vår, hur tokigt vi än bära oss åt.

*

Ja, herr talman, nu har utskottet inte alls sysslat med motiven för min motion, med frågan om den här propositionen icke tillkommit i överilning. Motionen ger utförliga skäl därför, och tänka vi på Sveriges egen historia, borde vi kunna förstå, att det kanske var en överilning att förskräckas inför förverkligandet möjligen på ett par punkter av historiens och andra internationalens erinran om nationaliteternas självbestänningsrätt såsom inkörsporten till den varaktiga fredens rike. Allt detta hoppar utskottet kallblodigt över. På visst sätt gör utskottet kanske klokt däri. Ty det är *ibland bättre att fly än illa fäkta*, det medger jag gärna. Men man kan ju också vara uppriktig någon gång, då det behövs, och det behövs verkligen här.

Jag skulle således, herr talman, egentligen begära återförvisning till utskottet för att få ett svar på motiven till motionen I:357, som står främst bland utskottets yrkanden. Jag befarar dock att utskottet är enigt om att det inte varit någon överilad panik på tapeten, fast det var det, och att den andra upprustningen varit berättigad, fast den inte var det. Jag kan därför knappast förvänta bifall till min formulering. Den vädjar för övrigt till riksdagens omprövning. Då denna numera inte heller kan framkallas och ernås, får jag falla tillbaka på min egen omprövning.

Och den leder mig till, att jag nu till sist, herr talman, *yrkar avslag på den kungliga propositionen.*

Herr Akerberg: Herr talman! Jag ber att bara med några ord få uttrycka min tillfredsställelse med utskottets uttalande rörande den motion, som jag och några andra väckt angående tillgodoseende av en bättre beredskap i fråga om sjukvårdsmateriel. Nu har statsrådet Levinson gjort det uttalandet rörande detta uttryck i statsutskottets utlåtande, att detsamma icke bör få tolkas så, att om jämkning skall ske i den utgiftsplan, som här föreligger, sjukvårdsbehoven skola gå före alla andra behov. Jag vill med anledning av detta säga, att utskottet har ju uttryckt sig mycket försiktigt. Det har hänvisat till Kungl. Maj:ts eget uttalande om att sådana jämkningar böra kunna ske och då uttalat att man därvid bör i första hand försöka tänka på sjukvårdsmateriel. Denna sjukvårdsutrustning är enligt min och även många andras, jag skulle tro även de rena militärernas, uppfattning den svagaste punkten i 1936 års försvarsordning.

Den begäran om anslag på 70 miljoner, som regeringen kommit med, är ju föranledd närmast av det oroande läget i Europa. Den får fattas som en appell om att vad som än händer, skall Sverige vara berett att hävda sig och behålla sitt territorium intakt. Jag vet inte någonting, som skulle kunna oroa mera än det, att i en sådan kris vår militära sjukvårdsutrustning inte stode i nivå med den övriga utrustning, som vi skaffat oss. Jag vill också påpeka, att när det gäller en sådan anskaffning, är det ofta fråga om saker, som det tar en mycket lång tid att tillverka och som man alltså inte bör tänka på i allra sista stund. Man bör inte draga ut på tiden med att göra upp en verklig plan för detta.

Naturligtvis bör regeringen i första hand avgöra vad som är nödvändigt att anskaffa och göra avvägningen emellan de olika behoven. Jag har ingen anledning att motsätta mig den tolkning, som statsrådet Levinson här gjort, av utskottets uttalande, men jag vill å andra sidan inte vara med om att värdet av detta uttalande skjutes åt sidan. Det bör vara en hjärtesak både för riksdag

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
och regering att tillse, att de behov som med sådant allvar här göra sig gällande tillgodoses på kortast möjliga tid och om inte det är möjligt inom ramen av dessa 70 miljoner, så med andra medel, som säkert stå till regeringens förfogande.

Herr **Borell**: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 207, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar m. m.

Punkten 1.

Under punkten 55 av fjärde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels till viss materielanskaffning för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 16,000,000 kronor,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1938 anfört gå i författning om beställande av viss luftvärnsmateriel för en kostnad av högst 20,000,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *F. Domö* m. fl. (nr 135) och den andra inom andra kammaren av herr *G. Bagge* m. fl. (nr 251), hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte vid behandlingen av Kungl. Maj:ts begäran om bemyndigande att beställa viss luftvärnsmateriel för hemortens skydd mot luftanfall uttala sig för att luftvärnsmateriel till en kostnad av 1,539,800 kronor måtte disponeras för Karlskrona örlogsstations räkning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) till viss materielanskaffning (anslag nr 1) för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 16,000,000 kronor,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 4 januari 1938 anfört gå i författning om beställande av viss luftvärnsmateriel för en kostnad av högst 20,000,000 kronor,

c) avslå motionerna I: 135 och II: 251, i de delar varom här vore fråga.

Herr statsrådet **Levinson**: Herr talman! Punkten 1:o) i utskottets utlåtande avser bland annat bemyndigande för Kungl. Maj:t att gå i författning om beställande av viss luftvärnsmateriel för en kostnad av högst 20 miljoner kronor. I motioner har framställts yrkande om att luftvärnsmateriel till visst belopp skulle avses för luftförsvaret av Karlskrona örlogsvär. Utskottet har med anledning av motionerna yttrat, att utskottet förväntar, att de synpunkter

Ang. viss materielanskaffning för lantförsvaret.

Ang. viss materielanskaffning för lantförsvaret. (Forts.)
som motionsvis framförts komma att av Kungl. Maj:t beaktas, och vid sådant förhållande icke funnit skäl föreligga att tillstyrka vad i motionerna yrkats.

Självfallet kommer Kungl. Maj:t också att beakta de synpunkter som motionsvis framförts, och jag vill här endast meddela, att vi utgå ifrån att utskottsuttalandet på denna punkt icke är avsett att ovillkorligen binda Kungl. Maj:t vid den i motionerna ifrågasatta dispositionen av viss del av den blivande luftvärnsmaterielen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 2—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för vårterminen 1938 till vissa allmänna läroverks ljus- och vedkassor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till övergångsstat för budgetåret 1937/38.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. avskrivning av engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat kapital.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i innevarande års statsverksproposition även som i propositionerna nr 2, 8 och 76 därom gjorda framställningar hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) å riksstaten för budgetåret 1938/39 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i fonden för förslag till statsverket avseende Vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisa ett reservationsanslag av 12,270,000 kronor;

Ang. avskrivning av engångskostnader för försvarsväsendets byggnader
m. m. (Forts.)

b) å övergångsstat för budgetåret 1937/38 till Avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat lånekapital anvisa ett anslag av 12,697,000 kronor;

c) å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1937/38 till Avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat lånekapital anvisa ett reservationsanslag av 3,263,500 kronor.

Enligt en vid utlåandet avgiven reservation hade herrar *Svensson* i Kompermåla, *Andrén*, *Carlström*, *Sundberg*, *Magnusson* i Skövde och *Olsson* i Staxäng ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) å riksstaten för budgetåret 1938/39 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i fonden för förlag till statsverket avseende Vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisa ett reservationsanslag av 5,800,000 kronor;

b) och c) = utskottet.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Vid antagandet av 1936 års försvarsordning förutsattes att de avskrivningar, som skulle göras på vissa av försvarets byggnader, skulle ske enligt en då uppgjord tioårsplan. Nu har emellertid finansministern föreslagit, att hela beloppet på en gång måtte avskrivas och sålunda helt försvinna ur räkenskaperna. I det läge, vari vi nu befinna oss, och när under riksdagens lopp på grund av särskilda förhållanden väsentligt ökade anslag till försvaret blivit nödvändiga, ha reservanterna till utskottets utlåtande ansett att man borde begränsa avskrivningarna till i huvudsak vad som från början varit avsett. De nya utgifter under riksdagen, som ha tillkommit, ha t. o. m. föranlett förslag om väsentliga skattehöjningar. Genom det förslag, som reservanterna i sin reservation framlagt, göres en minskning i avskrivningsposten med 6,470,000 kronor. Reservanterna förmena, att om finansministern vid statsverkspropositionens uppgörande i höstas haft att räkna med dessa nu tillkomna försvarsutgifter, hade han säkerligen själv dragit sig för att föreslå en omläggning, varigenom man på en gång helt avskriver dessa byggnader. Vi äro sålunda av den meningen, att de skattehöjningar, som nu måste göras, kunde ha blivit mindre, om man inte hade vidtagit så stora avskrivningar, och att således skattehöjningarna i viss mån i stället komma att öka statens förmögenhet.

Vi ha velat göra denna reservation för att fästa uppmärksamhet på saken, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Den plan, som antogs för amortering av dessa byggnader, avsåg en tidrymd av tio år. Det är en ganska lång tidrymd, när det gäller byggnader för försvarsväsendets ändamål. Dessutom ha väsentligt förändrade förhållanden inträtt, sedan detta beslut fattades. Det ställes allt större krav på försvaret, och nya utgifter måste beviljas för försvarets stärkande. I år ha vi beslutat ökning i kostnaderna för försvaret med många tiotal miljoner, men med all sannolikhet kommer det att ställas stora krav på statsmakterna även under kommande år. Kan man därför under ett gynnsamt inkomstläge betala dessa byggnader något snabbare än enligt den ursprungliga amorteringsplanen, kan detta icke vara annat än en klok ekonomi.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. avskrivning av engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. lån för anläggning av ett oljeraffinaderi. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för anläggning av ett oljeraffinaderi i Nynäshamn.

I detta utlåtande hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 325 framlagda förslag, hemställt, att riksdagen måtte till Lån för anläggning av ett oljeraffinaderi i Nynäshamn för budgetåret 1938/39 såsom kapitalinvestering i fonden för låneunderstöd anvisa ett reservationsanslag av 6,000,000 kronor.

Herr **Ekströmer:** Herr talman! När det gäller ett så pass stort belopp som 6 miljoner kronor, skulle åtminstone jag för min del gärna ha önskat, att riksdagen fått sig förelagd en kalkyl över anläggningens räntabilitet, så att man närmare kunnat bedöma de eventuella riskerna när det gäller ett så betydande belopp. Emellertid synas de namn, som stå bakom ansökan, och dessutom det skydd, som riksdagen för några dagar sedan beviljade ett företag som detta mot illojal konkurrens, borga för att företaget skall bli framgångsrikt, och jag vill därför gärna med min röst medverka till projektets genomförande.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet yttrade i går, att vi inom högern — jag kommer inte riktigt ihåg hur orden föllo — merendels motsätta oss anläggning av nya företag här i landet. Jag vet inte riktigt hur ett sådant uttalande kunde komma att fällas, men jag vill i varje fall på det allra kraftigaste bestrida detsammans riktighet. Det är så långt ifrån sanningen, att vi tvärtom anse en kraftig expansion av vår industri och vårt näringsliv i övrigt vara oundgängligen nödvändig för att vi i framtiden skola kunna bära de ständigt ökade statsutgifter, som vi här ideligen besluta. Men det skall vara en *sund* utveckling, en *sund* expansion. Goda företag vilja vi gärna stödja, men vi äro ej beredda att utan vidare stödja mera lösliga projekt, som exempelvis den där trähusexporten, som vi talade om i går, och som grundade sig på bristfälliga utredningar av personer, som veterligen icke ådagalagt någon kompetens alls för att bedöma exportaffärer. I sådana fall vänta vi med vårt godkännande tills en grundligare utredning visat, att företagen verkligen bli uppbyggda efter sunda affärsprinciper.

I den nu föreliggande frågan, herr talman, synes mig saken ligga på ett helt annat plan, och jag vill, som jag nyss sade, för min del gärna med min röst medverka till att detta företag blir realiserat. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande utlåtande hemställt.

Ang. stödjan- de av träd- gårdsnäringen m. m. Föredrogs ånyo sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Enligt överenskommelse mellan bevillningsutskottet och jordbruksutskottet hade till behandling i sammansatt bevillnings- och jordbruksutskott hänsku-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

tits Kungl. Maj:ts den 22 april 1938 dagtecknade, till jordbruksutskottet hänvisade proposition, nr 303, angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I förevarande proposition hade Kungl. Maj:t — under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 22 april 1938 — föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t tillhandahålla en blivande riksorganisation av trädgårdssodlare med huvudsakligt ändamål att försälja trädgårdsprodukter svenska statens fyra procent obligationer, uppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av högst 500,000 kronor för att av organisationen deponeras i riksbanken såsom säkerhet för lån intill samma belopp i kreditinrättning som Kungl. Maj:t anvisade;

dels ock anvisa, under nionde huvudtiteln, för budgetåret 1938/1939:

1) till främjande av organisationsarbetet på trädgårdsnäringens område ett reservationsanslag av 75,000 kronor;

2) till fraktlindring vid transport av inhemsk frukt till Norrland ett förslagsanslag av 25,000 kronor;

3) till främjande av omförädling av fruktodlingar m. m. ett reservationsanslag av 15,000 kronor;

4) till bidrag för anskaffande av apparatur till musterier ett reservationsanslag av 15,000 kronor;

5) till propaganda- och upplysningsverksamhet på trädgårdsnäringens område ett reservationsanslag av 40,000 kronor;

6) såsom bidrag för anställande hos Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund av två konsulenter ett anslag av 6,500 kronor.

Till sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet hade överlämnats följande i anledning av propositionen i riksdagen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 341, av herr *Björck, John*,

nr 342, av herr *Björck, John*, m. fl.,

nr 343, av herr *Björck, John*,

nr 344, av herr *Mannerskantz* m. fl., och

nr 345, av herr *Mannerskantz*, samt

inom andra kammaren:

nr 492, av herr *Wallén* m. fl.,

nr 493, av herr *Wallén* m. fl.,

nr 494, av herr andre vice talmannen *Magnusson* m. fl., och

nr 495, av herr *Lundqvist* m. fl.

I motionen I: 345, av herr *Mannerskantz*, hade under 1)—3) hemställts,

1) att i propositionen begärda anslag av 15,000 kronor till omförädling av fruktodlingar ej måtte beviljas;

2) att i propositionen begärda anslag till musterier borde höjas med 15,000 kronor till 30,000 kronor;

3) att beträffande konsulentverksamheten, om riksdagen beslöte, att sådan verksamhet skulle igångsättas:

a) den i propositionen föreslagna odlingskonsulentbefattningen ej skulle inrättas,

b) att i stället för under a) omnämnda skulle inrättas en propagandakonsulentbefattning.

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Enahanda hemställanden hade gjorts under punkterna 4)—6) i motionen II: 494, av herr andre vice talmannen *Magnusson* m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställningar, dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t tillhandahålla en blivande riksorganisation av trädgårdsodlare med huvudsakligt ändamål att försälja trädgårdsprodukter svenska statens obligationer, ouppsågbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av högst 500,000 kronor för att av organisationen deponeras i riksbanken såsom säkerhet för lån intill samma belopp i kreditinrättning som Kungl. Maj:t anvisade;

dels ock anvisa, under nionde huvudtiteln, för budgetåret 1938/39:

1) till främjande av organisationsarbetet på trädgårdsnäringens område ett reservationsanslag av 75,000 kronor;

2) till fraktlindring vid transport av inhemsk frukt till Norrland ett förslagsanslag av 25,000 kronor;

3) till främjande av omförädling av fruktodlingar m. m. ett reservationsanslag av 15,000 kronor;

4) till bidrag för anskaffande av apparatur till musterier ett reservationsanslag av 15,000 kronor;

5) till propaganda- och upplysningsverksamhet på trädgårdsnäringens område ett reservationsanslag av 40,000 kronor;

6) såsom bidrag för anställande hos Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund av två konsulenter ett anslag av 6,500 kronor;

B) att följande motioner, nämligen I: 341 och II: 493, likalydande, I: 342, I: 343, I: 344, I: 345, II: 492, II: 494 ävensom II: 495, måtte i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade anförts

1:o) av herr *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Bengtsson* och *Liedberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa,

A) = utskottet;

B) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 344 och II: 494 samt II: 495,

1) besluta, att den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan skulle erhålla ändrad lydelse, att träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämde på sätt av reservationen framginge;

2) besluta, att förordningen den 31 januari 1932 med tillägg till gällande tulltaxa beträffande statistiska nr 112 och 115 skulle erhålla i reservationen angiven ändrad lydelse, att träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämde;

3) besluta, att beträffande i reservationen angivna varuslag skulle utfärdas förordning om ytterligare tillägg till gällande tulltaxa, att träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämde;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att under tiden från och med den 1 januari 1939 till och med den 31 december 1941 meddela bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad frukt- och trädgårdsutredningen föreslagit rörande reglering av införseln till riket av växtdelar, som i gällande statistiska varuförteckning upptoges under nr 88, ävensom rotknölar av *gladiolus*;

C) att följande motioner, nämligen I: 341 och II: 493, likalydande, I: 342, I: 343, I: 344, I: 345, II: 492, II: 494 ävensom II: 495, måtte, i den mån de icke

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

kunde anses besvarade genom vad i reservationen förut anförts och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

2:o) av herr *Mannerskantz*, vilken anslutit sig till den av herr *Anderson* i Norrköping m. fl. avgivna reservationen med det tillägg, att han jämväl ansett, att riksdagen borde bifalla vad som hemställt i motionen I: 345 under 1)—3) samt i motionen II: 494 under 4)—6).

Herr Mannerskantz: Herr talman! När det gäller läget för den näring, som det här är fråga om, tycks meningen inte vara mer än en, nämligen att de ekonomiska förhållandena för trädgårdsyrket under de senare åren ha försämrats. Den reservation, som jag här skall be att få förvara, är fullständigt sammanfallande med utskottets motivering i dess första del, som just avhandlar behovet av stöd åt trädgårdsnäringen. Meningarna börja skilja sig åt när det gäller att avgöra vilka åtgärder som skola vidtagas för att råda bot och bättring på de missförhållanden, som äro för handen. I en hel del saker sammanfalla synpunkterna även här. Kungl. Maj:t liksom utskottet föreslår en del åtgärder, som givetvis komma att bli till en viss nytta. Så är fallet med det av utskottet tillstyrkta förslaget om anslag till organisationsväsendets utvecklande bland trädgårdsodlarna och förslaget om 25,000 kronor till fraktlindring för frukt till Norrland. Vidare ha 40,000 kronor tillstyrkts för propaganda och upplysningsverksamhet på trädgårdsnäringens område. Dessutom är det även några mindre saker, bl. a. anställande hos en riksorganisation för trädgårdsodlarna av två konsulenter samt två mindre anslag på vardera 15,000 kronor, som jag skall be att få återkomma till senare.

Det är ju intet tvivel om att detta är bra saker i stort sett. Utskottet förklarar emellertid i fortsättningen beträffande frukt- och trädgårdsutredningens krav på ytterligare åtgärder, att det instämmer i jordbruksministerns uttalande att man f. n. inte kan gå till några ytterligare åtgärder, vilka då främst skulle beröra det förhållandet, att man vill förhindra, att genom en alltför stor och alltför dumpingartad import prisläget tryckes ned, så att näringen därigenom blir mindre lönsam. Huvudskälet därtill förklarar man vara, och det är något som jag för min del inte alls vill motsäga, att det riktigaste är att näringens egna utövare skola vara mäktiga att organisera försäljningen så, att inte konkurrensen mellan de olika näringsutövarna kommer att pressa ned priserna till en förlustbringande nivå samt att näringens egna utövare borde försöka förhindra en utveckling av odlingens volym, så att tillgången icke blir större än efterfrågan. Om detta kunde åstadkommas, skulle det inte vara behöfligt med vare sig tullhöjningar eller importreglering. Detta skulle vara fördelaktigt främst därför att dessa senare åtgärder handelspolitiskt sett kunna medföra vissa handelspolitiska komplikationer som man helst vill undvika.

Jäväl, ett sådant resonemang kan jag skriva under, om jag trodde att det verkligen kunde leda till något resultat. Man har inom utskottet under ärendets behandling pekat på hur långt näringsutövarna inom det rena jordbruket nått på organisationsväsendets område. Man förklarar att där äro verkligt stora resultat vunna, som också bl. a. givit den effekten, att de statliga åtgärderna kunnat utnyttjas och verkligen lett till ett resultat. Man förklarar att om vi skulle skrida till de av frukt- och trädgårdsutredningen föreslagna åtgärderna beträffande tullar och importreglering — den sistnämnda gäller ju endast blomsterlök och gladiolus — skulle detta i själva verket inte hjälpa näringen, emedan det inte finns något ordnat organisationsväsende, som skulle kunna utnyttja denna förmån. Det är ju alldeles riktigt att vi inte ha någon organisation. Men jag frågar: finns det någon möjlighet för trädgårdsnäringens utövare att kunna få en organisation, som är så fullständig, att den verk-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

ligen helt skulle kunna utnyttja ett längre gående skydd, ungefär på samma sätt som man inom jordbruksnäringen lyckats åstadkomma? Jag anser, att branschen är för svår att sköta rent organisationsmässigt. Det är en mycket stor skillnad mellan att sälja spannmål, fläsk, smör och mjölk, som äro stora artiklar, något så när ensartade, och där hela varudistributionen går i mera bestämda banor, än vad som någonsin kan komma att bli fallet med de flesta av trädgårdsprodukterna. Det är naturligtvis vissa delar av trädgårdsproduktionen, t. ex. frukt och en del större standardvaror, beträffande vilka det icke, teoretiskt sett i varje fall, bör vara svårare att kunna få en god organisation för handeln än vad det är vid jordbruket. Men de allra flesta varuslagen äro av sådan beskaffenhet, att det knappast finns någon möjlighet att tro att man rent organisationsmässigt skall kunna bemästra problemet. I varje fall måste man ju räkna med att för att komma till rätta med denna bransch, som rent handelsmässigt är svårare att organisera och sköta än jordbruksprodukternas försäljning, fordras faktiskt att trädgårsodlarna skulle vara mycket skickligare organisationsmänniskor än jordbrukarna för att kunna nå fram till vad de presterat. Trots de försök, som gjorts åtminstone inom vissa områden av trädgårdsnäringen, har man inte kommit så långt, att man egentligen kan hysa någon förhoppning om att det skulle kunna bli något större resultat.

Jag måste alltså anse, herr talman, att det är nästan omöjligt att organisationsmässigt behärska en försäljning av trädgårdsnäringens produkter; i synnerhet kan man inte räkna med att detta skall kunna ske under en fortgående konkurrens med utlandet, som delvis är dumpingartad. Då blir frågan, om man på denna grund bara skall avstå från vidare åtgärder, eller om man ändå skall försöka någonting, som man tror kan leda till resultat och som jag i varje fall vill påstå skall kunna leda till att organisationen bland näringens utövare skulle ha en större chans att vinna framgång.

Utskottets majoritet förklarar, att den inte är principiellt emot att man vidtager ytterligare åtgärder. Majoriteten vill bara avvakta resultatet av den blivande organisationens verksamhet, och först om detta icke är tillfyllest, vill man vidtaga några åtgärder. Utskottet säger på följande sätt efter att ha relaterat vad trädgårdsutredningen har föreslagit och vad motionerna innehållit: »Med det anförda har utskottet icke velat ställa sig principiellt avböjande till de från odlarnas sida framförda kraven på en ytterligare begränsning av importen av trädgårdsalster. Emellertid anser utskottet, att odlarna dessförinnan böra visa sin goda vilja och förmåga att komma till rätta med de missförhållanden i fråga om distribution och avsättning inom landet som för närvarande råda.» Litet längre fram förklarar utskottet: »Skulle det sedan organisationen färdigbildats och vunnit erforderlig stadga visa sig att marknadsförhållandena även i fortsättningen till följd av importens storlek utveckla sig i för odlarna ogynnsam riktning, vill utskottet icke avvisa tanken att genom importreglering eller åtgärder av annat slag bereda den inhemska odlingen ett ökat skydd mot utlandet.»

Man har således inte några principiella invändningar, och om det skulle visa sig att det blir behövt, så hyser man inte de betänkligheter ur handelspolitisk synpunkt, som man på vissa andra ställen stryker under med breda streck. Jag undrar då om de, som ha ansvaret för denna näring, som nu blivit ganska stor och som sysselsätter över 20,000 näringsutövare, kunna anse det försvarligt att inte redan nu göra någonting utöver de små ting, som här äro föreslagna — ty dessa vill jag beteckna som ganska små saker, som inte komma att ha någon större effekt, när det gäller att bringa hjälp åt näringen.

Ett av de förnämsta motiven för att man inom utskottets majoritet varit tveksam att gå till ytterligare hjälpåtgärder är att detta endast skulle medföra,

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

att produktionen komme att ytterligare ökas. När produktionen blivit alltför stor, komma priserna inom landet att pressas ned till ett läge, som i alla fall blir förlustbringande. Då har man inte haft någon hjälp av skyddet mot utlandet, men väl måst taga olägenheterna av att möjligen stöta sig med några av de länder, som äro berörda.

Det är ju alldeles uppenbart att trädgårdsnäringen har utvecklats kolossalt här i landet. Men jag skulle här först vilja ställa den frågan, om man kan anse att detta är ett fel. Är det till någon nackdel för landet att det kommer till stånd en stor trädgårdsodling? Vi veta alla att människornas levnadsvanor ha ändrats i så måtto, att man mer och mer äter grönsaker och frukt och andra alster från vår trädgårdsodling. Skulle hela den ökning i konsumtionen, som kommer till stånd, ovillkorligen ske endast genom ökning av importen och inte genom ökning av den inhemska produktionen? I så fall anser jag att man ställt hela problemet på en felaktig bog. Det är väl synnerligen önskligt, att vår trädgårdsnärings produktion ökas i minst samma takt som konsumtionen, så att inte importen skall behöva täcka efterfrågan och våra egna odlare bara åse detta och icke vidtaga några åtgärder alls.

Även om produktionen skulle öka i någon mån efter införandet av ett skydd emot utlandet, så anser jag ingalunda att det behöver vara vare sig ett fel eller ägnat att göra trädgårdsnäringen mindre lönande än vad som kan anses vara rimligt. Ty expansionen härvidlag måste givetvis, om man har fått ett ökat tullskydd, ske under ett visst ansvar, som jag förmenar att just trädgårdsodlarnas organisationer måste bemöda sig högst väsentligt om att söka få inplantat hos sina medlemmar.

Vidare förhåller det sig så, att de tullar, som i motionerna och reservationen äro föreslagna, äro just de som frukt- och trädgårdsutredningen plockat ut bland en hel massa önskemål, och de äro relativt begränsade och relativt ofarliga, alldenstund de äro utvalda även med hänsyn till de handelspolitiska förhållandena. Jag skulle därför tänka mig, att om riksdagen ville bifalla de mycket måttliga förslag till tullar, som här framförts, skulle utan minsta tvivel den svenska trädgårdsnäringen få en avgörande hjälp. Och sedan måste man faktiskt ha den pretentionen på organisationerna, att de försöka utnyttja denna hjälp. I det avseendet är jag fullkomligt ense med utskottets majoritet. Om man däremot inte gör någonting alls, är jag inte säker på att inte konkurrensen kommer att fortgå, och då kommer utvecklingen att bli den, vilket visserligen är riktigt ur en synpunkt, att de stora trädgårdsföretagen komma att ökas, inte minst genom en rationaliserad drift. Men det ojämförligt största flertalet av de mindre trädgårdsodlarna, som ha försökt att skapa sig en egen ställning här i livet, komma att få det ytterst besvärligt. Det kan sättas i fråga, huruvida inte vår trädgårdsnäring kommer att utsättas för en sådan tillbakagång, att importen kommer att ytterligare öka och resultatet bli att ett färre antal svenska medborgare få sin bärgring i denna näringsgren. Det går ju inte att profetera med full visshet, men jag föreställer mig att vi löpa en risk att så kan bli fallet. I varje fall kommer ett stort antal svenska medborgare inte att kunna få sin naturliga försörjning.

Beträffande de handelspolitiska riskerna vill jag först påpeka att det land, som mest skulle beröras, är Holland. Med detta land ha vi dock en handelsbalans, som är till Hollands fördel. Det bör därför inte vara alltför svårt att få några krav igenom, utan att vi själva behöva komma i någon sämre ställning. Att så är fallet framgår bl. a. av en reservant inom kommerskollegium, som ju bör ha bra reda på dessa ting, nämligen kommerserådet Matz, som enligt referatet på sidan 62 i propositionen bl. a. anfört följande: »Trädgårdsodlingens betryckta läge syntes reservanten böra föranleda, att vissa stöd-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

åtgärder vidtoges i syfte att åt näringens utövare bereda gynnsammare produktionsmöjligheter. Givetvis borde härvid en avvägning ske med hänsyn till de handelspolitiska intressen, som kunde äventyras, i händelse det av frukt- och trädgårdsutredningen föreslagna stödprogrammet skulle komma till genomförande. Väl vore sant att i första hand vissa av de s. k. Oslostaterna skulle komma att drabbas av de planerade åtgärderna, men de exportintressen, som för vederbörande land ifrågakomme, vore dock, om programmet i begränsad omfattning komme till genomförande, knappast av den storleksordning, att handelsutbytet i sin helhet skulle kunna sägas bliva berört i mera avsevärd grad, och de två länder, vilkas intressen närmast komme i fråga, hade också själva genom olika importrestriktioner tidvis berett känsliga svenska exportintressen betydande avbräck.

Sålunda syntes vissa av utredningen föreslagna jämkningar i tullhänseende kunna utan större betänkligheter genomföras.»

Vidare är att märka en lång rad av yttranden angående utredningens tullförslag, som i stort sett äro tillstyrkande.

Beträffande importregleringen på blomsterlökar är avsikten icke att fördyra lökarna, utan att se till att det inte införes så mycket lökar i landet, att produktionen av tulpaner och hyacinter blir så stor, att man inte kan sälja dem med förtjänst. Nästan varje trädgårdsmästare måste ju ha ett förråd av sådana för att tillfredsställa sina kunder, särskilt vissa tider på året. Om det tas in för stora mängder lökar, kan det hända att priserna på blommorna inte räcka att ens betala lökarna. Nu har trädgårdsutredningen tänkt sig att man skulle kunna förhindra att importen blir för stor just på detta område, helst som det inte produceras, åtminstone ännu så länge, någon nämnvärd mängd blomsterlökar inom landet. Detta förklarar utskottet att det också tycker att man kan göra, ty det säger på följande sätt på sidan 24 i utskottsutlåtandet på tal om blomsterlökimporten: »Då sistnämnda vara endast i mycket obetydlig omfattning produceras inom landet, äga flertalet av de invändningar, som i olika hänseenden riktats mot vidtagandet i nuvarande läge av importbegränsande åtgärder i prisstödjande syfte, icke giltighet för ifrågavarande reglering. På grund härav skulle det enligt utskottets åsikt kunna tagas under övervägande att utan avvaktan på resultatet av det pågående organisationsarbetet på näringens område genomföra nyssnämnda förslag.»

Utskottet anser alltså att det inte finns några egentliga hinder för detta. Men sedan förklarar utskottet att man bör biträda departementschefens mening, att »innan ett statligt ingripande i sådan riktning sker, ett försök göres att på frivillighetens väg ernå den önskvärda importbegränsningen». Vidare heter det: »Skulle det sedermera visa sig att odlarna icke genom egna åtgärder kunna komma till rätta med missförhållandena, torde frågan om statens medverkan till en importreglering böra upptagas till förnyad, allvarlig prövning.»

Då beror det på hur man bedömer ett sådant försöks chanser att lyckas för trädgårdsodlingen. Jag skulle tänka mig att det förlöper på det sättet, att en riksorganisation skulle försöka att införa något slags kvotbestämmelser för sina medlemmar och delvis även söka påverka vissa importörer, så att de inte införa i landet fullt så stora kvantiteter som tidigare. Om detta eventuellt skulle medföra t. o. m. någon prisförhöjning på lökarna, skulle genast en hel massa andra människor passa på att ta in stora mängder, över vilka riksorganisationen inte kunde ha något inflytande. Därför tror jag att detta inte kommer att kunna lyckas. Om man bedömer saken så, att man förutser att försöket inte har så stora chanser att lyckas, just därför att organisationen inte kan behärska vad alla andra människor ta sig för, är det väl bättre att

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

hoppa över detta mellanstadium och sträcka sig så långt som man i utskottsutlåtandet ändå sagt att det går att göra utan någon fara.

Jag skall nu, herr talman, inte längre upptaga tiden med huvudpunkterna, utan endast för min egen del be att få framställa yrkanden rörande ett par småsaker, beträffande vilka jag reserverat mig ensam. Jag tycker nämligen att anslaget på 15,000 kronor till omförädling av fruktträd skulle kunna användas på ett klokare sätt. Först och främst är det rent tekniskt ganska problematiskt om detta är någonting för staten att lägga sig i, då det gäller en uppgift som är mycket svårskött och som fordrar en speciell skicklighet för att det hela inte skall misslyckas för ofta. Och vidare: hur skola 15,000 kronor till detta ändamål egentligen användas, så att summan kan få någon större betydelse? Avsikten är ju att få bort en massa icke gångbara sorter och att få enhetligare fruktmärken, som kunna försälgas med större fördel. Men det kommer aldrig att bli någon effekt av detta anslag. Det hör till den stora grupp av anslag, som splittras bort utan att man kommer att få se några egentliga resultat, och som det vore bättre att använda till någonting, där man verkligen kan få fram något av värde. Därför har jag i min motion föreslagit att dessa 15,000 kronor inte måtte beviljas för detta ändamål, utan att de borde användas för att få ett bättre resultat av musteriernas verksamhet, som är ägnad att främja avsättningen av produkterna. Vidare har jag yrkat att någon konsulent i odlingsteknik icke skulle tillsättas av den anledningen, att jag betraktar odlingstekniken såsom en sak, som man bör sköta inom länens hushållningssällskap. Det kan inte heller vara någonting så särdeles roligt för en människa att vara odlingskonsulent för hela riket, ty det lär varken bli hackat eller malet av en sådan verksamhet. Jag tror att det vore bättre att använda dessa pengar till en annan befattning, vars innehavare skulle ha till huvuduppgift att leda upplysnings- och propagandaverksamheten, framför allt upplysning om handelsförhållandena, om nödvändigheten att begränsa vissa odlingar o. s. v. Det borde faktiskt vara bättre använda pengar.

Herr talman! Jag ber först att få yrka bifall till den av herr Ivar Anderson i Norrköping m. fl. avgivna reservationen och därutöver yrka bifall till de yrkanden, som jag har gjort i den särskilda av mig avgivna reservationen.

Herr Björck, John: Herr talman! Frukt- och trädgårdsutredningen, vars betänkande ligger till grund för såväl Kungl. Maj:ts proposition som utskottets utlåtande, i stor utsträckning åtminstone, har gjort ett gott arbete. Den har belyst trädgårdsodlingens problem från olika sidor, och jag skall gärna ge det erkännandet, att utredningen har gjort sitt bästa. Jag tror emellertid, att detta arbete skulle ha blivit ännu bättre och trädgårdsnäringens problem blivit allsidigare belyst, om utredningen hade haft en något större och allsidigare sammansättning. Det förefaller, som om även departementschefen inte varit fullt nöjd med utredningens resultat och förslag, eftersom departementschefen i rätt stor utsträckning frångått förslaget i fråga.

I ett avseende är emellertid såväl departementschefen som utskottet — och trädgårdsodlarna, om jag vågar nämna dem i detta sammanhang — eniga, nämligen om trädgårdsnäringens svårigheter och de många problem, som den har att brottas med. Utskottet säger här, att det »delar departementschefens uppfattning, att de ekonomiska förhållandena inom trädgårdsyrket under senare år försämrats och att särskilt de mindre företagarnas ställning måste anses brydsam. Med hänsyn till det stora antal samhällsmedlemmar, som för närvarande finna sitt uppehälle inom näringen, samt den stora betydelse denna numera äger för folkförsörjningen finner utskottet det angeläget att åtgärder vidtagas till näringens stödjande.»

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Utredningen konstaterar i likhet med utskottet, att särskilt de små företagen ha det svårt, och jag blev själv rätt förvånad, när jag såg, att en mycket stor del av dessa små företagare inte kommer upp till en inkomst av 2,000 kronor per år — alltså betydligt lägre än våra sämst betalade industriarbetare. Det är emellertid glädjande, att man här har konstaterat, att näringen är i behov av hjälp och att statsmakterna böra hjälpa. Därom äro ju samtliga ense. När det emellertid gäller att gå från ord till handling och vidtaga åtgärder för att komma näringen till hjälp, blir man betänksam och då gå meningarna isär.

Det är många förslag, som här kommit fram såväl från utredningsmännen som från motionärerna, och det är att beklaga, att de framställningar, som i år ha gjorts särskilt från fackmän, som bäst borde känna till näringens läge och således bäst veta, var skon klämmer, synas ha vunnit minst beaktande. Jag skall inte gå in på de många olika förslagen. Det torde tjäna bra litet till, och när nu riksdagen är så att säga i uppbrottsstämning, hoppas jag, att herrar ledamöter hålla mig räkning för att jag fattar mig kort. Jag vill tillåta mig att peka på några saker, som enligt min och mina kollegers uppfattning skulle i någon mån kunna hjälpa trädgårdsnäringen.

Jag vill först förutskicka, att då jag arbetat i denna bransch i 40 år — därav i 30 år som egen företagare — är jag en smula sakkunnig — det vågar jag själv säga — på det här området. Jag är tacksam mot utskottet, att det i fråga om importreglering av trädgårdsalster delar den uppfattning, som kommit till synes i motionerna, att en sådan importreglering bör komma till stånd. Utskottet anser emellertid, att den föreslagna riksorganisationen först skall bli färdig, och det är ju riktigt. Jag hoppas emellertid, när utskottet sedan säger, att organisationen skall ha vunnit erforderlig stadga, att utskottet inte väntar för länge att bereda trädgårdsodlarna detta skydd. Man kan ju ha delade meningar om vad det betyder, att en organisation skall ha vunnit erforderlig stadga. Jag erinrar om, att när jordbrukshjälpen beslöts och organiserades, gingo de statliga åtgärderna hand i hand med odlarnas organisationsarbete.

I den delen har jag således ingen erinran mot utskottets utlåtande. Däremot måste jag anmärka på och beklaga den negativa inställning, som utskottet intar i fråga om reglering av blomsterlökimporten. Jag tillåter mig påpeka, att vi ha haft tull på blomsterlökar sedan 1921. Denna tull tillkom som en ren finanstull i ett för staten brydsamt läge. Från flera håll lät man oss då förstå, att tullen var av tillfällig karaktär och att den, så snart statens finanser det medgäve, skulle komma att slopas. Så har emellertid inte skett. Vi ha sedan dess haft goda tider, sämre tider och återigen goda tider, men staten tar alltså ut denna tull på cirka en miljon kronor om året av trädgårdsodlarna. Vissa år har importen varit under 2 miljoner kilogram, men i fjol t. ex. var den uppe i över 2,300,000 kilogram. Man svarar mig ofta, när det är tal om denna tull, att den taga ni naturligtvis igen av allmänheten. Givetvis försöka odlarna att göra detta — åtminstone i början av säsongen. Vi skola emellertid erinra oss, att den vara det här gäller, går inte att lagra eller förvara. Blommorna måste säljas, när de äro färdiga, vare sig priset står högt eller lågt. Ofta är det så, när man kommer fram på vintern, att priserna falla allt mer och mer, och odlarna få ofta vara glada, om de bara få ut så mycket för blommorna, att det täcker priset för lökarna. Att tullen dessutom måste betalas i förskott under augusti eller september månad, är det ingen, som tänker på.

Holländska firmor, som haft affärer på Sverige i 30 à 40 år, konstatera med beklagande, hur avsevärt mycket fattigare de svenska trädgårdsodlarna ha blivit på de sista 15 à 20 åren. Dessa firmor följa i regel odlarnas ekonomiska soliditet mycket noga. Innan en representant för dem besöker en träd-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

gårdsodlare för första gången, går han oftast upp på en advokatbyrå och tager reda på odlarens ekonomiska ställning. Firmorna följa också med sina kunders ekonomiska förhållanden, och de känna dem därför synnerligen väl. De säga också, att det märks, att ni årligen få betala till staten en miljon kronor i tull. Trädgårdsodlarnas ställning har verkligen i allmänhet försämrats. Deras skulder och in-teckningarna i deras fastigheter ha ökat i oroväckande grad. Det finns städer och platser, som representanterna för de bättre holländska firmorna i regel inte besöka, därför att det finns knappast en ekonomiskt solid trädgårdsodlare där. Det är ett resultat av de nuvarande tiderna, säger man, men jag vågar påstå, och jag står för detta påstående, att i detta förhållande har denna beskattning i form av tull på blomsterlökar rätt stor del.

Även smärre odlare behöva ett par tusen kilo blomsterlökar för att de på vintern skola ha något att odla i sina små drivhus och således få något att sälja. Det betyder en tull på ungefär 1,000 kronor, som skall erläggas under augusti eller september i förskott, och det är inte så lätt för dessa små företagare att skrapa ihop en sådan summa.

När utskottet nu säger, att det är svårt att organisera denna importreglering, ber jag att få omnämna, att man i Norge har haft importreglering på blomsterlökar sedan år 1932. Jag erhöi för något över en vecka sedan brev från den statliga trädgårdskonsulenten i Norge, där han närmare belyser denna fråga. Han säger, att i Norge har denna reglering verkat synnerligen tillfredsställande. Den har gått mycket bra i lös, och även de, som voro motståndare till regleringen, när den genomfördes, erkänna nu, att den har gjort god verkan. Alla äro ense om att importregleringen bör fortsätta. Norge har en tull på 27 öre per kilo, således ungefär hälften mot i Sverige. Jag är övertygad om, att en reglering inte är hälften så svår att genomföra, som utskottet tror. Vi ha en mycket noggrann statistik över importen, därför att trädgårdsodlarna få lämna dubletter av fakturorna till tullkamrarna. Jag tror därför, att de svårigheter, som utskottet befarar, mycket lätt kunna övervinnas.

Då det har konstaterats, att minst 70 procent av våra trädgårdsodlare driva blomsterlökar, tillåter jag mig säga, att om riksdagen verkligen vill hjälpa dessa trädgårdsodlare — framför allt de mindre — på ett sätt, som verkar omedelbart, då bör denna finanstull slopas. Samtidigt bör importreglering införas för att förhindra okynnesimport. Jag har tidigare, för fyra år sedan, då denna fråga var före i riksdagen, ställt mig avvisande till denna importreglering. Jag trodde, och jag sade det också då, att odlarna måhända själva kunna komma till rätta med den stora importen. Erfarenheten under de gångna åren har emellertid gjort, att jag fått en annan uppfattning. Jag anser därför att vi böra reglera importen på sätt som man gjort i Norge. I Danmark har man också importreglering — för övrigt mycket strängare. Detta beror därpå, att man i Danmark har valutareglering, och det gör, att man inte får in ens hälften av vad man fått in tidigare.

Vi äro emellertid tacksamma mot utskottet för vad det i övrigt föreslagit och för de uttalanden, som utskottet på olika sätt har gjort. Jag skulle vilja tro, att detta inte enbart är beroende på utskottets förmåga att skriva på ett vackert sätt för att göra oss motionärer, som fått avslag, nöjda, utan jag hoppas, att utskottet verkligen menar, vad det säger. Därför anser jag, att jag inte behöver läsa upp en del uttalanden, som utskottet gjort, för att få in dem i kammarens protokoll, ehuru det vore rätt frestande. Jag hoppas, att utskottet vidhåller vad det sagt på de olika punkterna, men jag vill tillägga, att denna reglering av blomsterlökimporten borde utskottet låtit oss få snarast möjligt, men i så fall borde tullen samtidigt tas bort. Däröfver ha trädgårds-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

odlarnas organisationer under sista tiden varit rätt eniga, och det förvånar mig, att dessa framställningar inte beaktats vare sig av departementschefen eller av utskottet.

Jag instämmer med herr Mannerskantz, då han här påpekade, att denna näring är svår att organisera. Den torde vara åtskilligt svårare att organisera än jordbruksnäringen. Därför bör också staten följa organisationsarbetet med uppmärksamhet och se, vad som kan göras för att hjälpa till.

Likaså delar jag fullständigt herr Mannerskantz' uppfattning, när det gäller anslaget på 15,000 kronor till omympning av fruktträd. Det tro vi fackmän inte mycket på, och jag är förvånad över detta anslag. Säkerligen hade det varit mycket bättre att öka anslaget till trädgårdsodlingens organisationer, och vi skulle ha varit synnerligen tacksamma, om vår blygsamma begäran om ett anslag på 5,000 kronor till centralrådet hade kunnat bifallas. Jag skall emellertid inte yrka avslag på detta anslag. Det tjänar inte mycket till, och jag har för övrigt inte något emot, om det göres ett försök.

Då jag ser, att vi ha herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet här närvarande, tillåter jag mig att lägga trädgårdsodlarnas bekymmer på hans hjärta, och jag tillåter mig hemställa, att såväl regeringen som riksdagen ville göra, vad som göras kan för att hjälpa vår trädgårdsnäring i fortsättningen. Det, som föreslås i år, kan ju vara en början, och vi äro tacksamma därför. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Sjödahl**: Jag tror, herr talman, att jag kan försäkra, att utskottet har för sin del lika väl som Kungl. Maj:t behjärtat de svårigheter, som trädgårdsodlarna för närvarande stå inför. Att utskottet ändock inte har kunnat bli enigt, beror väsentligen därpå, att de förslag, som från reservanterna och vissa motionärer ha framförts, inte av utskottsmajoriteten ansetts vara av den arten, att de skulle i någon nämnvärd grad kunna hjälpa trädgårdsnäringens män utan snarare att de i vissa fall, som vi voro misstänksamma om, skulle kunna vara dem till ogagn. Detta gäller då närmast en del av de föreslagna tullarna.

Eftersom tullfrågan av reservanterna framskjutits som en av de väsentligaste punkterna, vill jag erinra om, att importen av trädgårdsprodukter har oerhört ökats, om man utgår från medeltalssiffrorna för åren 1912—1914. Ser man emellertid på siffrorna för åren 1931 och 1937, finner man, att siffran för år 1937 mycket starkt nedgått jämfört med siffran för 1931. I propositionen meddelas, att det importerades år 1931 för 60 miljoner kronor, medan importen däremot under år 1937 hade gått ned till 56 miljoner kronor. Denna ökning, mina herrar, om man jämför åren 1912—14 med åren 1931 och 1937, har inträffat samtidigt som inte bara konsumtionen utan även produktionen av grönsaker och trädgårdsprodukter i allra största grad har ökats här i landet. Den inhemska produktionen har nu en omfattning, som den aldrig dessförinnan haft, och den har gått fram med en oerhörd styrka, som alla ha vitsordat, som här ha talat. Konsumtionen har kunnat tillvarataga hela den ökade inhemska produktionen, och samtidigt har, som jag sade, importen i någon grad minskats från 1931 till 1937.

Nu kan man ju tycka, att 56 miljoner kronor är en oerhört stor summa, men tittar man närmare på delposterna, finner man, att 36 miljoner kronor gått till import av färska bär och frukter samt till import av andra bär och frukter — huvudsakligen torkade — 7 miljoner kronor. Räknar man med tusentalen i statistiken, finner man, att av de 56 miljonerna ungefär 44 miljoner kronor gått åt till import av bär och frukter. Vi veta ju alla, att konsumtionen av den inhemska frukten i utomordentligt hög grad har ökats under senare år. Det svenska folket har allt mer och mer vant sig att förtära den inhemska frukten,

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

och konsumtionen har ökats inte minst tack vare den förbättring i tillvaratagandet av frukten, som de svenska producenterna beflita sig om. De ha inarbetat den svenska frukten på den svenska marknaden som aldrig förr. Då det här närmast är fråga om en import av frukt under sådana tider, då den svenska produktionen inte kan tävla med den utländska, kan det inte här göras någon begränsning utan att det skulle gå ut över det svenska folkets fruktkonsumtion, vilket ur näringssynpunkt skulle vara synnerligen olyckligt. Beträffande vissa andra poster i denna statistik skulle något liknande kunna sägas.

Samtidigt med att det har varit en viss nedgång i fråga om importen, har som bekant den inhemska produktionen utomordentligt ökats. Jag vill bara nämna några siffror för att visa denna utveckling. Under åren 1925—1936 har bänkgårdsarealen ökats med icke mindre än 21 procent, och under samma tid har trädgårdsarealen ökats med 58 procent. De självständiga trädgårdsföretagarna ha under tio år från 1920—1930, enligt folkräkningen, ökats från något över 2,600 till närmare 4,500, d. v. s. med omkring 70 procent. Det är måhända en något skenbart för stark ökning, men ökningen bör i varje fall inte ha understigit 50 procent. Trädgårdsarbetarnas antal har under samma år ökats från omkring 8,200 till omkring 13,000, d. v. s. med ungefär 60 procent. Detta vittnar ju uppenbarligen om en utomordentlig utveckling av trädgårdsproduktionen, en utveckling av ett sådant omfång, att man väl knappast inom någon annan näring för sista årtiondet har funnit några liknande siffror. Det vittnar om att undan för undan folk har dragits till denna näring. Följden härav har måhända också blivit, att en hel del människor, som inte haft den långvariga erfarenhet, som en av kammarens medlemmar nyss vittnade om, att han själv hade, givit sig in på trädgårdsodling. De ha kommit dit utan den nödvändiga kompetensen som odlare och de ha inte heller alltid haft de ekonomiska förutsättningarna.

Frukt- och trädgårdsutredningen har gjort en viss undersökning av lönsamheten. Det visade sig av de stickprov, som togos — jag minns inte, hur många det var i allt — att de stora odlarna hade det i allmänhet rätt bra, medan de små odlarna äro hårt trängda. Det visade sig också, att i Sydsverige var lönsamheten relativt gynnsam, relativt tillfredsställande, medan den däremot i Mellansverige ansågs av odlarna vara otillfredsställande. Konkurrensen från de stora odlarnas sida har varit de små odlarna till synes övermäktig. Det har också blivit en konkurrens från Sydsveriges trädgårdsodlare mot Mellansveriges, och denna konkurrens synes ha blivit de mellansvenska odlarna för stark. Det är denna inbördes starka konkurrens mellan olika grupper av odlare och mellan odlare i olika delar av landet, som i mycket hög grad har åstadkommit de svårigheter, som för närvarande äro rådande inom denna näring. Därtill ha givetvis kommit näringens arbetsmetoder. I propositionen och utredningens betänkande nämnes t. ex. att en av de största distributörerna av trädgårdsprodukter nödgats i inemot 30 procent av samtliga inköp verkställa prisreduktioner på grund av otillfredsställande behandling av varan. Såväl den kungl. propositionen som trädgårdsutredningens betänkande vittna oförtydligt därom att på detta område brister det i utomordentligt stor utsträckning, när det gäller arbetsmetoderna, organisationen bland näringens utövare och deras solidariska uppträdande i olika avseenden. Det är också därför, som Kungl. Maj:t enligt utskottets mening med full rätt och fullt motiverat har ansett sin främsta arbetsuppgift just på detta område vara att försöka i olika avseenden ge ett sådant stöd åt denna närings utövare, att de genom ett solidariskt uppträdande skola kunna förvärva sig de fördelar, som det här är fråga om.

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Reservanterna ha ju här väsentligen rekommenderat tullar. De ha visserligen avstyrkts av traktatkommittén och kommerskollegium och de ha inte heller kunnat biträdas av Kungl. Maj:t. Icke förty ha reservanterna förmenat, att man bör kunna införa tullar. Jag har aldrig för min del tillhört ett utskott, som behandlat tullar, utan att man mycket noga har gjort sig underrättad om de olika handelspolitiska skäl, som kunna tala mot tullarna, innan man föreslår deras antagande eller rekommenderar dem för riksdagen. Utskottet har — det kan jag kanske få tillåtelse att vittna om — icke gjort denna undersökning, och från reservanternas sida kan jag inte erinra mig, att det vid något tillfälle framfördes en sådan mening, att man borde om denna sak göra sig noga underrättad från det håll inom Kungl. Maj:ts regering, där man sitter inne med de största sakupplysningarna på denna punkt. Att under sådana förutsättningar gå fram till riksdagen och rekommendera införande av tullar hör till — låt mig säga — de något äventyrliga förslagen, som riksdagen icke lämpligen utan en föregående undersökning och utan verkligt råd eller tillräcklig upplysning från utrikesdepartementets sida bör taga.

Jag vill erinra om att visserligen har man skjutit Haag-överenskommelsen åt sidan, men Oslo-överenskommelsen står kvar. En proklamation har offentliggjorts från sista Osломötet. Det är nämligen uppenbart, att det fortfarande är meningen att mellan de olika Oslostaterna — och märk väl tullarna beröra på det allra starkaste två av Oslostaterna, den ena är förut här nämnd, och den andra är Danmark — skall slutas tvåsidiga avtal. Under sådana förhållanden och då vi befinna oss i ett i vissa avseenden prekärt läge, när det gäller vissa av våra exportindustrier och när världens ekonomiska läge vidare är sådant som vi för närvarande skönja, undrar jag, om det är nödvändigt att på det handelspolitiska området kasta in den orosanledning som detta förslag om illa förberedda tullar innebär. Jag måste på den punkten under nuvarande läge yrka bestämt avslag på vad som från reservanternas sida anförts.

Jag skulle vilja nämna, att när det gäller importregleringen, har utskottet använt betydligt mildare ton, särskilt i fråga om den import man närmast ventilerar, nämligen den tullbelagda importen av blomsterlökar. En sådan importreglering kan måhända bli nödvändig, men jag vill därvidlag erinra om att enligt vad som uppgivits inom utskottet redan nu importen av blomsterlökar till 85 % skötes av odlarna själva. Man kan därför förutsätta, att om det växer upp av statsmakterna stödda starka organisationer bland trädgårdsodlarna, böra dessa själva på frivillighetens väg kunna genomföra denna reglering av importen av blomsterlökar. Det synes tillika vara så, att i vissa landsdelar odlarna själva överenskommit om en importreglering för sin mera lokala marknad.

Om jag skulle, herr talman, sammanfatta vad jag sagt, skulle det väl närmast vara, att det råder inom landet en mycket stark konkurrens mellan trädgårdsodlarna. I vissa fall måste det även kunna sägas att det råder en bestämd överproduktion på trädgårdsalster och att denna konkurrens mellan de stora och de mindre odlarna och mellan skilda landsdelars odlare ej kan överbryggas genom något införande av tullar men väl mildras genom samgående av producenterna icke blott uti olika trakter utan i hela vårt land.

Propositionen är ett stöd till självhjälp. Staten lämnar en lånegaranti upp till ett belopp av $\frac{1}{2}$ miljon kronor och lämnar tillika ut 176,000 kronor till stöd för olika hjälpåtgärder åt trädgårdsnäringen. Det är utskottets förvisning, att liksom jordbruket på sitt område kunnat skapa stora och starka organisationer, vilka äro en väsentlig orsak till det mera gynnsamma läge, jordbruket för närvarande intager, så skulle man också på trädgårdsnäringens område, även om arbetet där måhända kan vara något svårare och detta särskilt i bör-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

jan — all vår början är ju svår — dock även där kunna skapa sådana sammanlutningar bland trädgårdsodlarna att de själva med statens stöd skola kunna i stor utsträckning reda upp de svåra förhållanden, som för närvarande råda inom deras näring. I varje fall blir det för staten, när sådana starkare organisationer skapats, helt andra möjligheter att genom åtgärder till hjälp och stöd för denna organisation ytterligare trygga trädgårdsnäringens fortsatta tillväxt och trivsel inom landet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets här föreliggande förslag.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Jag hörde med uppmärksamhet på vad herr John Björck nyss hade att andraga i sitt här hållna anförande. Herr Björck är kammarens kanske ende yrkesman på detta område; det gör, att jag fäster rätt stort avseende vid vad han kan ha att komma med.

Herr Björck kritiserade det förslag, som här framlagts, men han slutade i alla fall med att yrka bifall till utskottets hemställan. Att herr Björck inte är tillfredsställd med förslaget, kan man väl förstå; jag är knappast heller tillfredsställd med vad utskottet föreslagit.

Man kan ju säga, att utskottsförslaget är något tunt och magert. Själv gick jag till arbetet med denna fråga i förhoppning, att man skulle kunna komma något längre än herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet med sina stödåtgärder kommit. Men när jag trängde in i ämnet, fann jag, att man inte kunde nå så långt, som jag från början hade önskat. Om kammaren på sid. 14 i utskottets betänkande vill ta del av de första raderna i det referat, som där förekommer av departementschefens yttrande, tror jag, att kammarens flertal skall finna, att utskottet inte heller kunnat sträcka sig längre i hjälpåtgärder än departementschefen. Departementschefen anför — jag skall citera honom ordagrant:

»Med hänsyn till vad som i olika hänseenden framkommit vid de av frukt- och trädgårdsutredningen verkställda undersökningarna rörande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringen torde det vara tveksamt, huruvida en förstärkning av tullskyddet i nuvarande läge skulle tjäna syftet att åstadkomma en förbättrad lönsamhet för näringen i dess helhet» etc.

Något längre ned utvecklar statsrådet närmare dessa sina synpunkter.

Jag måste säga, att man för närvarande nog inte kan rekommendera vare sig importreglering eller ökat tullskydd för trädgårdsnäringen. Jag är fullt överens med statsrådet om att trädgårdsodlarna i likhet med jordbrukarna *först* måste organisera sig; det är för ögonblicket kanske det mest nödvändiga. Om inte jordbrukarna hade sina organisationer, skulle inte den hjälp de otvivelaktigt få från statsmakterna gagna dem. Tack vare sina organisationer kunna de emellertid nu utnyttja denna hjälp. Jag vill därför i likhet med föregående talare understryka både vad departementschefen och utskottet anfört i denna del, och jag rekommenderar trädgårdsodlarna att göra vad göras kan för att få sina organisationer förstärkta. Jag vill också i likhet med två föregående talare peka på det faktum, att utskottet ställt sig mycket välvilligt till trädgårdsodlarnas krav, så välvilligt till och med, att herr Björck, så som jag nyss nämnde, kunde ansluta sig till utskottets förslag.

Det var emellertid på en punkt, som herr Björck var särskilt missnöjd, nämligen i fråga om blomsterlökarna. Jag trodde verkligen också, att jag i utskottet skulle ha kunnat tillmötesgå herr Björck, men det visade sig omöjligt. Om man skulle genomföra en importreglering, innan man hunnit ordna trädgårdsodlarnas organisationsfråga, måste man ju vända sig till ett av statens förvaltande verk, närmast då lantbruksstyrelsen, som finge ta hand om im-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
portregleringen. Jag måste emellertid sätta i fråga, huruvida det skulle anses lämpligt att överlåta åt lantbruksstyrelsen att sköta om denna importreglering. Jag är i stället överens med statsrådet Pehrsson-Bramstorp om att odlarna själva först åtminstone böra försöka ombesörja denna reglering så snart de hunnit ordna sin organisationsfråga. Om de misslyckas, då är utskottet enigt med statsrådet därom, att man från statsmakternas sida bör vidtaga importreglerande åtgärder.

Jag kan därför, herr talman, inte komma till något annat resultat än att jag måste biträda utskottets förslag, och jag tillåter mig med dessa korta ord att yrka bifall till dess hemställan.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! I anslutning till det anförande, herr Mannerskantz vid överläggningens början höll i detta ärende, ber jag få yrka bifall till den av herr Anderson i Norrköping och mig samt herrar Bengtsson och Liedberg avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp:** Herr talman! Den utredning, som är förebragt över trädgårdsnäringens läge i vårt land, har enligt mitt sätt att se på ett tillfredsställande sätt belyst utvecklingen inom denna näringsgren under de senare åren liksom även de svårigheter, som råda inom vissa delar av trädgårdsnäringen, och hur dessa svårigheter uppkommit.

Det har i utredningen konstaterats — vilket inte har motsagts av någon — att en stor del av de svårigheter, som nu förefinnas, då det gäller att utfå bästa möjliga pris för trädgårdsodlarnas produkter, föranledas av den desorganisation, som för närvarande råder inom handeln med dessa produkter. Hur behjärtansvärt och angeläget det än är att bringa ett effektivt stöd åt en näring av detta slag, måste man dock försöka bedöma frågan ifrån förnuftiga och ekonomiska synpunkter. Man måste då konstatera, att förhållandena på detta område äro sådana, att, bortsett från importen, producenterna vissa tider av året konkurrera med varandra på ett sådant sätt, att det överhuvud taget inte går att upprätthålla en prisnivå, som eljest ur ekonomisk synpunkt skulle vara erforderlig för att bereda odlarna en skälig lön för deras möda.

Herr Björck nämnde, att stödet åt jordbruksnäringen gått hand i hand med strävandena att organisera jordbrukarna. Detta är alldeles riktigt. Vi föreskrev ju helt enkelt, att jordbrukarnas organisationer skulle ha så och så stor procentuell anslutning, för att vi skulle vidtaga de och de åtgärderna. Då det var fråga om mjölkregleringen till exempel, sades det direkt ifrån, att det inte kunde vara någon mening med att från statens sida vidtaga några åtgärder, med mindre än att producenterna till en viss minimiprocent anslöto sig till vederbörande organisationer. Enligt min mening skulle det överhuvud taget inte gå att på ett tillfredsställande sätt effektuera de åtgärder, som staten beslutar, med mindre än att organisationerna på detta område äro tillräckligt utbyggda. Den minimiprocent, som fastställdes, då det gällde anslutningen till jordbrukets organisationer, skulle enligt mitt förmenande inte ha visat sig tillräcklig för att åstadkomma bästa möjliga resultat av de av staten beslutade hjälpåtgärderna, men den har ju betydligt överskridits. Det är naturligtvis ingen mening i att fastställa vissa skyddsbelopp, tullar och dylikt, som de, som skola ha nytta av åtgärderna i fråga, ändå inte kunna utnyttja. Det kan ju inte ligga något förnuft i att besluta skyddstullar och bygga upp tullmurar, om resultatet av detta bara blir, att man av konsumenterna tar ut något, som man i alla fall inte kan tillgodoföra dem, vilka driva den näring, som behöver detta stöd.

Då jag övervägde denna fråga, kunde jag i betraktande av dessa omständigheter inte komma till någon annan uppfattning, än att det brister så oerhört

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

i fråga om avsättningsförhållandena för de varor, som det här gäller, att det först av allt är angeläget, att man på denna punkt söker få till stånd ett bättre sakernas tillstånd — om det nu går, ty det har ju uttalats tvivel om huruvida det verkligen är möjligt att komma fram till ett tillfredsställande resultat härvidlag.

Herr Björck nämnde, att tullen på blomsterlökar är en finanstull. Trädgårdsutredningen föreslog ju inte något borttagande av denna tull, men i vissa yttranden framkom förslag om att man skulle göra detta, om man ginge in för en importreglering. Jag vill säga, att jag anser, att en sådan åtgärd skulle enligt min mening vara det mest effektiva av allt. Men kammarens ledamöter förstå ju, att man inte så där i en handvändning — och vi hade sannerligen inte lång tid på oss för att förbereda ärendet — kan föreslå, att vi skola genomföra en sådan ändring. Man måste väl först ha prövat frågan ordentligt. Det sades ju också häromdagen i kammaren i annat sammanhang, att det är angeläget, att man låter de myndigheter, som ha att tillhandagå statsmakterna med sakliga uppgifter, yttra sig och inhämtar deras sakkunniga utlåtanden. Av denna anledning var det alltså omöjligt att till innevarande riksdag åtminstone få grundligt prövat, huruvida det möjligen ur olika synpunkter kunde vara fördelaktigt att borttaga tullen på blomsterlökar. Enligt mitt förmenande skall man naturligtvis inte behålla denna tull, bara därför att den är en finanstull, ifall man genom dess borttagande kan tjäna andra berättigade intressen.

Vad sedan gäller importregleringen, har jag för min del avvisat tanken på en sådan, av den anledningen, att jag anser, att det är ganska svårt att vidtaga en sådan extraordinär åtgärd, om man inte har dem, som skola ha nytta av åtgärden i fråga, det vill säga i detta fall trädgårdsodlarna, samlade bakom sig. Hur lätt blir det inte anledning till missmod och kritik, om ett statligt verk ensamt skall sköta en sådan uppgift, som det här är fråga om. Hur lätt är det inte, att i ett sådant fall finna anledning till kritik och påstå, att det begås mannamån mot den ene eller andre. Jag är för min del övertygad om, att det icke bidrar till att öka tilliten till de statliga åtgärderna, ifall sådana anmärkningar, kanske med en viss rätt, kunna komma fram. Om det däremot finns en ordentlig organisation bakom, som kan lämna objektiva och klara uppgifter om hur det skall vara i olika avseenden och som kanske till och med själv kan handhava dessa saker, ställer sig frågan på ett helt annat sätt. Då är det nämligen odlarna, som själva inse, att det är nödvändigt att vidtaga dessa åtgärder, och med statens bistånd har man då möjlighet att på ett helt annat sätt organisera det hela. Jag anser för min del, att om man bara kan få en ordentlig organisation genomförd, är därmed mycket vunnet.

Man beklagar sig i stor utsträckning över att det finns en hel del mindre trädgårdsodlare, och kanske större också, som köpt sin lök på kredit och utfäst sig att erlägga likviden med vissa betalningsterminer. De ha, säger man, inte hunnit fullgöra den sista avbetalningen, eller restera kanske för flera avbetalningar, då vederbörande agent återkommer och vill sälja mera lök. I det läget äro ju vederbörande odlare mera i händerna på denne agent, och därför blir det också många gånger ett från odlarnas synpunkt sett ekonomiskt oförsvarligt inköp av lök. Där ha vi väl ändå något, som bör vara en uppgift för en organisation, nämligen att se till, att dessa inköp ordnas på ett rationellt sätt. Dessutom kan ju organisationen på en gång verkställa medlemmarnas inköp och sedan fördela den inköpta löken mellan medlemmarna, så att alla odlarna, även de små och svagaste, genom ett sådant gemensamt inköp av en större kvantitet få hjälp i form av lägre pris och bättre betalningsvillkor. Det är nämligen främst de små odlarna, som behöva hjälp härvidlag, ty bland de stora finns det ju många, som ha det bättre ställt.

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Jag övergår sedan till att säga ett par ord om den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande. Herr Mannerskantz sade, att det bara var en mera privat uppfattning, som låg bakom det yrkande, som han här i det ena fallet gjorde. Därom kan jag inte fälla något omdöme. Det är högerrepresentanterna inom utskottet, som gemensamt ha reserverat sig, men man får väl ändå konstatera, att det förefaller, som om enigheten på denna punkt inte vore stor, ty det är ju inte högerpartiets officiella ledning, som väckt de motioner, som föreligga i denna fråga. Motionerna äro framförda litet mera sporadiskt, om jag så får uttrycka mig, av ledamöter, som anse, att man bör vidtaga olika åtgärder. Av detta kan man ju läsa ut, att även inom högerpartiet äro meningarna delade om de förslag, som innefattas i den vid utskottets betänkande fogade reservationen. Detta tycker jag är en förtjänst, ty det visar, att man även inom högerpartiet inte uteslutande tror på att tullförhöjningar är det enda, som hjälper. Jag tillåter mig också konstatera, att det i traktatberedningen suttit framstående representanter för högerpartiet, som av olika anledningar avstyrkt en del av de förslag, som innefattas i trädgårdsutredningens betänkande.

Vad som emellertid varit avgörande för mig, då jag i propositionen inte kunnat upptaga något förslag om tullförhöjningar eller importreglering, är, att, om man överhuvud taget skall framlägga förslag till åtgärder, skall det vara förslag av en sådan beskaffenhet, att man genom dem verkligen har utsikt att kunna tillföra den näringsgren, varom det är fråga, den nytta och de fördelar, som man beräknar, att förslagen skola medföra. Vi skola betänka, att vi här ha att göra med en näringsgren, vars produktion på en oerhört kort tid kan starkt utvidgas. Det är ju inte inom trädgårdsodlingen som i fråga om jordbruket. Även inom jordbruket kan naturligtvis produktionen stiga — och vi ha ju också exempel på att den under gynnsamma skördeförhållanden har ökat rätt väsentligt — men det kan dock inte inom jordbruket bli tal om så snabba och stora förändringar som inom trädgårdsodlingen. Inom denna senare näringsgren kan man nämligen mycket snabbt exploatera de inte alltför stora områden, som erfordras för att utöka produktionen till att bli av en ännu större omfattning än vad den för närvarande är.

Då herr Mannerskantz frågade, om det var något fel, att trädgårdsodlingen utökats, vill jag svara honom, att det är ju ingen människa, som har påstått något sådant, utan tvärtom. Det är ur många synpunkter bara till fördel, att trädgårdsproduktionen utökats, och man kan ju till och med konstatera, att under den tid, som vi nu tala om, det vill säga de så kallade dåliga åren, har trädgårdsproduktionen utökats alldeles oerhört. Vi måste emellertid ha klart för oss, att trädgårdsodlingen, liksom en hel del annan odling, arbetar under oerhört olika förhållanden i olika delar av vårt vidsträckta land. Om vi inte få en ordentlig organisation genomförd, utan bara besluta tullförhöjningar och en importreglering, skulle detta leda till att många trädgårdsodlare skulle slå sig till ro med detta mycket bekväma sätt att komma ur svårigheterna. Det är naturligtvis enkelt, och det kan ju kanske också vara taktiskt att införa den skyddstull, som man här föreslår. Om man emellertid genom en sådan åtgärd ökar intresset hos sådana, som redan nu arbeta under relativt gynnsamma förhållanden, att ytterligare utöka sin produktion, gör man enligt mitt sätt att se en verklig björntjänst gentemot dem, som nu ha det sämst ställt.

Vad som här behövs är i främsta rummet en rationalisering av försäljningen av trädgårdsprodukter. Det behövs ett bättre system, så att producenterna endast marknadsföra en fullt tillfredsställande vara. Det är naturligtvis även härvidlag i första hand de mindre odlarna, som behöva hjälp, ty de större producenterna kunna ju utbjuda mycket större partier och därigenom åstad-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

komma en mera enhetlig tillförsel till marknaden och på så sätt kanske utfå ett högre pris för sina produkter. Men därför att det brister i hela organisationen ha de mindre odlarna inte möjlighet att på bästa sätt kunna ordna med avsättningen av sina produkter, utan de sticka då och då emellan med utbud till priser, som äro väsentligt lägre än vad andra odlare begära, vilket ju är till skada även för de större odlarna. Det är därför angeläget, att man på denna punkt försöker åstadkomma ett bättre sakernas tillstånd, än som för närvarande råder.

Man har här också gjort vissa anmärkningar mot olika detaljanslag, bland annat mot de 15,000 kronorna till ympning. Det kan ju mycket väl hända, att man kanske i viss mån har rätt i sina anmärkningar på denna punkt. Jag är inte fackman tillräckligt för att kunna bedöma denna sak. Om vi få till stånd en organisation, så skall väl emellertid den också få yttra sig över detta och taga hand om fördelningen av detta anslag. Om organisationen avstyrker, skall detta anslag inte heller komma till användning, och då är det ju ingen olycka, att det finns. Då emellertid förslaget om detta anslag framlagts av trädgårdsutredningen, anslöt jag mig till detsamma, eftersom jag ansåg, att det väl är önskvärt, att man inriktar sig på att odla vissa standardsorter av frukt. Jag betraktade detta anslag som ett led i strävandena att hjälpa en del av fruktodlarna att komma fram till en mera standardiserad odling. I stället för att nu fruktodlarna odla många olika sorter, tänkte jag mig, att man skulle säga till dem, att de skulle odla de och de sorterna, ty det är något som vinner efterfrågan bland konsumenterna. Om man ginge in för en sådan standardisering, skulle man ha väsentligt större förutsättningar för att kunna tillhandahålla konsumenterna en tillfredsställande vara.

Vi måste väl ändå komma ihåg, att för att göra en näring eller produktionsgren räntabel, så att den kan ge sina utöware en någorlunda tillfredsställande bärning, är det inte minst viktigt, att man försöker ordna det så, att de varor, som bjudas ut till den konsumerande allmänheten, bli efterfrågade. Det gör enligt mitt förmenande inte den ringaste nytta, om vi från statens sida vidtaga aldrig så omfattande skyddsåtgärder och åstadkomma aldrig så effektiva importhinder, om icke utövarna av produktionen försöka åstadkomma en sådan ordning, att de få fram sina varor till konsumenterna i ett så tillfredsställande skick, som det över huvud taget är omöjligt. Detta är både A och O, då det gäller att ordna avsättningsförhållandena för en produktion, ty då först vinna produkterna efterfrågan. De, som i sin tur skola vidare utbjuda och saluföra varan till den konsumerande allmänheten, komma nämligen då att med en helt annan tillförsikt göra affärer med odlarna och kanske till och med göra upp avtal på långt sikt. Jag är övertygad om att man därigenom skulle kunna förebygga en hel del av de svårigheter, som för närvarande göra sig gällande i fråga om avsättningen av trädgårdsprodukter. Ja, vi skulle kanske till och med kunna komma dithän, att en hel del av dem, som nu importera trädgårdsprodukter, i stället i stor utsträckning skulle köpa de varor, som produceras inom landet, om de blott kunde få produkterna direkt och de svenska producenterna hade möjlighet att skaffa fram de varor, som man nu får importera. Man skulle kanske rent av kunna tänka sig, att en väl utbyggd trädgårdsodlarorganisation skulle kunna taga hand om sina medlemmars produkter och utbjuda dem även till de köpmän, som nu importera sina varor. Det kan nämligen inte vara något speciellt intresse för dessa affärsmän, att de tvunget skola handla med utländsk vara, om de under en viss tid kunna få sig tillförsäkrad en svensk vara av en bestämd kvalitet. Det är enligt mitt förmenande mycket troligt, att man bara genom en sådan anordning skulle kunna uppnå ett bättre sakernas tillstånd.

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Därmed har jag emellertid inte sagt, att man inte skall vidtaga några ytterligare åtgärder för att hjälpa denna näringsgren. Men för att man från statens sida skall kunna vidtaga dylika åtgärder, måste odlarna själva först ha vidtagit de grundläggande åtgärder, som erfordras, för att ett ytterligare ingripande från statens sida skall kunna leda till största möjliga resultat. En väl genomförd organisation på detta område innebär ju också, att trädgårdsodlarna få en helt annan ställning gentemot myndigheterna och statsmakterna. Då kunna vi nämligen från trädgårdsodlarna själva få ett objektivt utlåtande om de olika åtgärder, som det kan bli fråga om. Jag minns från den tid, då jag satt i traktatberedningen, att det inte fanns någon möjlighet att från trädgårdsnäringens utövare få ett sakkunnigt utlåtande, som traktatberedningen kunde grunda sitt omdöme på. En intressegrupp inom näringen ville ha det på ett sätt och en annan på ett annat sätt. De olika intressegrupperna hade ingen möjlighet att samdiskutera sig, så att statsmakterna från dem kunde få ett sakkunnigt utlåtande, i vilket visserligen olika inställningar kunde diskuteras men där man dock till slut kom fram till ett positivt resultat. Under sådana förhållanden är det ju ganska svårt för andra att kunna få något begrepp om vilket som egentligen kan lända näringsgrenen som sådan till den bästa nyttan och gagnet.

Vad sedan beträffar reservanternas uttalande om de ökade kostnader, som även för trädgårdsnäringens del blivit en följd av den av statsmakterna genomförda skärpningen av arbetstidsbestämmelserna, vill jag framhålla, att den kommitté, som på sin tid tillsattes för att utreda frågan om de ökade kostnaderna inom olika produktionsgrenar i anledning av arbetstidsregleringen, också hade i uppdrag att undersöka, i vad mån denna reglering inverkat fördyrande på trädgårdsproduktionen. På den korta tid, som stod utredningen till buds, var det emellertid inte, särskilt med hänsyn till svårigheterna att i någon större utsträckning få tillförlitliga uppgifter från trädgårdsnäringens utövare, möjligt att komma fram till någon klarhet om vad arbetstidsregleringen innebär i form av ökade produktionskostnader för denna näringsgren. Av den anledningen gjordes det heller inte från kommitténs sida något uttalande med hänsyn till trädgårdsnäringens speciella intressen.

Jag vill inte överskatta betydelsen av det förslag, som här föreligger och som utskottet har tillstyrkt, men jag har den bestämda uppfattningen, att vi genom detsamma skola kunna komma ett gott stycke på väg. Jag är övertygad om att vi genom vad som här föreslås skola kunna åstadkomma betydligt bättre förhållanden, då det gäller att ordna kapitalanskaffningen, det vill säga täcka kapitalbehovet inom denna näringsgren, bara det är möjligt att organisera trädgårdsodlarna. Skulle det emellertid visa sig, att det inte är möjligt att få till stånd en tillräckligt utbyggd organisation på detta område, får man väl antaga, att det ännu inte är tillräckligt dåligt ställt inom denna näringsgren. Erfarenheten har nämligen visat oss, att det många gånger inte går att organisera ett produktionsområde, om näringen i fråga arbetar under någorlunda goda förhållanden. Då tänker nämligen var och en, att man kan klara sig utan en organisation. Även om det kanske finns en del större trädgårdsodlare, som kunna resonera på det sättet, att de klara sig utan en organisation, så tror jag dock, att det skulle betyda en väsentlig hjälp även för dem, om man kunde få till stånd en tillfredsställande organisation inom denna näringsgren. Med hjälp av en sådan organisation skulle man nämligen kunna förhindra den oberäkneliga tillförsel av trädgårdsprodukter, som nu äger rum under vissa tider av året och som inte är nyttig för någondera parten. Den är inte alls nyttig för producenterna, och den är inte heller nyttig för konsumenterna, ty en prissänkning på en vara under en viss obestämd tid, kanske inom kort åt-

Ang. stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

följd av en väsentligt större prisförhöjning, kan inte heller vara till konsumenternas fördel. Av denna anledning anser jag, att genomförandet av en tillräckligt utbyggd organisation på trädgårdsnäringens område skulle vara en första början till en stabilisering av förhållandena på detta produktionsområde.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan.

Angående punkten A, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med de ändringar som förordats i den av herr Mannerskantz vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid sedermera enligt berörda yrkanden gjorda propositioner bifölls utskottets hemställan.

Därefter gjordes i enlighet med de beträffande punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av de förslag, som innefattades i punkterna B och C av herr Andersons i Norrköping m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner angående Sveriges ställning till Nationernas förbund.

Utrikesutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 217 i första kammaren av herr *Lindhagen*, nr 88 i andra kammaren av herr *Flyg* m. fl. samt nr 231 i sistnämnda kammare av herr *Hallén*.

I motionen I: 217 hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om initiativ till nordiskt samförstånd till omgärdande av Nordens åtta stater — och i varje fall Sveriges — neutralitetsvilja genom: 1) en deklaration till samtliga stater att vi ville stå utanför deltagande eller stöd i deras krig av skilda slag; 2) i samband därmed ett avfordrande av de fem europeiska stormakterna av officiella förklaringar att de ämnade respektera denna vår föresats; 3) inbjudan till Europas fem stormakter om avslutande av traktater om nonaggression med Nordens samtliga åtta stater; 4) inbjudan till övriga sju nordiska stater att med Sverige sammanträda till en konferens för överläggning om berörda angelägenheter och i samband därmed om ett gemensamt framträdande för den internationella rättsordningens reella förutsättningar och tillblivelse ävensom andra gemensamma angelägenheter och överväganden, som kunde föranledas av världssituationen eller eljest.

I motionen II: 88 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen snarast måtte inkomma till riksdagen med motivering och förslag, att densamma beslöte uppsäga Sveriges medlemskap i Nationernas förbund; eller alternativt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen, om möjligt i samråd med

*Ang. Sveriges
ställning till
Nationernas
förbund.*

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Nordens övriga länder samt andra intresserade mindre stater, vilka tillhörde Nationernas förbund, ville låta meddela N. F:s generalsekretariat, att förutsättningen för fortsatt medlemskap i förbundet vore en omedelbart genomförd revision av förbundsakten i sådan riktning, att medlemsstaternas möjlighet att intaga en neutral position i spända situationer eller vid krigsfall icke beskures genom aktens bestämmelser.

I motionen II: 231 hade föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskvärdheten av att vid den revision av folkförbundspakten, som förbereddes av den s. k. 28-mannakommittén, Sverige måtte föreslå, antingen att samtliga sanktionsbestämmelser utginge ur pakten eller ock att de gäves en klart fakultativ och frivillig karaktär, så att i en reviderad pakt Sveriges rätt till en full och odifferentiell neutralitet formligen kunde fastställas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

- A) att motionen II: 231 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- B) att motionen II: 88 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- C) att motionen I: 217 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hammar skjöld, Domö, Bagge och Andersson* i Norrköping som, herr Hammar skjöld med åberopande av ett vid utlåtandet fogat särskilt yttrande, yrkat, att utskottets yttrande och förslag skulle erhålla den lydelse, reservationen visade, och avslutas sålunda:

»Då möjligheten att uppnå för Sverige tillfredsställande resultat inom Nationernas förbunds ram icke synes vara utesluten, anser utskottet det icke för närvarande vara lämpligt, att någon åtgärd från vårt lands sida vidtages för utträde ur Nationernas förbund. Utskottet vill emellertid ännu en gång understryka vikten av att ett resultat inom den närmaste framtiden uppnås.

Utskottet anser det vara ett viktigt önskemål, att Sverige uti ifrågavarande avseenden handlar i samförstånd med de nordiska och övriga stater, med vilka Sverige hittills plägat samverka inom Nationernas förbund.

Utskottet hemställer på dessa grunder,

A) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter förhandling med ifrågavarande stater vidtaga åtgärder i syfte att i enlighet med ovan angivna synpunkter åstadkomma ett klargörande av Sveriges ställning till Nationernas förbund; samt

B) att motionerna II: 231, II: 88 och I: 217 härmed måtte anses vara besvarade.»

Herr Domö: Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern yttrade i remissdebatten år 1936, att den parlamentariska diskussionen har en uppgift att fylla genom att slå fast, icke bara vad som skiljer oss åt utan även vad som enar oss. Denna uppgift är icke minst angelägen, när det gäller svensk utrikespolitik. Och låt mig då redan från början konstatera, att vi alla vilja hålla vårt land utanför de maktgrupper, som må bildas i dagens söndriga Europa, och att vi, i händelse av krig mellan dessa maktgrupper, skola göra vårt yttersta för att icke bli indragna i detsamma.

Enigheten sträcker sig helt visst längre än så. Vi äro alla medvetna om de faror, som hota Europas och därmed även vår fred. Vi kunna icke anmäla vårt utträde ur Europa för att undandraga oss dessa faror. Farorna finnas, och vi måste söka avvärja dem. Hur detta skall ske, är den svenska politikens huvudfråga.

Vi äro kanske också ense om svagheten hos Nationernas förbund. Det parti,

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

jag representerar, har alltid sett skeptiskt på Nationernas förbunds betydelse som fredsgaranti. Vi konstatera utan övermod och utan glädje, att vi ha sett rätt. Även hans excellens herr utrikesministern skulle väl nu vara beredd att i fråga om Nationernas förbund ge en teckning av »samhället sådant det är», som i allt väsentligt skulle överensstämma med vår uppfattning. Kanske skulle vi rent av kunna komma överens om hur detta internationella samhälle borde vara.

Den alltmera aktualiserade frågan om vår ställning i Nationernas förbund är huvudproblemet i det nu föreliggande utlåtandet. Ingen av oss är väl numera benägen att överskatta Nationernas förbund som garanti för freden. Men ingen av oss kan heller blunda för det förhållandet, att vissa bestämmelser i paktens stå i motsats till en neutralitetspolitik av det slag, som vi önska föra. Jag avser givetvis sanktionsbestämmelserna i artikel 16. Enligt dessa äro förbundsmedlemmarna förpliktade till ekonomiska och finansiella sanktioner. Förbundet äger dessutom ifrågasätta militära sanktioner.

Dessa sanktionsbestämmelser, som enligt N. F.-ideologien skulle vara förbundets styrka, ha alltifrån början ingett det parti, jag tillhör, de största farhågor. Det är först och främst uppenbart, att det i en kritisk situation kan vara svårt att upprätthålla gränsen mellan ekonomiska och militära sanktioner. En stat, som ser sina livsintressen hotade, faller lätt för frestelsen att genombröta denna gräns. Sanktionerna kunna alltså bli icke ett medel till fred, utan till utvidgat krig.

I samma mån som förbundet förlorat sin tilltänkta universalitet och många och stora makter ställt sig utanför detsamma, skulle sanktionsförpliktelseerna också komma att bli både tyngre och mera riskfyllda för de kvarstående. I själva verket har sanktionsförfarandet blott en gång kommit till användning, och då för övrigt endast partiellt. Man ryggade av naturliga skäl tillbaka för konsekvenserna. Försöket ledde till ett fiasko.

Vi ha i det längsta trott, att den svenska utrikesledningen bestämt skulle taga avstånd från sanktionssystemet — och göra detta utan tvekan och förbehåll. Att underlåta detta är icke förenligt med den neutralitetspolitik, som vårt folk önskar föra. I 28-mannakommittén konstaterade också herr Undén å den svenska regeringens vägnar, att sanktionsparagrafen faktiskt icke blivit tillämplad enligt sin lydelse och att den därför i praxis förlorat sin giltighet. Denna förklaring hälsades med allmän tillfredsställelse hos vårt folk.

Vår ståndpunkt har emellertid icke vunnit det internationella erkännande, att vi kunna slå oss till ro med denna deklaration. Man har först och främst invänt mot densamma, att sanktionsförpliktelseerna enligt artikel 16 icke kunna upphävas genom en ensidig deklaration. Herr Undén har själv erkänt riktigheten av denna ståndpunkt. Man har vidare gjort gällande, att förpliktelseerna icke upphöra, därför att förbundet eller de tongivande makterna i detsamma vid ett antal tillfällen av rent politiska skäl funnit lämpligt att icke påfordra dessas uppfyllande.

Dessa invändningar måste ingiva oss allvarliga farhågor. Skola icke förbundets ledande makter i en kritisk situation, då deras egna intressen så bjuda, fordra sanktionsförpliktelseernas uppfyllande? Vi kunna redan nu göra oss vissa föreställningar om hur en krigförande makt kommer att resonera. Spaniens ombud förklarade i 28-mannakommittén: »Man måste taga parti antingen för den internationella rätten eller för angreppet och därigenom bliva medbrottsling till angriparen, genom att skenbart neutrala stater förvandlas till reservoarer av råvaror till angreppets tjänst». Ett liknande språk har förts av Kinas representant. Med vilken styrka och med vilken lidelse skola icke liknande anspråk göras gällande av förbundets ledande makter, om de råka i krigiska

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
förvecklingar! Frankrike har redan nu — liksom Sovjetunionen och Tjeckoslovakien — med styrka hävdad sanktionsbestämmelsernas giltighet och deras obligatoriska karaktär.

Utskottets utlåtande har enligt min mening icke med tillräcklig styrka framhållit dessa faror. Man har nöjt sig med att framställa »ett önskemål», att Sveriges handlingsfrihet skall vinna allmänt erkännande. Man har ju inte ens vågat uttala den förhoppningen, att regeringen snarast möjligt skall försöka realisera detta önskemål.

Utskottet gör dessutom ett medgivande, som jag finner betänkligt och beklagligt. Det skriver sålunda: »Varje medlem av förbundet är uppenbarligen hänvisad till att i en fråga av denna art» — det gäller naturligtvis sanktionerna — »taga ställning i enlighet med sitt eget bedömande av läget, intill dess ett auktoritativt uttalande göres från ett behörigt förbundsorgan». Dessa ord »intill dess etc.» ange först och främst en tidsbegränsning för vår handlingsfrihet. De synas vidare göra det troligt, att vi skulle lägga det slutliga avgörandet i händerna på ett auktoritativt förbundsorgan. Hur skall nu denna ståndpunkt kunna förenas med vår uppfattning, att hela sanktionssystemet förlorat sin rättsliga giltighet, sin rättsliga karaktär, genom att icke brukas?

Reservanterna ha sett mycket allvarligt på dessa problem. Vi ha velat, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att vi svenskar utan tidsspillan måste få vår handlingsfrihet internationellt erkänd, för att inga krav skola kunna resas mot oss under återopande av förbundspakten. Att skapa klarhet på denna punkt anse vi vara av största vikt icke bara för vårt land utan för de internationella förhållandena i stort.

Bäst vore, om hela sanktionssystemet kunde avlägsnas genom en reform av Nationernas förbund, vilken undanröjde den oklarhet, som för närvarande utmärker detta förbund, och som gav detsamma mera begränsade uppgifter, — uppgifter, som det mäktade fylla. En dylik anpassning till verkligheten och en dylik realpolitisk sanering vore en uppgift av stor betydelse.

Kan ett erkännande av Sveriges handlingsfrihet icke nås på denna väg, återstår att Sverige på andra vägar söker få sin handlingsfrihet erkänd. Vilken väg man än beträder, bör man handla med nödig snabbhet och med nödigt eftertryck. Politiken »vänta och se» är icke en politik, som lämpar sig för vår tids hektiska tempo i de utrikespolitiska avgörandena.

Hans excellens herr utrikesministern har en gång på tal om Nationernas förbund erinrat om Mussolinis ord, att man icke skall övergiva den, som ligger på sjukbädden. Enligt min mening har Nationernas förbund icke kommit till stånd för att medlemmarna skola få tillfälle att utöva samarittjänst. Skulle Sveriges intressen icke kunna tillgodoses på annat sätt, får även ett utträde till sist övervägas. Redan ett sådant övervägande kan för övrigt stärka våra möjligheter att få våra önskemål uppfyllda. Framför allt få vi se till, att Nationernas förbund icke blir ett instrument, som icke kan rädda den totala freden — den är redan spolierad — men väl framkalla det totala kriget.

Det är från dessa synpunkter, som, jag herr talman, till sist hemställer om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Hammarskjöld m. fl.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är särdeles tacknämligt, att utskottet vid sitt utlåtande fogat dessa båda bilagor, som ge en officiell redogörelse för vad som sagts och gjorts i här föreliggande frågor. Jag skulle endast önskat, att dessa bilagor kompletterats med den franska texten till de anföranden, som i dessa bilagor refereras, då det ju alltid förhåller sig så, att den franska texten i betydligt högre grad än den svenska klart ådagalägger vad som är sagt

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

och vad som är menat. Jag vill visst inte förneka, att översättningen är riktig, men jag har tagit del också av den franska texten, och jag kan inte neka till, att min uppfattning av innehållet har väsentligen påverkats av läsningen av den franska texten.

Det är nu tre frågor, som detta utskottsutlåtande egentligen avser att beröra, även om de äro sammanbundna med varandra — jag vore, herr talman, frestad att säga, delvis sammantrasslade, men det är inte utskottets fel, utan felet ligger på annat håll.

Den första frågan är den om en reform av folkförbundsakten. Den andra frågan är den om Sveriges utträde ur folkförbundet — det föreligger ju två motioner om den saken, och den har också behandlats av utskottet.

Den tredje frågan, som framstår som den viktigaste, är frågan om innebörden av nu gällande folkförbundsakts sanktionsbestämmelser.

Jag tillåter mig understryka, herr talman, att den första frågan, om en reform av folkförbundsakten, helst bör hållas helt och hållet utanför den sista frågan om sanktionsbestämmelsernas innebörd. Blandar man dem samman, blir resultatet — jag vet inte, om jag får använda uttrycket — varken hackat eller malet; man får inte klarhet om någonting, och hela frågan om folkförbundsaktens reformering är en fråga fullständigt för sig, som bör och kanske också kan — det vågar jag inte nu uttala mig om — lösas utan något sammanhang med den nuvarande folkförbundsaktens innebörd i sanktionsfrågan.

Det andra spørsmålet är det om Sveriges utträde ur folkförbundet. Denna fråga såsom *fristående fråga* har utskottet i själva verket avfört från dagordningen, och jag tror, att däri kan man till fullo instämma. Det lär väl inte vara någon i Sverige som yrkar, att vi i och för sig skulle utträda ur folkförbundet, utan detta yrkande — och det kommer och har kommit — har skett i samband med antingen frågan om reformering av förbundsakten eller frågan om tolkning av de nuvarande sanktionsbestämmelserna. För min del tror jag, att detta yrkande i samband med frågan om en reform av förbundsakten är alldeles för tidigt väckt: det kunna vi därför också lämna åsido. Det enda, som återstår, är möjligheten att kombinera frågan om utträde med frågan om sanktionernas innebörd.

Om jag då ser på denna senare fråga, som för mig framstår som den väsentliga, så måste jag säga i likhet med den ärade föregående talaren, att det råder en viss oklarhet. Det har å ena sidan sagts, att sanktionssystemet sådant det nu är tänkt i folkförbundsakten, faktiskt inte funktionerar och att alltså praxis blivit en annan och att vi äro obundna av den skrivna traktattexten; vi få hålla oss till praxis. Å andra sidan har denna uppfattning blivit bestridd. Och vidare föreligger det faktum, som också den ärade föregående talaren påpekade, att det har avgivits en förklaring, som i utskottets omskrivning på sid. 6 lyder på sätt han refererade, och där det talas om att vi äro hänvisade att i en fråga av denna art taga ställning i enlighet med vårt eget bedömande av läget »intill dess ett auktoritativt uttalande göres från ett behörigt förbundsorgan», och det upprepas dessutom i punkten därefter. Läser man det yttlande, som avgavs såsom slutyttrande av den svenske representanten Undén, så är det inte alldeles överensstämmande med detta referat, utan där heter det på sid. 23 att »i händelse svenska regeringen, innan kommittén eller något annat Nationernas förbunds organ uttalat sig angående det problem, som behandlats under diskussionen, skulle ha att taga ställning därtill i praktiken, anser svenska regeringen sig berättigad att följa riktlinjer överensstämmande med de deklarationer, som inom kommittén avgivits av den svenska delegationen.»

Vad jag här saknar är vad utskottet tillagt »ett auktoritativt uttalande . . .

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
från ett *behörigt* förbundsorgan». I själva verket har deklarationen icke alls hänvisat till något sådant, utan innebär efter orden helt enkelt att den svenska regeringen förklarat sig äga och kommer att begagna sig av sin frihet att taga ståndpunkt enligt sin egen mening i enlighet med den deklaration, som är avgiven, *intill dess kommittén eller något annat folkförbundsorgan uttalat sig* angående det här ifrågavarande problemet. Jag tolkar detta, herr talman, så, att om ett sådant uttalande kommer, *förbehåller sig den svenska regeringen att då taga ståndpunkt till detta uttalande*. Men den tidsbegränsning, som här angivits, är sålunda inte någonting, som medför att uttalandet — om det kommer att avgas — skulle bliva till den grad »auktoritativt», att det skulle binda den svenska regeringen på förhand. Jag tror tvärtom, att en sådan tolkning icke kan inläggas i detta till protokollet tagna uttalande av hr Undén, och jag tycker inte heller, att den franska texten ger anledning till någon sådan tolkning.

Men då kommer frågan: hur skola dessa båda huvudpunkter kunna förenas? Hur skall man kunna förena uttalandet om att den svenska regeringen förbehåller sig sin fulla frihet? — och å andra sidan att saken kan komma under förnyat övervägande, om vissa andra situationer inträffa?

Nu finns inom den gamla folkrätten liksom i den moderna folkrätten en gammal regel, som säger, att när de förutsättningar väsentligen förändrats, under vilka en traktatsbestämmelse kommit till, så uppstår frågan, om denna traktatsbestämmelse fortfarande gäller. Det är regeln om *rebus non sic stantibus*, och man har bestritt regelns giltighet lika ofta som man praktiskt tillämpat den. Man har ansett sig kunna ensidigt uppsäga en förbindelse på grund av förändrade förutsättningar, *rebus non sic stantibus*. Det har till följd därav alltid uppstått överläggningar och överenskommelser, varigenom den intagna ståndpunkten, i regel kan jag säga, blivit medgiven. Jag vill anföra ett exempel. Ryssland ålades i Parisfreden en gång vissa inskränkande förpliktelser i fråga om Svarta havet. Under fransk-tyska kriget förklarade den ryska regeringen, att förhållandena nu vore så väsentligen förändrade, att den ryska regeringen ansåge sig inte bunden av de bestämmelser, som vore givna. Det bestriddes, men det blev en konferens, och på konferensen godtog man den uppkomna situationen. Det fall, som nu föreligger är, såvitt jag kan läsa texterna, inte fullt analogt med detta — det innebär, jag vore nästan frestad säga, en nyhet inom folkrätten. Det är nämligen så, att i t. ex. det tidigare fallet — det ryska fallet — konstaterade Ryssland självt, att förutsättningarna vore väsentligen förändrade, men det gjorde ingen annan. Här återigen har den svenske representanten inte ensam konstaterat, att Sverige är obundet till sanktioner på grund av förändrade förhållanden, utan har konstaterat *i samförstånd med hela 28-mannakommittén*, att förutsättningarna nu äro ändrade och han har därav dragit en konklusion, som inte alla gillat, att den praxis, som sålunda uppstått, och som innebär förändrade förutsättningar, berättigar svenska regeringen att icke följa förbundsaktens skrivna sanktionsregler, men också å andra sidan att fortfarande följa den i de fall, där det synes lämpligt att så göra. Där föreligger således det egendomliga förhållandet, att alla, även de, som protestera emot herr Undéns tolkning, äro ense om att förhållandena såsom förutsättningar äro väsentligen förändrade. Om man då i detta samband läser uttalandet om att man tills vidare är bunden, till dess denna fråga blivit behandlad av något organ inom folkförbundet, kan jag inte tolka saken på annat sätt än så, att om en sådan situation inträder, som kan medföra, att *förutsättningarna ånyo bli förändrade*, har man att taga ståndpunkt till den nya situation, som då uppstår. Det finner jag vara helt naturligt och rimligt; man får i varje fall se efter vad det är för förhållanden, under vilka man förbehåller sig handlingsfrihet.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Men det är en punkt, som dock är betänkelig i detta fall: det är det missförstånd, som kan uppstå genom hänvisningen till ett folkförbundsorgan. Vilket folkförbundsorgan? I deklarationen heter det »kommittén eller något annat Nationernas förbunds organ». Kommittén, det vill säga 28-mannakommittén, kan endast uttala en *åsikt*, ingenting annat. Kan något annat folkförbundsorgan komma i fråga? Det kan tänkas tre: rådet, församlingen, den internationella fasta domstolen. Jag har nu för min del litet svårt att föreställa mig, att denna rent politiska tvist — ifall vi gå till grunden är den en politisk tvist — skulle kunna komma inför domstolen, men vill inte bestrida möjligheten av det. Skulle frågan av annan makt dragas inför domstolen, så veta vi, herr talman, att vi i Sverige äro sådana, att vi böja oss för denna domstols utslag. Jag är dock en liten smula betänksam mot att den möjligheten skulle kunna bli verklighet, ty då lägger man så att säga den formella rätten till grund för ett rent politiskt förhållande.

Är det däremot fråga om rådet eller fråga om församlingen, så lär den enhällighet, som fordras, alltid teoretiskt av Sverige kunna förhindras, och då beror det ytterst och sist på den grad av bestämdhet, med vilken *Sverige* fasthåller vid den tolkning, som i så högtidlig form givits i deklarationen beträffande folkförbundsaktens sanktionsbestämmelser. Jag har svårt att tänka, att efter en sådan deklaration Sveriges regering skulle kunna avvika från denna ståndpunkt, för så vitt frågan gäller sanktionsbestämmelsernas tolkning och nya förhållanden ej uppenbart inträda. Är det däremot fråga om folkförbundsaktens ändring eller dylikt, ha vi inte alls denna deklaration att räkna med, utan *den hänför sig till det nuvarande läget och de nuvarande sanktionsbestämmelsernas tolkning*, och att överge den i en sådan situation tror jag knappast vore möjligt, utan då lär väl Sverige nödgas att förhindra enhälligheten. Men då ligger också tidsgränsen, vid vilken den nuvarande handlingsfriheten skulle upphöra formellt, i *Sveriges eget skön att bestämma*.

Nu förbiser jag ingalunda, herr talman, att det är mycket svårt för en stat, som kanske blir alldeles isolerad, alldeles ensamställd, att vidhålla sin uppfattning, och det är ingalunda ovanligt att i en sådan situation en stat helt enkelt avstår från att avge sin röst och nedlägger sin talan. Så finna vi, att den ryske representanten — om jag nu kan kalla honom rysk representant — i Genève gjorde då det gällde frågan om Schweiz' neutralitet. Han ville inte vara med om beslutet, men ville inte hindra enhälligheten och nedlade sin röst. Då gällde det inte Ryssland. Men skulle det gälla Sverige, får jag väl ändå förutsätta att Sveriges representant icke nedlägger sin talan.

Nu sitter Sverige inte längre i rådet, så att det alltid skulle kunna hindra, att det blir ett enhälligt råd, om rådet tager hand om saken. Men i yttersta och sista hand får väl folkförbundet självt göra det. Jag måste då säga, att den situation, som här föreligger med avseende på sanktionsbestämmelserna, är den, att Sverige i full överensstämmelse med övriga makter möjligen med undantag av Ryssland hyser den meningen, att dessa sanktionsbestämmelser hittills icke blivit tillämpade i enlighet med ordalagen och att därigenom en praxis uppstått, som faktiskt kommit att ersätta de skrivna bestämmelserna. Att detta skulle vara allenast ett interimistiskt förhållande, har man ingen rätt att påstå, utan det är uppenbart, att här har en utveckling ägt rum, som utmynnat just i detta faktiska förhållande. Om man vill draga konklusionerna ur detta, blir det helt naturligt, att Sverige begär att, därest Sverige skulle komma i den situationen att behöva taga ståndpunkt till frågan om krig eller fred, till frågan om ingripande i ett krig eller bibehållande av neutralitet, Sverige har samma rätt som enligt praxis hittills utövats av övriga länder och som de ha erkänt. Herr Undén hade ett anförande i Genève, däri han enligt

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

den franska texten — jag har icke återfunnit det i den svenska — på ett mycket, jag vill säga, drastiskt, men klart och tydligt sätt uttalade, att de länder, vilkas representanter bestredo de påståendens riktighet om utvecklingen, som hade framställts från skilda håll inom kommittén, och vilkas främste talesman var herr Undén, måste ställas inför frågan, hur deras regeringar hade ställt sig till spörsmålet, varför de icke själva iakttagit den stränga lagen. De hade själva låtit bli det, och därmed hade de i handling ådagalagt riktigheten av den ståndpunkt, som herr Undén hade hävdad.

När detta är förhållandet, ställer sig för mig frågan: vad har Sverige att göra för att få sin uppfattning av den faktiska utvecklingen med därav följande konsekvenser erkänd? Jag tror icke, att det går på den vägen, att man skriver till Kungl. Maj:t och begär det ena eller det andra, utan jag tror, att det är nödvändigt att så att säga isolera den fråga det gäller, *om de nuvarande sanktionsbestämmelsernas räckvidd med avseende på staterna*, däribland Sverige och att få ett internationellt avgörande av denna fråga. Jag vet, att det är mycket svårt. Jag tänker mig, att det kanske kan vara ogörligt, och särskilt den franske representantens mycket insinuerande, fast skenbart mycket tillmötesgående yttrande, visar, att där stöta vi dock ytterst på ett skarpt och bestämt motstånd. Då finnes det enligt min mening icke mer än två vägar eller linjer. Den ena vägen är den, att vi internationellt alltjämt fasthålla, att hur det än går med reformen av förbundsakten, så fordra vi, att den praxis, som har uppstått under nuvarande folkförbundsakts fortsatta tillvaro, kommer att respekteras. Jag tror icke, att det räcker med ett tyst erkännande, utan det måste bli en deklaration inför folkförbundet, tagen till dess protokoll och på det sättet accepterad, som man där brukar, utan något formligt godkännande.

Men det är en svårighet, och det är, att Sverige icke gärna vill gå ensamt, och det har icke heller någon möjlighet att åstadkomma resultat utan vidare. Kan Sverige därför åstadkomma enighet med de övriga nordiska länderna och möjligen de exneutrala staterna om en deklaration angående denna mycket begränsade punkt — *det nuvarande sanktionssystemets tolkning i enlighet med praxis* — och få denna deklaration tagen till folkförbundets protokoll, så få vi en mycket starkare ställning. Och då kommer den andra vägen som en supplementär väg. Är det ingenting annat som hjälper för att nå dit, måste de på detta vis samverkande staterna — och Sverige får väl gå i täten — säga, att då återstår oss intening annat än att uppsäga medlemskapet. Ty att vi skulle stå kvar i förbundet med dessa skyldigheter hängande över oss, för det fall att stormakterna i förbundet en gång skulle bli ense om att kräva åtgärder av oss gentemot en annan stormakt det tror jag är något, som är alldeles för farligt, och jag önskar därför, att svenska regeringen ville så begå det, att vi komma till en dylik deklaration och dess tagande till protokoll, och, därest detta icke går, att vi då förklara oss utträda ur folkförbundet.

Jag tror, herr talman, att det är för tidigt för att *riksdagen* skulle taga ståndpunkt till denna fråga nu, och jag har velat ge uttryck åt denna uppfattning. Jag gör det naturligtvis för min personliga del, men jag är övertygad om att jag därmed ger uttryck åt en mycket utbredd mening bland Sveriges folk. Och om en sådan framställning kommer fram, om det blir klart för vår svenska regering, att den har en folkmening bakom sig i den riktningen, då är jag också övertygad om, att den kommer att handla i överensstämmelse därmed. För att i min ringa mån medverka till att detta kommer till uttryck är det, herr talman, som jag har begärt ordet, i denna debatt.

Herr Undén: Herr talman! Den motion, som kan betraktas som huvudmotion i denna fråga och som huvudsakligen har sysselsatt utrikesutskottet i

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

dess utlåtande, vilar på den tankegången, att man står inför en nära kommande allmän revision av folkförbundsakten, och herr Hallén framställer vissa önskemål rörande svenska yrkanden och förslag i sammanhang med en sådan revision. Det kan ju synas vara naturligt, att man väntar sig en allmän paktrevision, och det har också talats mycket därom redan från den tidpunkten, då sanktionsexperimentet mot Italien misslyckades. Men icke desto mindre är det väl för alla, som närmare följa vad som sker i världen, alldeles uppenbart, att tidpunkten icke är inne för en allmän revision av folkförbundet och akten. Innan en sådan revision skall företagas, måste ju det internationella läget på något sätt ha klarnat. Vi måste ha kommit över den kris, som Europa för närvarande lider av. Man måste veta förutsättningarna för ett sådant reviderat folkförbund och framför allt vilka makter, som skola tillhöra förbundet.

Där erbjuda sig alltså olika möjligheter. Man kan ju vara mer pessimistisk eller mer optimistisk i fråga om chanserna för att ett nytt folkförbund skall kunna födas ur askan av det gamla, men man kan väl inte komma ifrån, att det i nuvarande läge saknas sådana moment i utvecklingsläget, som måste vara avgörande för en revisions innehåll. Det förvånar mig något, att reservanterna ha kommit in på frågan om den blivande paktrevisionen och uttalat såsom ett önskemål icke bara ur Sveriges, utan ur allmänt internationella synpunkter, att då framför allt skulle ställas det programmet, att allt vad sanktioner hette skulle utmönstras ur folkförbundsakten. För min del är jag inte alls beredd att taga en sådan ståndpunkt. Tvärtom ifall det finnes möjlighet för ett Nationernas förbund, som kan fungera i enlighet med de tankegångar, som ha legat till grund för det nuvarande förbundet, så finner jag för min del — och jag tror det är den överväldigande meningen inom det parti jag tillhör — att den solidaritetsplikt, som ligger till grund för folkförbundsakten, är den riktiga, den enda vägen, som man kan gå, ifall man vill komma fram till ett effektivt internationellt statssamfund. Men det är klart, att för att bedöma, om detta är möjligt, måste man veta de politiska förutsättningarna. Man måste veta, hur pass universellt detta förbund kan bli, man måste ha klarhet om vilka stater kunna enas om en sådan revision och vara beredda, var på sitt håll, att ansluta sig till ett sådant reviderat förbund. Det förefaller mig därför alldeles självklart, att man måste uppskjuta den verkliga diskussionen om en paktrevision till en långt senare tidpunkt. Det skulle vara ett rent akademiskt, teoretiskt verk att sätta sig och skriva en akt för ett Nationernas förbund utan att ha någon kännedom om dessa politiska förutsättningar.

Det råder ju i vårt land en stor enighet i det avseendet, att sanktionssystemet för närvarande icke kan fungera såsom ett obligatoriskt och automatiskt system. Enighet kan anses råda därom, att om vi verkligen i nuvarande situation vore förpliktade till något sådant, så vore det alldeles för betungande förpliktelser. Det är naturligt, att det finnes en ganska utbredd oro i landet rörande dessa förpliktelserns innebörd. Vi ha under åratals varit vana att räkna med att vi äro förpliktade att deltaga i ekonomiska och finansiella sanktioner gentemot en angripande stat. Vi ha en gång i praktiken också deltagit i en sådan blockad. Följaktligen är det inte på något vis ägnat att förvåna, att allmänheten frågar sig, om vi skola vara förpliktade att göra detsamma, om en ny och för oss mycket farligare situation skulle inträda. Det är ju också med hänsyn till denna oro och dessa farhågor inför det alltmer förmodade världsläget som svenska regeringen vid olika tillfällen, med början den 1 juli 1936, har avgivit vissa förklaringar om hur den tolkar det förändrade läget. Redan genom den bekanta, för sju makter gemensamma kommunikén av den 1

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

juli 1936 — alltså efter misslyckandet av sanktionerna mot Italien — gjordes ju av dessa regeringar gällande, att så länge akten i sin helhet tillämpades på ett ofullständigt och icke följdriktigt sätt, vore man föranlåten att taga hänsyn härtill vid tillämpningen av sagda akt. Det var till fullföljande av denna tankegång som utrikesutskottet förra året rekommenderade, att dylika förklaringar skulle avges även inom Nationernas förbund och icke endast utanför förbundet. Så har ju också skett genom de förklaringar, som å svenska regeringens vägnar gjordes i den s. k. 28-mannakommittén, som var det organ, vilket av förbundet hade fått till särskild uppgift att syssla med det läge, som hade inträtt i anledning av konstaterandet, att sanktionssystemet icke hade fungerat.

Det förefaller också råda allmän enighet — i varje fall mellan de meningsriktningar, som i utrikesutskottet äro företrädde — därom att svenska regeringen med fog har betraktat det rättsliga läget såsom sådant, att regeringen inte längre kan anses förpliktad att deltaga i ekonomiska sanktioner, trots den mycket ovillkorliga lydelsen av art. 16. Denna svenska hållning, som alltså kom till uttryck redan i 1936 års kommuniké, underströks av utrikesutskottet vid förra årets riksdag, och i det nu föreliggande utlåtandet har icke bara utrikesutskottets majoritet, utan också dess reservanter uttryckligen gjort det samma. Reservationen börjar på följande sätt: »Utskottet vill för sin del understryka den uppfattning rörande medlemsstaternas handlingsfrihet vid tillämpningen av art. 16, som den svenska regeringen gjort gällande.» Vi kunna alltså utgå ifrån, att här finnes en juridisk tes, om jag så får kalla det, som är gemensam för majoriteten och minoriteten. Jag tycker det är angeläget att konstatera detta med hänsyn till vissa av de argument, som ofta framföras i diskussionen om denna fråga.

Angående innebörden av denna juridiska tes måste jag säga några ord, därför att det ofta framkommer uttalanden, som visa, att man inte riktigt har förstått den svenska argumentationen. Redan i 28-mannakommittén gjordes vissa erinringar mot att en stat, som det hette, ensidigt befriade sig från förpliktelser, som voro ömsesidiga. Herr Reuterskiöld har redan varit inne på och utvecklat den frågan. Jag skall därför inte bli utförlig. Jag vill bara betona, att det här inte gäller ett sådant fall, då en stat ensidigt förklarar, att den icke längre vill vara bunden av ett gällande avtal och att den gör så utan iakttagande av stipulerad uppsägningsstid, utan det nya här, vilket herr Reuterskiöld, som sagt, redan har understrukit nyss — det är ju det, som ändrar läget i detta fall — är, att samtliga medlemsstater i Nationernas förbund genom sin hållning visa, att de inte anse sig vara obligatoriskt förpliktade att deltaga i ekonomiska sanktioner. I de dagar, då 28-mannakommittén hade sina överläggningar, eller strax innan, sammanträdde också rådet och behandlade vissa yrkanden från Kinas sida beträffande sanktioner mot Japan, och det visade sig, att representanter för de stater, som annars i teorien hålla starkast på sanktionssystemet, gjorde sig all möjlig möda att i rådet förklara, att man alls icke satte i fråga någon tvångsåtgärd eller någonting, som kunde likna sanktioner, gentemot den angripande staten. Vid det sista rådsmötet, samtidigt med eller en eller annan dag före eller efter den schweiziska framställningen, med de deklarationer, som då gjordes under debatten, hade ju rådet också att behandla den kinesiske delegatens yrkande om bojkott mot Japan beträffande vissa varor såsom sanktionsåtgärder, och dessa åtgärder avskrevos utan vidare. Från ledande håll inom rådsmakterna avgavs en förklaring, att det inte kunde komma i fråga att tillämpa sådana tvångsåtgärder. Det skulle man inte kunna bli enig om.

Det är klart, att om denna frihet gäller för somliga, gäller den också för

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

andra, ty det är en genomgående grundsats, att staterna äro likställda inom Nationernas förbund. Om alltså Frankrike eller England, för att taga ett konkret fall, äro befriade från att gå till sanktionsåtgärder, när det gäller Japan, är också Sverige med precis samma rätt befriat från att gå till sanktionsåtgärder gentemot andra länder eller i ett annat konfliktfall.

Denna teoretiska tes är alltså inte en ensidig förklaring, att vi bryta oss ut ur de förpliktelser, som binda oss, utan det är ett konstaterande av att den praktiska utvecklingen har lett det därhän, på grund av en mängd omständigheter, som var och en känner till, att sanktionssystemet inte kan fungera. Detta brukar ju också förklaras från officiellt regeringshåll i olika länder. Man kanske samtidigt beklagar, att förbundet är så svagt, men man blundar ju inte för det faktum, att sanktionssystemet inte kan fungera. Det är då helt naturligt, att det inte kan ligga något otillbörligt i att en stat som Sverige i sällskap med åtskilliga andra stater konstaterar detta förhållande.

Man hör ibland den invändningen, att en medlemsstat, som inte längre anser paktens skrivna bestämmelser vara bindande, borde vända sig till något av förbundets organ för att få ett mera auktoritativt besked om läget. Jag är därför tvungen att säga några ord om själva den doktrin, om jag så får uttrycka mig, som gäller angående tolkningen av förbundsakten.

Det finnes inte något särskilt organ inom Nationernas förbund, som har till uppgift, framföra andra, att avge auktoritativa tolkningar av förbundsakten. Det har hänt några gånger, att församlingen har antagit resolutioner, som innehålla sådana tolkningar, men ofta ha de varit förenade med förklaringar från olika delegaters sida, att det strängt taget är ett övergrepp av församlingen att vilja uttala en för framtiden bindande tolkning, ty staterna äro själva ensamma suveräna i fråga om hur var och en tolkar detta gemensamma avtal. Staterna ha icke till något visst organ inom Nationernas förbund avstått rätten att avge auktoritativa tolkningar. Det finnes en viss procedur för ändring av förbundsakten, och då mena de, som ha gjort dessa invändningar under debatterna, att det är att kringgå ändringsklausulerna, om man genom resolutioner från församlingens eller rådets sida drar upp riktlinjer för en tillämpning av förbundsakten, som måhända inte stämmer med de skrivna texterna. Å andra sidan är det självfallet, att varje Nationernas förbundsorgan kan komma i den situationen, då det behöver för sin del tillämpa paktens. Så sker ju också ständigt; om rådet eller församlingen ställes inför en viss situation, där det gäller att i det konkreta läget tillämpa förbundsakten, är det givet, att dess organ också tillämpa den enligt sin tolkning, men detsamma är även fallet med de särskilda staterna. Om en viss medlemsstat i Nationernas förbund kommer i den situationen, att den behöver själv för sin del ta ställning, som innefattar en tolkning av dess förpliktelser enligt förbundsakten ja, då har denna stat att ta ställning i enlighet med sin egen uppfattning om sina förpliktelser. Det enda mera auktoritativa organ, som man skulle kunna säga vore designerat att avge bindande tolkningar, skulle vara domstolen, men det har ofta gjorts erinringar även mot att åt domstolen ge den funktionen, alltså att ge för framtiden bindande tolkningar. Att de särskilda staterna var för sig bruka ta ställning till tillämpningen av paktens, ha vi mycket tydliga exempel på från sanktionsförfarandet mot Italien. Då förekom som bekant bland annat, att det hade linjerats upp vissa regler angående vilka varor, som skulle vara föremål för exportförbud. Den schweiziska regeringen förklarade, att den till dessa varor icke hänförde krigsmateriel, ty den ansåg, att om det gällde export av krigsmateriel, var man inne på de militära sanktionernas område. Schweiz för sin del följde alltså inte rekommendationerna, i vad de avsågo exportförbud för den ena staten och exporttillstånd av krigsmateriel åt den angripna staten, utan utfärdade förbud gentemot båda. Denna tolkning

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

— jag skall inte här uttala min egen uppfattning om den var riktig eller inte — har jag anfört bara för att ge ett konkret exempel på att varje stat måste, när den själv kommer i en sådan situation, ha befogenhet att tolka paktens bestämmelser efter sin egen uppfattning.

Det är självfallet värdefullt för en stat, som vill uttala en tolkning i en betydelsefull fråga, att denna tolkning vinner så allmän anslutning som möjligt, och det är ju på denna punkt, som reservanternas särskilt ha skilt sig från majoriteten i utskottet, då reservanternas ställa krav på ökad klarhet rörande våra förpliktelser. Men det kanske då är angeläget att något analysera vad det är för slags klarhet, som man begär. Det kan först och främst tänkas vara fråga om klarhet för vårt eget land, för vår egen opinion, så att den inte skall bli förvirrad och känna det, som om vårt land beginge rättskränkningar mot högtidligen åtagna förpliktelser genom att förklara sig ha fria händer, när det gäller deltagande i sanktioner. Men såvitt jag kunnat förstå av läget, råder i varje fall inte i detta avseende någon oklarhet inom utskottet, eftersom — enligt vad jag tidigare har understrukit — även reservanternas ha givit sin fulla anslutning till den ståndpunkt, som regeringen har tagit beträffande handlingsfrihet vid tillämpningen av art. 16. I den mån alltså utrikesutskottet är representativt för olika meningsriktningar i riksdagen och landet, råder det inte inom den svenska allmänheten delade meningar om att det är försvarligt och hållbart att man tagit denna ståndpunkt, trots att förbundsakten ännu inte har ändrats. Vad vi skulle behöva vinna genom ökad klarhet är alltså inte vår egen upplysning, alltså inte för att komma över den känslan, att vi till äventyrs här ha en oriktig linje, som kan förvirra den allmänna opinionens inställning. Det var därför med mycken förvåning jag för en liten stund sedan hörde herr Bagge förklara i andra kammaren, att han har känt det på något vis moraliskt förödmjukande, att inte Kinas anhängare om sanktionernas iverksättande under förra september månad bifölls av förbundet, trots att Kinas delegat uppläste texten till dessa bestämmelser i art. 16, som ålägga medlemmarna att delta i ekonomiska sanktioner. Har man, såsom herr Bagge gjort i sin reservation, en gång accepterat den tolkningen, att vi redan nu på grund av dessa mångahanda omständigheter, som jag förut har antytt, ha handlingsfrihet, bör man ju inte känna sig moraliskt besvärad av att denna handlingsfrihet begagnas.

Men det kan ju också vara fråga om en klarhet i annat avseende. Det är givet, att om det är ett gemensamt avtal eller gemensamt internationellt dokument och det råder olika meningar om dess tolkning, så kan en särskild part i detta avtal för sin egen del vara aldrig så övertygad om riktigheten av sin ståndpunkt, men ändå givetvis anse det vara en olägenhet, om denna ståndpunkt bestrides. Det kan först och främst medföra tvister, och det kan dessutom för den staten kännas som ett något djärvt framträdande att hålla på sin egen uppfattning, om den motsäges mera allmänt av andra stater. Redan på denna grund är det uppenbart, att det är av värde att få en ökad anslutning till den ståndpunkt, som intagits från svensk sida, och det har för oss, som deltagit i detta arbete, varit en stor tillfredsställelse att finna, att en rad andra stater, med vilka Sverige brukar nära samarbeta inom Nationernas förbund, utan någon tvekan anslutit sig till samma juridiska tes som den svenska regeringen. I 28-mannakommittén var det bland annat Holland, Belgien och Polen, och utanför 28-mannakommittén har det ju varit de nordiska staterna.

Framförallt har man nu hävdad, att om det icke råder en mera allmän överenskommelse, detta skulle innebära en betydande fara för oss, en fara för påtryckningar och krav, som vi skulle utsättas för, i händelse en kris inträffade. Även där kanske man bör göra en distinktion. Man kan ju mycket väl tänka sig att påtryckningar skulle göras på oss i syfte att mot vår

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

vilja få oss med i ett block mot en stat i händelse av krigsfall. Dessa påtryckningar skulle måhända för argumenteringens skull kunna motiveras med att det vore vår förpliktelse enligt paktens ordalydelse. Men, som jag nyss nämnde, skulle man där kunna göra en distinktion. Antingen kunna dessa paktbestämmelser tagas som förevändning för påtryckningar, som i varje fall skulle göras, eller också är det fråga om påtryckningar, som göras i god tro, därför att de stater, som öva dessa påtryckningar, själva ha en annan tolkning av paktens än vi. Beträffande denna senare art av påtryckningar tror jag man har kommit ganska långt i att undanröja en sådan risk, just genom att vi i god tid gentemot andra stater ha förklarat vilken vår tolkning är. Vi ha förklarat, att enligt vår uppfattning det är en legitim och lojal tolkning av det nuvarande läget att säga, att vi icke äro skyldiga att delta i sådana sanktioner. Det är klart, att andra stater i god tro kunna inta en annan ståndpunkt, men de kunna icke gärna i god tro förklara, att deras ståndpunkt är den enda möjliga, eftersom det dock är en ganska betydande rad stater på den andra sidan.

Jag tror alltså att den sortens påtryckningar inte behöva framkalla några starkare farhågor hos oss, utan det är nog det andra läget vi tänka på, nämligen att bestämmelserna i förbundsakten skola tagas som förevändning eller argument för påtryckningar, som inspireras av mycket mera reella intressen. Då skulle jag emellertid först och främst vilja påpeka, att även om man på det mest expressiva sätt eliminerade denna möjlighet att åberopa akten såsom förevändning, är det inte stor sannolikhet för att vi i alla fall skola bli besparade påtryckningar. Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten på, att även om vi utträda ur Nationernas förbund kan paktens åberopas mot oss, nämligen i den meningen, att förbundsaktens artikel 16 ålägger förbundets medlemmar att avbryta förbindelser, icke bara mellan sig själva och den angripande staten, utan också mellan utanför förbundet stående stater och den angripande staten. Nationernas förbund har alltså genom sin pakt rent av ställt upp programmet att öva påtryckningar på stater som stå utanför förbundet, i syfte att göra isoleringen av angriparen fullständig. Det bör ju inte vara någon svårighet för en medlemsstat av Nationernas förbund att använda paktens bestämmelser som förevändning, även om vi skulle stå utanför förbundet. Vi äro visserligen icke förpliktade av artikel 16, då vi inte längre äro kvar i förbundet, men jag förmodar, att påtryckningarna kännas precis lika, om vi stå kvar i förbundet eller om vi stå utanför förbundet.

När det nu i varje fall gäller att få en allmänare anslutning till den tolkning, som har gjorts gällande från svensk sida, är det enligt utskottsmajoritetens mening icke riktigt och icke lämpligt att binda sig vid någon viss procedur eller någon viss form. Redan vad jag förut sagt angående det allmänna spørsmålet om tolkningen av förbundsakten via förbundets organ måste ju ådagalägga, hur vanskligt det är att gå på den linjen att söka erhålla några slags auktoritativa uttalanden, och att denna väg bjuder på så många svårigheter, att man inte utan vidare bör slå in på den.

Härtill kommer, att när det gäller att inom Nationernas förbund hävda en ståndpunkt, som vi själva anse riktig och som vi äro eniga om att vi kunna göra gällande utan något slags bekräftelse från förbundets sida, är det av vikt, att vi framträda gemensamt med de andra nordiska länderna och med de övriga stater, som inta samma ståndpunkt. Det vore så mycket olämpligare att på något sätt engagera sig för en viss procedur, eftersom vi icke veta, om andra stater finna denna procedur vara lämplig. Vi veta snarare något i negativ riktning. I dagens tidningar står debatten i norska stortinget refererad, och där voro talarna tydligen eniga om den uppfattningen, att man

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

icke skulle söka sig fram till något formligt beslut från Nationernas förbunds sida. I varje fall uttalade sig Hambro, den norska högerns ledare, som har stor erfarenhet från verksamheten i Genève, mycket bestämt för den linjen, att man icke borde söka något beslut från förbundets sida.

Vad som har skilt utskottet från reservanterna är själva fullföljandet av denna aktion. Man vill nå fram till ett erkännande som skall skapa ökad klarhet, men på vad sätt detta erkännande skall ges, vill man inte tydligt ange. Jag betraktar det som en förtjänst i reservationen, att man där yttrat sig så pass försiktigt som man gjort. Det är emellertid på en punkt man lämnat denna försiktiga hållning och uttalat sig mera bestämt, och det är när det heter, att man bör överväga Sveriges fortsatta medlemskap i förbundet. Man vill alltså hota med ett utträde ur förbundet, och då föreställer jag mig med hänsyn till den kläm, som reservanterna ha förordat, att man tänker sig, att vi skulle försöka få andra stater med om ett sådant steg. Det är väl ganska tydligt, att om en stor grupp av mindre stater, låt oss säga de stater som tillsammans med oss ha intagit denna ståndpunkt under överläggningarna i Genève eller vid andra tillfällen, skulle slå sig tillsammans och samfällt utträda ur förbundet, skulle de tillfoga förbundet dödsstöten. Den risken nämnes icke i reservanternas uttalande, men den är ganska uppenbar. Såvitt jag förstår ta reservanterna den alltför lätt. Det är enligt min mening icke lämpligt, att vi för framtiden avsäga oss den ram som Nationernas förbund ändå utgör kring ett gemensamt nationernas samfund. Det kan låta så karskt att säga, att om vi icke få en förklaring, som ger oss tillfredsställelse, vilja vi icke längre »flytte brikker», utan då slå vi »spillet i stykker». Jag tror det är ganska äventyrligt att ge sig in på den vägen.

Det ligger kanske en motsättning mellan reservanterna och majoriteten däri, att de förra anse Nationernas förbund vara ett mycket farligare sällskap än vi andra göra. För min del måste jag säga, att jag anser icke detta förbund vara ett förbund, som är värt ringaktning, eller att det överhuvud taget är så föraktfullt, att det på något sätt skulle vara komprometterande för vårt land att befinna oss i det sällskapet. De ledande makterna inom förbundet äro de stora demokratiska västmakterna, och vi måste väl ändå säga, att det är dessa makter, som utgöra värnet för freden i Europa under nuvarande läge. Men även de andra staterna i förbundet äro ju sådana stater, som vi själva gärna samarbeta med, och sammanslutningen är alltså icke någonting som vi på något vis behöva känna oss komprometterade att tillhöra. Då vi alltså å ena sidan icke behöva känna oss komprometterade att höra dit, och då vi å andra sidan icke vilja bidra till att förbundet upplöses utan att något annat kommer i stället, blir ju slutsatsen den, att det vore oriktigt att engagera sig för en sådan lösning.

Härtill kommer att det är föga sannolikt, att de andra stater, med vilka vi bruka samarbeta, äro intresserade av en aktion, som leder till ett utträde ur förbundet. Jag vet inte, om reservanterna mena, att i så fall skall Sverige ensamt lämna förbundet. Jag förmodar de mena, att vi böra göra detta, jag förmodar, att de föredraga ett isolerat utträde framför ett kvarstående i förbundet, om vi icke få ett erkännande av den art som de vilja. Men i politiken är nu en gång icke den ensamme den starkaste, varken då det gäller inrikespolitik eller utrikespolitik. Om Sverige stode utanför Nationernas förbund, skulle det knappast ha anledning att särskilt yvas över sin styrka. För utomstående betraktare skulle ett isolerat utträde ovillkorligen te sig som en orientering mot de europeiska stater, som förut ha lämnat förbundet. Man skulle misstänka oss för att ha fastnat i den beryktade »axeln». Trots att ingenting gärna kunde vara svenska folket mera främmande såsom syfte än att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

driva hän mot »axelstaterna», skulle alltså vår utrikespolitik, om dessa riktlinjer bleve rådande, så bedrivas, att vi runt om i världen betraktades och räknades såsom hörande dit. Det vore en utrikespolitik, som skulle stå sakligt i strid mot vårt folks intressen, och därtill en politik, mot vilken — där om är jag övertygad — den svenska allmänheten skulle snabbt och eftertryckligt reagera.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets utlåtande.

Herr Hammar skjöld: Herr talman, mina herrar! Till en början tillåter jag mig att undra, huruvida icke den siste ärade talaren lagt in alltför mycket i reservationens uttalande, att »utskottet vill för sin del understryka den uppfattning rörande medlemsstaternas handlingsfrihet vid tillämpningen av art. 16, som den svenska regeringen gjort gällande». Denna tolkningsfråga angår emellertid egentligen icke mig, som allenast instämt i de övriga reservationernas yrkanden och således icke i deras inledningsvis gjorda uttalande.

Den fråga, som nu föreligger, förekom ju också, fastän icke i alldeles samma skick, vid föregående års riksdag, då utrikesutskottet — i vars slutbehandling av ärendet jag för övrigt icke hade tillfälle att deltaga — utan meningsskiljaktighet framhöll önskvärdheten av att »svenska regeringen efter samråd med andra oss närstående staters regeringar söker inom förbundet verka för en sådan uppmjukning av bestämmelserna i art. 16, som må anses påkallad från de mindre staternas synpunkt». När nu ungefärligen samma fråga ånyo föreligger, måste man ju spörja sig, huruvida det finns anledning att mildra, att upprepa eller att skärpa det uttalande, som utrikesutskottet sålunda gjorde och som lämnades utan erinran av riksdagen. För min del anser jag, att vad som sedan har förekommit är ägnat att medföra ett behov av att stärka i stället för att försvaga detta utskottets uttalande från i fjol. Redan före nästlidet års riksdag, eller under år 1936, hade förekommit dels en gemensam kommuniké från Sverige och ett antal andra makter av, om jag minns rätt, den 1 juli 1936, dels också det yttrande som svenska regeringen omkring 1 september 1936 på anmodan avgav med hänsyn till den förestående paktreformen för att ge uttryck åt sina önskningar därvid. I kommunikén åberopades icke särskilt praxis med avseende å art. 16, utan där åberopades, att i vissa punkter, speciellt med avseende å avrustningen, hade icke Nationernas förbund dittills uppfyllt förväntningarna eller paktens bestämmelser tillämpats, och att alltså vissa förutsättningar syntes ha försvunnit. Det skulle alltså närmast kunna anses som ett begagnande av den i herr Reuterskiölds anförande berörda regeln *rebus sic stantibus*, — att förhållandena ha så ändrats — för att hävda att vi icke vidare anse oss bundna. Den uppfattningen har emellertid uttryckligt avvisats av herr Undén, som i stället hänvisat till att vi visst icke begära någon tillämpning av denna underförstådda klausul *rebus sic stantibus*, utan allenast åberopa den praxis som utbildat sig inom Nationernas förbund, en praxis som skulle innebära, efter vad man i olika vändningar säger, att sanktionsbestämmelserna icke vidare gälla.

Då vill jag i avseende å denna argumentation erinra att herr Undén själv såsom svenska regeringens ombud icke tycks ha trott mycket på den satsen, då han förbehöll sig att i förekommande fall, d. v. s. i sådana fall, då sanktioner ifrågasattes, Sverige skulle få handla så som det ville i sitt eget intresse.

Vidare måste man säga sig, att tillvaron av en praxis med bindande verkan, som skulle ha ändrat innebörden i art. 16, så att deltagandet i sanktioner för framtiden bleve fakultativt, uttryckligen och i de mest bestämda och kate-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

goriska ordalag bestritts, såväl vid 28-mannakommitténs sammanträde som vid rådets sammanträde i maj, av stater, vilka man icke kan fränkänna betydelse. Jag behöver väl icke nämna andra än Ryssland och Frankrike. Det är naturligtvis sant att ingen bestridit det solklara faktum, att sanktionerna dittills icke hade tillämpats i alla fall, men att man icke tillämpat sanktioner förklarades av Sovjets ombud uttryckligen därmed, att man varit så gott som enig om att icke företaga några sanktioner. Möjligen skulle man ju, som herr Undén gjorde, kunna åberopa fallet Schweiz vid sanktionerna mot Italien, men därvid är att märka, att Nationernas förbund i samband med inrättandet av den s. k. koordinationskommittén uttryckligen hade medgivit de enskilda staterna en viss frihet att handla som de ville. Praxis innebär i själva verket ingenting annat än att *om* de ledande inom Nationernas förbund icke önska sanktioner, behöver ingen deltaga i sanktioner, men om det fallet däremot förekommer, att de ledande inom Nationernas förbund önska och fordra sanktioner, finnes icke något precedensfall till stöd för den satsen, att en enskild mindre stat skulle kunna underlåta att deltaga i sanktionerna. Som sagt, det fanns ingen möjlighet på vare sig det ena eller det andra av de omtalade sammanträdena att bestrida det faktum, att sanktioner i vissa fall, i många fall, kanske i alla fall icke hade tillämpats, men icke desto mindre förklarades i de mest bestämda ordalag, att art. 16 behöll hela sin giltighet, och att denna praxis således icke innebar någon uppmjukning av art. 16 med giltighet för framtiden.

Riksdagsbehandlingen förra året föranledde, såsom jag förmodar, att Sverige begagnade tillfället att vid 28-mannakommitténs sammanträde avge en förklaring, vilken jag skänker allt erkännande. Huruvida denna åtgärd från den svenska regeringens sida uppfyllde de förhoppningar, som man fäst vid densamma, må lämnas därhän. Ett par veckor förut hade utrikesministern i remissdebatten sagt, efter att ha talat om den väntade anslutningen från åtskilliga andra stater: »Jag hyser en ganska bestämd förväntan att det icke från någon betydelsefull förbundsmedlems sida i detta hänseende skall beredas några svårigheter för vår och andra med oss likställda staters fortsatta medarbete i Nationernas förbund.» Jag tillåter mig att undra, om utrikesministern skulle ha kunnat göra detta uttalande tre veckor senare, sedan 28-mannakommittén hade haft sitt sammanträde och efter de uttalanden, som där framkommo.

Ibland hör man, att blotta åtgärden, att vi ha avgivit en förklaring — den Undénska förklaringen — skulle ge oss trygghet och säkerhet för framtiden. Det är nu emellertid ganska svårt att förstå, att en förklaring från svensk sida, vilken förklaring har blivit energiskt motsagd, kan ha en mera avgörande verkan än en förklaring, som icke har blivit motsagd, till exempel från fransk sida vid förbundsrådets sammanträde. Det förhåller sig ju så, att om den tesen är riktig, att förbundsaktens art. 16 redan genom praxis är uppmjukad, behöva vi icke vidta några som helst åtgärder. Den förklaring, som vi avgivit, kunde ju vara nyttig och hälsosam i ett eller annat avseende, men den var i själva verket betydelselös på den grund, att praxis, om den överhuvud taget existerar, i alla fall gäller. Att förklaringens avgivande utan ännu större motsägelse än den rönte skulle ha någon avgörande betydelse motsäges ju också av Schweiz' hållning. Även Schweiz hade avgivit en förklaring i 28-mannakommittén, och icke desto mindre fann Schweiz det synnerligen maktpåliggande att få ett slags erkännande av sin ståndpunkt, vilket det ju också erhöll vid rådssammanträdet i maj.

Här föreligger i själva verket en motsägelse. Å ena sidan säger man, att förbundsakten redan är de facto ändrad, så att sanktioner icke vidare förekomma, å andra sidan gör man på ena eller andra sättet det förbehållet, att man

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

icke skall vara bunden till sanktionerna. Detta vore ju alldeles meningslöst, om hela sanktionssystemet vore upphävt.

Jag nämnde, att efter mitt förmenande borde det uttalande, som nu skall göras, icke vara svagare utan tvärtom starkare än det som gjordes i fjol. I fjol hade vi dock kommunikén från de sju makterna av den 1 juli 1936, vi hade det svenska uttalandet med avseende å paktreformen omkring 1 september, och vi hade icke hört av några protester däremot. Nu ha vi, när vi avgivit en förklaring rörande vår ståndpunkt, fått höra energiska protester. Det vill då synas, som om ett uttalande nu borde vara starkare än det, som i fjol gjordes. Men det senare var i själva verket starkare, dels genom själva sin avfattning om önskvärdheten av att åtgärder vidtoges för att vinna vad man kan kalla full klarhet, dels också därför att man — låt vara tills vidare med avvisande — diskuterade frågan om Sveriges anmälan om utträde ur förbundet, vilken man nu har hoppat över med tystnad, ehuru det föreligger en motion i ämnet.

Man kan ju säga, att ett utträde ur förbundet är en ytterlighetsåtgärd. Varken jag eller övriga reservanter ha heller ifrågasatt, att det för närvarande skulle beslutas någon framställning till Kungl. Maj:t att utträda ur förbundet, utan vad vi ha gjort är allenast att i något olika ordalag säga, att *om* vi icke kunna få tillfredsställelse med avseende å den önskan vi hysa att bli klart fritagna från deltagande i ekonomiska sanktioner, vilka ju enligt erfarenhetens vittnesbörd, om de äro allvarliga, gå över i militära sanktioner och föranleda krigsfara, är detta ett moment att taga i överbäggande, när man skall bedöma fördelar och nackdelar av ett kvarstannande i förbundet. Att överhuvud taget tala om möjligheten av ett utträde ur Nationernas förbund är i själva verket icke något så förfärligt härresande, ens från de svenska politicus sida som nu bekämpa omnämmandet. Förra året resonerade vi dock om saken, och vidare har det från alla håll vitsordats, att om Nationernas förbund urartar till en allians, är detta en anledning att utträda. Att en fara för sådant urartande föreligger, har man litet svårt att förneka, speciellt efter vad som förekommit i 28-mannakommittén. Där är alltså *ett* fall, då vi verkligen måste vara betänkta på utträde.

Men om vi se bort från detta fall och fästa oss vid den nu föreliggande frågan, finnas det även här uttalanden att ta fasta på. Utrikesministern har ju själv en gång, som jag citerat i min reservation, uttalat — visserligen med erinran om de med ett utträde förenade *farorna* — att beträffande den s. k. paktreformen funnes »även andra» frågor än de av utskottet berörda, som kunde vara av stor betydelse, när det gällde att bedöma fördelen eller nackdelen av ett medlemskap i förbundet. Härmed är således, såvitt jag kan läsa innantill, erkänt, att utgången av våra bemödanden i avseende å art. 16 är ett moment att taga i överbäggande, när det en gång i framtiden gäller att bestämma, huruvida vi skola stanna kvar i Nationernas förbund eller inte. I samma riktning går ju också det förut upplästa yttrandet av utrikesministern, där han just i fråga om dessa uppmjukningar av 16:de artikeln säger, att han hyser en bestämd förväntan, att det icke från någon betydelsefull förbundsmedlems sida i detta hänseende skall beredas några svårigheter för vårt och andra med oss likställda staters fortsatta medarbete i Nationernas förbund. Just i avseende å tillämpningen av 16:de artikeln tänkte sig utrikesministern således, att det kunde beredas svårigheter för vårt kvarstannande i Nationernas förbund, ehuru han då hade den ljusa förhoppningen, att sådana svårigheter icke skulle beredas.

Herr Undén har utförligt talat om vilka hinder det för närvarande möter att företa en revision av folkförbundspakten och hur orimligt det därför är

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
att ifrågasätta en sådan. Då vill jag erinra om att det verkligen inte är vi, som ha kommit upp med den frågan, åtminstone inte vi ensamma. Frågan om en paktreform har varit aktuell under så gott som hela förbundets tillvaro, och nu senast har den omtalade 28-mannakommittén just haft i uppdrag att förbereda en sådan reform, ehuru den gjort det på sitt eget lilla vis genom att inte avge något yttrande, utan bara skicka in rapporter och protokoll.

Summan är, såsom jag uttrycker det i slutorden av mitt särskilda yttrande, att om vi verkligen vilja »målet — Sveriges fritagande från den nuvarande av medlemskapet i Nationernas förbund härflytande risken att utan egen förskyllan och i andra maktens intresse indragas i krigiska förvecklingar» — vi även måste, »låt vara som en yttersta utväg, taga i betraktande det medel, som inom kort kan visa sig vara nödvändigt». Därmed åsyftar jag givetvis anmälan om utträde.

Jag yrkar således bifall till reservationen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Då jag nu går att ge min anslutning till vad utrikesutskottet har anfört i sitt utlåtande, vill jag först säga, att givetvis kan ingen mer än jag beklaga, att man denna gång får konstatera brist på full enighet i ställningstagandet till de utrikespolitiska frågor, som ha legat under utskottets handläggning.

Anledningen är ganska lätt att ange. Vi veta alla, att på vissa punkter råder det faktiskt skiljaktiga uppfattningar inom Sverige i avseende å värderingen av medlemskapet och i avseende å folkförbundets framtid och de regler, som för framtiden skola fixeras för förbundets verksamhet. Förutsättningen för att överhuvud taget kunna nå fram till enighet i framträdandet måste givetvis då ha varit den, att man å ömse sidor varit beredd att undanskjuta dessa punkter, i vilka divergerande uppfattningar faktiskt föreligga, av det skälet, att det gäller punkter, som icke behöva aktualiseras i det nuvarande läget. Att det nu har visat sig ogenomförbart att komma fram till denna enighet beror väsentligen på tvenne punkter, som man finner i reservanternas uttalande.

Den ena är uttalandet om medlemskapet i Nationernas förbund, där det nu framföres såsom en eventualitet att framdeles taga i övervägande, huruvida Sverige bör utträda ur förbundet, därest inte vissa framställda önskemål bli tillgodosedda. För min del kan jag åtnöja mig med att i detta hänseende hänvisa till det uttalande, som gjordes av utrikesutskottet föregående år och som då underskrevs av utskottets samtliga ledamöter. I anledning av vad herr Hammarskjöld nyss har yttrat angående förbundets eventuella förvandling till ett förbund av allianskaraktär tror jag, att det är nyttigt att föredraga, vad utrikesutskottet enhälligt uttalade vid fjolårets riksdag, nämligen följande: »Därest åter ett flertal mindre stater förenade sig om att utträda, skulle ett sådant uppbrott från förbundet kunna medföra dess förvandling till ett förbund av utpräglad allianskaraktär.» Den åtgärd, som man här ber att vi skola taga under övervägande, är alltså en åtgärd, som enligt vad utrikesutskottet konstaterade i fjol just skulle verka i den riktning, som man icke anser vara önskvärd.

Det är givet, att man vid bedömandet av den frågan icke kan bortse därifrån, att ett utträde ju innebär, att vi lämna en stor krets av stater, som nu äro organiserade i Nationernas förbund, en krets, som icke är homogen utan som innesluter stater av olikartad orientering. Vi skulle alltså lämna denna krets — för vad? För att träda ut i ett tomrum? Ingalunda. Vi träda ut i en värld, där det råder precis samma spänningar och motsättningar, och vi finna då, att utanför förbundet befinna sig ett antal andra stater. Jag vill inför det perspektivet bara ha sagt, att för min del önskar jag icke åtaga

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

mig uppgiften att utåt klargöra, vilken den politiska innebörden är av en sådan manifestation. Men det finns naturligtvis därjämte ett annat skäl, som gör, att man inte är benägen att reflektera på dessa uttalanden om att överväga ett utträde ur förbundet. Det är det skälet, att därmed ställa vi oss inför avskrivandet av den stora förhoppning för framtiden, som folkförbundet i allt fall även i sitt nuvarande svaghetstillstånd innebär. Ingen kan veta, hur länge detta svaghetstillstånd kommer att vara, men det är min övertygelse, att svenska folkets övervägande flertal vid närmare besinnande icke är hågat att verkställa avskrivningen av denna förhoppning.

Det andra uttalandet, som har föranlett, att enighet icke har kunnat uppnås, är de i reservationen framställda positiva meningarna om folkförbundets framtida karaktär i avseende å innehållet i den nuvarande artikel 16. Det uttalas där positivt, att en reviderad folkförbundsakt skall vara så beskaffad, att sanktionssystemet är uteslutet för framtiden. Även i denna fråga råder det faktiskt här i landet delade uppfattningar om vad för slags regler som skola skrivas för ett folkförbund av i detta ögonblick okänd omfattning och okänd sammansättning. Det hade icke funnits mer än ett sätt att överbrygga denna skillnad i uppfattning, och det hade varit, att — liksom man har ansett sig kunna göra tidigare — undanskjuta dessa framtidens bekymmer med den motiveringen, att de i själva verket tillhöra framtiden. Utrikesutskottets ordförande har här tidigare utvecklat skälen, varför det icke nu finns anledning att inom den närmaste tiden förvänta sig, att frågan om en allmän paktrevision skall kunna upptagas till behandling. Jag har ingenting att tillägga till vad som därutinnan är sagt.

Men med konstaterandet av dessa skillnader i uppfattning, som nu ha kommit fram i ett på majoritet och minoritet uppdelat utrikesutskott, anser jag det ju vara icke mindre viktigt att här taga fasta på och konstatera den enighet, som råder i för det praktiska politiska handlandet i den nuvarande situationen väsentliga ting. Detta har framhållits redan i det anförande, som ordföranden i utskottet höll, och jag tillåter mig att understryka betydelsen av att man har kunnat göra detta konstaterande.

Jag vill för min del gärna erkänna, att den reservation, som är avgiven, rekommenderar olika alternativa operationsplaner och att man har formulerat önskemålen sålunda, att vad som här är sagt icke behöver på något verkligt olägligt sätt försvåra för utrikesledningen att i varje situation med stöd av alla de stora riksdagspartierna kunna handla i landets intresse och å hela landets vägnar.

I anledning av vad herr Hammarskjöld nyss framhöll skulle jag vilka göra ett par påpekanden. Då herr Hammarskjöld citerar, vad jag yttrade under debatten vid fjolårets riksdag, så kan jag ju bara vara honom tacksam för att han har ägnat dessa uttalanden den uppmärksamhet, som han har gjort. Om det därtill också skulle överlåtas åt mig att tolka innebörden i mina egna ord, så kan jag försäkra herr Hammarskjöld, att slutsatserna icke bliva de, som han har dragit i sitt särskilda yttrande eller i sitt anförande här i kammaren. Jag framhöll i detta anförande, att då det gäller en diskussion om paktreformen i allmänhet, skall man inte vara fascinerad av artikel 16 utan komma ihåg, att det finns andra artiklar, exempelvis artikel 11, som vi ur våra synpunkter måste tillmäta stor betydelse, då det gäller att, som jag sade, bedöma värdet eller nackdelen av ett medlemskap i förbundet. Om herr Hammarskjöld nu vill ansluta sig till den uppfattning, som jag har framfört vid fjolårets riksdag, så behöver jag inte hysa några farhågor för de konsekvenser, det skall leda till i avseende å medlemskapet.

Jag fäste mig också vid det förhållandet, att om de av herr Hammarskjöld

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

framställda önskemålen skola bli tillgodosedda, så förstår jag inte riktigt, att det räcker med att man på det försiktiga sätt som här har skett talar om eventualiteten av ett utträde ur förbundet. Låt mig fästa uppmärksamheten därå, att om man anser, att den svenska förklaringen icke är en tillräcklig grund att stå på, och om man därtill anser, att förklaringar ifrån den ena eller den andra stormaktens sida böra tillerkännas vitsord och avgörande vikt, då frågar jag mig: hur kan man föreställa sig att uppnå det mål, som herr Hammarskjöld vill vinna med sitt medel, såsom han uttrycker sig? Jag måste fråga mig, huruvida inte det blir nödvändigt att gå ett stycke väg till, om man utgår ifrån dessa förutsättningar.

Men om jag får återgå till vad som innehålles i den av högerrepresentanterna avgivna reservationen, så har det för mig varit synnerligen tacknämligt att kunna konstatera, hurusom i denna reservations första stycke man slår fast, att man är enig med utskottsmajoriteten i understrykandet av den svenska förklaringen i Genève, den som avgavs i 28-mannakommittén, och att man likaså vill fylla detta handlingsfrihetens program med det innehåll, som har för samtliga de nordiska ländernas räkning annonserats ifrån utrikesministermötet i Oslo, d. v. s. det programmet, att vår handlingsfrihet skall användas så, att vi upprätthålla vår självbestämningsrätt att hålla Nordens länder utanför krig.

Jag vill i det sammanhanget gärna begagna tillfället att säga även här i första kammaren, att då det i högerreservationen förekommer ett uttalande, som saknar motsvarighet i utskottsmajoritetens utlåtande, beträffande våra möjligheter att förklara landet neutralt, så bör man icke och får man icke uppfatta detta såsom någon skillnad i sak. För min del vill jag till undanröjande av alla slags missförstånd i det stycket här ha sagt, att den handlingsfrihet, som enligt den av svenska regeringen utvecklade uppfattningen tillkommer medlem av Nationernas förbund, givetvis inrymmer varje erforderlig möjlighet för vårt land att i ett givet krigsfall utfärda neutralitetsförklaring under tillämpning av numera i överensstämmelse med en samfällid nordisk deklaration utfärdade neutralitetsregler.

Det är för mig synnerligen angeläget i det nuvarande läget, att under riksdagens behandling av dessa frågor ingenting förekommer, som kan försvaga vårt lands möjligheter att upprätthålla den ståndpunkt, som sålunda med fortsatt stöd av alla riksdagspartier är proklamerad av regeringen, och detta givetvis med tanke på det allvarliga internationella läge som råder. För dem, som äro mycket ivriga för att åstadkomma en ny behandling av dessa ting av förbundsorganet och som i sin iver att driva fram denna behandling förringa värdet av den förklaring, som är avgiven av regeringen med stöd av riksdagens partier, för dem vill jag bara framhålla, att det är i höst man har tillfälle att behandla dessa ting i Genève och att det är en ganska viktig angelägenhet, att ingenting sker nu, som kan på något sätt försvaga den svenska regeringens ståndpunkt i dessa stycken. Ur den synpunkten är det för mig synnerligen värdefullt, att man även i högerens reservation har detta fullständiga understrykande utan någon som helst tvekan av den ståndpunkt, som är den svenska regeringens och som har blivit för andra kungjord på sätt, som skett i 28-mannakommittén i Genève.

Då det här talas om eventualiteten av påtryckningar med pakten i hand, så måste man ju gå ut därifrån, att svenska folkets kända laglydighet och respekt för skrivna stadgar är så stor, att vi här i landet skulle känna oss komma i ett verkligt besvärat läge, om man i ett givet fall kommer och visar pakten för oss. Det har redan framhållits utförligt av utrikesutskottets ordförande, varför vi inte behöva känna oss besvärade, och jag säger bara: vi

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

behöva verkligen inte vara bundna mer än andra stater. Det räcker att konstatera, att i fall efter fall förbundsmedlemmar icke anse sig vara förpliktade att handla enligt de stadganden, som finnas i pakten, för att vi skola övervinna denna obenägenhet, som finnes och som är grundad i det svenska kynnet, att man inte vill veta av skillnad mellan praxis och skrivna regler. För att övervinna denna obenägenhet räcker det att hänvisa till detta förhållande, att det är orimligt, att vårt land skulle behöva vara bundet i någon annan utsträckning än andra stater ha visat sig vara.

Men, herr talman, ytterst kommer det väl ändå inte an på detta. Ytterst lär det väl komma an på vår egen beslutsamhet och de resurser, som vi ha att hävda den svenska ståndpunkten gentemot påtryckningar, som eventuellt kunna komma och komma, vare sig vi i den nu föreliggande frågan intaga den ena eller den andra ståndpunkten. Med hänsyn härtill tror jag, att det är gott, att vi kunna konstatera, hurusom det dock har skett någonting under dessa sista dagar. Senast i dag har beslut fattats om försvarsberedskapens omedelbara stärkande. I föregående vecka undertecknade de nordiska staterna den gemensamma deklarationen om ikraftträdande av nya neutralitetsregler, och dessa regler äro för vårt lands vidkommande redan utfärdade. Nyss har i Finland presidenten genom ett beslut förklarat, att Finland ansluter sig till samma ståndpunkt i fråga om artikel 16 som den svenska regeringen tidigare har kungjort. Det beslut, som det norska stortinget fattade i går, innebär också en anslutning till enahanda ståndpunkt, varvid flera talare direkt polemiserade mot tanken, att man skulle begära stadfästelse i någon form av denna norska deklaration.

Det är värt att anteckna allt detta vid behandlingen av utskottets utlåtande. Då jag nu rekommenderar kammaren att antaga detsamma, så sker det under konstaterande av att på de punkter, som för dagens och sommarens situation äro av väsentlig betydelse, råder den enhet, som är behövlig för att kunna vidmakthålla den svenska ståndpunkten med tillbörlig fasthet.

Herr Åkerberg: Herr talman! Man kan ju finna det beklagligt, att enighet inte kunnat uppnås i utskottet beträffande det uttalande, som gjorts där, men att döma av vad som yttrats här av herrar Reuterskiöld och Hammarskjöld är det mera en dialektisk skillnad än en verklig, som föreligger emellan de båda ståndpunkterna. Jag har också svårt att förstå den iver, varmed man på annat håll går in för att Sverige till varje pris skall söka ett officiellt godkännande av den deklaration, som har avgivits å den svenska regeringens vägnar i Genève. Det låter nästan, som om man trodde, att genom ett sådant godkännande all oro för vårt land skulle vara bragt ur världen. Det är klart, att så inte kan vara förhållandet. Även om vi skulle få ett sådant erkännande av den svenska ståndpunkten, så har vår ställning i världen inte nämnvärt förbättrats därigenom, om den ens förbättrats alls. Ett sådant erkännande kan ju inte betyda någon garanti för vår neutralitet i alla uppkommande fall. Tvärtom kan man väl ifrågasätta, om det inte betyder, att om en fara skulle uppkomma för vårt land, Sverige med försvagad moralisk rätt skulle ha att vädja till Nationernas förbund och dess medlemsstater om stöd för sina intressen.

Det är anmärkningsvärt, hur angelägen man är att markera Nationernas förbunds svaghet, samtidigt som man anser det vara en så stor fara att vara beroende av förbundets paktförpliktelser. Man bortser tydligen alldeles från att dessa förpliktelser, dessa bestämmelser i pakten, äro avsedda att vara en garanti för freden, inte en fara för densamma. Jag tycker alltså, att det är ett underligt resonemang, när man talar, som om det skulle ur de små staternas synpunkt vara en önskvärd utveckling, att förbundet försvagas eller upplöses. Det är klart, att motsatsen måste vara fallet. Trots att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

flera stormakter i dag stå utanför förbundet, kan man dock säga, att detta förbund äger en potentiell kraft, om det vill utnyttja sina möjligheter, alltså om det vill ha ett effektivt sanktionssystem, att det skulle kunna vara ett så starkt hot för varje fridsstörare, att det därigenom hade möjlighet att undertrycka varje krigsfara. Det är klart, att även detta skulle vara en trygghet för vårt land, som vi ha all anledning att slå vakt om, inte att söka spoliera. När herr Hammarskjöld fann en motsättning i utskottets utlåtande, så tycker jag alltså, att det finns en lika stor motsättning i den ståndpunkt, han själv företräder. Jag tycker framför allt att det är en motsättning i den patenterade mening, som framkommit här och där i pressen och som också i den ordinarie högerreservationen har fått ett visst uttryck. Antingen är det väl så, att förbundet är en fredsfaktor, att det är en organisation, som vill göra allvar av sin fredssträvan, sitt program att förverkliga freden — och i så fall bör det ju ur nordisk synpunkt inte vara angeläget att sabotera ett sådant arbete — eller också är förbundet en quantité négligeable, en sammanslutning, vars handlingskraft och energi ligga i det förflutna, och är det på det sättet, kan man ju inte säga, att det har någon större betydelse, om vi ifrån detta förbund få svart på vitt på att vi äga en sådan frihet från alla förpliktelser. Jag anser för min del, att Nationernas förbund även utan sanktionsförpliktelser för medlemsstaterna har en mycket stor betydelse, därför att det är en moralisk instans, en sammanslutning av stater, som hålla på folkrätten och freden. Det kan vara embryot till en ny sammanslutning med bättre vilja och större förmåga att värna freden i världen. Men hur man än ser på folkförbundets framtid, är det uppenbart, att dess ursprungliga stadgar ligga i stöpsleven. Det pågår en paktrevision. Man tycker, att arbetet därmed rör sig långsamt framåt. Man frågar, varför det går så sakta, och man vill skynda på det. Jag kan inte komma till något annat resultat än att det är fullt medvetet, som man låter revisionsarbetet röra sig så långsamt framåt.

Högerreservanterna ha gjort sig mycken möda att söka bevisa, att den undénska deklarationen inte har vunnit erkännande. De peka på att intet auktoritativt organ har godkänt deklarationen. Men man kan å andra sidan gentemot detta påpeka, att Sverige ju officiellt tillkännagivit sin avsikt att tilllämpa den angivna tolkningen, utan att något ansvarigt förbundsorgan har reagerat emot denna tolkning. När det gäller en så betydelsefull fråga, som denna, borde en dylik deklaration ha beivrats, till och med så kraftigt som genom att Sverige uteslutits ur Nationernas förbund. Det finns visserligen inga uteslutningsstadganden, men när å andra sidan något sådant beivrande i officiell form icke gjorts på annat sätt än i enskilda uttalanden, får man väl anse, att den svenska ståndpunkten har godtagits.

Nu hänger man upp sig på de enskilda uttalandena. Man bortser då visligen ifrån ett så märkligt uttalande som det den engelske premiärministern gjorde i underhuset i samband med den edenska krisen. Man trycker så mycket starkare på andra uttalanden, som ha gjorts från annat håll. Men om man läser dessa uttalanden noga, finner man, att innebörden av dem inte är precis den, som framskymtar i herr Hammarskjölds särskilda yttrande och även i högerreservationen. Den franske utrikesministern sade visserligen, att en medlemsstat icke genom ensidiga deklarationer kan frigöra sig från sina förpliktelser. Men han menade tydligen inte, att vi inte skulle kunna komma fram till ett sådant resultat. Vad han sade var i stället detta: låt oss resonera om saken och försöka komma till enighet. Hur man än ser på saken och våra intressen, tycker jag, att detta utgör en lojal önskan, som bör kunna respekteras.

Jag antar, att de franska och ryske utrikesministrarna, som uppträdde mot den svenska ståndpunkten, resonera på följande sätt: Förbundet ligger nu

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

tydligt i stöpsleven, och något nytt måste komma. Låt oss då försöka rädda de bärande värdena i det gamla förbundet. Det gäller också att försöka komma längre än hittills i många avseenden, framför allt i riktning mot universaliteten, som det har talats så mycket om och som ju är den väsentliga förutsättningen för att Nationernas förbund skall få en verklig auktoritet i världen. Den nuvarande oron i världen måste ändå någon gång efterträdas av ett mera stabilt tillstånd genom en uppgörelse mellan de olika parterna, och vi få väl trots allt hoppas, att tidpunkten för överläggningarna om villkoren för en sådan uppgörelse inte skall vara alltför avlägsen. Det är inte uteslutet, att folkförbundet och förbundspakten i den uppgörelsen komma att höra till de mera framträdande bytesobjekten. Tyskland och Italien ha ju förut varit medlemmar av förbundet. Nu stå de praktiskt taget utanför, men man får väl förut-sätta, att de ingenting ha emot att återigen bli medlemmar. Allt kommer an på villkoren och på hur paktens bestämmelser utformas. Inför en sådan uppgörelse kan det knappast vara ändamålsenligt, att förbundet brytes sönder inifrån genom att den ena staten efter den andra kommer störtande och an-mäler, att den fullständigt fritar sig från varje ansvar för förbundets framtid. Det skulle faktiskt bli förhållandet, om alla stater nu avgåve en sådan dekla-ration, som Sverige avgivit, och främst om de inte bara inskränkte sig till de-klarationer utan också begärde, att förbundet skulle lämna svart på vitt på att de godtagas.

Ungefär så tänker jag mig, att de herrar resonerade, som avvisade den sven-ska ståndpunkten. Man kan säga, att det ligger något av magisterton i detta resonemang, något av »Stilla, barn, i klassen!» Men å andra sidan finns det ändå något däri, som vi böra reflektera över. Det är klart, att Sverige såväl som andra stater har behov av klarhet. Men Sverige har ingen anledning att uppträda som den vanartige skolpojken, som inte ville lyda magisterns vink, och inte heller som någon fribytare inom folkförbundet. Därför anser jag det vara i sin ordning, att det överlåtes åt regeringen att bedöma, hur vårt land och de övriga nordiska staterna, som vi hoppas komma att gå sida vid sida med oss, skola gå tillväga, när det gäller att söka nå den önskade klarheten.

Man talar så mycket om den stora risken av att den nuvarande oklarheten blir bestående, men det är inte utan, att det kan medföra en långt större risk att vidta åtgärder, som inte äro noggrant övervägda. Hur den närmaste utveck-lingen i Europa än gestaltar sig, kommer väl Sverige att föra en försiktig po-litik. Det är möjligt, att den av mig nyss berörda uppgörelsen mellan de båda stora, om jag så får kalla dem, koalitioner låter vänta på sig och att det i stället blir ett allas krig mot alla. Många anse, att vårt starkaste värn i en så-dan situation skulle vara, att vi överhuvud taget inte hade några engagemang, utan endast lita på vår egen kraft. Det var för att stärka denna kraft, som vi i dag praktiskt taget enhälligt beslutade att genomföra de förstärkningar av våra försvarsrustningar, som regeringen begärt utanför den ordinarie pla-nen. Men därför få vi inte sticka huvudet i busken och tro, att all fara är eli-minerad endast därigenom att vi inte ha några engagemang. Det är klart, att om vi avveckla risken att genom Nationernas förbund mot vår egen vilja in-dragas i ett krig, påtaga vi oss givetvis en annan risk genom att vi därmed försvaga det stöd, som vi skulle kunna få ifrån det hållet. Man säger, att Sverige inte skall inlåta sig på någon allians. Det bör inte binda sig vid nå-gon viss sida. Det är alldeles riktigt. Men lika litet böra vi överlämna åt slumpen att bestämma vårt handlande. Vi böra inte föra en politik, som på grund av sin oklarhet med nödvändighet måste leda till att om Sverige en gång — något som vi alla hoppas inte skall ske — tvingas in i ett krig, det kommer att ske under sådana förhållanden, att det överlämnas åt andra att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
bestämma, på vilken sida vi skola engagera oss. Jag tror, att förutsättningen för den enighet rörande försvarsanstalterna, som vi ha konstaterat i dag, är just, att en sådan politik inte föres.

Herr Hammarskjöld har sagt, att riksdagens uttalande i denna fråga i år bör på grund av det förändrade läget inte vara svagare utan skarpare än uttalandet i fjol. Jag tycker inte, att det finns skäl för en sådan uppfattning, då ju de direktiv, som riksdagen gav i fjol, åtminstone till största delen förverkligats genom den deklaration, som å den svenska regeringens vägnar lämnades av herr Undén i Genève och som vid senare tillfällen har understrukits även av utrikesministern och dessutom kommit till uttryck i de gemensamma nordiska deklarationer, som avgivits. Jag tycker därför inte, att det finns någon anledning att nu höja rösten, utan att vi lugnt böra avvakta de åtgärder, som regeringen kan anse lämpligt att vidtaga. Då jag inte tvekar att i det fallet lita på regeringens både klokhet, bestämdhet och framsynthet, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! I likhet med flera föregående talare vill också jag inledningsvis understryka betydelsen av att alla olika politiska meningsriktningar vid de utrikespolitiska avgörandena om möjligt söka uppträda på en samlad front. Under de föregående åren ha vi också lyckats uppnå en sådan även formell samstämmighet i de uttalanden, som gjorts från riksdagens sida. I år har det icke lyckats. Det har avgivits en reservation emot det utskottsutlåtande, som nu föreligger.

Jag skulle emellertid som min mening vilja säga, att skillnaden mellan reservanternas och utskottets uttalanden icke är så stor, att det ens i år hade varit fullständigt omöjligt att ernå enhällighet. Jag vill därtill lägga, att det har förefallit mig, som om man från regeringspartiernas sida i den föreliggande frågan visat en uppenbar önskan till samverkan med de grupper, som stå utanför regeringskoalitionen.

Om det allra viktigaste i utrikespolitiskt avseende råder också lyckligtvis enighet. Det allra viktigaste är nämligen enligt mitt förmenande den anslutning, som både majoriteten och minoriteten inom utskottet givit till det uttalande, som de nordiska utrikesministrarna nyligen gjorde om att de nordiska länderna nu som tidigare böra och vilja hålla sig utanför de maktgrupper, som må bildas i Europa, och i händelse av ett krig mellan dem göra allt vad de förmå för att icke bli indragna i ett sådant krig.

Om och i den mån det erfordras, vill jag för den meningsriktning, som jag representerar, med allra största styrka giva tillkänna, att vi enstämmigt och av fullaste övertygelse ansluta oss till detta uttalande, och tillägga, att vi betrakta det som den ojämförligt viktigaste uppgiften för svensk utrikesledning att i samverkan med övriga nordiska stater föra en sådan neutralitetspolitik, att vi icke riskera att bli indragna i utrikespolitiska äventyrligheter. Då säger man från högerns sida, att vi redan nu löpa den risken på grund av vårt medlemskap i Nationernas förbund, så länge vi icke lösts från plikten att delta i sanktioner. För mitt partis vidkommande råder det ingen tvekan om det önskvärda i att erkännandet av vår frihet på denna punkt erhålles. Icke heller om att detta erkännande bör eftersträvas snarast möjligt. Vi hälsade med stor tillfredsställelse den förklaring, som herr Undén å den svenska regeringens vägnar avgav inom 28-mannakommittén, och vi hade hoppats, att den skulle följas av ytterligare åtgärder, vilka kunde leda till ett för oss gynnsamt resultat.

Jag vill för min del icke bestrida, att läget ur svensk synpunkt sedan dess försämrats. De uttalanden, som från flera håll gjordes inom Nationernas för-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

bunds råd vid behandlingen av frågan om Schweiz' ställning till sanktionerna och som här av flera föregående talare citerats, voro onekligen av sådan beskaffenhet, att de synas åtminstone kunna försvåra ett erkännande av de svenska synpunkterna i sanktionsfrågan. Det har väckt förvåning, vilken även offentligt uttalats, att Sveriges representant i Nationernas förbunds råd, hans excellens utrikesministern, icke fann möjlighet att vid detta tillfälle på något sätt särskilt framföra de svenska synpunkterna. Jag kan icke och vill icke bedöma de skäl, som för utrikesministern härvid varit avgörande, men jag hoppas, att han kan finna tillfälle att under debatten klargöra sin syn även på denna fråga.

Alla äro nu överens därom, att Sverige skall i fortsättningen vidbliva den ståndpunkt det deklarerat, och även därom att vi böra söka få ett erkännande av den ståndpunkten. Skillnaden i uppfattningarna är egentligen den, att vi med utskottsmajoriteten äro beredda att på vår ansvariga regering överlåta att pröva *när* — alltså icke huruvida — och i vilken form ett dylikt erkännande må kunna åvägabringas, medan högern vill lämna ett uttryckligt uppdrag åt regeringen att, som det heter i reservationen, »inom den närmaste framtiden» söka vinna erkännande av Sveriges ståndpunkt. Högern har också på ett mycket försiktigt sätt antytt möjligheten av att ett avslag på Sveriges framställning *kan* nödga oss till utträde ur Nationernas förbund.

När vi med utskottsmajoriteten på denna punkt ännu anse oss kunna med förtroende överlämna denna riksviktiga angelägenhet i regeringens händer, vilja vi dock även för vår del nu instämma i det av herr Hammarskjöld citerade uttalandet av herr Hamrin i debatten för två år sedan om samma fråga, »att vi böra vänta och se, men inte *för* länge». Även för oss, som av livligaste övertygelse anslutit oss till strävandena att genom staternas samverkan i Nationernas förbund söka främja fred i världen, står det nämligen klart, att Nationernas förbund icke är eller får vara något självändamål och att det finns risker för att själva medlemskapet kan tvinga oss in i situationer, som vi icke önska. Vore det nu fråga om att taga ställning till spörsmålet om inträde i det nuvarande Nationernas förbund, tror jag icke, att många på allvar skulle förorda ett sådant steg. Men det förefaller, som om icke alla hade lika klart för sig, vilka risker det innebär att utträda ur Nationernas förbund, sedan vi en gång anslutit oss till det — jag ber att på den punkten få instämma i det uttalande, som gjordes av utskottets ärade ordförande — risker som kunna bli mycket stora både med hänsyn till det av alla önskade nordiska samarbetet och beträffande hela vår internationella ställning. Men läget kan dock uppenbarligen bli sådant, att även vi tvingas att taga vår ställning till Nationernas förbund under förnyat övervägande.

Då vi nu rösta för bifall till utrikesutskottets hemställan och motivering, inlägga vi i våra vota en bestämd förväntan och förvissning, att Kungl. Maj:ts regering ingenting skall försumma för att hävda Sveriges vilja till obrottslig neutralitet och Sveriges ställning till de förpliktelser ett kvarstannande i Nationernas förbund medför.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har tillåtit mig att redan i utskottet uttala min förvåning över att en fraktion — högerrepresentanterna — i år ansett det nödvändigt att markera en avvikande ståndpunkt. Det har varit en tradition och en tradition av otvivelaktigt värde, att den svenska riksdagen under de senare åren utåt framträtt på en samlad front i frågor av denna art. Man har litet svårt att begripa, att det verkligen skulle vara nödvändigt att nu bryta

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

den traditionen. I det avseendet instämmer jag i vad den föregående talaren sade om beslutet från högerens sida att framträda med en reservation.

Med detta vill jag inte säga, att jag ställer mig oförstående inför de stämningar och reaktioner, som inte bara på den nämnda sidan utan även i många andra kretsar av vårt folk under senare tider uppstått, när det gäller Nationernas förbund. Utskottets ärade ordförande yttrade för en stund sedan, att Nationernas förbund dock icke kan betraktas som ett sällskap, vilket det vore komprometterande att vara medlem i. Jag är rädd för att en motsatt känsla på ganska många håll har gripit svenska medborgare, särskilt inför vad som tilldrog sig vid det senaste rådsmötet. Man har ju inte kunnat undgå att konstatera, att själva den utveckling, som har lett till att vi från svensk och nordisk sida ha deklarerat handlingsfrihet i fråga om sanktionstillämpningen, betecknar ett ytterst beklagligt söndervittrande av hela den organisation, på vilken Nationernas förbund har byggt sin ställning som fredsgaranti. Och det är inte nog med det, utan det finns många, som också ha fäst sig vid vissa åtgärder, varigenom Nationernas förbund icke blott icke har uppträtt såsom värnare av fred och folkrätt, utan rent av åsatt sig själv karaktären av att vara en direkt inregistreringsinstitution för brott emot de folkrättens principer, vilka Nationernas förbund själv bygger på.

Jag har med dessa ord velat erinra om att det finns förståeliga skäl för de framstötter, som under senare tid på olika sätt gjorts för att få vårt lands ställning till Nationernas förbund och de i paktens angivna förpliktelserna klarlagda. Men om man förstår dessa känsloreaktioner, kan man å andra sidan givetvis inte tillåta, att de få bestämma de utrikespolitiska åtgärderna. Här måste det kalla och nyktra förståndet vara avgörande.

Om vi då ta i betraktande den fråga, som det här närmast gäller och som aktualiserats genom förbundsrådets behandling av den schweiziska framställningen, måste vi alltså spörja: finns det för Sverige någon möjlighet att i sällskap med andra länder, närmast de nordiska, försäkra sig om en erkänd ställning beträffande sanktionsförpliktelserna av samma slag som den, som tillerkändes Schweiz? Att en sådan ställning skulle vara önskvärd, torde det väl inte råda någon oenighet om. Det framhålles ju även i utskottsutlåtandet, där det heter, att det »bör givetvis vara från svensk sida ett önskemål, att den handlingsfrihet, som svenska regeringen förbehållit sig i fråga om deltagande i sanktioner, vinner allmänt erkännande bland förbundets medlemmar såsom förenlig med en lojal tolkning av det nuvarande läget». Att samma uppfattning i ännu starkare ordalag hävdas i reservationen, behöver jag inte särskilt framhålla.

Om man alltså är enig om att det vore önskvärt att erhålla en sådan konfirmation av den svenska eller rättare sagt nordiska handlingsfriheten, blir nästa fråga den, huruvida det är möjligt att framgångsrikt igångsätta en aktion i detta syfte. Här föreligger ett efter min mening ganska klart överskådligt perspektiv. Beträffande möjligheten, att Sverige tillsammans med en rad andra stater skulle med resultat kunna göra en dylik framstöt efter Schweiz' mönster, veta vi ju, att det endast behöves en enda nejöst i rådet eller i församlingen — vilkendera av dessa sammanslutningar framställningen nu gäller — för att avslå en sådan anhållan. Om man då antog, att en dylik framställning bleve avslagen, så är det alldeles tydligt att det läge, vari vi sedan befunne oss, vore mera ogynnsamt än det, i vilket vi stått innan framställningen gjordes. Då skulle det uttryckligen ha fastslagits att sanktionsartikeln fortfarande ansågs gälla för alla andra stater än Schweiz och även om inte alla de stater som av olika skäl avslagit en sådan framställning skulle önska att giva sanktionsartikeln en obligatorisk karaktär så komme nog den allmänna uppfattningen att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

bli att man har gjort det. De herrar inom utskottet — alltså högermännen — som tyckas förorda en snabb framstöt av detta slag säga: ja men då kunna vi använda det påtryckningsmedlet att om vi ej få vår vilja fram så hota vi att utträda. Vi skulle göra som Chile nyss gjorde då det ej fick sina önskemål genomförda i fråga om en paktreform. Det gick och stängde dörren efter sig. Här är i själva verket som redan från olika håll framhållits den springande punkten som utgör skillnaden mellan utskottsmajoritetens och högerens ställningstagande. Man är på båda hållen enig om att göra vad man kan för att få fram ett erkännande ett så att säga officiellt kvitto på våra deklARATIONER om handlingsfrihet. Men på högerens sida önskar man att riksdagen skall söka framforcera en aktion vilken såsom yttersta påtryckningsmedel såsom ultima ratio använder ordet utträde. Jag tror att herr Undén, utskottets ordförande — och även andra — tydligt nog ha utvecklats skälen, varför vi noga böra akta oss för att tvingas in i ett läge ur vilket vi icke kunde klara oss annat än genom en sådan utväg. Den debatt, som redan har förts, har, skulle jag tro, med mycket stor klarhet belyst såväl det politiskt riskabla som det även ur psykologisk synpunkt olämpliga i att taga en sådan linje som den, som i högerreservationen med — det måste man erkänna — stor försiktighet och utan alltför tydliga ord har rekommenderats.

Vi ha helt säkert inte några överdrivna illusioner angående nyttan av att kvarstå i Nationernas förbund. Vi ha heller inte några överdrivna föreställningar angående den praktiska nyttan av ett sådant erkännande som det Schweiz har fått. Men vi måste likväl säga oss, att ett sådant icke vore alldeles betydelselöst, eftersom det ju dock är riktigt, som utrikesministern nyss framhöll, att det svenska folkets laglydighet och respekt för skrivna lagar är så stark, att vi skulle känna oss besvärade, om man vid ett kritiskt tillfälle komme och företedde oss en pakt, som vi hade underskrivit, och sade: är det meningen att jäva edert givna ord? Därför är det naturligtvis laglydiga och fördragstrogna stater emellan angenämare, att man inte stannar vid en praxis, som sätter lagtexterna ur bruk, utan att man verkligen gör en överenskommelse på en ny basis. Men att för närvarande framtvinga en sådan överenskommelse på de vägar, som i reservationen rekommenderas, det vore olyckligt och skulle icke kunna medföra något annat resultat än att vi nolentes volentes drevs därhän, att vi nödgades taga vårt utträde ur Nationernas förbund — en utväg, som jag är övertygad om att det stora flertalet av svenska medborgare icke äro villiga att biträda.

Det är av dessa skäl, som jag, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Öman: Herr talman! Excellensen Sandler och med honom flera talare ur olika politiska läger ha beklagat bristen på full enhetlighet i ställningstagandet inom utrikesutskottet till de frågor, som vi i dag ha att avgöra. Folkpartiets ledare i denna kammare syntes för sin del rent av ifrågasätta, om överhuvudtaget i det nuvarande läget en särskild reservation varit motiverad och befogad. Jag vill för min del säga, att naturligtvis var och en av denna kammaras ledamöter kan beklaga, att enighet ej råder i en fråga av denna riksviktiga beskaffenhet. De erfarenheter, som vi ha av händelserna ute i Europa under de senaste åren, äro ju sådana, att vi måste säga oss, att det är av det allra största värde för varje nation att stå enig utåt och vara fullt på det klara med vad den vill och kan göra i ett uppkommande kritiskt läge. Å andra sidan förefaller det mig något överraskande, att de, som beklaga frånvaron av enighet, inte skänkt större beaktande åt de händelser, som inträffat efter fjolårets debatter i riksdagen, händelser, efter vilka det inte behöver te sig så egendom-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

ligt, att man har olika uppfattningar om hur man bäst skall komma till rätta med dessa problem. Härtill kommer att inom själva Nationernas förbund läget blivit allt oklarare. Det råder inom Nationernas förbund i detta ögonblick en förvirring, som är vida större än förvirringen t. o. m. i den svenska opinionsbildningen. Läget har i själva verket därvidlag så totalt förändrats, att det finnes anledning att, såsom herr Hammarskjöld framhöll, snarare skärpa än försvaga det uttalande från riksdagens sida, som gjordes i fjol.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att det ingalunda bara är högerens mening, som kommit till uttryck i den reservation, som avgivits inom utrikesutskottet. Jag framhåller detta särskilt med anledning av ett yttrande av herr Pauli, som syntes mena, att en partiuppdelning nu kommit till stånd rörande vår utrikespolitik. Så är i själva verket alls inte förhållandet. Var och en behöver bara kasta en blick på den svenska pressen och dess uttalanden under de senaste månaderna och i all synnerhet de senaste veckorna för att övertyga sig om att den av reservanterna inom utrikesutskottet omfattade meningen har många anhängare ute i landet. Den går mycket djupt ned i det svenska folket. Den omfattas i själva verket även av ett antal socialdemokrater. I varje fall har den framskyttat i socialdemokratiska tidningsuttalanden.

Jag skall inte här citera dessa uttalanden. Herr Pauli känner dem säkert lika väl som jag. Jag vill bara erinra om ett uttalande, som den 18 maj stod att läsa i det av en socialdemokratisk riksdagsman redigerade Östergötlands Folkblad. Jag vill vidare erinra om ett yttrande i Västerbottens Folkblad, där det hette »Är det värdigt vårt land att längre vara med i det komprometterade sällskapet?» (nämligen Nationernas förbund). »Sverige jämte Nordens övriga länder ha sagt ut, att de inte ämna låta sig dragas in i ett krig mellan olika maktgrupper i Europa. De ha bekant sig till neutralitetsståndpunkten. Nu är det på tiden, att man undersöker om det är förenligt med neutraliteten att längre vara med i det bankruttrade folkförbundet».

Det anförda torde vara tillräckligt för att visa, att den uppfattning, för vilken reservanterna i utskottet gjort sig till talesmän, omfattas av folk i alla samhällsklasser och ur alla politiska läger. Jag vill också understryka, att meningsskiljaktigheten i utrikesutskottet, måhända icke alls eller i varje fall icke med samma styrka skulle ha framträtt, därest icke det senaste rådsmötet i Genève, när man behandlade frågan om den schweiziska neutraliteten, kommit emellan. Detta möte öppnade ögonen på många för huru gynnsamma tillfällen kunna försittas av den svenska regeringen, och för hur man kan driva oss in i positioner, som alls icke ligga i linje med den uppfattning, som riksdagen senast i fjol förklarade sig omfatta. Läget i Genève vid detta möte var ju i korthet det, att den svenske utrikesministern åtog sig — något som i och för sig är förvånande — att vara rapportör för Schweiz ifråga om erkännandet av dess neutralitet. Och ej nog med detta! I den debatt, som följde på hans rapport, och där det från olika råds makters sida gjordes mycket bestämda uttalanden om att Schweiz' fritagande från de ekonomiska sanktionerna måste betraktas som ett rent undantagsfall, icke i något hänseende prejudicerande för andra medlemmar av folkförbundet, i denna debatt fann den svenske utrikesministern lämpligt att tåga i stället för att emot dessa uttalanden ånyo framlägga den ståndpunkt, som vid 28-mannakommitténs möte i januari deklarerades av det svenska ombudet. För min del kan jag ej finna annat än att detta uppträdande från den svenske utrikesministerns sida var mindre lyckligt. Det kom att i onödan utsudda värdet av den deklaration, som avgavs inom 28-mannakommittén.

Jag vill i detta sammanhang också med några ord beröra frågan om den schweiziska neutraliteten. Man har enligt min mening för mycket i den sven-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

ska pressen liksom i riksdagen fäst sig vid den undantagsställning, som Schweiz sedan tillkomsten av Nationernas förbund intagit. Jag har den uppfattningen — och jag stöder den dels på uttalanden av en representant för Schweiz i 28-mannakommittén och dels på excellensen Slanders egen rapport i samband med erkännandet av den schweiziska neutraliteten — att detta är en felaktig tolkning. När det svenska ombudet i 28-mannakommittén avgivit sin förklaring, begärdes ordet av M. Gorgé för att klarlägga Schweiz' ståndpunkt. Vad han då hade att säga finner jag vara av synnerligt intresse för oss. M. Gorgé framhöll, att genom den senaste utvecklingen inom folkförbundet hade ett helt nytt och för Schweiz förändrat läge inträtt: »Vad som varit möjligt inom ett förbund, som omfattade tre av dess grannar och i vilket den fjärde kunde förväntas återinträda, kunde Schweiz icke längre fullgöra utan att utsätta sin neutralitet för de största faror.» I fortsättningen säges det: »Schweiz' existens komme att stå på spel. När förbundet uppvisade oroande svaghetstecken, önskade det schweiziska folket instinktmässigt återgå till sin traditionella neutralitet. Den differentierade neutraliteten medförde större upppoffringar, än man i allmänhet erkänt, men dessa hade kompenserats genom den omständigheten, att förbundet varit så pass starkt, att någon allvarlig risk för dess universalitet icke föreläge. Det hade funnits ett jämviktstillstånd. Då nu detta upphört, måste man draga konsekvenserna därav.»

Beträffande schweiziska regeringens ställning till den svenska reservationen yttrades följande beaktansvärda ord: »Schweiziska regeringen hade därför ansett sig böra ansluta sig till Sveriges initiativ och till de konstateranden, som gjorts från svensk sida. Men schweiziska regeringen droge andra slutsatser därav. Det begärde, att man möjliggjorde en lojal medverkan inom förbundet utan att äventyra själva grundvalarna för Schweiz' nationella existens. Förbundet borde bli tillräckligt smidigt, för att icke de, som icke längre kunde bära en på grund av de politiska förhållandena alltför tung börda, skulle fjärras, och tillräckligt starkt för att icke behöva väja för nödvändigheten att anpassa sin högsta strävan efter sina nuvarande möjligheter. Genom att erkänna, att art. 16 hade den fakultativa karaktär, som den redan ägde, och genom att tillfredsställa Sveriges av andra stater understödda önskemål skulle Nationernas förbund utan tvivel återföra sin ursprungliga idéns vidd till blygsammare proportioner, men det skulle i stället öka möjligheterna att befästa sitt verk.»

Med andra ord: schweiziska regeringen erkände riktigheten av den svenska regeringens premisser, men den schweiziska regeringen drog av dessa premisser helt andra slutsatser. Den drog den slutsatsen, att man nu *med det snaraste och i ett sammanhang måste åstadkomma ett erkännande av 16:e artikeln*s fakultativa karaktär även med avseende å de ekonomiska sanktionerna. Och Schweiz skyndade sig som bekant att för egen del söka uppnå ett sådant erkännande samt uppnådde det jämväl vid det senaste rådsmötet.

Nu har det sagts, att detta erkännande åt Schweiz inte var så märkvärdigt, på grund av de medgivanden, som redan vid tillkomsten av Nationernas förbund gjordes åt Schweiz och dess traditionella neutralitet. När man emellertid tar del av rådsrapportörens, excellensen Slanders rapport, så finner man att i denna konstaterades, att i framtiden liksom i det förflutna förbleve Schweiz' läge oförändrat med avseende å alla förbundspaktens bestämmelser *utom dem som avsåge sanktionerna*. Det är alltså tydligt, att med avseende å Schweiz' ställning till *sanktionerna* någonting nytt inträffat. Med avseende å sanktionerna har man tillerkänt Schweiz en ny och förändrad ställning, en annan ställning än den, som det kom att intaga vid tillkomsten av Nationernas förbund 1920.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Här ha vi alltså ställts inför ett nytt faktum. Och inte bara inför ett nytt faktum. Omedelbart efter avgivandet av herr Sänders rapport fastslog såväl den franske utrikesministern som den rumänske utrikesministern och andra talare uttryckligen, att rapporten och resolutionen undvikit varje möjlighet att av Schweiz' unika fall göra ett prejudikat, vilket skulle kunna åberopas av andra förbundsmedlemmar beträffande någon av de förpliktelser, varom uttryckligen stadgades i förbundspaktens text.

Det är alltså klart, att å ena sidan excellensen Sandler själv formulerat en rapport, i vilken han klarlägger, att med avseende å Schweiz ett förändrat läge inträtt beträffande deltagande i sanktioner, och att å andra sidan i hans närvaro andra makter konstaterat, att denna nya ställning, denna befrielse från sanktionerna inte kunde medgivas någon annan stat än just Schweiz.

Utrikesutskottets ärade ordförande har nyss i kammaren uttalat förvåning över, att reservanterna velat ur förbundspakten utmönstra allt vad sanktioner hette. Han fann det för sin del tvärtom önskvärt, att *solidaritetsplikten* i förbundspakten bleve bestående. Jag förmodar, att man får uppfatta detta yttrande så, att det hade avseende endast på en mera avlägsen framtid. Ty vore så icke förhållandet, toge det sikte på situationen just i detta ögonblick, då skulle man ju nödgas konstatera, att en oenighet ingalunda blott i fråga om medlen utan också i fråga om *målet* föreläge mellan reservanterna och utskottsmajoriteten. För reservanterna är det ju självklart, att man i nuvarande läge ju förr dess hellre bör komma ifrån varje som helst förpliktelse att obligatoriskt deltaga i sanktioner.

Utrikesutskottets ärade ordförande syntes mena, att samtliga medlemsstater genom sin hållning hade visat, att de icke ansåge sig förpliktade att deltaga i ekonomiska sanktioner. Som stöd för detta åberopades bl. a. behandlingen av den kinesiske delegatens begäran om bojkott mot Japan. Den ärade talaren fortsatte med att säga, att »gäller denna frihet från sanktioner för somliga, så gäller den också andra». Ja, det är ju den saken, som tvisten i själva verket gäller. Kan man utan vidare utgå från att en frihet från att deltaga i sanktioner blivit medgiven åt förbundets medlemmar? Detta framgår i varje fall icke av de debatter, som fördes inom 28-mannakommittén och i rådet. Jag vill tillägga, att den kända engelska radikala tidskriften *The New Statesman* i sitt nummer i medio av maj behandlade sanktionsfrågan, speciellt då frågan om Sveriges ställning i ett kommande krig. Därvid kom tidskriften — efter rådsmötet — till den slutsatsen, att vårt land är *skyldigt deltaga i straffåtgärder, vilka folkförbundet kan anbefalla mot en angripande makt*.

Det råder alltså låt mig säga åtminstone delade meningar om huruvida någon allmän frihet medgivits att slippa deltaga i ekonomiska sanktioner. Man får inte heller bortse från möjligheten av att i ett givet ögonblick, där de inom folkförbundet ledande makternas intressen påbjuda en samlad aktion mot någon viss stat eller någon viss grupp av stater, *makt* kan komma att sättas bakom kravet på uppfyllandet från de mindre staternas sida av deras i folkförbundsakten inskrivna förpliktelser.

Excellensen Sandler syntes mena, att vi inte ens i ett sådant läge skulle behöva känna oss besvärade av förbundsaktens ordalydelse. Den svenska folkmeningen skulle inte behöva känna sig störd av att man beginge något löftesbrott — detta med hänsyn till alla de löftesbrott vi fått uppleva från Nationernas förbunds sida.

Ja, detta låter naturligtvis säga sig. Jag är övertygad om, att excellensen Sandler för sin del inte känner sig besvärad av att proklamera en svensk handlingsfrihet i ett sådant ögonblick. Jag är övertygad om att inte heller någon annan av denna kammars ledamöter skulle känna sig besvärad av att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

proklamera en svensk handlingsfrihet i det ögonblicket — att med andra ord fastslå vad reservanternas uttryckligen velat fastslå, nämligen *Sveriges rätt till neutralitet*. Men det finnes en omständighet, vars betydelse vi inte skola underskatta, en omständighet närmast av psykologisk natur, en omständighet, vars kraftiga effekt vi väl känna från världskrigets dagar. *Denna omständighet är det svenska folkets starkt utpräglade rättskänsla*, en rättskänsla lika utpräglad när det gäller den internationella rättens efterlevnad som det egna landets lagar. Intet folk rustade med så starkt patos som det svenska att deltaga i den gemensamma aktionen mot Italien just för den kränkta rättskänslans skull. Från världskriget känna vi också hur en kränkt rättskänsla kan spelas ut av en skicklig propaganda från de stormakthåll, som äro intresserade av att mobilisera den. Vi känna väl den betydelse, som en kränkt rättskänsla hade för det engelska ståndpunktstagandet den 4 augusti 1914. Vi känna också den betydelse, som känslan av kränkt rätt och kränkta rättigheter hade för det amerikanska folkets ståndpunktstagande, när Förenta staterna till sist beslöto sig för att gå in i kriget.

Det är ingen tvekan om att vid ett nytt krig på den europeiska kontinenten en våldsam propagandaapparat komme att mobiliseras. Man skulle vädja till det svenska folkets rättskänsla, till dess sinne för givna högtidliga utfästelser och förpliktelser. Och en sådan agitation skulle kunna få en nog så stark och nog så olycklig effekt.

Utrikesutskottets ärade ordförande efterlyste i sitt anförande bl. a. den klarhet, som man begär från reservanternas sida. Han frågade: Vilken klarhet begär man egentligen?

Jag måste i detta sammanhang med beklagande konstatera, att utrikesutskottets ordförande fann tillständigt att angripa en ledamot av andra kamraren för ett yttrande, som denne strax dessförinnan skulle ha fällt. Det kan icke vara lämpligt, att kamrarnas ledamöter angripa varandra på ställen, där det för den angripne inte gives någon möjlighet att försvara sig.

Jag återgår emellertid till vad som var huvudsaken, nämligen *vilken klarhet, som man begär från reservanternas sida*. Det kan inte annat än överraska, att den frågan uppställes av ordföranden i utrikesutskottet. Reservanternas ha ju dock uttryckt sig mycket tydligt i sin reservation. De ha förklarat sig önska »ett sådant erkännande från förbundsmedlemmarnas sida av rätten att icke deltaga i sanktioner, att krav på eller påtryckningar för ett dylikt deltagande kunna anses uteslutna». Jag vet inte hur man skall kunna finna klarare verba för att tillkännagiva sin mening i den frågan. Och är verkligen det internationella läget så allvarligt, som excellensen Sandler i dag liksom vid några tidigare tillfällen framställt det för oss, är det sådant att vissa ödesdigra händelser kunna inträffa redan under sommarens lopp — ja, då ligger däri blott ett ännu mycket starkare skäl att *påskynda* en aktion för att uppnå den av reservanternas begärda klarheten.

Utrikesutskottets ärade ordförande yttrade, att det skulle vara olämpligt att engagera oss för någon viss procedur, eftersom vi ingenting veta om hur långt de andra nordiska staterna, eventuellt de övriga exneutrala staterna, skulle vilja följa med oss. Jag kan inte finna, att reservanternas önskat inveckla oss i någon sådan procedur. Det säges ju i reservationen, att »utskottet anser det vara ett viktigt önskemål, att Sverige uti ifrågavarande avseenden handlar i samförstånd med de nordiska och övriga stater, med vilka Sverige hittills plägat samverka inom Nationernas förbund». Reservanternas ha alltså även på denna punkt så klart och tydligt som möjligt sagt ut att den aktion, som av dem avses, icke skall vara någon isolerad svensk aktion, icke någon aktion, som kan ställa oss i motsatsförhållande till eller fjärma oss från de

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
övriga nordiska staterna utan en aktion, förberedd och genomförd i fullt samförstånd med dessa stater.

Det kan naturligtvis invändas, att om de nordiska staterna — det är ju den yttersta eventualitet, med vilken vi ha att räkna — slå sig tillsammans och gemensamt utträda ur Nationernas förbund, skulle man tillfoga detta dödsstöten. Så ungefär uttryckte sig utskottets ordförande. I likhet med vad herr Hammarskjöld uttalat i sitt särskilda yttrande finner jag dock inte risken i nuvarande ögonblick av en sådan eventualitet så överhängande stor. Framför allt kan jag omöjligen förstå, varför man på denna grund — därför att vi räknat med en eventualitet, som var och en inom den svenska riksdagen dock för det ena eller det andra läget räknat med — skulle behöva misstänka oss för att ha fastnat i den beryktade axeln Berlin—Rom. Något i den stilen föll herr Undéns ord. När utlandet känner de politiska förhållandena i Sverige, tror jag inte, att någon med allvar skall vilja göra gällande, att Sveriges utträde skulle innebära ett närmande i någon form till axeln Berlin—Rom. Jag tror inte, att någon på allvar föreställer sig, att Sveriges socialdemokratiska parti, som dock är det största partiet inom riksdagen och det inom regeringen tongivande partiet, skulle önska ingå en allians med Tyskland och Italien. Den tanken är, låt mig säga, tämligen verklighetsfrämmande.

Jag tror inte, att någon inom svensk höger lika litet som någon inom de övriga ansvariga partierna vill göra vår utrikespolitik till en partifråga. Där emot ha vi ett livligt intresse, en varm åstundan, att den föreliggande frågan skall bli grundligt genomdiskuterad och att *alla* de möjligheter, som för framtiden öppna sig, skola stå klara för regering och riksdag, när vi skrida till ett så viktigt beslut som att fastlägga riktlinjerna för den svenska utrikespolitiken.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Hammarskjöld m. fl. avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen: Jag kan inte, herr talman, vid denna tid hålla det anförande, som jag annars hade tänkt mig. Jag hade därför för rätt länge sedan fattat det beslutet att helt enkelt bara säga detta och så tillägga, att jag bad att få avstå från ordet. Men då jag har sett, att hans excellens herr utrikesministern har kommit hit in, och då vad jag hade att säga i stort sett egentligen var riktat emot honom, vill jag inte avstå från att yttra något, men jag måste ju säga, att jag blir tvungen att avkläda detta allt slags högtidsskrud. Det kommer endast att bli det enklast tänkbara, men det kan ju hända, att det ändå kommer att sägas, vad som behöver sägas.

Jag var inom utskottet inte i tillfälle att höra utrikesministerns, som det sades mig, nära två timmar långa utredningsanförande. Jag var för resten inte heller i tillfälle att något vidlyftigare deltaga i arbetet, men jag var ändå med där, fastän det i utskottsutlåtandet ser ut, som om jag inte varit med alls, och jag var för resten där ganska högljudd. Jag kunde inte förlika mig med någon, därför att jag tyckte, att allesammans hade samma fel. Man gick nämligen ut ifrån att de nordiska utrikesministrarna hade fullständigt rätt, när de förklarade, att Nationernas förbunds medlemmar numera hade fullkomlig frihet, då det gällde tillämpningen av paktens artikel 16. Det var en sak, som jag för min del inte kunde vara med om. Det föll som över mig omedelbart, att det är klart, att om det verkligen vore så, då skulle ju den oro, som kommer till synes i den hallénska motionen — och som för resten kommer till synes litet varstans, var vi titta i bladen — inte vara på något vis befogad, och den iver, med vilken regeringen i alla fall, trots allt vad som säges i tidningarna, söker få sin uppfattning bekräftad, skulle ju inte heller behövas. Det var det

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

rent ytliga betraktelsesätt, som omedelbart, som jag sade, liksom föll över mig, när jag hörde, hurusom man fann hela det tillvägagångssätt, som man proklamerade från det hållet, fullkomligt riktigt och berättigat.

Det förhållandet, att alla utrikesministrarna i Norden hjälpte varandra med att bekräfta, att de hade rätt, gjorde inte något större intryck på mig, därför att jag fann vid närmare efterseende, att de hade endast en rätt, nämligen rätten att önska, att det måtte vara på det viset, att de hade rätt.

Nå, vilken ståndpunkt är det då, som jag opponerar mig emot? Måtte jag nu kunna återge den så koncentrerat som möjligt! Efter vad som står i skrifterna, hade på grund av vissa omständigheters makt och utan att det fått något synligt uttryck i pakten en ny praxis uppkommit. Enligt denna praxis skulle Nationernas förbund inte längre vara ett förbund av tvångskaraktär, som skulle kräva uppfyllelse av ordalagen i pakten, utan det skulle vara en sorts snöpt Nationernas förbund, och följaktligen hade inte längre medlemmarna däri något som helst behov av att taga vidare hänsyn till artikel 16. Således behövde de inte vidtaga några tvångsaktioner vidare, vare sig i ekonomiskt eller i militärt avseende.

Jag fäste mig omedelbart vid det där uttrycket: en praxis har uppkommit. Tycka inte herrarna, att det är ett ganska märkligt ordval, att en praxis hade uppkommit? För att citera den engelska texten av herr Undéns yttrande: »a practice has become established». Jag kan inte komma ifrån, att detta var ett ganska underligt yttrande i det sammanhanget. Ty vad är det egentligen, som har hänt? Jo, vad som hänt är ingenting annat än att — när det kom till kritan — det visade sig, att Nationernas förbund inte i praktiken kunde utforma de där teoretiska mönstren, som man hade framför sig. En praxis kunde helt enkelt aldrig utveckla sig. Jag säger därför, att den omständigheten, att pakten innehåller krav, som inte kunna effektueras av medlemmarna, inte alls kunna fyllas av dem — den omständigheten är en utmärkt och rättmätig anledning för en medlem att begära, att pakten skall ändras, men den lyfter inte bort förpliktelserna från den medlemmens axlar. Den löser honom inte.

På grund härav drar jag den slutsatsen, att vårt folk inte kan vila tryggt på den deklaration, som vårt ombud avgav i Genève i 28-mannakommittén. Tron på någonting sådant tror jag är en verklig förvillelse, och att handla efter den tron anser jag vara ett vågstycke, som kan föra med sig rätt avsevärda obehagligheter.

Jag har gjort denna slutledning så kort och så koncis som det har varit mig möjligt. När man inte får och inte vill bekransa detta, som man nu har sagt, med exemplifieringar och annat, så är där ingenting annat att göra än att ta den enkla slutledningen. Jag menar därför, att vad Sverige för närvarande har att göra är — naturligtvis under förutsättning, att man vill upprätthålla en neutralitetsställning — att söka lösa det här spörsmålet, där man kan få den lösningen, och så inte förtröttsas.

Vad Nationernas förbund beträffar, yttrar jag mig inte om det. Nationernas förbund måste vi ha i en eller annan form — om det skall vara det nuvarande Nationernas förbund och vi skola tvingas att anpassa oss efter det, eller om vi skola göra upp en ritning för ett annat Nationernas förbund och tvinga nationerna att inrätta sig efter det, kan jag inte säga, men i den stora huvudsaken komma vi ingen väg med att påstå, att vi ha rätt. Det få vi först, när andra ha påstått, att vi uppenbarligen ha rätt.

Herr Lindhagen: Denna fråga sammanhänger väl synnerligen nära med frågan om vår upprustning, som behandlades i förmiddags för andra gången under loppet av en och samma riksdag. Genom beslutet då och genom att inte

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

sätta någon fredssyftande framstöt vid sidan därav samt genom att bekvämt falla tillbaka på en neutralitet, ha vi ju egentligen vänt ryggen åt folkförbundets återuppbyggande på ett ganska betänkligt sätt.

Domö yttrade, att neutraliteten är en huvudsak, men kort därpå sade han, att folkförbundet bör vara konstruerat på ett rätt sätt, och det var en ännu större huvudsak.

Reuterskiöld menade, att frågan om en reform av folkförbundet är för tidigt väckt. Vad menar herr Reuterskiöld? Skola vi avvakta någonting i stil med Kartagos undergång och ur de ruinerna bygga upp något nytt? Går det bättre? Nu måste herr Reuterskiöld ha glömt den framsynthet, som han ofta visar sig mäktig. Vidare sade Reuterskiöld, att i fråga om utträdet ur folkförbundet är man fullt enig. Men det är visst inte fallet, utan härom råda ju många meningar. Somliga vilja utträde genast, andra vilja utträde om en tid, andra åter äro högst ovilliga att utträda och anse, att detta bör ske endast om det är nödvändigt. Det är ju inte heller någon fast utgångspunkt, från vilken man kan bedöma saken. För det tredje menade Reuterskiöld, att sanktionerna vore den viktigaste frågan för närvarande, och det är ju ur dagspolitisk synpunkt påtagligt, att så förhåller sig.

Undén förklarade, att vi stå inför en paktrevision, men tiden vore ännu inte inne för den allmänna paktrevisionen. Och om principerna sade han, att vi först måste veta, vad som är möjligt, och då skulle vi så länge inte lägga oss till med några grundsatser. Vet inte Undén, att det står av socialdemokraterna inristat på Brantingsmedaljen »mens agitatio molesta», endast anden kan sätta någon reda i materien. Nu vilja både Reuterskiöld och Undén låta materien tala först. Kartagos undergång förestår kanske, och på grundvalen av de upplevelsorna skola vi sedan låta anden tala. Men då är det väl bra sent?

Sandler försökte jag åhöra, men jag fann inte, att han hade någon bestämd mening om vad som skulle ske eller vad som borde ske och vad man kunde göra. Utan han gav uttryck åt en önskan, att allting skulle gå bra, och i den punkten kunna vi ju dela hans uttalande. Men nog tycker jag det ligger någonting i Hammarskjölds framställning, att vi böra få klarhet i fråga om sanktionerna och inte nöja oss med att hoppas, att våra särskilda meningar skola kunna slå sig igenom hos stormakter och andra intressenter. Det kan väl inte vara tillräckligt.

För min del återkommer den stora frågan först vid behandlingen av utskottets utlåtande nr 6. Där har jag tillåtit mig framföra den meningen, som jag haft ända sedan 1911, att huvudfrågan är tillkomsten av en rättsordning. Man bör väl börja diskutera, vad som bör åtgöras för denna samt vad en internationell rättsordning, som tryggar en varaktig fred, kräver i realpolitik. Det vill alltså till att taga hänsyn till orsaker och förutsättningar. Sådant har denna diskussion inte inlåtit sig på det allra minsta. Man har upprustat, och man har bekvämt sagt: vi vilja vara neutrala. Och så punkt. Någonting annat ha vi inte kommit till, men vi ha uppnått en allmän förvirring och tvekan, farhåga och förhoppningar, om hur det kommer att ställa sig med sanktionerna.

Domö sade som sagt i sin första förhoppning, att neutraliteten var vår viktigaste fråga. Jag har begärt ordet nu endast för att yttra mig om den saken. I detta betänkande har nämligen behandlats en motion av mig, nr I: 217, där det säges, att vill man vara neutral, skall man väl också försöka kringgärda neutraliteten och inte bara nöja sig med förhoppningar om att man skall få vara neutral. Jag har därför yrkat »1) en deklaration till samtliga stater att vi vilja stå utanför deltagande eller stöd i deras krig av skilda slag; 2) i samband därmed ett avfördrande av de fem europeiska stormakterna av officiella

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

förklaringar att de ämna respektera denna vår föresats; 3) inbjudan till Europas fem stormakter om avslutande av traktater om nonaggression med Nordens samtliga åtta stater; 4) inbjudan till övriga sju nordiska stater att med Sverige sammanträda till en konferens för överläggning om ovannämnda angelägenheter och i samband därmed om ett gemensamt framträdande för den internationella rättsordningens reella förutsättningar och tillblivelse ävensom andra gemensamma angelägenheter och överväganden, som kunna föranledas av världssituationen eller eljest.»

På detta har utskottet svarat, att beträffande en *deklaration till samtliga stater*, att vi vilja stå utanför deltagande eller stöd i deras krig, »önskar utskottet hänvisa till den i det föregående återgivna deklaration, som i form av en kommuniké till allmänheten utfärdades efter det nordiska utrikesminister-mötet i Oslo i april detta år». Detta var blott en kommuniké till allmänheten, men motionären syftar ju till att man skall göra en direkt hänvändelse till de olika ländernas statsmakter och mycket kraftigt betona, att man vill vara neutral, men inte nöja sig med en sådan där allmän kommuniké, som kommer in i tidningarna utan några som helst positiva resultat.

Vidare säger utskottet: »Enligt denna deklaration äro de nordiska utrikesministrarna eniga om att de nordiska länderna nu som tidigare böra och vilja *hålla sig utanför* de maktgrupper, som må bildas i Europa, och i händelse av ett krig mellan dem göra allt vad de förmå för att icke bliva indragna i ett sådant krig.» Ja, vad har det för särskild betydelse, att man säger, att man vill hålla sig utanför ett krig? Man skall väl också resa upp några barriärer, så att detta respekteras. Det är också ett sådant där allmänt talesätt, som inte har den ringaste betydelse för det, som motionären åsyftat.

Så står det till sist: »Vad angår motionärens yrkande om nordiskt initiativ till avslutande av *non-aggressionstraktater* med Europas fem stormakter, får utskottet erinra om, att en allmän non-aggressionstraktat, den s. k. Kellogg-pakten, är gällande mellan samtliga de stater, som motionären åsyftar. Det kan icke antagas, att vår trygghet skulle ökas genom avslutande av nya non-aggressionstraktater.» Detta är verkligen ett högst förvånande uttalande av utskottet, som inte kan betyda annat än att man vill föra oss bakom ljuset eller söka på omvägar bagatellisera frågan.

Den där Kelloggpakten, som är av den 27 augusti 1928, har bara två enkla artiklar, och det kan kanske intressera kammaren att få höra dem upplästa någon gång. Där står så här: »De höga fördragsslutande parterna» — det är alla länder med några få undantag — »förklara högtidligt å sina folks vägnar, att de fördöma anlitandet av krig för avgörandet av internationella tvister och i sina inbördes förhållanden avstå från krig såsom verktyg för nationell politik.» Det var artikel 1. Artikel 2 lyder: »De höga fördragsslutande parterna erkänna, att avgörandet eller lösningen av alla tvister eller konflikter av vilken natur eller vilket ursprung de än må vara, som kunna uppstå dem emellan, aldrig må eftersträvas annorledes än genom fredliga medel.» Ja, vad var det? Jo, de höga makterna gingo och höllo gudstjänst en söndag, och sedan gingo de ut och syndade på det vanliga sättet på vardagarna igen.

Det var innebörden av Kelloggpakten, och nu vill utskottet påstå, att den är bindande och verksam! Jag tycker, att utskottets ledamöter borde veta och förstå, att ännu mera överksam än sanktionerna äro, när det gäller att komma till rätta med frågorna, är en pakt, som till sitt innehåll genom erfarenheten blivit en fullständig ruin. De s. k. non-aggressionspakterna äro ju en senare tids uppfinningar, utgångna från utrikesministern i Sovjetryssland, som det lyckats att träffa separatavtal bl. a. med Finland, Estland, Lettland och Litauen om att man icke skall angripa varandra på något sätt. Det är ju en mycket in-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

timare och begripligare traktat, och den har gjorts oberoende av Kelloggspakten, som är ett overksamhet medel. Man har då frågat sig, och jag har också framställt interpellation om det: varför kunna inte också Sverige och de övriga skandinaviska länderna hemställa att få ingå non-aggressionspakter med Ryssland och Tyskland, vilket vi särskilt behöva — med Frankrike och England är det tills vidare inte behövt, men det tarvas med Tyskland, som vänstern fruktar, och med Ryssland, som högern fruktar.

Det är ett försök, som man bör göra. Det har också en gång hemställts under hand till madame Kollontay, om inte hon kunde våga sig på att göra en sådan framställning. Jag tror Undén var med om det också. Men man vill inte gärna erkänna den saken. Och varför denna avsky för non-aggressionspakter? Varför vill utskottet nu hellre falla tillbaka på den där ruinen, som kallas Kelloggspakten? Det är ett underligt tilltag av utskottet att försöka komma från en riktig sak med sådana påståenden.

I detta sammanhang vill jag fästa uppmärksamheten på ett märkligt uttalande i utskottets betänkande. Där står nämligen på sidan 7: »Det bör dock överlåtas åt regeringen att, efter samråd med utrikesnämnden och under kontakt med andra regeringar, med vilka vårt land brukar nära samarbeta inom Nationernas förbund, bedöma, när och i vilken form ett dylikt erkännande lämpligast må kunna åvägbringas.»

Utrikesnämnden! Den är fortfarande ett lik i lasten, det är inte någon representation för riksdagen. Om dess göranden och låtanden får man inte någon kännedom. Den bör ju avskaffas. Om där stode »efter offentligt samråd med utrikesutskottet», vore det en annan sak. Förhandlingarna skulle då sedan publiceras av utskottet. Men utrikesnämnden — tänk att komma med detta gamla döda spöke och föreställa sig, att det är en parlamentarisk institution! Vi tala så vitt och brett om vår obegränsade demokrati på alla områden. Här se vi en diktatorisk möjlighet för regeringen att ensam besluta saker och ting, utan att riksdagen får veta någonting om det.

Det finns en § 56 i riksdagsordningen, som instiftades av riksdagen på framställning av den liberala edenska ministären. Där bestämmes, att regeringen skulle kunna föra direkta förhandlingar med riksdagen antingen inom slutna dörrar eller också inför öppen ridå, vilket senare alltid har tilltalat mig mest. Men här kommer man och säger: ja, nu bry vi oss inte om § 56 längre! Jag har bland annat interPELLERAT om varför man inte använde denna möjlighet ens för att rådgöra med riksdagen om man skulle godkänna erövringen av Abessinien eller inte. Där om borde man väl ha fått samtala med regeringen. Nej, det skulle bli en hemlig regeringsangelägenhet.

Nu är det riksdagens eget utrikespolitiska utskott, instiftat för att hävda riksdagens suveränitet, som slår vakt om regeringens imperialism med undanskjutande av riksdagens självständiga avgöranden. Ja, jag blir så där liten på gröten, herr talman, därför att jag varit med vid sekelskiftet, då parollen i andra kammaren var: *tummen på det administrativa godtycket*. Det ligger i blodet. Man återvänder gärna till sin gamla kärlek. On revient toujours à ses premières amours! Det är vad jag gör just vid detta tillfälle.

Huvudsaken i dag för mig ligger emellertid i utskottets utlåtande nr 6. Vid behandlingen därav blir jag också i tillfälle att meddela kammaren en *konstitutionell nyhet*, nämligen första utnyttjandet av den nya interpellationsrätten. På en interpellation av mig har statsministern svarat, att underlåtenhet att besvara en interpellation kommer att meddelas motionären. Jag ville, att talmannen i den kammare, som beviljat interpellationen, skulle underrättas. I det avseendet kom statsministern fram till mig i dag och meddelade, att min interpellation av den 14 maj — vars frågor jag skall läsa upp vid be-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

handlingen av nästa betänkande — icke kommer att i någon av sina frågor besvaras.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till ortnamnskommissionen m. m.;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en luftfartsfond m. m.; samt

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 362, i anledning av väckta motioner om förstärkt grundlagsskydd för vissa fundamentala principer i det nuvarande samhället; och

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmaner åt statslösa med flera.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 364, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillägg till förordningen den 10 juni 1932 (nr 200) angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 av ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22) m. m. dels ock i ämnet väckt motion;

nr 365, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 15 §§ lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar; samt

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 371, i anledning av väckt motion angående utredning av lantbrukets lärlingsfråga;

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna m. m.;

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 4 och 6 §§ samt 13 § 1 mom. lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden;

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för vissa fastigheters i Västerbottens och Norrbottens län förseende med husbehovsvirke;

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av viss personal vid domänverket; samt

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om svenskt-danskt samarbete för bekämpande av mul- och klövsjukan.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om särskild skatt å förmögenhet för år 1938 ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1938 ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å aktiebolags inkomst; samt

nr 37, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till omsättnings- och utskänkningsskatten å spritdrycker för partiell finansiering av det i Kungl. Maj:ts proposition, nr 307, angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande äskade anslaget; ävensom

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 77, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändring i vissa delar i reglementet för riksgäldskontoret;

nr 78, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

nr 79, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken; samt

nr 80, angående ersättning åt sekreteraren i kamrarnas enskilda utskott.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.14 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 1 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 81, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till vissa ändringar i bankoreglementet; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om upphävande av 11 § civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 (nr 442) m. m.; samt

andra lagutskottets memorial nr 60, angående arvode åt särskilda sakkunniga, tillkallade för att inom andra lagutskottet biträda vid behandlingen av vissa ärenden.

Fortsattes överläggningen angående utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckta motioner angående Sveriges ställning till Nationernas förbund.

*Ang. Sveriges
ställning till
Nationernas
förbund.
(Forts.)*

Herr **Gustafsson, Per**: Herr talman! Det är kanske icke möjligt att i denna debatt säga någonting i sak som icke innebär en upprepning av vad som tidigare sagts. Jag vill i alla fall med några korta ord peka på något av vad som här förekommit.

Det torde väl vara så att alla äro ense om att det, som man kan betrakta såsom kärnpunkten i dag, är viljan att hålla Sverige utanför förvecklingar, som kunna komma i fråga, och det är väl mera beträffande vägarna, sättet och medlen, som det kan förekomma olika meningar. I utrikesutskottet har jag biträtt den mening, som utskottets majoritet har kommit till. Därom behöver jag inte säga någonting mera än att vi ju starkt poängtera, att vi anse att den förklaring, som på sin tid avgavs av Sveriges representant i 28-mannakommittén angående den svenska regeringens hållning, bör följas.

Hans excellens herr utrikesministern har här i dag pekat på de händelser, som ha timat den allra sista tiden, och sagt, att dessa ha stärkt den svenska regeringens ställning i fråga om vad det nu gäller. Däribland har han också omnämnt det beslut, som riksdagen i dag har fattat rörande vår försvarsberedskaps omedelbara stärkande, och sagt sig anse, att detta också utgör en styrka. Jag skulle tro, att det inte råder mer än en mening om den saken i Sveriges land, men det kanske må tillåtas mig att peka på att vid sidan om den materiella beredskap, som Sveriges riksdag har ställt till förfogande, även har kommit en starkt utbredd försvarsvilja inom skilda lager i vårt land. Jag undrar, om icke detta också får anses vara en styrka för Sveriges regering, då det gäller att föra Sveriges talan utåt. Men det har också omnämnts både i utskottet och här i debatten, att man inte bör handla isolerat utan att man bör söka kontakt med de makter, varmed Sverige förut har samarbetat och då framför allt med de övriga nordiska staterna. Jag ber att för min

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

del få starkt poängtera vikten av att, när något företages, detta om möjligt icke sker isolerat utan i samförstånd åtminstone med de nordiska staternas representanter. Utskottets ärade ordförande har sagt, att i politiken gäller icke satsen att den ensamme är den starkaste. Jag är övertygad om riktigheten av den meningen.

Detta var vad jag ville ha sagt och jag ber i övrigt endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Undén**: Herr talman! I anledning av det anförande, som hölls av herr Hammarskjöld, skall jag be att få göra några erinringar.

Herr Hammarskjöld ville finna någon motsättning mellan mig och herr Reuterskiöld i det avseendet att herr Reuterskiöld hade åberopat såsom grund för den tolkning av det nuvarande rättsläget, som har gjorts gällande ifrån svensk sida, de förändrade omständigheter, som ha inträtt, och hade framhållit, enligt min mening med allt fog, att dessa förändrade omständigheter ju medges på alla håll. Herr Hammarskjöld trodde sig ha funnit, att jag inte ville åberopa de förändrade omständigheterna utan endast hänvisade till praxis. Men det framgår tydligt av det anförande, som hölls av mig i 28-mannakommittén, att jag såsom förklaring till den praxis, som hade uppkommit, hänvisade till bland annat just de förändrade omständigheter, som hade inträffat. Det kan alltså ingalunda vara så, att jag för min del skulle ha uteslutit hänsynstagandet till de förändrade omständigheterna, utan tvärtom.

Vidare är det ett yttrande i herr Hammarskjölds reservation, som ytterligare underströks i hans uttalande i dag i debatten, som jag för min del har litet svårt att förstå. I herr Hammarskjölds reservation heter det: »Att, när de tongivande inom förbundet finna lämpligt att icke företaga eller åtminstone att ej föreskriva sanktioner, de mindre staterna icke tvingas att deltaga i sådana, innebär naturligtvis icke något precedensfall till förmån för en rätt att undandraga sig sanktioner, när sådana av stormakter önskas och fordras.» Herr Hammarskjöld har vidare understrukit detta resonemang i sitt anförande i dag, och jag kan icke riktigt komma underfund med om herr Hammarskjöld menar, att det är god juridik detta, att pakten gäller annorlunda för de stora makterna än för de mindre. Jag kan väl förstå, att herr Hammarskjöld menar, att man på andra håll ger den tolkning åt pakten, att därför att England och Frankrike undandraga sig att vidtaga sanktioner i dag, är det icke något skäl för de mindre makterna att göra detta i morgon, men jag kan aldrig tro, att det är herr Hammarskjölds egen juridik, som säger honom, att pakten skall tolkas på detta sätt olika för de stora staterna och för de små, och här gäller det att konstatera, huruvida vi ha en hållbar juridisk ståndpunkt eller icke.

Detta sammanhänger med ett annat spørsmål, som också berör vad herr Hammarskjöld här yttrat i dag och även vad några andra talare rört vid. Jag hade trott mig kunna tolka högerreservanternas uttalande på det sättet att de anslöto sig till den ståndpunkt, som hade gjorts gällande å den svenska regeringens vägnar inom 28-mannakommittén. Det heter nämligen i högerreservanternas yttrande: »Utskottet vill för sin del understryka den uppfattning rörande medlemsstaternas handlingsfrihet vid tillämpningen av art. 16, som den svenska regeringen gjort gällande.» Jag trodde mig kunna tolka detta — och jag konstaterade det med stor tillfredsställelse — så, att reservanterna voro eniga med majoriteten om att det var en hållbar tolkning, som hade gjorts gällande i 28-mannakommittén. Men nu finner jag, att herr Hammarskjöld ägnat en god del av sitt yttrande till att anföra en rad juridiska argument, som skulle kunna tala emot denna tolkning. Jag är fullt

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

medveten om att det kan anföras sådana juridiska argument, men jag trodde, att utskottsreservanterna för sin del ansågo svenska regeringens tolkning vara en hållbar ståndpunkt, en lojal tolkning av pakten, som man kunde göra gällande med gott samvete. Jag hade styrkts i denna uppfattning därav att redan i förra årets utlåtande av utrikesutskottet stod, att utrikesutskottet gav sin anslutning till den svenska regeringens deklaration den 1 juli 1936, där det också, fastän i mindre expressiva ordalag, förklarades, att man vid tillämpning av pakten skulle taga hänsyn till de förändrade omständigheter, som hade inträtt, en tydlig allusion på att man ansåg sig icke vara rättsligt tvungen att tillämpa sanktionerna automatiskt med hänsyn till de förändrade omständigheterna. Den gången var som sagt utrikesutskottet enhälligt, och vidare hade ju, innan den svenska deklarationen gjordes i 28-mannakommittén, huvudpunkterna företetts för utrikesnämnden, och det hade inte kommit några erinringar där. Såvitt jag vet har det icke kommit några erinringar efteråt heller. Man skulle alltså tro att här rådde inom riksdagens olika partier, som där äro representerade, en allmän enighet om att det är en hållbar, lojal och god juridisk tolkning.

Nu får jag erkänna, att jag blivit ganska frågande efter det sätt att lägga upp argumentationen, som herr Hammarskjöld använt. Även herr Öman hade något uttalande i samma riktning, som jag dock icke är säker på att jag uppfattade rätt. Han åberopade *The New Statesman*, som förklarar, att Sverige fortfarande var av art. 16 bundet att deltaga i sanktionerna. Det kan hända, att herr Öman åberopade detta endast för att visa, att det fanns andra meningar än dem vi själva gjorde gällande, och detta konstaterande var ju i så fall ingalunda något nytt. Men skulle han mena, att detta var för honom någon sorts auktoritet, finner jag det vara underligt, att han sätter *The New Statesmans* uttalande över det uttalande, som herrar Domö, Bagge och Anderson i Norrköping gjort i sin reservation, nämligen att den uppfattning, som den svenska regeringen gjort gällande, delas av reservanterna. Jag tycker det är av synnerlig vikt i den fortsatta diskussionen i denna fråga, att man är på det klara med att det råder enighet om att det är en lojal och legitim tolkning, som göres gällande, och att den svenska opinionen icke behöver oroas av att man till äventyrs i andra länder, där man har intresse av en annan tolkning, eller i god tro har en annan tolkning, säger, att vår tolkning är ohållbar. Det är alltså ett problem alldeles skilt från det andra problemet, huruvida det är tryggare eller icke att ha en större anslutning till denna tolkning.

I herr Domös första anförande förekom en hänvisning till deklarationen i Genève i 28-mannakommittén, som jag glömde svara på i mitt första anförande. Jag tror, att herr Domö uttryckte sig ungefär på det sättet, att denna deklaration var på en punkt oroande. Det stode nämligen, att varje medlem av förbundet kan bara göra gällande sin handlingsfrihet intill dess ett auktoritativt uttalande göres från ett behörigt förbundsorgan, och herr Reuterskiöld har för övrigt anmärkt på att detta icke riktigt återgav ordalagen i den deklaration, som avgavs i Genève. Ja, eftersom 28-mannakommittén ajournerade sitt arbete på obestämd tid och man alltså inte visste, när man skulle komma fram till något mera definitivt i hela denna fråga, avgavs deklarationen såsom en förklaring, att man ville på förhand meddela, att den svenska regeringen komme att följa sin tolkning, intill dess det komme någon dylik auktoritativ förklaring. Om det en gång kommer en sådan auktoritativ förklaring i en eller annan form, är det klart att det uppstår ett nytt läge, som vi då få taga ställning till. Vi ha naturligtvis inte på förhand med förbundna ögon förbundit oss att acceptera vad som helst som månne komma ifrån rådet eller församlingen, utan vad som avsetts med detta är endast att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

varje enskild stat måste själv handla enligt sin ståndpunkt, intill dess det kommer ett auktoritativt besked, om ett sådant överhuvud taget kan åstadkommas. Åstadkommes ett sådant, inträder ett nytt läge, och saken får omprövas på nytt.

I herr Ömans yttrande förekom bland annat den uttolkningen av högerreservanternas ståndpunkt, att man ingalunda ville driva någon isoleringspolitik och alltså överväga att Sverige skulle utträda ur Nationernas förbund ensamt, utan detta skulle ske i samförstånd med de övriga nordiska staterna. Ja, jag tillåter mig fråga, om herr Öman är auktoriserad att avgiva denna uttolkning å reservanternas vägnar. Jag är inte alldeles övertygad om att han har någon fullmakt på den punkten. Det vore naturligtvis av intresse att få reda på hur det förhåller sig därmed. Det skulle skingra en oklarhet i reservanternas ståndpunkt.

Herr Öman hade vidare några reflexioner om ett uttalande, som jag gjorde under debatten om den blivande paktrevisionen. Jag framhöll, att meningarna uppenbarligen voro delade om hur det skulle te sig i fråga om en fullständig paktrevision, ifall man stode inför den situationen. Jag förklarade för min del, att jag inte hade på något vis frångått den uppfattningen, att ett internationellt samfund för att vara effektivt måste ha tvångsmedel till sitt förfogande. Huruvida det är möjligt att få ett förbund av den ena eller den andra arten kan ju icke bedömas, förrän man vet, vilka politiska förutsättningar som föreligga, när man en gång går till en sådan paktrevision. Det var väl alldeles klart för var och en, som hörde på vid det tillfället, att det inte var fråga om det provisoriska läge, som nu föreligger, utan om en blivande, eventuellt kommande paktrevision. För min del uttalade jag min förvåning över att reservanterna ansågo tiden vara kommen att arbeta ut en ny pakt, att alltså utan att känna till om låt oss säga Förenta staterna komma med i förbundet, eller om Tyskland och Italien komma med, sätta sig att skriva paragrafer, fullkomligt oberoende av vilka stater som äro beredda att träda in i detta reviderade förbund och vilka förutsättningar i övrigt som föreligga, vilka åtaganden staterna äro beredda att göra o. s. v. Jag tycker att det är ganska heroiskt från reservanternas sida att vilja ge sig i kast med detta problem med så många obekanta faktorer.

Slutligen må det tillåtas mig att bara säga det, att då herr Öman tillät sig att måstra mig för att jag skulle ha gjort mig skyldig till något otillständigt angrepp mot herr Bagge, tycker jag det var litet barnsligt av herr Öman. För det första var min hovsamma kritik icke alls något otillständigt angrepp. För det andra är det inte alls ovanligt här i riksdagen att man hänför sig till uttalanden, som göras i den andra kammaren, vilket kanske herr Öman så småningom med större erfarenhet kommer underfund med. De uttalanden som göras i den andra kammaren, allra helst av partiledare, kunna vara lika intressanta att taga upp som de uttalanden, som göras exempelvis i politiska föredrag ute i landet eller i den politiska pressen. Herr Öman själv, om jag inte hörde fel, anförde en hel rad av tidningars uttalanden, vilkas redaktörer icke voro i tillfälle att ge sin kritik av det sätt, på vilket han återgav deras ståndpunkt. Jag tror för min del, att t. ex. herr Ward i Östergötlands Folkblad icke skulle vara så alldeles tillfredsställd med det koncentrerade referat, som herr Öman gav av hans ståndpunkt. För det tredje borde kanske herr Öman ha givit kammaren en föreställning om vari mitt angrepp mot herr Bagge bestått. Saken förhöll sig så, att herr Bagge hade i andra kammaren förklarat, att när han var nere i Genève i september månad förra året och hörde den kinesiske delegatens vädjan till förbundet att vidtaga sanktioner samt hörde denne läsa upp art. 16 av pakten, greps han av vissa känslor, och jag tolkade

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

det så, som om han ville säga, att det var förödmjukande för en medlem av en förbundsstats delegation att pakten inte efterlevdes. Jag fattade detta så, att herr Bagge ville framhålla hur obehagligt det är att ha paragrafer, som inte kunna efterlevas, och att detta var någonting förnedrande. Nu har herr Bagge muntligen till mig förklarat, att det var ett missförstånd av hans känslor. Jag beklagar livligt, att jag inte återgivit hans känslolintryck riktigt, men jag tror i alla fall, att han avsåg att vad han där hört gav honom en deprimerande känsla utav ett eller annat slag. Jag vågar nu här inte närmare återgiva hans förklaring, ty jag är rädd, att jag då kanske skulle inveckla mig ytterligare i detta fall.

Emellertid meddelade mig herr Bagge samtidigt, att han icke ansåg, att Nationernas förbund borde ha efterkommit den kinesiske delegatens vädjan om sanktioner, och det kan ju vara ett viktigt moment vid uttolkningen av hans ord. Jag har gärna velat framföra detta beklagande till herr Bagge. Däremot anser jag mig icke ha någon skyldighet att framföra något beklagande till herr Öman, som jag tycker helt opåkallat har blandat sig i saken.

Herr **Hammar skjöld** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Jag vill icke förneka, att herr Undén åberopat förändrade omständigheter. Man kan åberopa förändrade omständigheter på olika sätt. Man kan åberopa dem till stöd för den teori, som herr Reuterskiöld här skisserat, nämligen teorien att man kan förklara sig fri på grund av förändrade omständigheter. Är detta mot förmodan fortfarande herr Undéns mening, ber jag att få uttala, att en sådan förklaring, att man på grund av förändrade omständigheter icke vidare är bunden, har med framgång gjorts av det tsaristiska Ryssland och likaledes med framgång av Hitlers Tyskland, men att jag icke därför är säker på att en sådan förklaring kan med framgång göras av Sverige.

Det är naturligtvis förändrade omständigheter, som utgöra den s. k. praxis, som nu åberopas. Uttalandet i reservationen innebär efter mitt förmenande icke mer än att efter svensk uppfattning den ståndpunkt, som citeras i första punkten, är grundad, men däri ligger, åtminstone efter min uppfattning, alldeles icke, att den är erkänd eller saknar behov av erkännande från andra makter.

Jag har redan på förmiddagen erinrat, att herr Undén själv, som hade förklarat, att sanktionsparagraferna numera sakna tillämpning dock i sitt slutanförande i Genève sagt ungefärligen att om sanktioner i sommar förekomma, förbehåller sig Sverige att icke deltaga i dem. Han har således förutsatt, att sanktioner kunde förekomma, till och med under den närmaste tiden.

Utöver vad jag i övrigt anført i detta avseende vill jag nämna, att den i dag här åberopade norska förklaring, som stod att läsa i de svenska tidningarna i morse, innehåller, att Norge icke deltagar i andra sanktioner eller andra åtgärder än sådana, som Norge erkänner såsom förbundsaktioner. Däri ligger således att förbundsaktioner efter den norska uppfattningen fortfarande äro möjliga, fastän norrmännen förbehålla sig att icke deltaga i dem.

Vad den av herr Undén nämnda obefintliga rättsliga skillnaden mellan stormakter och mindre makter angår, ber jag få åberopa Litvinovs argumentation, där han mot herr Undén erinrade därom att i de fall, då sanktioner underlåts, har det skett på grund av ett enhälligt beslut eller ett nästan enhälligt beslut. Hur det skulle ställa sig, om ett sådant beslut icke åstadkommits, lämnas däremot därhän.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! De många yttrandena här i debatten ha föranlett mig att taga till ordet ännu en gång.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Det har sålunda under debatten förekommit, att den senaste handläggningen av den schweiziska frågan vid rådsrådet i Genève och det svenska ombudets roll vid denna handläggning ha berörts uti ett par yttranden. Sålunda har herr Sam Larsson, utan att uttala något eget omdöme i saken, sagt sig hoppas, att jag skulle finna anledning att yttra mig i denna angelägenhet. Å den andra sidan har herr Öman, med omdömen, yttrat — om det för mig är rätt återgivet — ungefär följande: Det sista rådsrådet uti Genève har öppnat ögonen för hur den svenska regeringen försitter gynnsamma tillfällen. Han hade funnit det anmärkningsvärt, att jag åtog mig rollen såsom rapportör i denna fråga, och slutligen hade han också funnit det anmärkningsvärt att, då det förekom yttranden från andra länders sida i debatten om resolutionen och rapporten, jag inte begagnat tillfället att ånyo proklamera Sveriges ställning.

Jag skall med anledning härav be att få ägna några ord åt denna frågas handläggning.

För det första vill jag upplysa kammaren, det torde väl vara för alla verkligt intresserade ändock bekant, att vid utrikesministermötet i Oslo rådde full samstämmighet mellan de nordiska länderna därom att den schweiziska framställningen borde stödjas. Det ifrågasattes därvid inte från något land, att vi skulle begagna detta tillfälle för att göra någon särskild framstöt beträffande de intressen, som våra länder ha att bevaka. Frågan har därefter i vederbörlig ordning föredragits inför utrikesnämnden, och jag har avrest till Genève, utrustad med ett mandat, som uti instruktionens form har följande utseende. Först refereras den schweiziska framställningen, och så heter det: Framställningen, som sålunda uttryckligen grundas på Schweiz' internationella ställning, bör stödjas av det svenska ombudet vid rådets förestående möte. Jag har frågat mig, i vad hänseende detta mandat har blivit försummat. Det skulle intressera mig att höra, vad herr Öman har funnit för försummelse i fråga om utförandet av det mandat, med vilket jag reste till Genève.

Jag frågar vidare: vad är det för gynnsamt tillfälle som försuttit vid rådsrådet? Skulle man måne där ha väckt frågan om sanktionssystemets fakultativa karaktär? Den frågan stod icke på dagordningen; följaktligen skulle den svenska regeringen ha begärt att den skulle upptagas på dagordningen. Jag konstaterar att ingen i utrikesnämnden representerad meningsriktning har yrkat någonting sådant. För övrigt skall jag tillägga: lyckligtvis, ty det hade ju varit ett hopplöst företag vid det förhållande att denna fråga om sanktionssystemets karaktär är hänskjuten till församlingen och att sedan församlingen har upptagit till behandling ett ärende, så kan rådet icke lägga sig emellan och för sin del upptaga en sådan fråga till avgörande. Resultatet skulle således ha blivit det som Chile fick erfara, då Chile hänvisades till att den av Chile väckta frågan låg under församlingens handläggning.

Herr Öman tyckte det var märkvärdigt, att jag åtagit mig att vara rapportör. Jag skulle vilja veta varför. Såvitt jag känner är Sverige icke jävigt i denna fråga. Sverige är icke mera part i detta mål än vilken annan medlem av rådet som helst. Det är klart, att det finns olika uppfattningar angående sanktionssystemet, men jag frågar mig: varför skulle det vara olämpligt att en representant för den ena riktningen är rapportör och lämpligt att en representant för en motsatt uppfattning hade varit det? Jag har frågat mig själv, vilket svenskt intresse som har blivit läderat genom detta uppdrag, och jag ber herr Öman hjälpa mig med svaret. Jag vet väl, och det har jag varit medveten om från begynnelsen, att här förelåg ett gemensamt intresse för alla de länder, som intaga samma ståndpunkt som vi beträffande sanktionssyste-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

mets fakultativa karaktär, att se till att vid handläggningen av detta ärende man icke komme att på något sätt inkräkta på den ståndpunkt, dessa länder redan hava intagit.

Ja, mina herrar, vad står det då i rapporten? Exakt det som jag nyss har sagt var det gemensamma intresset. Detta finns i rapporten, vilken är antagen av rådet i dess helhet. Det står ju i denna rapport, att den schweiziska representanten hade varit angelägen att precisera, att det icke var fråga om annat än att behandla hans lands särskilda fall, under det att man lämnade fullständigt orubbade andra medlemsstaters position, *i vad angår den räckvidd som de tillskriva* — således var och en för sig — artikel 16 i pakt. Och sedan står det: Det faller av sig självt, att den schweiziska regeringens framställning och den följd som ges åt densamma icke kan inkräkta i något avseende på de positioner, som hava intagits i detta hänseende, liksom det icke prejudicerar de avgöranden som kunna komma att ske inom ramen av Nationernas förbund.

Den sista anmärkningen är, att det varit så anmärkningsvärt, att det icke avgavs någon svensk proklamation. Vad förekom under rådsdebatten? Det har erinrats flera gånger om vissa yttranden från fransk sida och från rumänsk sida, men jag vet inte, om man i debatten här har närmare uppehållit sig vid andra yttranden, som icke sakna intresse ur vår synpunkt. Det polska ombudet förklarade, att rapporten tog hänsyn till alla uppfattningar och särskilt värnade de ståndpunkter, vilka intagits av de olika staterna i fråga om den räckvidd, de tillade artikel 16 i förbundsakten, således precis ett återgivande av vad som står i rapporten. Det belgiska ombudet ville uttryckligen konstatera, att det av rapporten framginge, att resolutionen ingalunda uttalade sig om räckvidden av artikel 16 av förbundsakten och på intet sätt inkräktade på de ståndpunkter, vilka i detta hänseende intagits av regeringarna. Även han läste alltså upp det som stod i rapporten med någon liten omformulering men i sak exakt detsamma.

Jag hade i egenskap av rapportör ordet som siste talare. Därvid gjorde jag ett uttalande beträffande en synpunkt, som hade framhållits utav herr Litvinov. Anledningen till att jag gjorde det var, kan jag ju säga, den, att det gällde en fråga, som överhuvud taget icke handlades i rapporten och där det sålunda var *erforderligt*, att det sades någonting ifrån rapportörens sida, för att icke herr Litvinovs uttalanden skulle vara det enda som förekommit. Därjämte sade jag, att beträffande övriga under debatten berörda spörsmål hänvisade jag till rapporten och resolutionen, vilka utgjorde ett helt.

Ja, mina herrar, i sak är det precis detsamma som har sagts ifrån Polens sida och ifrån Belgiens sida, ty någonting annat ha de inte gjort än att de ha läst upp den bit av rapporten som jag här nyss erinrat om, under det att jag i egenskap av rapportör fann det vara rimligare och riktigare att göra denna hänvisning till rapporten i dess helhet.

Jag har nu frågat mig, vad det var för någonting, som man väntat skulle komma. Kanske herr Öman vill vara vänlig att upplysa om den saken. Var det ett upprepande av herr Undéns deklaration i 28-mannakommittén? I så fall får jag ju lov att fråga, efter allt vad som här sagts under denna debatt om otillräckligheten i denna deklaration, huruvida man förmenar att otillräckligheten hade blivit tillräcklighet, om deklarationen hade föredragits ännu en gång. Det var förvisso icke för någon av de i behandlingen deltagande staterna obekant, att denna deklaration förelåg och att det var svenska regeringens avsikt, som den hade tillkännagivit vid sammanträdet i kommittén, att handla efter dessa riktlinjer.

Herr talman! För min del tror jag inte, att det är något särskilt vunnet

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

med att man gång på gång upprepar samma sak. Man skall lugnt stå fast vid det som en gång är sagt och som gäller tills utav någon anledning det skulle kunna sägas någonting annat. Men det är ju självfallet, att en förklaring, avgiven å regeringens vägnar under de former som skedde i Genève i 28-mannakommittén, är en förklaring, som den svenska regeringen håller sig till och som andra regeringar väl förstå, att vi hålla oss till.

Det finns anledning att göra ett par reflexioner till vad som har förekommit om dessa uttalanden vid rådsmötet. För det första har jag fäst mig vid det egendomliga i att man synes tillskriva en deklaration, som avgives vid beslutets fattande, större vikt och värde än vad som innehålles i beslutet självt, vilket vederbörande biträder. Det är för mig rätt egendomligt. Det andra är, att om jag får utgå från den hypotesen, att man gärna hade sett en ny ensidig svensk deklaration vid rådsbordet och om jag utgår ifrån den vikt som har tillagts i denna debatt vissa andra uttalanden, som äro gjorda för enskild stats räkning, jag måste ställa denna fråga: huru vill man förklara det psykologiska fenomenet, att just från de håll, där man är mest ivrig att få fram vad man kallar ett auktoritativt uttalande, d. v. s. ett uttalande av vederbörande organ, så tillägger man dessa å enskilda regeringars vägnar gjorda deklarationer större vikt än det som står i det papper, som är resultatet av hela rådets handläggning och har gjorts till föremål för rådets beslut?

Slutligen kan jag inte underlåta att säga ett ord med anledning av herr Olof Olssons anförande. Jag fäste mig särskilt vid det uttalandet, att han, som inte trodde på hållbarheten av den svenska regeringens förklaringar om handlingsfrihetens program och vad det innebär, tillade, att han för sin del fann det äventyrligt att handla efter denna uppfattning. Då vill jag först konstatera, att nu är det inte fråga om att efter överläggning och efter inhämtande av varandras meningar intaga en ståndpunkt. Denna ståndpunkt har intagits. Det är fråga om vad man har att säga om värdet av den ståndpunkt, som den svenska regeringen intagit och intagit efter hörande av utrikesnämnden. Ty det är väl att märka — jag kan ju ha inhämtat det, även om jag inte var närvarande vid det sammanträdet med utrikesnämnden — att den förklaring, som avgavs av herr Undén i Genève och vari den svenska regeringens ställning fixerades, hade bakom sig icke endast regeringen utan också det stöd som en handläggning i utrikesnämnden ger.

Nu få vi höra, att det är äventyrligt att handla enligt denna riktlinje. För min del skulle jag vilja säga, att det verkligt äventyrliga för oss vore väl att handla efter den motsatta riktlinjen. Jag vet ju inte vilken riktlinje som är alternativet för den ärade talaren, men det ligger ju närmast till hands att tänka på den motsatta riktlinjen, och där kommer verkligen det stora äventyret fram. Jag skulle vilja säga, att även om utskottsminoriteten hade varit majoritet den här gången och sålunda en svensk regering hade haft att handla enligt dessa riktlinjer, som finnas i reservanternas uttalanden, så hade det i alla fall varit lika viktigt för vårt land att tänka en smula på det förhållandet, att det går en allvarlig tid, innan överhuvud taget någon handläggning av dessa spörsmål i Genève kan komma att äga rum, och under dessa förhållanden är det av en utomordentlig vikt, att det är fullt klart utåt, att den svenska regeringen kommer att stå fast vid den ståndpunkt, som har tillkännagivits i Genève. Nu är det lyckligtvis så, att det i första stycket av reservanternas yttrande är kraftigt understruket, att även reservanterna uppfatta saken på det viset, att den svenska ståndpunkten bör bestämt hävdas.

Jag förstår inte, vad det kan finnas för anledning för vissa talare att då och då glömma vad de själva ha sagt eller förbise värdet av att det är sagt i deras reservation. För mig har det i varje fall ett mycket stort värde, att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

detta är understruket även i reservanternas yttrande, ty enigheten på den punkten kan komma att behövas.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att uttrycka ett beklagande av att vi icke kunnat bli eniga i denna fråga, även om man på vissa punkter har något delade meningar. Mig synes det, att om det kan finnas anmärkningar mot Nationernas förbund och mot den politik som föres i Genève, så är detta dock en sak, som icke alls har den valör, som ett söndersläende av Nationernas förbund skulle få. Och även om Nationernas förbund nu genomgår en period av stor svaghet, synes det mig, att om vi skulle taga ett steg, som skulle kunna bringa förbundet i fara, vore detta det verkligt stora äventyret. Jag vet inte efter den debatt, som vi ha åhört här i dag, om reservanterna ha kunnat finna, att det existerar något verkligt sakskäl för dem att motsätta sig utskottets förslag och om det inte skulle för dem dock slutligen te sig så, att det likväl är av en alldeles oerhörd vikt, att vi stå eniga i en utrikespolitisk fråga av den oerhörda betydelse även och främst för vårt eget land, som det nu gäller. Jag säger detta så mycket mer som jag på särskilt två punkter icke är ense med vad som under den senaste tiden skett i Genève. Jag för min del beklagar t. ex., att beslutet i Abessinienfrågan blev vad det blev, och jag finner, att även behandlingen av den spanska frågan är djupt beklaglig. Men likafullt måste jag säga mig, att ännu mycket mer beklagligt skulle det vara, om vi icke hade detta forum, om vi inte hade Nationernas förbund, om vi icke hade möjlighet att kunna samla de fredsälskande staterna, låt vara på ett svagt och ofullkomligt sätt, som det dock är möjligt att nu göra.

Jag skulle emellertid vilja uttala såsom min övertygelse, att vad som oroar det svenska folket i avsevärda delar och säkerligen även andra demokratiska folk på djupet, det är visst icke vad högerns talesmän här föra till torgs, utan det är vad som sker särskilt med hänsyn till Spanien. Och det må frågas om man inte här skulle kunna våga hoppas på en ändring, sedan man väl allmänt måste finna, att den väg som man hittills har prövat — säkerligen i god tro och i bästa avsikt — har slagit fel, och om man icke just därför att Nationernas förbund måste vara rättens och humanitetens bärare borde försöka att i denna fråga nå fram till en ny väg. Man kan ju, när det gäller Abessinien, där man redan står inför ett fullbordat faktum, icke, såvitt jag kan finna, för närvarande ens tänka sig någon ny väg. Man får leva på förhoppningen att i framtiden rätten möjligen skall vinna gehör på ett eller annat sätt, men i fråga om Spanien tror jag, att de djupa folklagren skulle känna sig ofantligt styrkta i sin tilltro, som ännu lever, till Nationernas förbund, om man kunde tänka sig en mera positiv väg än den som man hittills beträtt.

Herr Undén: Jag begärde ordet endast för att klara upp en liten motsägelse, som herr Hammarskjöld trodde sig ha funnit i mitt resonemang inom 28-mannakommittén, där jag å ena sidan hänvisade till praxis beträffande att sanktioner icke fungera, å andra sidan gjorde ett förbehåll om handlingsfrihet för den händelse sådant fall skulle inträffa, att sanktioner skulle komma i fråga. Jag tror inte det är någon motsägelse. Jag hänvisar till vad som sades i 28-mannakommittén. Det sades där, att detta konstaterande beträffande praxis icke heller nödvändigtvis betydde, att förbundet nu avstod från möjligheten att i händelse av konflikt verksamt ingripa genom det samarbete som frivilligt upprättades mellan förbundsmedlemmarna och eventuellt utsträcktes till att omfatta till förbundet icke anslutna stater. Möjligheten att genom en frivillig överenskommelse anordna påtryckningsåtgärder uteslöts allt-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
så icke i det resonemanget, och därmed tror jag att det visar sig, att den påtalade motsägelsen icke föreligger.

Herr **Öman**: Herr talman! Först bara några ord i en liten etikettsfråga utan någon som helst betydelse för den stora sak, vi här avhandla. Utrikesutskottets ärade ordförande fann det barnsligt av mig att kritisera den omständigheten, att han i ett anförande i denna kammare riktade ett angrepp mot en talare i andra kammaren. Det är möjligt att detta är en barnslig uppfattning. Jag förbehåller mig emellertid att trots detta få behålla den. Den sammanfaller med vad jag tror vara en gammal och god tradition. Herr Undén medgav vidare, att han »icke återgivit herr Bagges känslöintryck riktigt», och ville därmed ha detta lilla missförstånd ur världen. Jag tror det räcker med att konstatera detta.

Den stora fråga, vi i dag stå inför är, i vilka avseenden en verklig menings-skiljaktighet föreligger mellan utrikesutskottets majoritet och reservanterna. Jag vill med anledning både av det yttrande, som fälldes av herr Undén, och det yttrande, som fälldes av utrikesministern, konstatera, att ingen menings-skiljaktighet föreligger därom, att den i 28-mannakommittén avgivna deklARATIONEN var riktig i den dåvarande situationen. Reservanterna ha inte på något sätt riktat sig emot denna deklaration. De ha icke bestritt, att Sverige förklarat sig äga handlingsfrihet och fri prövningsrätt, om det vill eller icke vill deltaga i ekonomiska sanktioner. Den sak vi nu strida om är, *på vad sätt vi skola framtvunga ett erkännande från något förbundsorgans sida av den av herr Undén formulerade svenska ståndpunkten.*

Jag tillät mig i mitt förra anförande erinra om uttalandet i The New Statesman, att Sverige fortfarande måste anses förbundet att deltaga i ekonomiska sanktioner. Jag erinrade också om att flera rådsmedlemmar i samband med behandlingen av den schweiziska neutralitetsfrågan uttryckligen konstaterade, att denna frågas lösning icke finge inverka på de övriga förbundsmedlemmarnas förpliktelser. Nu undrar utrikesutskottets ärade ordförande, om jag velat sätta förklaringarna i The New Statesman och andra uttalanden över de uttalanden, som gjorts av reservanterna i utrikesutskottet. Det är ju självklart, att vi inte ha att sätta vara sig det ena eller andra uttalandet över. Vad vi ha att göra är att konstatera, att vår uppfattning att vi ha handlingsfrihet *icke är oomstridd*. Det gäller fortfarande att man på vissa håll, där man har intresse av en annan tolkning av förbundsakten, bestrider vår rätt att undandraga oss ett deltagande i ekonomiska sanktioner. Det är detta faktum, som jag finner vara i nuvarande ögonblick betydelsefullt.

Vad beträffar frågan om jag är auktoriserad eller icke auktoriserad att uttala mig om huruvida högerreservanterna ansett, att Sverige i ett visst läge skulle isolerat utträda ur Nationernas förbund eller om det skulle göra det allenast i samverkan med de övriga nordiska staterna, så vill jag bara hänvisa till att jag i mitt anförande ordagrant citerade följande avsnitt i reservationen: »Utskottet anser det vara ett viktigt önskemål, att Sverige uti ifrågavarande avseenden handlar i samförstånd med de nordiska och övriga stater, med vilka Sverige hittills plägat samverka inom Nationernas förbund.» Jag tror mig kunna läsa innantill utan någon särskild auktorisation.

En fråga, som hans excellens utrikesministern syntes fästa särskilt avseende vid, rör den kritik, som jag tillät mig framföra emot det svenska ombudets uppträdande i rådet såsom rapportör i den schweiziska neutralitetsfrågan. Det är riktigt, att jag här uttalat, att jag ansåg det anmärkningsvärt, *dels* att den svenske utrikesministern i detta fall åtog sig rapportörens mycket ömtåliga roll och *dels* att han vid samma tillfälle icke i någon form tillkännagav Sveriges egen tidigare deklarerade uppfattning i dessa stycken.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Excellensen Sandler upplyste oss om att vid utrikesministermötet i Oslo full samstämmighet varit rådande om att den schweiziska framställningen borde av de nordiska staterna stödjas. Han gav oss också den upplysningen, att han av utrikesutskottet erhållit mandat att stödja den schweiziska framställningen. Och han ställde till mig den frågan, på vad sätt han försummat detta mandat.

Jag vill på denna fråga endast svara, att jag aldrig påstått att han försummat att fullgöra det mandat, som givits honom av utrikesutskottet. Inte heller har jag ens antytt, att det skulle vara oriktigt av Sverige att medverka till att Schweiz erhöll den särställning, som beviljades landet vid rådsmötet i Genève. Vad jag kritiserat är den omständigheten, att den svenske utrikesministern åtog sig rapportörens uppdrag och likaså att han efter de för oss liksom för övriga medlemsstater betydelsefulla uttalanden, som anknöt till rapporten i detta ärende, icke fann anledning deklarerat den svenska ståndpunkten.

Jag tillåter mig fortfarande vidhålla, att det skulle ha varit riktigtast, att Sverige med hänsyn till den ömtåliga särställning, vi kommit att intaga efter deklarationen i 28-mannakommittén, icke skulle ha åtagit sig rapportörens roll, samt att det fanns möjligheter att ge till känna en mening i frågan om handlingsfrihet rörande ekonomiska sanktioner vid detta tillfälle.

Det är visserligen riktigt, såsom excellensen Sandler framhöll, att hela frågan om paktreformen var hänvisad till förbunds församlingen av 28-mannakommittén. Det var inte detta pörsmål, som man hade att ta ställning till i rådet vid detta tillfälle. Men de övriga råds makterna voro inte fullt så finkänsliga när det gällde uttalanden, som hade betydelse även för de avgöranden, som man lagt i förbunds församlingens händer. Jag vill konstatera, att den franske utrikesministern Delbos och åtskilliga andra vid rådsmötet i januari före och oberoende av 28-mannakommitténs sammanträde funno sig kunna ge till känna en bestämd uppfattning om hur man skall tolka artikel 16. Jag vill också konstatera, att vid behandlingen av den schweiziska frågan, både den franske rådsledamoten, den rumänske rådsledamoten och åtskilliga andra funno sig oförhindrade att göra vissa konstateranden i samma ämne. Ingen av dessa ansåg tydligen att den omständigheten, att frågan om en paktreform var hänvisad till förbunds församlingen, tvang alla stater att i ett upprört politiskt läge tåga med sin mening.

Sverige var självklart inte jävigt i denna fråga. Men vi hade vissa bestämda intressen att bevaka inte direkt i den schweiziska frågan men i till denna fråga knutna och med densamma i vissa avseenden sammanhängande frågor. Det var knappast något svenskt intresse att Sverige skulle framträda och få mottaga lyckönskningar av andra rådsledamöter för att vi på ett så förträffligt sätt lyckats göra ett unikt fall av den schweiziska frågan och därmed förhindra prejudikat, som skulle kunna åberopas av andra förbundsmedlemmar. Vårt intresse bjöd att söka arbeta för en liknande frihet för Sveriges vidkommande som den, vilken beviljats Schweiz.

Jag vet ju mycket väl, och jag framhöll det också i mitt förra anförande, att man gjort gällande att Schweiz alltid intagit och fortfarande intar en särställning. Så är dock icke fallet. Schweiz' ställning är inte mera unik än att det i herr Sändlers egen rapport i Genève framhölls, att i framtiden liksom i det förflutna förblir Schweiz' läge oförändrat med avseende på alla förbundsaktens bestämmelser *utom dem som avsåge sanktionerna*. Man har alltså just på den för oss relevanta och betydelsefulla punkten gjort en bestämd ändring. Sedan en sådan ändring blivit gjord, kan jag inte finna annat än att det fanns en anledning, synnerligast som uttalanden gjordes från andra håll, att avge också en svensk deklaration. Excellensen Sandler menar, att

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

man ingenting vinner genom att ständigt upprepa samma sak. Nej, inte under förutsättning att läget hela tiden är detsamma. *Men om en helt ny situation inträder kan det finnas anledning upprepa och erinra om den ståndpunkt man själv vid ett tidigare tillfälle intagit* och som man fortfarande önskar intaga.

Excellensen Sandler erinrade om att han avslutade debatten i rådet med ett anförande, i vilket han i egenskap av rapportör gjorde några korta uttalanden angående Litvinovs argumentering. Han menar, att detta var erforderligt därför att någonting måste sägas från rapportörens sida för att Litvinovs mening inte skulle vara den enda, som burits till togs. Har man den uppfattningen, att det var erforderligt att rapportören här framträdde för att deklarerat en uppfattning, icke sammanfallande med den ryske rådsrepresentantens, så förstår jag inte varför inte i detta anförande kunde ha funnits utrymme också för några korta ord om Sveriges syn på sanktionsproblemet.

Emellertid skall jag, herr talman, inte fördjupa mig ytterligare i några dialektiska eller teoretiska spetsfundigheter på detta område. Ytterst är hela spørgsmålet icke, i motsats till vad man på många håll alltjämt tycks tro, en juridisk fråga. Ytterst är det en politisk maktfråga. Striden om sanktionerna är ingen rättsstrid, den är en ren intressekonflikt. Den är en konflikt mellan å ena sidan de i Nationernas förbund ledande makterna, som ha intresse av att göra en blockad emot en eventuell fiende så effektiv som möjligt genom att ge blockaden största möjliga anslutning, och å andra sidan de många mindre staterna inom Nationernas förbund, som inte ha något annat intresse än att få förbli neutrala, att lämnas i fred och att få stå utanför de stora politiska maktgrupperingarna. Det är den intressekonflikten, som för närvarande utkämpas, och inte någon strid om den ena eller den andra juridiska tolkningen.

Jag vill i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på, att den ena av de båda i Nationernas förbund ledande stormakterna har hela sitt fördragssystem knutet till sanktionsartikeln, d. v. s. artikel 16. Hela det system av avtal, militära och andra, med olika stater i östra och sydöstra Europa, genom vilket Frankrike efter världskriget sökt att upprätthålla en »prépondérance légitime» i Europa, vilar därpå att *casus foederis* skall inträda i det ögonblick Nationernas förbunds råd konstaterat, att en viss stat är angripare och i anledning därav anbefallt sanktioner mot denna stat. Det går inte att trola bort denna realpolitiska bakgrund till den nu pågående kraftmätningen nere i Genève. Vi ha den där och vi måste ta hänsyn till den.

Den fråga det här gäller och möjligheterna att lösa den kan för övrigt utmärkt belysas av det sätt, varpå man behandlat spørgsmålet om den s. k. passagerätten. När excellensen Sandler den 6 november i höstas i Laboremus höll ett stort utrikespolitiskt anförande, trodde han sig kunna förutse, att staternas självklara rätt att medgiva eller icke medgiva passage av främmande truppstyrkor genom sitt område inom en mycket kort framtid skulle kunna komma till uttryckligt erkännande. Såvitt jag förstår har man fortfarande i den punkten inte nått större klarhet än man nått beträffande sanktionsfrågan över huvud. Det gäller här liksom i så många andra fall, att besvikelse följt på besvikelse. Redan ha vi i fråga om Nationernas förbund sett en rad av de illusioner krossade, som man från vissa håll åtminstone här i landet knöt till Nationernas förbund, när det en gång i världen kom till. Skola vi verkligen fortsätta att leva i en värld av illusioner? Skola vi fortsätta att vandra illusionernas väg ända fram emot det bittra slutet? Eller skola vi äntligen börja fatta den realpolitiska bakgrunden till den nuvarande situationen och vidtaga de mått och steg, som denna situation kräver?

Det är dessa frågor vi stå inför i dag. Man kan naturligtvis ha olika upp-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

fattningar om det rätta sättet att lösa dem. Det ges icke någon enkel och okomplicerad lösning. Men jag fruktar att på den väg, som utrikesutskottet anbefaller, d. v. s. att vi skola vänta och se tiden an, vår ställning undan för undan kommer att bli farligare och mera kritisk. Det ges inte längre någon tid till väntan. Nu är tiden inne för en beslutsam och målmedveten handling om vi överhuvud skola kunna vinna det mål, som är gemensamt för majoriteten och minoriteten, nämligen att hålla vårt land utanför krigiska förvecklingar.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Jag skulle önska att herr Öman behagade riktigt referera ett anförande, som han hört alldeles nyss med sina egna öron. Det förhåller sig ingalunda så att jag sade, att anledningen till att jag upptog herr Litvinovs yttrande till behandling var, att hans mening var en annan än min. Anledningen var att i rapporten behandlades icke det problem, som han avhandlade inför rådet. I avseende å det intresse, som fanns att tillgodose från ett stort antal staters sida, nämligen att deras redan intagna positioner skulle vara fullt garderade vid handläggningen av den schweiziska frågan — i *den* angelägenheten gav rapporten själv otvetydigt besked. Däri låg skillnaden.

Rapportörskapetets ömtåliga roll har herr Öman nu utvecklat för kammaren. Den ömtåliga rollen skulle bestå däri, att Sveriges ställning skulle ha blivit ömtålig efter avgivandet av herr Undéns deklaration i 28-mannakommittén. Jag har inte kunnat förmärka på något vis, att Sveriges ställning blivit mera ömtålig efter denna deklarations avgivande. Man kunde ju också fråga: varför skulle någon annan då ta denna ömtåliga roll? Den som ger sig i leken, han får leken tåla! Jag menar, att har man tagit medlemskapet i rådet, så får man naturligtvis också vara beredd på om man inte har alldeles särskilda skäl att vägra, att mottaga uppdrag.

Sedan kan jag ju tillägga, att jag har blivit liksom en smula förhärdad efter Genève-uppdrag både i fråga om förekomsten av lyckönskningar där ute och frånvaron av lyckönskningar här hemma. Man får ju bära det ena med det andra! Och man får vara nöjd om man efter att ha hört kritiken och sökt att tillgodogöra sig kritikens lärdomar ändå säger sig själv, att man inte har någon anledning att grubbla över vad man borde ha gjort i stället för det som utfördes.

Herr **förste vice talmannen**: Jag ber först, herr talman, att få göra en liten utvikning. Den hör faktiskt inte till den här saken mer än på det viset, att den har föresvävat utrikesministern ett par gånger. Det gäller utrikesnämnden. Det är klart att jag varit med om saker och ting, där jag tyckt att det hela inte varit så dumt. Men jag har också varit med om saker och ting, som jag efteråt ångrat. Det är nämligen på det viset, och det har jag vid flera tillfällen sagt i denna kammare, att utrikesnämndens arbetssätt inte är bra. Vi behövde åtminstone ha två dagar på oss varje gång utrikesnämnden sammanträder, ty om man finge ärendena med allt vad därtill hör den ena dagen, så skulle man vara mycket bättre beredd att vara på toppen av sig själv nästa dag. Jag måste säga inom parentes — en allvarlig parentes — att under den sista tiden ha vi varit mycket bättre beredda än vad vi någonsin förut varit, och detta tack vare excellensen Sandler. Men i alla fall kommer man i många stycken ganska oförberedd, och det har hänt mig många gånger, det vill jag erkänna, att jag vaknat en morgon med en uppfattning i en sak och lagt mig på kvällen med en annan i samma sak.

Sedan kan jag ju säga, att allt det andra som utrikesministern yttrade om

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

vad jag hade sagt, skulle jag kunna rubricera som »värdesättning». I det fallet vill jag i hög grad tala indirekt — jag vill svara indirekt och inte direkt, men jag tänker svara ordentligt ändå. Det är närmast två saker, som jag skulle kunna anföra såsom svar. Det ena är en sak, bestående uteslutande av ord, det andra en sak, kompletterad jämväl med handling. Det första är 28-mannakommitténs sammantråde, som jag vad den Undénska saken beträffar har läst fullständigt. Jag är ledsen att jag inte haft tillräcklig energi för att gå igenom alltsammans i detalj och ta det ena och det andra och ställa det mot vartannat. Men jag skulle ändå kunna tro att jag har rätt när jag säger, att det var rent märkvärdigt mycket, som sades *emot* herr Undén. Och detta ingalunda av de minsta i Israel, utan av människor som nog kommendera över större kraft-resurser än dem som talade *för* herr Undén. Om jag skulle använda ordet värdesättning på detta måste jag nog uppriktigt säga, att den sak, som excellensen representerar, stod sig en smula slätt.

Sedan skall jag be att ännu en gång få dra fram fallet Schweiz — det är synd att man skall köra så mycket med Schweiz, men det är nödvändigt, om man skall få den rätta synen på sakerna. I fjol stodo väl Schweiz och Sverige precis i samma ställning inför artikel 16. Hur kom det sig att Schweiz inte nöjde sig med denna ställning? Varför gick man vidare? Jag förmodar att det berodde på att Schweiz hade ett gott hopp, ty ett faktum är att nu stå Schweiz och Sverige inte längre i alldeles samma ställning. Nu är Schweiz faktiskt privilegierat. Och vad betyder det? Jo, det betyder i fråga om värdesättning att Sverige har åkt ned i en sämre ställning; man skulle kunna säga att Schweiz representerar klass I och Sverige klass II. Och jag har nu den lilla inställningen, att jag inte tycker om att Sverige står i klass II!

Herr Lindhagen: Herr Öman talade om besvikelse över folkförbundet. Jag kan inte klandra folkförbundet på något sätt. En sådan ny och oöverkomlig uppgift kan omöjligen gå i lås genast. Grundstadgandet för sanktionerna gick därför sönder inte genom vårdslöst handhavande utan på grund av *naturalagarnas makt*. Men folkförbundet har en synnerlig förtjänst, nämligen att det på detta sätt *skänkt oss erfarenheter*. Det är dessa erfarenheter vi i dag debattera, och det är på dem som det nya folkförbundet skall uppbyggas. Följaktligen bör enligt min uppfattning Sverige inte utträda ur den nuvarande resten av ett folkförbund. Ty då förlora vi ju möjligheter att göra oss gällande till egen fördel och det allmännas gagn. Vill man framdeles tvinga oss att deltaga i sanktioner av liknande slag som de nuvarande, så inträder en ny situation.

Här processas nu även om tolkningen av gällande artikel 16. Såsom domare i femtio år inom alla instanser skall jag be att få göra gällande en uppfattning i denna fråga. Denna artikel var ju ganska klar, ity att även Sverige var bundet av sanktionsbestämmelserna. Exemplet Schweiz, som var ett undantag ifrån början och icke först nu, var undantaget, som bestyrkte regeln att övriga medlemmar voro bundna. Vi svenskar förhåva oss ju också över vår solidaritet med artikel 16 under början av det abessinska kriget. Det uppstämdes av svensk press och partifolk lovsånger över den svenska trofastheten mot den kollektiva säkerheten. Lyckligtvis bestod provet inte i att också godkänna de militära sanktionerna, fastän här var ju tillfället, då folkförbundet bort använda främst militära sanktioner, om det skulle kunnat lyckas. När man inte vågade detta, vilket också svenskarna i tysthet om än med dåligt samvete här och där voro glada över, så gick det hela i stöpet.

Så har Sandler åtagit sig uppdraget att vara referent för problemet Schweiz i Genève. Landet har för säkerhets skull begärt bekräftelse fortfarande på privilegiet att ej vara bundet av sanktionerna. Öman, som dock inte är lag-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

karl, tar upp detta åtagande som någon slags förbrytelse. Jag tycker däremot att det är den naturligaste sak i världen att herr Sandler åtog sig detta uppdrag, liksom vilket som helst annat uppdrag, som han kunde få på grund av sin plats i Nationernas förbund. Det var för resten gagneligt för oss. Ty om Schweiz fruktade att i den nya situationen gå miste om sitt privilegium och därför ville ha en konfirmation, så skulle, därest Schweiz verkligen gått miste om detta privilegium, vårt läge ha varit svårare. Ty nu få vi behålla ett prejudikat i Schweiz' privilegium, som vi böra göra gällande även för oss.

Nu talas det om »den svenska ståndpunkten», det är då en helt annan ståndpunkt än den vi hade för inte så länge sedan, med dess anslutning till den kollektiva säkerheten. Om jag förstod Undén rätt, så bestod den i en lojal lagtolkning, byggd på nya händelser — förmodar jag — men inte på det gamla formella stadgandet. Emellertid är det i verkligheten, och däri måste jag ge Öman rätt, inte fråga om någon domargärning, utan här är det fråga om en intressekamp. Stormakter ha intresse av sanktionerna, småstaterna ha intresse av att bli av med sanktionerna. Det är inte en domstolsfråga, det är en politisk maktfråga.

Herr Bergman: Herr talman! Jag tror, att det är gott och nyttigt, att man talar öppet med varandra. Det är nyttigt för oss att få höra den ansvarige representanten för vårt lands utrikesledning lägga fram sin syn på sakerna, och han har såväl i kamrarna som vid interparlamentariska gruppens sammanträde gjort många kloka och väl avvägda uttalanden i fråga om utrikespolitikens aktuella problem. Det synes icke vara anledning att klandra honom för att han ej skulle ha varit benägen att informera oss rörande utrikespolitiska frågor. Det bör emellertid tilläggas, att man borde ha fått sådana meddelanden *innan* vissa viktiga åtgärder vidtagits; den reflexionen torde vara på sin plats en och annan gång. Jag vill betona, att den politik, utrikesministern fört, såväl i det stora hela som vad beträffar den kontakt, han hållit med riksdagen, i det hela synts mig värd mycket erkännande. Det vore dock ej uppriktigt att förtiga sådan kritik, som med fog kan anföras, och som har resonans icke blott på det håll, varifrån den företrädesvis har kommit i dag utan också ganska djupt inne i de vänstersinnade partiernas led. Jag är icke alldeles säker på att det svar, som hans excellens utrikesministern nyss gav herr Sam Larsson i avseende på den schweiziska neutraliteten och hans förhållande i samband därmed, var fullt tillfredsställande. Jag skall komma tillbaka till det om ett ögonblick.

Jag skulle emellertid först vilja understryka den säkerligen ganska allmänna meningen, att vårt folk har en utpräglad önskan att vilja stå avsidet från det farliga, nu kanske mer än på länge farliga maktspelet i världen. Vi vilja icke lägga oss i maktblockens intressestrider, vi vilja icke bli någons vasaller, vi vilja lämna andra i fred och själva få vara i fred. Jag kan icke värja mig alldeles för den känslan, att det inte i alla avseenden skulle gagna Sveriges intressen och att det därför knappast vore tillrådligt, om Sveriges representanter låte locka sig att framträda i förgrundsroller i den internationella storpolitiken, där icke direkt svenska intressen påkalla ett framträdande, men i sistnämnda fall bör man naturligtvis utan försagdhet låta Sveriges röst höras. Ett svenskt förgrundsframträdande i oträngda mål kan lätt missförstås ute i världen och ge den föreställningen, att vårt land med dess små maktresurser vill även i vår tid på nytt kasta sig in i den europeiska storpolitiken och leka stormakt, så att säga. Hans excellens utrikesministern yttrade för en stund sedan, att när man sig i leken ger, får man leken tåla. Jag är fullt övertygad

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

om att det inte finns hos honom den allra ringaste tendens till den lek, varom jag talade. Det var icke det han menade, men jag säger blott, att ett och annat kan missförstås ute i världen, där man icke känner oss så väl som vi känna varandra här uppe.

Nu kommer jag tillbaka till frågan om Schweiz' neutralitet och vad därmed sammanhänger. Det är ju möjligt, att den svenska allmänheten inte har fått tillräcklig information om saken genom pressen, som givetvis endast ofullständigt kunde meddela vad som passerade där nere i Genève. Det har därför varit av stort värde, att vi nu här, liksom även för några dagar sedan på annat håll, fingo fullständigare reda på vad som förekommit och att excellensen Sandler också verkligen hänvisade till att rapporten själv hade sagt, att vad som där förekom icke på något sätt föregrep eller »inkräktade» på ståndpunkter, som vore tagna av andra än Schweiz. Emellertid tror jag, att det kunde ha framställts på ett klarare och tydligare sätt. Det är riktigt, som utrikesministern säger, att frågan om sanktionerna i allmänhet icke förelåg på dagordningen. Han synes mena att den därför icke alls kunde beröras. Det är att gå vid sidan av saken, synes det mig. Det var frågan om Schweiz och dess speciella ställning som stod på dagordningen, men det kom efteråt en del uttalanden med anledning av detta, och de berörde i viss mån sanktionsfrågan i dess helhet. Ett uttalande, som väckte stort uppseende och som är av särskilt stor betydelse, när vi skola taga ställning till denna sak, var det, som fälldes av en av de förnämsta stormakternas utrikesminister, som yttrade, att det fölle av sig självt, att en stat icke kunde på sitt eget initiativ befria sig från de förpliktelser, vilka åvilade den i dess egenskap av medlem av förbundet. Detta yttrande var så tydligt och starkt markerat, att det icke kunde uppfattas annorlunda, än som en kritik mot dem, som hade sagt ifrån, att de icke ansågo sig bundna av sanktionsförpliktelser. Jag menar, att när ett sådant yttrande fällt i detta sammanhang, kan det omöjligen undgå att förvåna oss svenskar, att det icke gjordes något uttalande från vår sida, eftersom det egentligen var en kritik mot oss. Jag tror inte, att man kan komma ifrån det, och det är det, som framför allt har irriterat den svenska opinionen. Man kunde ha givit ett sådant svar i en mycket hovsam form, så att det inte hade behövt stöta den, som givit anledning till ett sådant uttalande. Det hade endast behövts, synes det mig, att hänvisa till vad samme talare yttrade i slutet av sitt anförande. Han säger att det beslut, som rådet hade att fatta, icke kunde beröra de ståndpunkter, vilka intagits av de övriga förbundsmedlemmarna, i vad avsåge tillämpningen av art. 16 i förbundsakten. Jag menar, att man kunde ha anknutit till denna erinran om den ståndpunkt, som vi hade intagit och som den ifrågasvarande talaren själv konstaterat såsom intagen av vissa förbundsmedlemmar. Det behövdes icke att ingå närmare på själva sakfrågan, men man borde undvikit att ge intrycket att kritiken mot vår ståndpunkt accepterades av oss. Att så ej var fallet, borde på mjukt och korrekt sätt ha understrukits.

Jag tror inte, att det är alldeles utan skäl som en viss kritik har gjort sig gällande i avseende på här berörda sak, och jag tror, att det är ganska riktigt, att detta säges ifrån också från andra håll än dem, som representera utskottsreservanterna. För min del kommer jag att rösta med utskottet, och jag gläder mig, liksom excellensen Sandler, att skillnaden i realiteten mellan de båda ståndpunkterna i de stora sakfrågorna egentligen ej är så stor. Vi äro allesammans med om det väsentliga, att vi skola hålla oss utanför sinsemellan stridande maktgrupper, och att vi icke skola vidtaga någon desperat åtgärd vis à vis Nationernas förbund. Vi vilja ännu arbeta inom dess ram, men vi vilja samtidigt ha ställningen klarlagd på ett sådant sätt, att svenska folket vet, vad dess förpliktelser innebära.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Kammaren behagade ursäktas, men i anledning av herr Bergmans yttrande vill jag bara säga ett par korta ord.

Om nu den här upplysningsverksamheten skall behöva fortsätta ytterligare — herr Bergman klagade över att den kommit för sent — skulle jag bara vilja tillägga, att det vore skäl i att läsa utrikesutskottets utlåtande, av vilket det framgår, att den undénska deklarationen och den bonetska förklaringen avhandla skilda ting.

Det går emellertid verkligen litet långt, det får jag säga, att man nu, sedan man har åstadkommit en legendbildning här hemma angående dessa spörsmål, kommer och säger, att »det var ju beklagligt, att inte vi fingo veta tidigare hur oriktiga de föreställningar voro, som vi själva ha konstruerat».

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorda propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad utrikesutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om nordisk samverkan för bildandet av ett Nordens fredsförbund.

*Om bildande
av ett Nor-
dens freds-
förbund.*

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 213, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t förordas: 1) svenskt initiativ till bildandet av ett Nordens fredsförbund; 2) uppställande såsom detta förbunds program övervägande omsider av den internationella rättsordningens reella förutsättningar och av en aktion för dess snara tillkomst; 3) eller — om detta ej bifölles — ett ensamt svenskt framträdande till mellanfolkligt övervägande av den internationella rättsordningens reella förutsättningar i förening med en aktion för dess snara tillkomst.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 213 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Nu ha vi diskuterat våra olika ideella utgångspunkter. En utgångspunkt är *upprustning* — för en gång eller sannoliktast flera gånger i rad; en är *neutralitet* som den högsta förhoppningen; en

Om bildande av ett Nordens fredsförbund. (Forts.)
 annan är *utträde ur folkförbundet*; en är kvarstående med *befrielse från sanktionerna*; en är *revision av akten* — med tiden men inte nu — men utan angivande av några grundlinjer för revisionen med undantag av att man diskuterar frågan om *kollektiv säkerhet* såsom fortfarande en framtids sak.

Jag skall nu komma med mitt yrkande sedan 1911 om att det är den internationella rättsordningens reella förutsättningar, som vi främst böra sysselsätta oss med. Vi skola inte blott önska oss fred och allra minst bara upprustningar, men vi skola också önska oss en varaktig fred. Det kan inte ske utan att någon börjar med att åtminstone diskutera *grundvalarna för den varaktiga freden*. Jag vill medgiva, som Sandler sade nyss, att i Sveriges officiella värld ligger den frågan ännu långt borta. I utlandet kunna bestås erkännande här och var — även av s. k. framstående personer. Men det är nog här som på andra områden, att det är de gömda, glömda och oberömda bland folken, som lägga sten vid sten till de stora omdaningarna.

Jag är icke så litet storsvensk — min enda utväg som svensk medborgare mot horisonterna — och har alltid varit det. Det är kanske ett fel, men det är nedärvt. Jag *måste önska Sverige en stor ideell uppgift i världen fortfarande*. Icke på Gustav II Adolfs och Karl XII:s vägar, vilka hade betydelse för sin tid, men såsom vikingar i nutiden för tillkomsten av den internationella rättsordningen, som ensam kan skapa en varaktig fred. Därför har av mig allt sedan 1911 med olika variationer gjorts yrkanden därom, som i år utan tidigare ingående analyser äro formulerade sålunda: »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t förordna:

1) svenskt initiativ till bildandet av ett *Nordens fredsförbund*; 2) uppställande såsom detta förbunds program *överbäggande omsider av den internationella rättsordningens reella förutsättningar och av en aktion för dess snara tillkomst*; 3) eller — om detta ej bifalles — ett ensamt svenskt framträdande till mellanfolkligt överbäggande av den internationella rättsordningens reella förutsättningar i förening med en aktion för dess snara tillkomst.»

Det är fem huvudorsaker till krig och rustningar, som den europeiska pacifismen både på de officiella maktställena och i de enskilda fredsföreningarna ogärna vilja inlåta sig på. Vi synas tro, att man skall kunna lättare komma bort från krig och rustningar med bibehållande och ej ens omnämnande av deras orsaker. En obegriplig principiell förvillelse, men sådant är nu sakförhållandet på grund av skilda intressens spel. De *fem främsta orsakerna* till krig och rustningar äro enligt sakens natur och historiens erfarenheter: *nationalitetsförtrycket, språkförbistringen, ekonomiskt kaos, överbefolkning i vissa länder samt åsidosättande av de andliga värdena, de moraliska faktorerna*.

Nu har emellertid bildats inom freds rörelsen en ny freds rörelse, som kallar sig för »*Världssamling för fred*», som vill skapa fred, men inte på detta program utan med bibehållande av det ruinerade folkförbundets ruinerande program. Avsikten kan ju vara god i alla fall, och denna »världssamling» har fått en oerhörd registrerad anslutning inom Frankrike och särskilt hos de anglosachsiska länderna i Europa och Amerika på grund av orden »världssamling för fred». Till och med den enskilda engelska och franska pacifismen har förstått eller anat vad klockan till äventyrs är slagen. Den har satt sig i spetsen för denna »Världssamling för fred», en stolt och eggande formulering, som stått sedan gammalt som en eldskrift över mänsklighetens längtan efter fred. Man må dock förstå, att dessa två stora segermakter med sina intressen djupt förankrade i ofredens djupgående orsaker *icke kunna vara färdiga med det för dem svåraste av allt — eller självövernivelsen*.

Rörelsens *fyra programpunkter* klänga sig fortfarande fast vid segermakternas stora skapelse med lidanden utan tal — segerfreden.

Om bildande av ett Nordens fredsförbund. (Forts.)

Den första punkten kräver respekterande av fördragsenliga förpliktelser, således även en segerfreds orättvisor, förödmjukelser och trångsyn.

Den andra kräver reduktion och begränsning av rustningarna — ehuru detta visat sig totalt ogörligt med bibehållande av deras förnämligaste orsaker.

Den tredje punkten gäller förekomma krig, genom att organisera kollektiv säkerhet — vilket också visat sig omöjligt av nyssnämnda anledning.

Den fjärde punkten först döljer en aning om ofrånkomligheten av en ny tid, som — såsom punkten är formulerad — »avhjälper sådana internationella förhållanden, som äro ägnade att provocera krig». Men även detta måste, säger programmet, åstadkommas »inom Nationernas förbunds ram» och medelst »ett effektivt maskineri»!

Kan vi tänka oss att åstadkomma en ny värld med ett »effektivt maskineri»? Det programmet utesluter dessutom från världssamlingen de s. k. färgade raserna och även de europeiska minoriteternas krav. Det gäller således nu för pacifismen — både i det offentliga och det enskilda — att under anslutning till »Världssamlingens» namn med tålmod utbyta dess fyra föråldrade programpunkter mot mänsklighetens ovannämnda historiska fem huvudpunkter för en varaktig fred.

Motionens vädjan för ett *nordiskt fredsförbund med uppgift att i den internationella diskussionen sent omsider låta den varaktiga fredens förutsättningar komma till tals* afärdas nu av utskottet på följande enkla sätt: »Enär ett beslut om avlåtande av en riksdagsskrivelse med det innehåll, som motionären föreslår, enligt utskottets mening icke skulle utgöra något bidrag av betydelse till lösningen av de i motionen antydda problemen, hemställer utskottet, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.» Men vad är det då, utskottet framhåller i sina betänkanden? Är det någonting av betydelse till lösning av de i motionerna betonade problemen? Hyser utskottet överhuvud taget något intresse för mänsklighetens förenämnda mänsklighetsfrågor i alla tider. Utskottet iakttar tystnad. Det synes, mer än som någonsin mött mig förut i de pacifistiska meningsutbytarna, avråda till och med all diskussion om det väsentliga. Vi skola förmodligen vara snälla barn och hålla oss bara till den officiella nordiska diskussionen om neutralitet, upprustning och meningsstrider om sanktionerna. Dvärgagärningar således inför sanningen som ensam kan frigöra även mänskligheten.

Är det inte ett bidrag av betydelse, att man börjar diskutera och sätta på dagordningen en diskussion om den verkliga internationella rättsordningen? Jag behöver bara erinra om det gamla kravet på nationernas självbestämmerätt. Andra internationalen har den ännu på sitt program såsom någonting som »oavslutligt» måste främjas. I fråga om språkförbistringen möta ständigt och även i dagarna den erfarenheten att det gemensamma språket är den andliga sammanhållningen mellan en nationalitet. Vi ha Abessinienfrågan, vi ha det tjeckoslovakiska problemet med dess tre irridenta, som de fingo till sin olycka för att därigenom göra särskilt det besegrade Tyskland och det besegrade Ungern mindre starka. Vi känna de finsk-svenska språkstriderna. Vi möta oavslutligt missnöjet från de europeiska minoriteterna, som ju skulle få ett visst skydd genom segerfreden, i den mån de skapades genom denna fred. Detta skydd ha de gemenligen inte fått. Detta icke därför att inte folkförbundet har brytt sig om dem, utan därför att det var alldeles oöverkomligt för folkförbundet att skapa ett sådant skydd. Jag har hört från minoriteter, att de inte ens få svar på hänvändelser till förbundet. Vid de interparlamentariska unionernas sammanträden och fredsförbundens internationella fredskongresser i Europa är dock det enda, som väcker strid och bitterhet, klagomålen från de »nationella minoriteterna».

Om bildande av ett Nordens fredsförbund. (Forts.)

Och hur glömmas ej undertryckta majoriteter i Asien och Afrika? Vi européer äro fångna av att det inte finns någon fredsfråga annat än i Europa. När jag i ett anförande använt uttrycket de asiatiska majoriteterna, har det inträffat, att referenten ändrat det till minoriteterna, därför att han inte har lärt sig någon annan beteckning för ett bestående folkförtryck.

Nu måste jag således yrka bifall till denna motion, vars realiteter en gång i alla fall komma att kämpa sig fram till seger på grund av att det är just de, som mest röra sig i tiden och åstadkomma de mesta striderna.

Jag var en gång på en fredskongress i Frankfurt am Main, där man samman kallat representanter för de färgade raserna. Det var särdeles givande. Det kom emellertid inga representanter från Nordafrika, därför att deras härskare hade förbjudit dem pass. Däremot kom det så mycket flera representanter från andra världsdelar. Det var asiater, afrikaner och negrer även från Nordamerika. De voro fördelade i kongressrummet efter nationalitet. Kochinkina, som är en fransk koloni, hade även några representanter. De kinesiska representanterna hade vid ett tillfälle talat, och då jag efteråt gick förbi en av Kochinkinas representanter, kom jag att se ned i hans anteckningsbok. Där stod det skrivet på franska ett referat av kinesernas inlägg, sammanförda under rubriken »Våra kinesiska kamrater». Denne man från Kochinkina talade utsökt franska. Han betydde ju personligen ej mycket men rubriken på hans referat var ett historiskt program. Kochinkina kommer en gång att få sin frihet, som dess representanter betygade, att de önskade den.

Endast genom de färgade nationaliteternas frigörelse få även svenskarna fred och slippa rustningar. Varför exercera våra ynglingar här i Sverige, och varför betala vi en del av vår kronoskatt till rustningar? Jo, därför att vi äro rädda för stormakternas rustningar. Och varför rusta de europeiska stormakterna? Jo, framför allt därför att de vilja behålla sina besittningar i Asien och Afrika och sins emellan tävla om dessa besittningar. Och samtidigt framhäva Asiens och Afrikas folk såsom sin lösen: Asien åt asiaterna och Afrika åt afrikanerna.

Alltså, mänskligheten står inför våra portar. Så aktuellt är världsproblemet även för oss svenskar.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till motionen.

Nu är det på det sättet, att här *måste jag begära votering*. Ty landet och framtiden böra få veta, hur en sådan självklar fråga ligger till i Sverige under ledning av dess väsentligen av utrikesdepartementet styrda utrikesutskotts första fjät. Därför måste jag begära votering, men votering med rösträkning, herr talman, som man inte lyckats få renodlad med avskaffande av den lösliga uppresningen. Ett avgörande efter blott uppresning återgives i protokollet att ett viss yrkande ansågs vara »med övervägande ja besvarat». Då kan man tro, att motionen kanske fallit med en enda rösts skillnad, och det vill jag inte alls att en sådan vilseledande framställning skall komma in i protokollet. Därför nödgas jag vid detta enstaka tillfälle anhålla att få påkalla till protokollet stjärnornas redbara utslag.

Nu vill jag även nämna, att jag har yrkat att få komplettera denna min huvudmotion med *en interpellation* i samma anda ställd till utrikesministern och statsministern. Denna interpellation lyder så här:

»1) Är det politiska läget i världen icke sådant, att riksdagen från regeringen bör kunnat förvänta ett meddelande enligt 56 § riksdagsordningen icke minst i fråga om godkännande av Abessiniens erövring?

2) Anser regeringen det icke vara en hederssak för folkförbundets spillror att anslå av sina från medlemmarna inflytande rikliga inkomster *ett anständigt gage åt Abessiniens legitime kejsare* eller att Sverige åtminstone för

Om bildande av ett Nordens fredsförbund. (Forts.)

ändamålet innehåller en viss proportionell del av sitt till inemot sjuhundratusen kronor uppgående årsbidrag?

3) Anser ej regeringen att tiden nu omsider bör vara mogen för en *omvandling av folkförbundet till idéer och organisation*; och synes ej regeringen, att *Norden* härvid har en kallelse att pioniera med en konciliant konstruktiv plan till en internationell rättsordning, som måste läggas till grund för en varaktig fred?»

I förmiddags kom statsministern till mig och i enlighet med den nya konstitutionella praxis för interpellationer meddelade han mig, att *ministrarna inte tänkte svara* på interpellationen i vidare mån än som kunde framgå av diskussionen i de i dag förekommande ämnena. För min del hade jag föreslagit den reformen, att meddelandena skulle ske till talmannen såsom representant för den kammare, som beviljat interpellationen. Men regeringen gick i ett interpellationssvar av statsministern min framställning tillmötes endast så, att meddelande om, att en interpellation inte komme att besvaras, skulle hädanefter givas interpellanten och ej talmannen. Meddelandet har därigenom förlopat betydelse som kontroll på att interpellation såsom vederbör i regel besvaras.

Nu ber jag således att få bringa *till kammarens kännedom*, att ett bifall till förenämnda interpellation har avböjts av de interPELLerade.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till motionen och med vädjan till stjärnorna, herr talman.

Herr Undén: Kammaren känner väl till de olika uppslag, som herr Lindhagen givit i sin motion beträffande detta spörsmål. Kammaren har också under tidigare år haft tillfälle att taga ståndpunkt till dem. Därför skall jag nu inte upptaga någon debatt i saken vid denna sena timme. Jag skall endast anmärka, att utskottet naturligtvis inte sagt, att detta problem inte har betydelse, utan utskottet har blott yttrat, att ett riksdagsbeslut här i Sverige avseende en riksdagsskrivelse inte bidrager till att lösa det ifrågakvarande problemet.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Lindhagen: Herr talmannen har nu tillkännagivit att jag inte får framställa det yrkande, som jag framställt under punkt 3) »eller ett ensamt svenskt framträdande till mellanfolkligt övervägande av den internationella rättsordningens reella förutsättningar i förening med en aktion för dess snara tillkomst».

Med anledning av denna talmannens erinran återtager jag mitt yrkande, såvitt det gäller punkten 3) i detsamma.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att kammaren skulle bifalla punkterna 1 och 2 i den av honom i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Om bildande av ett Nordens fredsförbund. (Forts.)

Den, som bifaller vad utrikesutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 6, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindhagen* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 109;

Nej — 1.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om granskning av kraven på ett Nordens försvarsförbund, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om en mellanfolklig lösning av judarnas problem.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om nordiskt initiativ till mellanfolklig lösning av judarnas problem.

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 218, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära initiativ till ett bemödande från Norden — eller åtminstone från Sverige — att efter internationell överenskommelse bidra till en human och definitiv lösning av judarnas problem genom befrämjande av 1) assimilation (sammanmältning) med deras omgivning och 2) kolonisation.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionen I: 218 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! I motionen I: 214 har yrkats, att riksdagen måtte finna övervägande skäl tala mot ingåendet av ett formligt nordiskt försvarsförbund, stödande sig på upprustning med dess ökande av krigsfaran i världen och för Norden själv. (Sori kammaren.) Ja, herr talman, det är så många andra talare, att jag har inte ordet ännu. (Herr talmannen uppmanar med klubbslag kammaren att ej sorla.) Jag tackar.

Norden har stannat vid att möta situationen i världen med neutralitet och egen upprustning. En livlig diskussion har uppstått i pressen, om ej Nordens upprustning borde konsekvent fullkomnas med ett nordiskt försvarsförbund — ett nordiskt fredsförbund synes däremot ingen i *de högre instanserna* vilja veta av.

Då ligger det väl nära till hands för att det skall bli...

Om en mellanfolklig lösning av judarnas problem. (Forts.)

Sedan herr talmannen fäst herr Lindhagens uppmärksamhet på att utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckt motion om granskning av kraven på ett Nordens försvarsförbund, redan blivit avgjort samt att till behandling nu föreläge samma utskotts utlåtande nr 8, fortsatte

Herr Lindhagen: Jag ber om ursäkt. Uppropet och klubbfästandet av utskottets utlåtande nr 7 gick så fort att jag — distraherad av kammarens sorlande sensation över det för tidsverkan karakteristiska avvisandet i de högre instanserna av varje tanke på ett nordiskt fredsförbund — ej hann följa med i talmannens tågordning.

Beträffande således utskottets nu föreliggande utlåtande nr 8 i judefrågan har i min motion yrkats »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära initiativ till ett bemödande från Norden — eller åtminstone från Sverige — att efter internationell överenskommelse bidraga till en human och definitiv lösning av judarnas problem genom befrämjande av 1) assimilation (sammansmältning) med deras omgivning och 2) kolonisation».

I Sverige råder en ganska allmän indignation över de i sammanhang med nationalitetsstriderna här och var uppkommande judeförföljelserna. Judarna hetsas och plågas även officiellt med utstuderad grymhet av skilda slag. Det har kommit sig därav, att judarnas historia är en berättelse om skiftande bosättningar och hårda prövningar under tiden ända från 2000 år före Kristus. Folkvandring, ekonomisk utpressning, slaveri, massmord, landsförvisning, tvångsdop med flera »pogromer» ha varit en röd tråd i deras historia. I Asien behandlades de mildare, i europeiska länder sämre, oftast grymt. Sedan de blivit bosatta i Palestina gjorde de ett par gånger uppror mot romarna med påföljd, att de kuvades, att Jerusalem sista gången förstördes och att de under tiden för dessa tilldragelser bortfördes som slavar eller annorledes skingrades. Deras sammanlagda folkmängd i världen beräknas nu till inemot 16 miljoner.

På det sättet har den s. k. »vandrande juden» kommit till stånd. När han sökt bosätta sig varaktigt i ett land har detta fädernesland i de nämnda fallen blivit en utrotare av judendomen, vilket vi nu dagligen förnimma exempel på.

Vad är det för mänsklighet som tolererar ett sådant tillstånd utan att resa sig på det sätt, som står var och en till buds. Utrikesutskottet synes anse att även en sådan företeelse likaväl som bombflygplanens barbari får man ta med ro såsom en ordinär företeelse.

*

Även i Sverige kan spåras till och med ansatser till officiell judeförföljelse. Jag har i flera fall sökt hjälpa landsflyktiga judar och även lyckats mer eller mindre.

Ett brutalt exempel på svensk officiell brutalitet är följande. För flera år sedan uppsökte mig på mitt ämbetsrum i rådhuset en judefamilj, härstammande från Lettland, man och hustru. De förtäljde gråtande, att de med vederbörligt tillstånd vistats många år i Sverige. Barnen gingo i skola här och talade liksom föräldrarna fullständigt svenska. Familjefadern hade beställning som direktör i ett mindre bolag. Besöket föranleddes av, att makarna fått order av polisen att inom 8 dagar med barn lämna landet. Det var på den tiden, då man gjorde en viss razzia för att få ut främlingar ur landet och icke minst judar från Balticum och Polen. Utrikesdepartementets vederbörande vägrade mig att få taga del av polisrapporten såsom hemligstämplad. Men mannen hade samtidigt ansökt att få bli svensk medborgare. I justitiedepartementet fick jag ta del av medborgarakten, och se där låg instucken den av utrikesdepartementet hemligstämplade polisrapporten. Jag penetrerade den se-

Om en mellanfolklig lösning av judarnas problem. (Forts.)
 nare och tror att jag lyckades efter undersökningar sönderplocka den tämligen fullständigt. Därefter bereddes mig tillfälle att för tre eller fyra statsråd föredra mina resultat. Följden blev att den grymma utvisningen inhiberades fullständigt.

*

Efter denna belysande sidoutflykt till svenska förhållanden återgår jag till den ommotionerade större frågan. Utskottet yrkar ett juridiskt avslag å motionen. Och pressen synes ej heller intresserat sig för saken. Även utskottets motiv innefatta ett kallt formellt avvisande. Intet ord av svensk medkänsla består judarna. *Och inte heller sysselsätter sig utskottet med motionen.* Utskottet hänvisar till »olika åtgärder av internationell natur i samband med minoritetsskydd och flyktingshjälp, vilka avsett att hjälpa bl. a. judiska minoriteter och flyktningar». Därefter inlåter sig utskottet något närmare på »flyktingsverksamheten». Slutligen erinras bara om kolonimöjligheterna i Palestina.

Utskottet bör dock haft sig bekant, att minoritetsskyddet utifrån och icke minst för judarna stannat på papperet. Likaså veta alla något i saken insatta att flyktingshjälpens samaritverksamhet är en obetydlighet kvantitativt och en erbarmlig ekvivalent för mistningen av hem, fädernesland och den bortjagades laga utkomst. *Motionen avser ju ock att trygga judarna från att behöva gå bort från allt detta i landsflykt.*

I kolonisationsfrågan sysslar motionen med en omfattande och tillräcklig kolonisation. Det är ingen lösning att stanna vid zionismen i Palestina. Utrymmet är där alldeles otillräckligt och konflikterna för övrigt med araberna ännu ett dagligt sorgeämne.

Motionens vidsyn begär »Guds fred» för alla judar. Och därpå svarar utskottet »Yxskaft» — klart yxskaft och ingenting annat. Riksdagens nya, i själva verket regerings- och utrikesdepartementstyrda utrikesutskott tarvar uppenbarligen en lång evolution för att växa in i sin parlamentariska uppgift.

Jag yrkar, herr talman, avslag på utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Undén: Herr talman! Jag anhåller att få upplysa om att utskottets utlåtande ingalunda innehåller någon juridik, såsom herr Lindhagen påstår, utan slutar på följande sätt: »Utskottet är övertygat om att svenska regeringen även utan särskild anmodan från riksdagens sida är beredd att efter förmåga verka för en human lösning av ifrågavarande problem, i den mån en sådan kan vinnas genom internationellt samarbete.» Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag talte om premisserna till utskottets negativa slutsats. Där talas om flyktingsverksamheten och om möjligheterna för kolonisation på allenast ett ställe, nämligen i Palestina och så slutar utskottet mycket riktigt — det glömde jag säga — med följande ord: »Utskottet är övertygat om att svenska regeringen även utan särskild anmodan från riksdagens sida är beredd att efter förmåga verka för en human lösning av ifrågavarande problem, i den mån en sådan kan vinnas genom internationellt samarbete.» Det kan emellertid inte utskottet vara övertygat om. Jag vet, att man inte kan förvänta det.

Ett allvarligt varsel om parlamentarismens undergång är väl denna utskottens växande räddningsplanka att i brännande och svårlosta problem komma undan lätt riksdagens ansvar och kallelse just i sådana frågor genom hänvisning till regeringens förenämnda beredskap.

Ty när man i en sådan här fråga har fått en sådan anmaning särskilt från

Om en mellanfolklig lösning av judarnas problem. (Forts.)

ett riksdagsutskott och den mött bifall från riksdagen, betyder det, att den svenska regeringen inte behöver intressera sig för frågan, helst som utskottet inte heller kommit med något utslag av indignation över judepogromerna och inte föreslagit att dessa flyktingar borde få vara kvar i sina fädernesland, utan utskottet hänvisar till detta förskräckliga flyktingsväsen jämte en vanskelig och otillräcklig kolonisation på ett enda ställe.

Jag yrkar bifall till motionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande. *Om förbud mot luftkrig.*

I en inom första kammaren väckt, till utrikesutskottet hänvisad motion, nr 358, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen, därest Kungl. Maj:ts proposition nr 307 bifölles, måtte 1) uttala sig för och hos Kungl. Maj:t begära initiativ till internationellt övervägande att hålla de två Haagkonferensernas förenämnda skydd för civilbefolkning och privat egendom i helgd och således stadga förbud mot det nutida luftkriget såsom ett övermått av barbari i mänsklighetens historia; 2) uttala sig för och hos regeringen begära initiativ till ett nordiskt framträdande för Folkförbundets omgestaltung till idéer och organisation i syfte att undanröja de verkliga orsakerna till rustningar och krig.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen I: 358 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har trott mig fullgöra en plikt genom en erinran i motion I: 358 att det officiellt bör resas någon indignation mot det nya luftkriget såsom en oerhörd företeelse i historien.

Det finns två Haagkonferensers beslut undertecknade och ratificerade av de flesta regeringar, nämligen 1899 och 1907 års Haagkonferenser, som sedan vederbörligen vunnit laga kraft, detta också i Sverige med uttalande av förbud mot luftkriget, men i den kungl. propositionen nr 307 bebådas en ny utredning angående luftkrigets ytterligare tillgodoseende. Vi beställa nu med glad tillförsikt bombflygplan. Ett — det första kanske — förgicks i Östersjön redan vid leveransen och krävde redan i den situationen tre olyckliga offerväsen. Böra vi ej någon gång åtminstone förvåna oss över att en hel värld nu betraktar bombflygplanen som en institution, vilken är tämligen i sin ordning. Visserligen fördöma vi skrymtsamt vissa övermått av planens kriminella verkning. Men kan ens Norden försäkra att rimlig urskillning skall kunna iakttagas från luften. Här vill det väl till någon internationell aktion mot åtminstone ett sådant krig. Och någon måste ju börja.

Därför har jag föreställt mig att en sådan här motion skulle vara minst sagt tidsenlig. Däri hemställas,

att riksdagen, därest Kungl. Maj:ts proposition nr 307 bifalles, måtte

1) uttala sig för och hos Kungl. Maj:t begära initiativ till internationellt övervägande att hålla *de två Haagkonferensernas* förenämnda skydd för civilbefolkning och privat egendom i helgd och således stadga förbud mot det nutida luftkriget såsom ett *övermått av barbari i mänsklighetens historia*;

Om förbud mot luftkrig. (Forts.)

2) uttala sig för och hos regeringen begära initiativ till ett nordiskt framträdande för *Folkförbundets omgestaltning till idéer och organisation* i syfte att undanröja de verkliga orsakerna till rustningar och krig.

Det är också den slutliga generella satsen, som jag ibland låter sväva över detaljerna.

Nu säger utskottet: »Såsom motionären framhållit, ha de i Haagkonventionerna intagna förbuden mot bombardemang från luften, som härstamma från en tid, då luftvapnet ännu icke nått någon avsevärd utveckling, visat sig helt ineffektiva. »— »Motionären föreslår ett svenskt initiativ till internationellt övervägande angående förbud mot luftkriget. *Det torde i nuvarande läge icke finnas några utsikter till att ett dylikt initiativ skulle leda till resultat* (kurs. av motionären). Utskottet anser sig därför sakna anledning att förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.» — Återigen ett hjärtlost och formellt utlåtande från riksdagens nya utrikesutskott.

I all synnerhet i en moralisk fråga, där det gäller att komma till livs, vad som är vrängt i tiden, spørjer man sig inte om det finns några utsikter därtill. För en sådan framfärd finnas alltid vägar, om det står *vilja* bakom, en vilja att taga initiativ. Ingen framfärd kommer till stånd, om ej därtill tages initiativ, så att åtminstone diskussion om saken till en början kommer till stånd.

Det skulle nog vara ett verksamt uppslag till en sådan början i ett initiativ från svenska regeringen. Men det må vara förlåtligt om en regering ej vill vedervåga sin auktoritet genom misslyckande till en början i initiativ till luftkrigets avskaffande. Här är folkrepresentationen den rätte initiativtagaren.

För övrigt gives det ett stjärnskott ur historien, som heter »mens agitator molem» — det är anden ensam, som ger någon fason åt materien. Men om man aldrig tager något initiativ, så att anden får tillfälle att göra det, så finns det mycket riktigt inte några »utsikter».

Riksdagen är emellertid för närvarande handikappad på detta område. Såsom jag tidigare i dag erinrat, är det nya utrikesutskottet väsentligen regeringsstyrt. Det är det redan enligt författningen, då det fortfarande tjänstgör såsom gammal utrikesnämnd, vars avskaffande var den första uppgiften för ett demokratiskt utrikesutskott. I denna skepnad begagnar sig också regeringen fortfarande för att komma i någon slags kontakt med riksdagen. Den omedelbara kontakten enligt 56 § riksdagsordningen är nu ur bruk. På min interpellation, ställd till utrikes- och statsministrarna, bland annat, varför så skett, har, som redan av mig meddelats kammaren, statsministern i dag underrättat mig, att något svar å interpellationen ej är att emotse.

Utskottet är också ganska väsentligt ställt under regeringsinflytande. Dess ärade ordförande innehar befattningen inom utrikesdepartementet som »sakkunnig i folkrätt». Även utrikesministern har enligt lag särskilt tillträde till utskottet.

Utrikesdepartementet är — som bekant och bekräftat av utskottets utlåtanden — främst insatt i *sakkunskap i gammal folkrätt*, som skapat de nuvarande nödlägena, och sysslar ogärna med utblickar till *sakkunskap i framtidens folkrätt*, som skall göra folken fria. Riksdagen är väl till för de nya oundgängliga initiativen och ej för efterliknande av en regerings försiktiga och mera avvaktande utrikespolitik.

Motionens andra yrkande har foljdriktigt avstyrkts i annat sammanhang såsom oroande uttryck för »framtidens folkrätt».

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr **Undén**: Herr talman! Herr Lindhagen förklarade i sitt anförande, att det inte hade kommit något uttryck för indignation ifrån Sveriges sida i

Om förbud mot luftkrig. (Forts.)

anledning av de barbariska luftbombardemang, som ha förekommit under senare tid. Jag vill då meddela, att senast den 28 september förra året deltog svenska delegationen å regeringens vägnar i en protest, som avgavs av Nationernas förbunds församling och som hade följande lydelse: »Församlingen, som till skyndsam behandling upptagit frågan om luftbombardemang av öppna städer i Kina från japanska luftfartygs sida, uttalar sin djupa förstämning över dessa bombardemang, vilka medfört livets förlust för oskyldiga civilpersoner, däri inbegripet ett stort antal kvinnor och barn; förklarar, att någon ursäkt icke finnes för sådana handlingar, vilka i hela världen framkallat en känsla av avsky och harm, och fördömer dem högtidligen.»

Det har alltså ganska nyss förekommit en protestyttring, vari svenska regeringen har deltagit. Jag är övertygad om att den svenska regeringen i detta ögonblick lika beredvilligt skulle deltaga i en protestyttring med anledning av de luftbombardemang, som sedan dess ha skett, särskilt på den spanska krigsskådeplatsen.

Den andra frågan, som herr Lindhagen har upptagit i sin motion, gäller åstadkommandet av ett förbud mot luftbombardemang genom att blåsa liv i vissa artiklar i de gamla Haagkonventionerna. Han har inte angivit någon metod vare sig att få ett sådant förbud till stånd eller att få det effektivt. Utskottet har därför inte kunnat förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Lindhagen: Det är en överväldigande negativism, som är knäsat i Sveriges nuvarande utrikespolitik, enligt många svenska medborgares uppfattning. Det står för övrigt ingenting alls i utlåtandet om det förenämnda brännmärkandet av det aktuella luftkriget från en *organisation i Genève*. Även om så vore, måste ju detta bara vara ett ytterligare skäl för att ett parlament, en demokratisk församling, som den svenska riksdagen ju vill vara, inte behöver skämmas för att gå in för en internationell aktion mot det brottsliga luftkriget. Om man skall få något grepp mot det, beror ju främst på, hur mångfaldig opinionen är och hur ofta det duggar av opinionsyttringar. Då man, såsom utskottets ordförande sade, till och med från det försiktiga Genève tagit ett initiativ i motionens syfte bör det inte vara den svenska riksdagen, och inte Norden heller, ovärdigt att också taga ett initiativ för att kumulera dylika tidsenliga insatser.

Jag yrkar bifall till motionen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 12 mars 1938 dagtecknad proposition, nr 258, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;

Första kammarens protokoll 1938. Nr 40.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

- 3) förordning om särskild skatt å förmögenhet;
 - 4) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 374) om kommunal progressivskatt;
 - 5) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 375) om utjämningskatt;
 - 6) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar;
 - 7) förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);
 - 8) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva;
 - 9) lag angående ändrad lydelse av 67 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;
 - 10) lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;
 - 11) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;
 - 12) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner;
 - 13) lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;
 - 14) förordning om upphävande av förordningen den 24 april 1863 (nr 20 s. 1) angående mantalspenningarnes utgörande; samt
 - 15) förordning om upphävande av kungörelsen den 26 augusti 1873 (nr 48 s. 1) angående kurhusavgiftens upphörande och införande av en allmän sjukvårdsavgift;
- dels ock besluta, att sådan särskild avgift, varom förmäldes i § 58 förnyade stadgan den 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket, icke finge av skoldistrikt upptagas för senare år än 1938.

Propositionen hade såvitt angick de under punkterna 9—13 angivna lagförslagen hänvisats till konstitutionsutskottet samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

- nr 305, av herr Öman m. fl.,
nr 319, av herr Johansson, Johan Bernhard, m. fl.,
nr 441, av herr Andersson i Falkenberg m. fl.,
nr 320, av herr Holmström m. fl.,
nr 321, av herr Holmström m. fl., och
nr 322, av herr Asplund m. fl., samt

inom andra kammaren:

- nr 441 av herr Andersson i Falkenberg m. fl.,
nr 456, av herr Osberg,
nr 457, av herr Lithander m. fl.
nr 458, av herr Ericsson i Kinna m. fl.,
nr 459, av fru Rönn-Christiansson m. fl.,
nr 460, av herr Hage m. fl.,
nr 461, av herr Henriksson m. fl.,
nr 462, av herr Henriksson m. fl., och
nr 463, av herr Ericson i Boxholm.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Motionen II: 459 hade beträffande däri tillika framställt yrkande avseende lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar hänvisats till konstitutionsutskottet.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet under återopande av vad däri anförts hemställt,

I) att riksdagen måtte, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 258 såvitt anginge i det följande under A) 1) och 2) angivna författningsförslag icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, med bifall i övrigt till propositionen i de delar den hänvisats till bevillningsutskottet,

A) antaga under punkten införda förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;

3) förordning om särskild skatt å förmögenhet;

4) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 374) om kommunal progressivskatt;

5) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 375) om utjämningskatt;

6) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar;

7) förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

8) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gäva;

9) förordning om upphävande av förordningen den 24 april 1863 (nr 20 s. 1) angående mantalspenningarnes utgörande; samt

10) förordning om upphävande av kungörelsen den 26 augusti 1873 (nr 48 s. 1) angående kurhusavgiftens upphörande och införande av en allmän sjukvårdsavgift;

B) besluta, att sådan särskild avgift, varom förmdes i § 58 förnyade stadganden 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket, icke finge av skoldistrikt upptagas för senare år än 1938;

II) att följande motioner, nämligen:

väckta inom första kammaren:

nr 305 av herr Öman m. fl.,

» 319 » » Johan Bernhard Johansson m. fl.,

» 320 » » Holmström m. fl.,

» 321 » » Holmström m. fl.,

» 322 » » Asplund m. fl.,

väckta inom andra kammaren:

nr 441 av herr Andersson i Falkenberg m. fl.

» 456 » » Osberg,

» 457 » » Lithander m. fl.,

» 458 » » Ericsson i Kinna m. fl.,

» 460 » » Hage m. fl.,

» 461 » » Henriksson m. fl.,

» 462 » » Henriksson m. fl. och

» 463 » » Ericson i Boxholm ävensom

» 459 » fru Rönn-Christiansson m. fl., sistnämnda motion i de delar den hänvisats till bevillningsutskottet,

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anført och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Vid betänkandet funnos fogade åtskilliga reservationer ävensom två särskilda yttranden.

Angående sättet för betänkandets föredragning yttrade

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! I avseende på föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 32 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och de i punkten I A framställda författningsförslagen föredragas vart för sig, de två första, i den mån så erfordras, paragrafvis med anvisningar, promulgationsstadgande, ingresser och rubriker sist, varefter och sedan alla författningsförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställa i punkten I A föredrages;

att vid behandlingen av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten I A.

Utskottets under 1) upptagna förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

20 §.

Denna paragraf lydde:

Vid beräkningen — — — och bibehållande.

Avdrag må *icke* ske för:

den skattskyldiges — — — eller uppfostran;

värdet av arbete, som i den skattskyldiges förvärvsverksamhet utförts av den skattskyldige själv, andre maken, hemmavarande barn under 16 år eller hemmavarande barn, som fyllt 16 men ej 18 år och som ej anses tillhöra arbetspersonalen;

ränta å — — — till kapitalförlust.

(Se vidare anvisningarna.)

Herr statsrådet **Wigforss**: Om jag börjar denna debatt med att säga några ord, är det inte därför, att jag har något att invända mot utskottets utlåtande, eftersom det i stort sett innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Den enda punkt, som egentligen innebär någon avvikelse, är den, som gäller den mycket oviktiga frågan om beskattningen av Tipstjänst, där det redan i propositionen var klart, att man kunde vara mycket tveksam om vilken väg man skulle välja. I departementet valde vi den ena, men utskottet har föredragit den andra. Jag tror inte, att frågan hör till dem, om vilka man behöver spilla många ord. Det är ungefär lika bra att bifalla utskottets utlåtande som den kungl. propositionen.

Varför jag begärde ordet, är emellertid för att få säga några ord om att det utskottsutlåtande i en så brännbar fråga, som den om våra statsskatter, föreligger så gott som fullständigt enhälligt. Detta är dock inte egentligen att tillskriva utskottets arbete. Det är inte heller att tillskriva det arbete, som nedlagts i Kungl. Maj:ts kansli, utan den sammanjämkning av stridiga åsikter, som ägt rum i denna fråga, skedde väsentligen inom den stora skattekommittén, på vars utlåtande denna proposition och detta betänkande vila.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Att man inom denna kommitté har kunnat vinna den enighet, som sedan präglat den fortsatta behandlingen av detta ärende, hänger väl samman med att de punkter, som varit tvistiga, så småningom mognat till ett enigt avgörande. De punkter, som jag här skall beröra, äro i huvudsak tre.

Under de förflutna åren har det stundom rått ganska hetsig strid om skattebördans fördelning mellan olika inkomsttagargrupper. Vi veta allesamman, att de krisskatter, som kommo till under de förflutna depressionsåren, både den extra inkomstskatten och den särskilda förmögenhetsskatten, på många håll ansetts innebära en förskjutning av skattebördan på större inkomster och förmögenheter i en utsträckning, som inte var berättigad eller i alla händelser endast berättigad under en krissituation och att en förskjutning tillbaka därför borde ske, när denna krissituation hade upphört. Det förslag, som här föreligger, innebär, vilket ju ingen kan misstaga sig om, att man även för den framtid, som vi nu förutse, godkänner den förskjutning, som har inträtt under krisåren. Jag säger detta endast för att understryka, hur förhållandenas makt tvingar fram lösningar, som många från början inte skulle ha trott, att man behöfde komma fram till. Jag hoppas, fastän jag redan har mött en viss gensaga, när jag sade detsamma i andra kammaren, att det faktum, att man här i stort sett enigt har kunnat godkänna den skattefördelning, som är upptagen i propositionen och utskottsutlåtandet, innebär, att man inte i fortsättningen behöver se striden förnyad i den form, som den har tagit under de sistförflutna åren.

En annan punkt, som förtjänar att här understrykas, är det praktiska försök att åstadkomma en verklig lättnad för familjeförsörjare vid statsbeskattningen, som detta nya förslag innebär. I teorien har man sedan länge på olika håll varit ense om att det vore önskvärt att nå fram till en sådan lättnad i beskattningen, men man har ständigt dragit sig för att taga de praktiska konsekvenserna därav. Genom det här framlagda kommittéförslaget, som jag nu hoppas att riksdagen kommer att godkänna, göres ett verkligt försök att väsentligt lätta skattebördan för stora grupper av familjeförsörjare. Det är klart, att detta inte fås för ingenting, och man kan inte dölja för sig, att de ensamstående, som få sin beskattning höjd, för att man skall kunna lätta för familjeförsörjarna, mottaga säkert detta förslag med ganska blandade känslor. Men vid en avvägning emellan de olika intressena och vad som kan anses skäligt, tror jag ändå att man till sist även på det hållet skall komma fram till den uppfattningen, att den här föreslagna avvägningen är den riktiga. På denna punkt föreligger visserligen en reservation, där några av utskottets ledamöter vilja gå ett steg längre än kommittéförslaget genom att yrka, att från och med det tredje barnet avdragen skola höjas inte med 50 procent utan med 100 procent. Det förefaller, som om den sammanjämkning, som även på denna punkt skett inom kommittén, väl måste vara att föredraga.

Den tredje punkten, som är av verklig betydelse, är beskattningen av bolagen. Jag skall inte här gå in på vad som kan anföras för och emot den proportionella bolagsbeskattningen. Att det på den punkten har kunnat råda tvekan och framställas invändningar emot en övergång till den proportionella beskattningen, är alldeles förklarligt. Jag dolde inte år 1936, då detta förslag för första gången framlades i riksdagen, att det kunde finnas ganska starka skäl för en viss progressivitet, då det gäller bolagsbeskattningen med hänsyn till deras vinster, men de praktiska skäl, som ha anförts för den proportionella beskattningen, ha förefallit övervägande. Fastän riksdagen år 1936 inte kunde acceptera så långtgående förändringar, förefaller det, som om även på denna punkt uppfattningarna ha mognat och att man nu skulle vara beredd att trots de mycket väsentliga förskjutningar emellan de olika företagen, som en sådan övergång måste innebära, taga detta stora steg. I fråga om

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
bolagsbeskattningen föreligger ju dessutom den sedan gammalt mycket om-
diskuterade frågan om de fria avskrivningarna. Det gäller ju närmast inven-
tarierna. Även på den punkten har säkerligen tvekan rått, inte så mycket
därför att det inte finns goda skäl för dessa fria avskrivningar, men desto
mer med hänsyn till det praktiska genomförandet, då man nämligen varit rädd
för att detta på olika sätt skulle kunna missbrukas. Då kommittén kommit
fram till en enhällig ståndpunkt härvidlag, har säkerligen även på denna
punkt skett en sammanjämkning, och detsamma är väl också fallet inom ut-
skottet. Jag hoppas, att de farhågor, som ha uttalats på denna punkt, i fram-
tiden inte skola besanna sig.

Med denna skattereform, vars väsentligaste punkter jag här berört, och som
annars i stor utsträckning endast är av rent teknisk natur, därför att man helt
enkelt har försökt att rationalisera det redan bestående skattesystemet och vid
denna rationalisering även genomföra sådana i och för sig inte oviktiga för-
ändringar som slopandet av den kommunala progressivskatten, förefaller det,
som ett långvarigt och delvis mycket besvärligt arbete skulle åtminstone pro-
visoriskt ha kommit till ett slut. Jag hoppas, att den ståndpunkt, som riks-
dagen i kväll kommer att intaga, blir i överensstämmelse med utskottets utlå-
tande.

Herr Wistrand: Herr talman! Vi stå i dag vid en synnerligen skickelse-
diger punkt i de svenska statsfinansernas historia. Jag vet väl, att som den
politiska maktkonstellationen för närvarande är beskaffad finns det ingen ut-
sikt att med framgång framställa ett yrkande, men denna dag skall likväl
icke få passera utan att ett allvarets ord blir sagt.

Allt har hittills gått vår finansminister och hans politik väl i händer. Han
tillträdde sitt ämbete och kunde börja sin verksamhet strax innan krisens bot-
tenpunkt passerats, och han har under fem—sex års tid lyfts och burits fram
på en internationell konjunkturförbättrings mäktiga vågkam. Vårt land är
— det börja vi alla känna till, tror jag — ett sällsynt lyckligt land. Lång-
varig fred och en fast tradition i samhällslivets fundament har lagt den fasta
grund, på vilken skickliga finansmän, företagare, ingenjörer och arbetare
kunnat uppygga ett starkt näringsliv, som under decennier fört den mater-
iella utvecklingen framåt och höjt allmänhetens levnadsstandard på ett sätt,
som kanske inte finner sin motsvarighet i något annat land. Denna starka,
av enskild företagsamhet skapade ekonomiska mekanism har under de senare
årens osedvanligt snabba konjunkturförbättring skapat ett underlag utan
like för statsmakternas expansion. Skattekraften har vuxit och statsrådet
Wigforss har lyfts högre och högre på den mäktiga ekonomiska vågen. Dessa
omständigheter giva lätt rum för den uppfattning, att skattebelastningen allt-
jämt kan fortsättas utan allvarliga skadeverkningar.

Utvecklingen är alltid svår att bedöma, när man står mitt uppe i den. Myc-
ket synes mig dock tala för att vår nuvarande situation bör bedömas så, att vi
nu äro i färd med att bärga rikliga skördar på de åkrar, som blivit väl beredda,
medan näringslivet under bättre betingelser än de nuvarande hade ett skede
av stark expansion, men att det är synnerligen ovisst, om lika goda och allt-
jämt förbättrade skördar kunna framgent inhöstas, när näringslivets egen
expansiva livsnerv på mångfaldiga sätt skadats. Ur denna synpunkt är den
fortgående skattestegringen en allvarlig angelägenhet med hänsyn till möjlig-
heten av fortsatt ekonomiskt framåtskridande.

Om statsrådet Wigforss' intentioner i skattepolitiskt avseende är det svårt
att få en klar föreställning. En sak är dock klar: han anser, att pengar inom
mycket vida gränser bliva bättre använda i statens hand än i de enskildas,

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

och på grund därav anser han en »steg för steg» fortskridande skatteskärpning böra prövas, ända till dess man tydligt märker, att skadeverkningar därav uppstå i avseende på det produktiva näringslivets framåtskridande. Han synes härvid icke beakta, att inom samhällesekonomien, likaväl som inom annan odling, skadeverkningarna av en fortgående utslugning av jorden blott långsamt ge sig tillkänna. Vid den tidpunkt, då det blir uppenbart, att jordmänen försämrats, har redan så stor skada skett, att man endast genom långvarigt och tålmodigt reparationsarbete kan återvinna vad som förlorats i bördighet.

Med det förslag om den direkta statsbeskattningens nyordning, som i dag framlägges, uppnås en betydande milstolpe på skatteskärpningarnas väg. Här perpetualiseras hela den extra kristidsbeskattning, som under de senare åren pålagts, och vars genomförande näppeligen skulle ha vedervärgats under andra auspicer. Varje tanke på att åter bli befriad från det onormalt höga skatetryck, som pålagts, är härmed avförd från dagordningen. Den stora frågan är snarast den, huruvida denna perpetualisering är åsyftad blott som ett trappsteg, så att när detta väl blivit fastmurat genom dagens riksdagsbeslut, arbetet omedelbart kan påbörjas att resa nästa trappsteg av nya, skärpta skattestegringar av samma slag.

Hur tyngande den skattenivå och de skatteskalor äro, som nu skola beslutas, framgår vid en jämförelse med hittills gällande skatteskalor, införda under statsrådets Thorssons egid. Dessa äro som bekant rörliga, så att skattens uttagande med 100 procent förutsatts som det normala, medan man ansett, att den maximalt icke gärna skulle kunna uttagas med mer än omkring 175 procent. Den nya skatten motsvarar för de allra lägsta arbetsinkomsterna just ungefär 170 procent i den gamla skatteskalen, men för något större arbetsinkomster stiger den snabbt till 200 à 300 procent. Redan vid en arbetsinkomst av 20,000 kronor motsvarar den nya skatten ett uttag av 250 procent å hittillsvarande inkomst- och förmögenhetsskatt. För dem som äga något, även ganska måttligt kapital, är förhållandet värre. Redan vid 5,000 kronors kapitalinkomst motsvarar den nya skatten 225 procent i den Thorssonska skalan, och för något större kapitalinkomster kommer man snabbt upp till 400 procent och däröver.

Det kan gå an att säga, att skatterna blott pressa de mera välbeställda, som kunna bära bördorna och som det ändå inte är synd om. Men det förhåller sig icke på det sättet. Att de indirekta följderna av ett hårt skatetryck framför allt drabba de svagast ställda i samhället, kan väl ingen betvivla. Ingen är i samma grad som de små beroende av den företagsamhet, den ekonomiska rörlighet och livlighet i samhällslivet, som ensamt kan skapa försörjningsmöjligheter och ge bättre inkomstillfällen, men som nu hårdhänt pressas tillbaka av det svåra skatetrycket.

Det är en omtyckt sport bland de troende att påstå, att vi dock i skattehänseende ha det bättre ställt än andra. Jag vet väl, att det finns många statistiktabeller m. m., med vilka man vill visa, att den samlade skattebördan i förhållande till nationalinkomster är lägre i Sverige än i flera andra länder o. s. v. Men dessa uppgifter äro icke beviskraftiga. De vila på mycket vanskliga uppskattningar, som inom olika länder kunna göras på mycket olika sätt, och deras inbördes jämförbarhet är dubiös. Det enda de kunna lära oss är, att hela den västerländska kulturkretsen för närvarande pressas av ett mycket hårt skatetryck, som uppgår till en fjärdedel å en femtedel av hela nationalinkomsten, och att denna beskattningsbördas synes vara av någorlunda likartad storleksordning i nästan alla länder. Men ett verkligt inbördes graderande av länderna på grundval av dessa tabeller går ej att åstadkomma.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Tar man däremot ut faktiska uppgifter om vad i vissa bestämda inkomst-lägen betalas i direkta skatter i olika länder, är det lättare att göra jämförelser, ehuru även här av flera skäl stora vanskligheter möta för ett slutligt bedömande. Vid sådana direkta skattejämförelser finner man, att Sverige i stort sett icke är gynnsammare ställt än andra länder, ehuru det likvisst finnes länder, som ha det värre än vi — t. ex. Norge, om detta land nu i detta avseende är ett exempel att efterlikna. Vad beträffar England, som så ofta nämnes i detta sammanhang, må anföras, att för ren arbetsinkomst har England vida lägre skatter ända upp till 50,000 kronors årsinkomst. Högre upp på skalan har England hårdare skattesatser än vi för arbetsinkomst, men då England liksom flertalet andra länder icke har någon förmögenhetsbeskattning, bli de större inkomster, som härflyta ur förmögenhet, väsentligt lägre beskattade i England än i Sverige.

Det är överhuvud taget en myt, att vår svenska beskattning internationellt sett är så gynnsam. Den har flera särdrag, som gör den speciellt tryckande, bland annat den konsekvent genomförda dubbelbeskattningen av bolagsvinster och särskild förmögenhetsbeskattning, vilket ingalunda är allmänt i andra länder.

Vi ha kommit fram till den punkt, där vi nu stå, genom löftesbrott från statsmakterna gentemot skattebetalarna. Det är verkligen så. Krisskatterna förutsattes och delvis direkt utlovades bli bestående blott i den mån det behov, som framtingat dem, fanns kvar. De ha nu i stället gjorts till den grad permanenta, att vårt framtida skattesystem helt bygger på just den skatteavvägning, som uppstått genom de i flera repriser hastigt och lustigt tillyxade tillfällighetsskatterna. Någon principiell motivering för det nya skatteförslaget utformning finns icke ens i ringaste mån. Det hela är ett fullständigt opportunistiskt verk. Åt detaljernas finpolering har man ägnat mycket motiverings- och utredningsarbete, men de stora huvudlinjerna har man praktiskt taget icke sagt ett ord om.

En väsentlig förtjänst hos det framlagda skatteförslaget — det finns naturligtvis också andra förtjänster, som jag här förbigår — skulle vara, om det innebure ett fastläggande av skattegrunderna för ett par decennier framåt, så att man sluppe de ideliga, ryckiga och nyckfulla, i en handvändning tillyxade tilläggsskatterna, som i så hög grad kännetecknat de senaste åren.

Tyvärr synes det mycket tveksamt, om herr statsrådet och chefen för finansdepartementet delar denna uppfattning. Han har, vill jag minnas, yttrat, att den nyordning, som här föreslås, i viss mån skulle bli endast ett provisorium. Han förklarar, att han icke för närvarande är beredd föreslå någon annan utgångspunkt än kommittén, »ehuru utgiftsökningar synas förestå, som inom kort kunna medföra behov av en ny avvägning». Är detta ett hot eller en deklaration om att det hårt betungande skattesystem, om vilket man nu vill samla enig uppslutning, ändock icke är avsett att vara en överenskommelse, som bör hållas, utan blott ett trappsteg, från vilket nya skatteeskapader efter nya fördelningsgrunder och skateskalor när som helst kunna börja? Vi äga rätt fordra ett klart besked härom i stället för dunkla orakelspråk!

Enligt min och mångas uppfattning är den de oavslutligt stigande statsutgifternas politik, som nu i många år förts, en utomordentligt allvarlig sak. Ett fortskridande på samma väg kan bli ödesdigert för hela vårt folks ekonomiska välfärd och riskerar att föra oss in i ett skede av stagnerande utveckling. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet älskar visserligen att göra gällande, att vad som hittills skett i utgiftstegrande riktning i det stora och hela skett under alla partiernas medverkan eller samtycke, och han påstår emellanåt till och med, att även om andra partier innehaft regerings-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

ställning, skulle våra statsutgifter och vårt skattetryck ändå ha kommit till ungefärligen samma punkt, där det nu står. Det är enligt min mening till ytterlighet osannolikt. Andra partier vid makten skulle med all säkerhet ha ådagalagt ett helt annat ekonomiskt handlag och haft förmåga att begränsa springflodens omfattning. Det ansträngda statsfinansiella läget och den tryckande skattebördan av i dag är i hög grad herr Wigforss' personliga insats. Hans triumf i dag må vara honom unnad; hur historiens dom kommer att utfalla, när långtidsverkningarna kunna överblickas, blir en annan sak.

Mycket beror på hur framtiden kan gestalta sig. Herr Wigforss är en av de främsta representanterna för den tankeriktning, som tror på ett bättre samhälles uppkomst genom statlig planhushållning. Men i utomordentligt hög grad försummar han den planläggning för den närmare framtiden och för den begränsade del av samhällsekonomin, som statsfinanserna representera. De spridda tendenser till kalkyl för ett par år framåt, som förekommit i årets och fjolårets statsverkspropositioner, räknar jag icke med i detta sammanhang. I ett redan ansträngt eller överansträngt statsfinansiellt läge och enligt vad man vet en rad utgiftskrävande politiska krav på programmet måste man begära, att den främste talesmannen för denna expansiva statspolitik skall lämna en översiktlig framtidsbild, åtminstone i stora huvudlinjer. En grundlig utredning om utgiftspolitikens syftning och avvägningen mellan alla de många utgiftskrav, som stå på regeringsprogrammet, å ena sidan, samt å andra sidan en på djupet gående utredning om vad man kan räkna med i skatteintäkter, huruvida och på vad sätt skattesystemet bör utbyggas för att möta dessa utgifter eller om de eventuellt böra avföras från programmet, om beskattningens konsevenser för landets ekonomiska liv och för medborgarna själva — med ett ord en allsidigt upplagd planläggning för statsfinansernas huvudlinjer är ett krav, som medborgarna ha rätt att framställa.

Man har icke rättighet att blunda för att många av de positiva krafter, som skapat och uppehållit det svenska välståndet, betrakta denna nya ekonomiska politik som utomordentligt farlig. Statsrådet Wigforss har rätt att ha en annan mening än de, men han har icke rätt att utan vidare negligera all den samlade erfarenhet och duglighet, som dessa för Sveriges ekonomiska liv väsentliga krafter besitta. Det är icke lyckligt, om Sveriges finansminister betraktas som ligkiltigt sinnad mot deras önskemål. Det är en plikt att söka samverkan — åtminstone i den bemärkelsen, att man ger klart besked om sina avsikter.

Herr talman, dagens beslut i denna skattefråga är en etapp i en utvecklingslinje, som jag och många med mig anse kunna bli för folkets välfärd ödesdiger. Jag hemställer till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, att han, innan nästa riksdag samlas, låter regeringens och sina egna personliga intentioner bli klart och otvetydigt bekantgjorda och att han verkställer en sådan på verklig utredning grundad planläggning över våra statsfinansiella framtidslinjer, att en allsidig debatt blir möjlig. Det är ett demokratiskt krav att man får veta, vad man har att vänta och att man också får en samlad översikt, därvid man kan väga de tilltänkta utgifterna mot de krav, som ställas för deras finansiering. Det är ett krav, herr talman, som är det första som bör tillgodoses, om man vill tänka sig ett samförstånd på dessa linjer för framtiden.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Hade jag tänkt mig, att detta enhälliga kommittébetänkande och detta praktiskt taget enhälliga utskottsutlåtande skulle ge upphov till den mycket allvarliga och viktiga diskussion, som herr Wistrand här tagit upp, så skulle jag lagt mitt första anförande

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
helt annorlunda. Jag hade med utgångspunkt från dess enhälliga dokument förutsatt, att man inom alla partier hade accepterat den nu framlagda reformen såsom — som bevillningsutskottets ordförande uttryckte sig i andra kammaren — i väsentliga delar en teknisk reform, där man med olika uppfattningar om det nödvändiga eller mindre nödvändiga i den utgiftspolitik, som statsmakterna under senare år ha fört, accepterade, att det var nödvändigt att skaffa medel till dessa utgifter och därvid fann den fördelning av skattebördan, som föreligger i dessa dokument, vara den riktiga. Herr Wistrand har en annan uppfattning på den punkten, och det är ju inte min sak att där bemöta honom. Det tillkommer väl närmast utskottsrepresentanterna. Men eftersom herr Wistrand har lagt sitt anförande såsom ett antal direkta frågor till mig själv och till regeringen, skall jag be att på några punkter få ge så klart svar som jag överhuvud taget kan.

Jag har, som herr Wistrand anmärkte, upprepade gånger under de förlutna åren erinrat om, att den utgiftspolitik, som riksdagen har fört, i väsentlig utsträckning har skett under alla partiernas gillande. Detta framgår helt enkelt av en sammanräkning med siffror av hur budgeten skulle sett ut under förutsättning, att olika grupper hade fått sätta sin prägel på besluten. Detta faktum, att man kan räkna ut siffermässigt, att skillnaden i de olika staterna skulle ha varit av relativt underordnad betydelse, vilken partiriktning som än hade suttit vid makten, kommer man inte ifrån genom en allmän deklaration om sin egen eller om de närståendes större sparsamhetsvilja. Det är mycket möjligt, att om herr Wistrand hade fått på egen hand bestämma över varje års budget, skulle den sett annorlunda ut, men de beräkningar jag gjort innebära, att om vi i vår riksdag hade haft en majoritet t. ex. av högerpartiet, så skulle våra utgifter inte ha varit av en så helt annan storleksordning, att vi skulle kommit ifrån de allvarliga problem på skattväsendets område, som vi nu ha att brottas med. Jag tror, att herr Wistrand, om han vill gå igenom, låt mig säga, vad den svenska högern under de senare åren röstat för i fråga om utgifter, skulle finna, att detta mitt uttalande är riktigt.

När jag i mitt första anförande råkade säga, att genom det förslag, som nu föreligger, denna skattediskussion åtminstone provisoriskt har fått sin avslutning, så var det helt enkelt en gärd åt den verklighet, som vi ju alla känna till — att det på skattväsendets område icke finnes något definitivt; det är provisoriskt, även om det kan vara ganska länge. Nu refererade herr Wistrand till yttrandet i skattepropositionen, och jag skall mycket gärna förklara, varför den där lilla reservationen, att en ny avvägning kanske inte skulle så länge låta vänta på sig, kom med i denna skatteproposition. Det var just därför, att i det ögonblicket började tanken uppstå, att vi inte skulle vara nöjda med 1936 års försvarsreform, utan att utgiftsanspråk av ofantlig utsträckning under de närmaste åren skulle resa sig på grund av det ändrade läget i världen. Jag visste inte då ännu, att det skulle bli nödvändigt att redan vid detta års riksdag komma med en tilläggsstat på 70 miljoner.

Jag får säga, att inför den erfarenheten är det något egendomligt att som herr Wistrand komma och begära, att en finansminister skall tala om, hur han tänker sig, att våra statsutgifter under en följd av år skola gestalta sig. Jag skulle vilja ställa frågan till herr Wistrand själv: Har herr Wistrand en föreställning om hur fjärde huvudtiteln skall se ut till nästa års riksdag? Om han inte kan svara på den frågan, är det fullständigt omöjligt att avgöra, hur höga våra skatter under de närmaste åren komma att bli.

När herr Wistrand däremot berör en utomordentligt viktig sak, nämligen hur man inom det enskilda näringslivet uppfattar skatternas utveckling, så ger jag honom alldeles rätt däri, att det vore i hög grad önskvärt, om man på den punk-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

ten kunde komma till ett större mått av, jag vill inte säga samförstånd, men ändå förståelse för varandras synpunkter. Svårigheten där hänger ju, som alla veta, samman med att man har så svårt att komma fram till samförstånd i fråga om vissa av våra utgifter. Motsättningen har, det vill jag ändå tillägga, under tidigare år varit större än den är för närvarande, därför att under tidigare år har ju striden om utgifterna rört sig på två väsentligt skilda områden. Den har dels gällt de sociala utgifterna, som vi bruka säga, och dels har den gällt försvarsutgifterna. Det förefaller, som om i fråga om det sistnämnda slaget utgifter samförståndet mellan de olika politiska partierna och samförståndet, såvitt jag förstår, mellan politikens representanter och näringslivets representanter varit fullständigt. Jag har inte märkt, att man från näringslivets sida har gjort några invändningar mot de starkt stegrade utgifterna för det militära försvaret. Vad som sålunda återstår är den gamla striden om hur stora våra sociala utgifter skola vara, hur de skola växa.

Jag vet inte, om det på den punkten är möjligt att vinna någon högre grad av samförstånd. Det förefaller ibland, som om det inte vore alldeles omöjligt, om man endast vill något vänta. Det förefaller, som om en hel del av de sociala reformer, som från politikens sida drivas fram, även om de till en början mötas med bestämda negationer under förklaring, att detta kan näringslivet inte bära — det förefaller ibland som om det inte behövde dröja alltför länge, innan denna rent negativa inställning bytes om i ett medgivande, att det kanske till sist ändå skall gå. Det sista exemplet, som herr Wistrand mycket väl känner till och som vi kanske inte nå fram till i kväll, men i varje fall i morgon, gäller frågan om en lagstadgad semester. Att det där gäller en börda, som lägges direkt på företagen — icke via skattepolitiken — förändrar ju inte saken. Men det enda bidrag till en ökad förståelse, som på den punkten kan lämnas av den nuvarande regeringen, det är, att vi gärna vilja, att näringslivets män förstå, att det icke råder någon skillnad så till vida, att man inom regeringen skulle underkänna betydelsen av ett starkt näringsliv, när det gäller att avgöra, vad vi ha råd till i fråga om sociala utgifter — att vi sålunda äro fullständigt ense med representanterna för detta enskilda näringsliv, att alla krafter böra förenas, när det gäller att sträva efter att hålla näringslivet i gång, att göra det så effektivt som möjligt. Att vi sedan ha mycket delade meningar, åtminstone på vissa punkter, om hur detta gemensamma mål skall eftersträvas — det veta vi ju allesammans, men jag undrar, om inte herr Wistrand ger uttryck åt en uppfattning, som icke är ovanlig inom enskilda företagarekretsar, att man på det politiska hållet icke förstår det samband, som råder mellan ett starkt ekonomiskt liv och möjligheten att, låt oss säga, vinna ökade medel till sociala utgifter. Jag kan försäkra herr Wistrand, att på den punkten finnes det icke någon skillnad mellan den uppfattning, som han representerar, och den uppfattning, som härskar inom regeringen. Att man sedan, som sagt, bedömer styrkan hos näringslivet olika, är klart, och jag kan där bara erinra om, att var och en har skyldighet att företräda de synpunkter, som ligga honom närmast. Det är inte så, som herr Wistrand antydde, att man inom regeringen eller inom finansdepartementet skulle noglignera de uppfattningar, som ta sig uttryck inom det enskilda näringslivet, men det kan ju inte hjälpas, att vår uppfattning om, låt mig säga, tyngden hos de argument, som framföras från den sidan, i icke ringa grad färgas av en lång erfarenhet. Och eftersom herr Wistrand drog upp hela denna allmänna motsättning, vill jag erinra om, att under, låt oss säga, hela det sista århundradet, de sista femtio åren, eller de sista fyrtio åren, som vi gemensamt minnas, har det knappast varit tal om ett enda framsteg, vare sig det har gällt, att arbetare ha begärt högre lön och kortare arbetstid eller det har gällt ingripanden från det allmännas sida, som ha lagt bördor på industrien,

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

eller det har varit fråga om någon höjning av beskattningen på den direkta vägen på enskilda företag — det finns knappast exempel på, att icke varje sådant steg har mötts med mycket uttryckliga förklaringar om, att nu är man framme vid en bristningsgräns, och att detta kan man icke tåla. Herr Wistrand bör förstå, att man efter sådana erfarenheter har en viss böjelse för att taga även deklarationen i detta ögonblick med en nypa salt. Men jag vill upppepa: det finnes säkerligen från den nuvarande regeringens sida inte någon annan önskan än att man skulle kunna komma fram till en större förståelse för varandras synpunkter.

Med detta har jag tillräckligt besvarat den stora fråga, som herr Wistrand ställde, eller tillmötesgått det krav, som han ansåg att man kunde ställa på upplysning om intentionerna från regeringens sida. Jag tror, att dessa intentioner äro så kända, att det närmast förefaller egendomligt, att man skall behöva framställa frågor om dem. Intentionerna ha tagit sig uttryck i redan genomförda sociala reformer. Nya reformer diskuteras. Om deras genomförande och medlen till deras genomförande kan man i detta ögonblick inte säga något bestämt. Man kan därom yttra sig med lika liten bestämdhet som om, ifall jag tar den andra sidan, frågan om de stigande försvarsutgifterna. I detta ögonblick är det icke möjligt att med någon grad av sannolikhet tala om vare sig för representanterna för näringslivet eller för skattebetalarna i allmänhet, vilka krav som kommande år komma att ställas på alla svenska medborgare. Det enda vi kunna säga är, att det är dessa svenska medborgares egen sak att avgöra, huruvida de finna, att dessa krav äro större än de anse rimligt.

Jag är övertygad om, att den regering, som nu sitter, kommer att från sina egna utgångspunkter mycket allvarligt taga hänsyn till de verkningar, som nya steg på den väg vi hittills ha gått enligt dess uppfattning komma att ha på det svenska näringslivet.

Herr Velander: Herr talman! Om jag här vågar ta till orda i detta ämne, så är det på grund av dess synnerliga vikt. Jag gör det närmast i min egen skap av ledamot av bevillningsutskottet, ehuru jag icke är på något sätt ansvarig för dess föreliggande betänkande. Jag hade närmast avsett att framföra en del reflexioner av mera allmän natur. I det hänseendet har jag emellertid förkommit av herr Wistrand, som rört sig, kan man säga, över hela fältet. Jag skall därför försöka att begränsa mig till några rent personliga synpunkter.

Om man frågar sig, vad den föreliggande propositionen och utskottets därmed sammanfallande förslag innebära, kan ju svaret bli olika. För min del skulle jag i detta sammanhang vilja säga, att ett godtagande av detta förslag innebär, att ett krisskattetryck på högkonjunktorens rikliga skatteunderlag legaliseras såsom normal skattenivå i detta land. Folkhemmets styresmän, speciellt då chefen för dess ekonomiavdelning, herr finansministern, som suveränt lett utvecklingen därhän, ha väl dock tidigare, då den äventyrliga leken med de extra och särskilda skatterna började, icke avsett, att man skulle komma fram till detta resultat. Åtminstone bibragtes icke riksdagen och det svenska folket den meningen. Den förda ekonomiska politiken med dess givna konsekvens, en exceptionell ansvällning av statsutgifterna, har emellertid trots rikt flödande statsinkomster gjort, att förhoppningarna om ett eliminering av de s. k. krisskatterna helt gått i stöpet. När herr Wistrand sålunda säger, att allt har hittills gått vår finansminister och hans politik väl i händer, så är det fråga om huruvida detta är alldeles riktigt. Visst har en konjunkturförbättring av internationell räckvidd och överraskande mått kommit finansministern till undsättning, och visst har finansministern såsom ingen annan trakterat beskattningsinstrumentet under de senare åren, men är det icke än-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

dock så, att finansministern befinner sig i ett besvärande läge? Till förklaring av vad jag åsyftar härmed är det tillräckligt att hänvisa till att vi kanske nu stå inför en vikande konjunktur, att i varje fall en sådan konjunktur förr eller senare inträder och att finansministern då icke undgår att möta sin verkliga uppgift, till vars förstorande och försvårande han själv bidragit. Det är ju klart, att finansministern själv har insett detta. Åtskilliga tecken tyda också därpå. I det sammanhanget vill jag erinra om att finansministern i den kungl. propositionen till förklaringen om sitt godtagande av statsskattekommitténs utgångspunkter i fråga om ramen för skattesystemet finner sig böra foga den jämväl av herr Wistrand åberopade deklarationen, att »utgiftsökningar synas förestå, som inom kort kunna medföra behov av en ny [skatte]avvägning». Då någon kommentar tidigare icke lämnats till detta i och för sig överraskande uttalande, har jag närmast fattat det som ett uttryck för oro å finansministerns sida inför den mötande situationen. Finansministern har visserligen nu för en stund sedan antytt, vad han närmast tänkt på, när han avfattade denna deklaration, men hans uttalande i det sammanhanget ger icke vid handen, att den tankegång, som uppbär densamma, på något sätt har frånträtts. Man har dock skäl att fråga sig, huruvida finansministern rimligen kan mena, att det skulle vara möjligt, att skatteavvägningen enligt det system, som nu anbefalles till riksdagens antagande, inom kort skulle komma att läggas på hyllan. Detta skulle betyda icke blott, att finansministern icke längre ens skymtar detta systems grundbeloppsnivå, utan också att han redan passerat den övre gränsen för dess elasticitet eller spännvidd. Och ändå har frågan om skattesystemets elasticitet nu icke samma betydelse som förr. Genom den under fjolåret beslutade omläggningen av riksstaten har nämligen möjlighet öppnats att i svårartade finanslägen underbalansera budgeten. Denna budgetordning kräver givetvis icke samma rörlighet hos skattesystemet som den nuvarande ordningen med dess krav på jämn balansering av statens inkomster och utgifter för varje särskilt budgetår. Med den nya budgetordningen har också, såsom bland annat riksräkenskapsverket uttryckligen framhållit, direkt åsyftats, att beskattningen skulle hållas på en jämnare nivå. Även med hänsyn härtill måste det vara ägnat att förvåna, att finansministern i detta sammanhang kunnat tala om behov av en ny avvägning. Men är man misstänksam, spårar man måhända bakom detta tal finansministerns inställning till nödvändigheten eller angelägenheten av att i varje sammanhang och till varje pris åstadkomma den inkomstutjämning, som han ju är en så ivrig förespråkare för, och då skulle det nya skatteförslaget i själva verket blott beteckna en ny utgångspunkt för nya djärva ansatser på skattepolitikens område. Förresten ha dylika ansatser redan skymtat. Innan detta förslag förts i hamn, ha vi sålunda presenterats ett förslag till en ny extrabeskattnings av betydande mått. Den är tillfällig liksom förut, men likväl av erfarenheten att döma blir den väl permanent som förut! Jag skulle ju för min del vara glad, om så icke bleve fallet, men ligger det icke nära till hands att antaga, att även denna extrabeskattnings inom relativt kort tid kommer att ingå i en normal skatteinivå!

Med hänsyn till den ovisshet, som alltså råder med avseende å vad som kan förestå på skattepolitikens område, må man fråga sig, huruvida något reellt eller bärande skäl föreligger att nu godkänna denna skatteproposition. Vad skall det hela tjäna till om nu inte meningen varit att åstadkomma ett mera enhetligt system med giltighet över åtminstone någon mera avsevärd tidrymd? Fullföljer man icke längre en sådan tankegång, varför skall man då icke, såsom i vissa remissyttranden och även i andra sammanhang gjorts gällande, för ett ställningstagande avvakta exempelvis resultatet av den pågående utred-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
ningen på kommunalbeskattningens område, då möjlighet för en mera vidgad överblick väl ändå kommer att föreligga? Detta har visserligen tidigare — och det vill jag ha sagt — icke varit min uppfattning. Jag har nämligen utgått ifrån att en nydaning på beskattningens område vore så nödvändig, att, även om den icke kunde omfatta annat än den direkta statliga beskattningen, den ändock vore påkallad. Därvid har jag emellertid i främsta rummet — förutom ett eliminerande av de många extra skatteformerna — tagit sikte på möjligheten att nå en viss andhämtning, ett visst rådrum även för skattebetalarna, att de skulle få veta vad de i sitt handlande och i sin hushållning hade att inrätta sig efter. Något sådant resultat synes nu icke kunna vinnas. Det tjänar således, med mitt sätt att se, inte så mycket till att inlåta sig på en lösning, som ändå, efter allt att döma, inte är avsedd att vara någon lösning utan endast ett nytt utgångsläge för en utvidgning av beskattningens ram.

Med det anförda har jag icke velat bestrida, att det föreliggande förslaget i och för sig inrymmer många förtjänster. Det synes mig dock, som om detsamma i vissa avseenden även är ägnat att föranleda mycken betänksamhet. Ingen behöver känna sig illa berörd eller orättvist bedömd, om jag vågar säga, att propositionen på avgörande punkter icke bygger på övertyganden av principiell natur. Begreppet skatteförmåga exempelvis, i vilken relation står det till den aktuella eller avsedda skattebelastningen? Enligt propositionen synes skatteförmågan vara helt avhängig av graden för de offentliga utgifternas uppskruvande. Grunden för fördelningen av skattebelastningen mellan fysiska och juridiska personer samt mellan inkomst och förmögenhet är ett räknestycke av icke alltför komplicerad art, därvid man nöjt sig med att konstatera det samfälliga trycket i angivna hänseenden av de i en hastig vändning komponerade, såsom tillfälliga betecknade krisskatterna samt den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten, utjämningskatten och kommunala progressivskatten. Förmögenhetsskatten göres, utan att det utsäges, till en skatt på förmögenheten och icke såsom för det närvarande en skatt på förmögenhetens avkastning. Att allt resonemang saknas rörande den skattekraft eller skatteförmåga, förmögenhetsinnehavet såsom sådant konstituerar, är vid sådant förhållande icke överraskande. Man har icke vågat inlåta sig på det spörsmålet. Man vet, att förmögenhetsavkastningen undan för undan hastigt sjunker. Den, som icke är blind, har länge sett hurusom låne- och obligationsräntor successivt nedgå. Han har också förstått, vad detta betyder exempelvis för den förmögenhetsägare, som inte har någon nämnvärd inkomst. Därför gäller det att undgå detta problem, och det sker genom att man icke talar om det, att man låtsas, som om det icke existerade.

Att departementschefen vid sitt ställningstagande till hithörande spörsmål icke oroat sig över att skatteförmågan tilläventyrs elimineras eller angripes på andra vägar än genom utsvävningar på finans- och skattepolitikens område ligger i sakens natur. Jag tänker i det sammanhanget på sådana ting som den nyligen antagna sjöarbetstidslagen samt den aktuella semesterlagstiftningen, vars syfte vi förmodligen alla gilla. Men alldeles oberoende härav synes det knappast möjligt att i detta sammanhang blunda för den utomordentliga belastning av näringslivet och därmed dess skatteförmåga, som hör till denna lagstiftnings konsekvenser.

Jag har i detta sammanhang ingen som helst anledning att tala för eller ta sikte på någon viss grupp av skattebetalare. Tar man hänsyn även till skattebelastningen inom kommuner av högre och lägre ordning, är det uppenbart, att ingen kommer undan till för billigt pris. Hur bräckligt och hur känsligt vårt skatteunderlag är, på vilket stort antal medborgare det är fördelat, kan illustreras genom en enkel hänvisning till utfallet av taxeringarna under förlidet

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

år. Den taxerade inkomsten för fysiska personer uppgick till i runt tal 5.7 miljarder — ett mycket högt tal — men ortsavdragen, alltså grundavdragen och familjeavdragen, uppgingo samtidigt till likaledes i runt tal 3.2 miljarder kronor. Vad betyder nu detta? Jo, det betyder bland annat, att, om dessa ortsavdrag skulle sättas i en mera rimlig relation till existensminimum än vad som för närvarande är fallet, exempelvis till samma storlek som motsvarande avdrag i England, skulle flertalet, i varje fall gifta skattskyldiga försvinna såsom sådana och skatteunderlaget nedgå i proportion därtill. Det är mycket möjligt att resultatet t. o. m. skulle bli sådant, att herr finansministern skulle finna angeläget att axla rollen såsom verklig beskyddare och vårdare av de återstående skattepliktiga medborgarna, om inte precis av intresse för dem i denna deras egenskap, så dock med hänsyn till angelägenheten att bevara åtminstone något skatteunderlag av betydenhet. Nu ha vi förmodligen en ganska lång väg dit, men vem vet? Även herr finansministern har ju en gång i tiden, fastän det är rätt länge sedan, presenterat riksdagen en riksstat, som även inrymde förslag till en skattesänkning!

Det var ytterligare en sak, jag ville säga ett par ord om, innan jag slutar. Det talas rätt ofta om vårt skattetryck i förhållande till utlandets. Vi hörde sålunda för blott några dagar sedan från statsrådsbänken uttalanden som dessa jag citerar: »att vi här i vårt land ha relativt låga skatter för företagsamheten» och att »om man jämför skattebördan här med de skattebördor som råda i många andra länder, komma vi kanske underfund med att vi även i detta avseende befinna oss i en förmånsställning». Dessa och liknande uttalanden ha förefallit mig vara rätt förunderliga, och jag efterlyser bekräftelse på deras riktighet. Ifrågavarande spörsmål låter sig visserligen icke exakt besvaras. Ekonomiska och finansiella olikheter länderna emellan, statistikens större eller mindre grad av tillförlitlighet och jämförbarhet samt andra omständigheter försvåra nämligen ett fullt rättvisande och exakt utslag. Man kan dock komma ett gott stycke. Vi ha sålunda bland annat en statlig utredning från år 1936 av professor E. Lindahl. Söker man med stöd av denna utredning att komma till ett resultat, så blir detta, såvitt jag kunnat finna, att vi i fråga om skatte-tryckets tyngd på åtskilliga punkter befinna oss i täten bland Europas nationer, Norge och Tyskland måhända undantagna. Att märka är emellertid att för Norges vidkommande någon dubbelbeskattning, såvitt jag vet, av bolagsinkomster icke föreligger. Det är möjligt, att, om man hade ett fastare grepp om just den sidan av beskattningen, det i någon mån kunde förändra det intryck man annars får beträffande den norska beskattningens höjd.

Att skattebördan redan för närvarande djupt ned i inkomstskikten, alltså även för våra lägsta inkomsttagare, är hög, såväl i förhållande till utlandet som i förhållande till vårt lands resurser, torde stå fast. Detta framstår desto bjärtare, om vi bemärka, att vi icke varit, medelbart eller omedelbart, indragna i något förödande världskrig med alla dess finansiella påfrestningar samt våldsamma skuldbördor som barlast. En scenförändring i sist antydda hänseende kan dock lätteligen inträda vid ett eventuellt konjunkturomslag. Men då skola vi ju få våra skatter lättade och andra förmåner kanske också, och det kan måhända för någon vara en tröst i detta sammanhang! För mig är det icke det. Jag hör nämligen till dem som icke ha något hopp!

Herr talman! På grund av det anförda samt den ovisshet, jag känner inför frågan om huru vår beskattning är av statsledningen avsedd att inom den närmaste tiden gestaltas, och då jag inte vågar utgå från annat än att vi, som finansministern uttalat, möjligen ha att inom en mycket snar framtid vänta nya s. k. avvägningar, är jag i dagens läge förhindrad att skänka min röst till förman för det nu föreliggande utskottsförslaget.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Då det föreliggande utskotts-förslaget i huvudsak innebär ett godtagande av skattekommitténs förslag, må det vara mig tillåtet att säga några ord. Jag skall därvid inte gå in på ett besvarande av de frågor, som herr Wistrand framställde, helst som de ju i någon mån blivit besvarade av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. I kommitténs uppdrag ingick nämligen icke att undersöka, hur stort statens behov av skatteinkomster var, hur mycket därav man kunde uttaga i direkta och indirekta skatter eller hur dessa båda skatteformer skulle avvägas gentemot varandra. Icke heller ingick däri en undersökning av vid vilken skatteinivå skatterna skulle komma att skada näringslivet eller vid vilken övre gräns skatterna skulle komma att utgöra ett allvarligt tryck på detsamma.

Jag vill dock med anledning av herr Wistrands anförande säga, att när man tar hänsyn till de ändamål, till vilka dessa ökade skatter utgå, har man anledning att ställa frågan: komma dessa skatter verkligen att skada näringslivet? Ty vad är det som dessa skatter användas till? Jo, först och främst är det till försvaret, som i år fått extra anslag på upp till hundra miljoner kronor. Detta kan ju inte sägas vara ett direkt produktivt ändamål, men det blir ju en cirkulation av pengar. Vidare användas de för sociala uppgifter: hälso- och sjukvård, som under de senare åren utvidgats, mödra- och barnavård samt ålderdomsförsörjning, och slutligen för kommunal skattentjämning och undervisningsväsen. Genom att dessa pengar genom olika kanaler komma ut i kommunerna, blir det helt naturligt en höjd kommunal standard och en höjd levnadsstandard för fattiga eller mindre bemedlade befolkningsgrupper. Pengarna komma att cirkulera, och därigenom åstadkommes en ökad köpkraft, en omständighet som man inte får bortse ifrån i tider, då det är ganska svårt att avsätta en hel del produkter både från jordbruket och vissa andra näringsgrenar.

Allt detta ingick emellertid inte i kommitténs uppdrag att undersöka. Och även om vi haft ett sådant uppdrag, även om vi kunnat utarbета ett förslag till avvägning av dels vad som utan skada kunde uttagas i skatt, dels vad som behövde uttagas under den tid framåt, som kunde överblickas, är det tydligt att det inte skulle ha fått så stort värde med tanke på att tiderna äro så oerhört skiftande. Nu inskränkte sig ju kommitténs uppgift till dels en teknisk revision, ett samarbetande av de olika skatter som tillkommit under de senare åren, ett sammanförande av den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten, den extra inkomst- och förmögenhetsskatten, utjämningskatten och den kommunala progressivskatten samt den särskilda förmögenhetsskatten. Att vi därvid föreslog en indragning av den kommunala progressivskatten bör icke möta något starkt motstånd av dem, som övervägt detta spörsmål. Det är icke lämpligt, att progressivskatt uttages både av staten och kommunerna, ty det medför svårighet att då bedöma verkningarna av dessa skatter för de skattskyldiga. Det är bättre att uttagandet av en progressivskatt förbehålles staten.

När det sedan gällde det skattebelopp, som behövde uttagas, försökte vi överblicka statens behov för de närmaste åren. Och om, såsom vi antogo, staten med all sannolikhet komme att ha behov av lika mycket direkta skattemedel som för närvarande, var det ju ingen mening i att utarbета ett förslag till skattesänkning. Ett skattesystem utarbetat för uttagande av ett lägre skattebelopp än som under senaste åren uttagits, men som sedan icke kunnat följas utan redan från början avsevärt fått överskridas, hade både varit opraktiskt och då grundbeloppsnivån allt för mycket skulle överskridas ej erhållit den lämpliga avvägningen mellan olika inkomstgrupper. Systemet bör ju visserligen ha sådan elasticitet att det kan tillämpas även för väsentligt ändrade skattesatser än dem för vilka det i första hand är utformat, men det erfordrades dock ett

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

visst utgångsläge. Representanter inom alla partier, även för det parti, som herr Wistrand tillhör, ansågo det sannolikt, att staten under de närmaste åren hade behov av ungefär samma belopp som hittills av direkta skatter. Redan i år har det ju visat sig, att man behöver ta ut väsentligt högre belopp på grund av de extra utgifterna för försvaret. Med denna utgångspunkt gällde det att fastslå en proportion mellan de olika skattegrupperna som kunde anses skälig och rättvis. Härvid gällde det att avväga beskattningen mellan fysiska och juridiska personer och beträffande de förra huru mycket, som skulle uttagas av inkomst och huru mycket som skulle utgå av förmögenhet. Och även beträffande dessa viktiga punkter kunde kommittén avlämna ett enigt förslag. Vid utarbetande av skatteförslaget undersöktes olika system och flera skatteskalor och tabeller uppgjordes, dels med en kombinerad inkomst- och förmögenhetsskatt, dels med en fristående inkomstskatt och en fristående förmögenhetsskatt. Det slutliga förslaget innebär ju dels en kombinerad inkomst- och förmögenhetsskatt, dels en fristående förmögenhetsskatt. För fysiska personer kommer enligt förslaget inkomstskatten att uppdelas dels i den rörliga bottenskatten och dels i tilläggsskatt, varemot skatten för bolag från att ha varit progressiv nu blir proportionell.

Detta var alltså ramen för kommitténs verksamhet, och som skalorna nu äro avvägda, har man framför allt sökt lätta skattebördan för familjeförsörjarna. Det skattefria avdraget har höjts betydligt för dem. Det finns ju ändå reservationer till utskottsutlåtandet. Man synes icke på alla håll vara fullt belåten med vad kommittén i detta avseende föreslagit. Kommittén har i övrigt sökt avväga skattetrycket efter skatteförmågan.

Sådant utskottsutlåtandet nu föreligger, med de små förändringar som äro vidtagna i Kungl. Maj:ts förslag och även i kommitténs, har jag ingen anledning att hemställa om någon ändring i detsamma, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Wistrand: Herr talman! Det förefaller mig, som om statsrådet och chefen för finansdepartementet underskattar sin verksamhet, när han ifrågasätter, att det skulle ha skett en liknande höjning av budgeten — den mest oerhörda ökning av budgeten, som någonsin ägt rum — även om representanter för andra partier suttit i spetsen för finansdepartementet under den tid han nu suttit där. Jag tror inte det går att räkna så enkelt som att summera de olika partiinitiativen. Det är dock en stor skillnad, det kan inte hjälpas, mellan initiativ som utgå från regeringen och initiativ från andra håll. Under valrörelser och vid olika tillfällen hör man för resten åtskilligt brustande över regeringens initiativ och dådkraft, men då det kommer till betalningen, ser det snarast ut, som om man inte tänkte på annat än att söka medskyldiga för återförsäkring.

Herr statsrådet säger, att det är ju alldeles omöjligt att kunna göra upp en plan, då man inte ens vet försvarsutgifterna för nästa år. Ja, så enkel hade jag naturligtvis inte heller tänkt mig saken. Det är ju alldeles klart, att man måste göra reservationer för oförutsedda utgifter och helst även ha reserver för de försvarsutgifter, som man länge har väntat skulle komma. Men vad riksdagen kan ha rättighet att begära är ett svar på den enkla fråga, som jag nu skall be att få framställa: avser man, att regeringens program, särskilt på det sociala området, hela härskaran av sociala reformer, skall genomföras endast i den mån det är möjligt på basis av det skattesystem, som i dag helt visst blir knäsat, eller skall det genomföras, även om detta skattesystem måste brytas? Det är en sak, som jag menar att det är av oerhörd vikt för vårt lands medborgare att få veta, ty den har en oerhörd inverkan på vårt lands ekonomi

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
och på utsiktsmöjligheterna överhuvud taget för företagsamheten och näringslivet. Jag anser därför, att man på den punkten måste ha ett rent besked.

Jag är mycket tacksam över och tar med stor glädje fasta på herr finansministerns beredvillighet att söka den nödiga kontakten med näringslivet i fråga om skattebelastningen. Det är dock sorgligt att i samma stund man får en sådan förklaring — och jag har hört detta förr — alltid få till livs en eftersats om att våra uppfattningar om vad som är riktigt i den vägen dock äro så olika. Skulle inte där ett närmande kunna äga rum även från finansministerns sida? Det är ju så, att förslag till sociala reformer i allmänhet möta motstånd, när de framläggas, men man skall inte därav låta förleda sig till slutsatsen, att sådana reformer alltid kunna bäras, eftersom de sociala bördorna hittills inte medfört allvarliga konsekvenser. Herr statsrådet har själv i sin statsverksproposition antytt, att även han är medveten om att till exempel de hastigt framförda och förverkligade sociala kraven i Frankrike i hög grad ha medverkat till det ytterligt bekymmerfulla läge, som Frankrikes näringsliv och ekonomiska liv överhuvud taget för närvarande är kännetecknat av.

Herr Nordenson: Herr talman! En av de punkter i detta skatteförslag, som vållat mest diskussion, är frågan om den progressiva skattens avskaffande. Jag tänker därvid mindre på den principiella sidan av saken, även om den har vållat en del meningsbrytningar, utan jag tänker närmast på verkningarna av skattens avskaffande. Detta spörsmål har utlöst ganska mycket bekymmer, och detta i sin ordning har utmynnat i kravet på att de drabbade kommunerna skulle erhålla en skälig compensation. Jag erinrar om att propositionen innehåller förslag om att compensation skall lämnas kommunerna från statsverkets sida under fyra år med belopp, som utgå med respektive 100, 75, 50 och 25 procent av de belopp, som under senaste 10-årsperiod i medeltal utdebiterats.

Skattens slopande innebär en ganska väsentlig omkastning i kommunernas beskattningsrätt och även en mycket stor omkastning i respektive kommuners finansplan, och det är därför ganska naturligt, att de myndigheter och korporationer, som ha haft att yttra sig, gjort invändningar och krävt en större compensation än som här ställts i utsikt. Sålunda har i en del remissvar uttalats önskemålet om en 20-årig övergångstid. Detta har motiverats därmed, att i ett tidigare fall, nämligen då det gällde brännvinsmedlens indragning 1913, fastställdes övergångstiden till 21 år. I en motion i båda kamrarna har man föreslagit en övergångstid av tio år, och vi reservanter i utskottet ha nedsatt våra anspråk till en övergångstid på sex år, i hopp att därmed få utskottet med oss. Men vi ha tyvärr inte lyckats rubba utskottet i dess ståndaktiga uppslutning kring propositionen. Jag vill nämna, att de kostnader, som äro förenade med vårt förslag att utsträcka tiden till sex år, uppgå till sammanlagt 55.4 miljoner kronor mot propositionens 39.5 miljoner. En 10-årig övergångstid, som föreslagits i motionerna, skulle kosta statsverket sammanlagt 87 miljoner kronor, och det är sålunda en väsentligt lägre summa vi ha föreslagit i reservationen.

Om man genomgår de remissvar, som inkommit, skall man finna, att en av huvudmärkningarna mot sloandet för närvarande av progressivskatten har varit, att detta slopande borde ske först i samband med kommunalskattens omläggning, så att de rubbningar, som sloandet medför, i möjligaste mån skulle kunna utjämnas. Riktigheten av denna synpunkt har också i princip medgivits av departementschefen. Visserligen ställes det nu i utsikt dels skatteutjämning, dels också att åtgärder skola vidtagas för att vissa kommunala uppgifter skola övertagas av staten. Men detta problem är ju synnerligen kom-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

plicerat, och man kan vänta sig, att innan sådana åtgärder ha genomförts, kommer det att förflöpa en högst väsentlig tid. Jag tror för min del, att detta kan vara ett tillräckligt skäl för att något utsträcka denna övergångstid, och jag håller före, att den av reservanternas föreslagna tiden i varje fall inte är för långt tilltagen.

Det har i detta sammanhang gjorts gällande, att kravet på ersättning för den kommunala progressivskatten i främsta rummet skulle vara ett intresse för stadskommunerna och mindre för landskommunerna. Jag tror inte, att den ståndpunkten är hållbar. Om man undersöker, vilken verkan progressivskattens slopande har för städerna, skall man finna, att det för samtliga städer i medeltal blir en ökning av skatten med 28 öre. Endast i sex fall blir det beträffande städerna en ökning av mer än 50 öre och för dessa sex städer i medeltal 68 öre. De landskommuner däremot, som genom sloandet få en stegring i skatten av mer än 50 öre, äro till antalet 150, och stegringen i medeltal är för dessa icke mindre än 73 öre. Den föreslagna ersättningstidens utsträckning är sålunda, såvitt jag förstår, i minst lika hög grad ett intresse för landskommunerna som för stadskommunerna. Detta bekräftas också av de uttalanden, som gjorts av de organisationer, som företräda landskommunerna, nämligen svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet och lantbruksstyrelsen, som alla understrukt de allvarliga verkningarna för landskommunerna av skattens slopande och i ett par fall yrkat på en övergångstid av 20 år.

Det är sålunda enligt reservanternas mening mycket vittgående verkningar, som sloandet av skatten kommer att ha för vederbörande kommuner, och då vi anse, att det merbelopp, som vi ha yrkat, är jämförelsevis blygsamt men samtidigt har en mycket stor betydelse för de drabbade kommunerna, tillåter jag mig, herr talman, yrka bifall till reservanternas hemställan.

Häri instämde herr *Öman*.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! Som kammaren behagade finna, har till detta betänkande fogats en reservation, nummer 3, av trenne ledamöter av denna kammare och tvenne av medkammaren, rörande familjebeskattningen, speciellt det skattefria avdraget vid familjebeskattningen. Reservationens förslag till omläggning av det skattefria avdraget skiljer sig icke på något sätt från propositionens och utskottets i fråga om grundavdraget, hustruavdraget och familj-avdraget för de två första barnen. Först när det gäller avdraget för det tredje och de efterföljande barnen, skiljer sig reservanternas förslag från utskottets i så måtto, att reservationen föreslår ett avdrag för det tredje och de efterföljande barnen, som är dubbelt så stort som det föreslagna avdraget för vart av de två första barnen, under det att propositionen och utskottsförslaget endast upptagit ett 50 procent större avdrag för det tredje och de efterföljande barnen. En familj, bestående av far, mor och exempelvis fyra barn, skulle erhålla ett beskattningsfritt avdrag i ortsgrupp I av 3,520 kronor enligt propositionens förslag, men enligt reservanternas förslag ett skattefritt avdrag av 3,960 kronor. I ortsgrupp V blir det för en lika stor familj enligt propositionens och utskottets förslag ett skattefritt avdrag av 4,640 kronor och efter reservanternas förslag ett avdrag av 5,240 kronor.

Det är således för att lätta skattetrycket i fråga om statsskatten för de barnrika familjerna, som vi ha avgivit denna reservation. Det är en gammal tanke att underlätta barnrika familjers existens genom att göra skatten så litet tryckande för dem som möjligt. Från det vi läste den latinska författaren Livius, som vid vår tideräknings början skrev det gamla Roms historia, det

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Rom, vars tideräkning tog sin början med stadens grundläggning 753 år före vår tideräknings början, erinra vi oss möjligtvis, huru samme Livius, när han talar om skatteförhållandena i detta gamla samhälle, skriver, att de ekonomiskt sämst lottade i samhället voro fria från erläggande av någon skatt; dessa ansågos göra nog för staten i det att de uppfostrade sina barn. Med ungefär samma tankegång vill jag säga: låt oss hjälpa de barnrika familjerna i vårt land genom att följa reservationen och tillerkänna dem ett avdrag, som är så mycket större, som reservanterna föreslå, än det, som upptages i den kungl. propositionen och utskottets förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bärq, Johan: Herr talman! Jag har avsiktligt dröjt länge med att begära ordet, därför att jag endast ämnade lämna några upplysningar, om så skulle erfordras, i anledning av yrkanden om bifall till reservationerna; jag skall också väsentligen inskränka mig till det.

Jag ber då att få säga, att de inlägg, som ha gjorts här av herrar Wistrand och Velander, efter min mening rätteligen och lämpligast borde ha gjorts vid de tillfällen, då statsutgifter beslutats. Den kommitté, som haft frågan om omläggning av den direkta statsbeskattningen under utredning, liksom väl också Kungl. Maj:t och inte minst bevillningsutskottet ha här inte haft någonting annat att sörja för än att finna ut lämpligaste metoden att täcka de beslutade statsutgifterna. När herr Velander slutade sitt anförande med att förklara, att han icke kan ge sin röst för det föreliggande förslaget, skulle det vara rätt intressant att höra, vilket förslag herr Velander skulle vilja ge sin röst. Ett sätt är ju att avstå från att rösta, men om alla gjorde det, komme väl både riksdagen och Kungl. Maj:t i en ohållbar situation. Men vi lära inte komma ifrån det hela genom att avstå från att antaga några skatteförslag.

Jag hade väntat, att några allvarligare invändningar i detta sammanhang skulle ha gjorts mot skatteförslaget sådant det här föreligger till behandling, men jag har väntat förgäves. De tvenne sista ärade talarna gjorde visserligen några smärre erinringar, men i det stora hela utan egentlig betydelse. Om jag skulle vara elak, kunde jag säga, att de inlägg, som här ha gjorts av de två första ärade talarna, nästan påminna om ett sätt somliga människor ha att inte ha något emot att skaffa önskvärda ting till hushållet och familjen, men när räkningen kommer blir det sura miner, och då är man bitter i sinnet; vi ha för övrigt måhända litet var gjort den erfarenheten, att sinnet rinner på vid sådana tillfällen. Emellertid nyttar det ganska litet att protestera mot en räkning, vars slutsumma man inte kan förneka riktigheten av, en slutsumma, som vi varje år få likvidera.

Jag hade i det sammanhanget också väntat, att det skulle göras några påpekningar om vilka speciella punkter i de under årens lopp beslutade statsutgifterna, man härvidlag anser överflödiga. Den ende, som var inne på detta spörsmål, är väl egentligen herr Velander, då han talade om sjoärbetstidslagen och semesterlagen, men dessa frågor ha ju ingenting direkt att skaffa med det i dag föreliggande spörsmålet. Det beslut, som fattades i dag i fråga om de 70 miljonerna till omedelbara försvarsåtgärder, och det, som kommer att fattas i morgon eller på fredag beträffande täckningen av dessa kostnader, äro nog ett utmärkt exempel på hur stämningarna förändras och vilka tillvägagångssätt, som praktiseras. När det beslutet fattades, voro alla medvetna om att beloppet måste täckas. Alla voro tämligen överens om att anslaget skulle beviljas. Men jag skulle inte missta mig alltför mycket, om det, då man skall utanordna pengar till räkningen för dessa åtgärder, återigen uppstår samma

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
spörsmål, som vi diskutera i dag, nämligen om svårigheterna att anskaffa erforderliga medel.

Herr Wistrand tillät sig använda ett uttryck här, som jag nödgas protestera mot, fastän jag i allmänhet inte fäster mycket avseende vid själva ordalagen, ty det väsentliga är vad människorna mena, när de tala. Herr Wistrand sade, att extraskatterna nu ha blivit ordinarie skatter på grund av ett löftesbrott från statsmakternas sida. Om det nu skulle vara en förebräelse mot 1936 års skattekommitté, som jag har arbetat inom, och en förebräelse mot bevillningsutskottet, skulle jag vara benägen att ställa den fråga, jag nyss snuddade vid: hur vill herr Wistrand att man skall täcka det nuvarande behovet av statsinkomster, om man icke utnyttjar även dessa skatter? Man skulle med samma rätt kunna säga till finansministern, att han nu begått ett löftesbrott. Han ställde i utsikt, att vi skulle slippa höja uttagsprocenten för inkomst- och förmögenhetsskatten längre än till 170, under det att utskottet nu begär, att den skall höjas till 180. Detta kunde ju sägas vara ett löftesbrott, men det är nödvändigheten att täcka statsutgifterna, som drivit oss till denna åtgärd. Och i själva verket kan detta lika litet betraktas som ett löftesbrott, som det kan anses vara ett löftesbrott, att vi i dag inte hålla fast vid gamle Thorssons finansplaner.

Herr Velander sade också, att man kan befara, att de extraskatter, som komma att föreslås av bevillningsutskottet i anslutning till den i ärendet föreliggande propositionen om täckande av de 70 miljonerna, komma att bli permanenta. Till detta vill jag säga, att om riksdagen varje år beslutar statsutgifter, som med ungefärligen 70 miljoner kronor överstiga det i statsverkspropositionen beräknade beloppet, är det mycket troligt, att herr Velander får rätt i sina farhågor. Även om jag har den förhoppningen, att det inte skall behöva ske, tjänar det inte så särdeles mycket till att på förhand binda sig vid en bestämd ståndpunkt och söka fastslå, att den skall bli en orubblig regel, även om omständigheterna kunna komma att påkalla något annat.

Herr Velander uttalade också sin missbelåtenhet med den föreslagna och den hittills gällande ordningen för förmögenhetsskattens beräkning. Han sade, kanske med ett visst fog, att denna form för beskattningen inte är riktigt rättvis; man borde beskatta avkastningen på förmögenheten och icke som nu är fallet själva förmögenheten. Detta är ju någonting, som låter säga sig. Men å andra sidan medger nog herr Velander såsom kunnig skattetekniker, att det i och för sig är en synnerligen besvärlig sak att skapa tillförlitliga och godtagbara metoder för bestämmande av vad som är avkastning av förmögenhet och vad som inte är det. Vi ha inte allenast att räkna med det kapital, som är placerat i banker och andra penninginrättningar eller är utlånat mot ränta, utan också med avkastningen av allt annat, som utgör förmögenhet. Vi ha ju försökt att praktisera en ordning, fotad på sådana beräkningar, i fråga om kommunalskatterna men gått alldeles bet på denna uppgift. Det är möjligt att det kan finnas rimliga beräkningsmetoder även i detta fall, men hitintills har ingen godtagbar sådan framkommit. Det är således inte på grund av oförståelse eller ovilja, som man icke har vågat införa en sådan metod.

Utöver detta skall jag endast be att få säga några ord i anledning av herrar Nordensons och Lagerfelts erinringar mot utskottets förslag. Herr Nordenson är inte tillfreds med bevillningsutskottets förslag, vilket också är den kungl. propositionens, om ersättning till de kommuner, som åsamkas förluster genom indragningen av den kommunala progressivskatten.

Herr Nordenson förnekade inte, om jag fattade honom rätt, att det förelåg godtagbara skäl för en indragning av denna skatt, men han ansåg, att man i görligaste mån borde lindra de olägenheter för kommunerna, som därav följde.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Utskottet har ju tagit hänsyn till detta genom förslaget om en successivt minskad ersättning, men herr Nordenson ansåg, att den tid varunder ersättning skulle utgå var alldeles för kort. Jag skulle vilja säga, att skillnaden mellan reservationens förslag om sex års och bevillningsutskottets förslag om fyra års avvecklingstid knappast kan spela någon så stor roll för kommunerna.

Vidare är det nog ändå i regel på det sättet, herr Nordenson, att denna ersättning är ett stadskommunernas intresse. Visserligen är det även åtskilliga landskommuner, som komma att drabbas av denna indragning, men om vi se efter i de tabeller i kommittéutlåtandet, som ange dessa förhållanden, skola vi finna, att höjningen av skatten i de allra flesta fall blir så liten som 10 å 20 öre. Dessutom drabbar indragningen i stor utsträckning sådana kommuner, som redan förut ha en låg eller i varje fall mycket dräglig kommunalskatt. Av dessa tabeller framgår, om jag räknat rätt, att av de 2,410 landskommunerna är det endast 31, som ha en skatt från 7 kronor 50 öre och uppåt, och där indragningen av progressivskatten betyder en ökning av kommunalskatten med 50 öre och däröver. Man kan ju inte säga, att detta är något stort antal, och jag är övertygad om att de kommuner, som ha en kommunalskatt på 7 kronor 50 öre, i allmänhet betraktas såsom ganska lyckligt lottade. De kommuner, som drabbas kännbart av denna indragning, utgöra således endast ett litet fåtal.

När vi nu äro inne på frågan om indragningen av den kommunala progressivskatten, vill jag, herr talman, ha sagt, att om man skall söka få till stånd en någorlunda effektiv skatteutjämning, gäller det främst att se till, att man har medel för den uppgiftens tillgodoseende, och dem lär väl staten själv få skaffa fram, ty en sådan utjämning kan näppeligen åstadkommas på annat sätt än genom statens försorg. Om detta skall vara möjligt utan att man nödgas alltför mycket öka de ordinarie statsskatterna — och att undvika detta bör ju enligt herrar Wistrands och Velanders uppfattning vara ett vällovligt syfte — så måste man se till att få in dessa medel på något annat sätt. En utväg är då, att de kommuner, som redan nu ha en mycket rimlig skattebörda och därtill ett mycket gott skatteunderlag, också i sin mån få bidraga till dessa medel för att undvika alltför starkt ökad belastning av den rent statliga utdebiteringen. Jag förstår, att detta kommer att väcka ond blod på många håll, och jag känner en viss fruktan inför att man kanske skall nödgas tillgripa även andra åtgärder än de nu föreslagna för att få en skatteutjämning till stånd, varvid välsituerade kommuner få lämna bidrag utöver och i annan form än genom indragning av den kommunala progressivskatten. Men skattebelastningen i kommunerna är sådan, att alla måste erkänna, att det är en nödvändighet att allvarligt söka komma till rätta med detta utjämningsproblem; och den här föreslagna åtgärden att indraga den kommunala progressivskatten har också ett sådant syfte. Att det därvidlag inte kan finnas alltför starka skäl att fortsätta med den föreslagna återbäringen längre tid än det är behövt och därigenom gå miste om medel, som innerligt väl behövas för att stödja de kommuner, som ha mångdubbelt större skattebelastning än de, som mista den kommunala progressivskatten, förefaller mig naturligt. Dessa synpunkter ha varit bestämmande för kommittén likaväl som för utskottet. När vi komma till den punkten, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vad beträffar frågan om ökade barnavdrag utöver dem, som utskottet föreslår, vill jag säga, att det givetvis här gäller en mycket behjärtansvärd sak. Men man får inte glömma bort, att ett stort steg till lättande av beskattningen av familjerna tagits genom det framlagda förslaget. Såväl hustruavdraget som barnavdragen äro väsentligt ökade, och därtill har föreslagits en ytter-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

ligare ökning av det skattefria avdraget för det tredje och de efterföljande barnen, vartill kommer, att åldersgränsen för barnen skall höjas från sexton till aderton år. Det är ett så pass radikalt steg, att jag nog tycker, att man vid detta tillfälle borde vara tillfreds därmed. Varje slant, som efterskänkes familjeförsörjarna genom skattelindring, måste ju tagas igen av andra. Skall man kunna undvika att ytterligare öka belastningen av de lägre ensamstående inkomsttagarna, har man ingenting annat att göra än att öka de högre inkomsttagarnas skatter, och det är väl väsentligen om deras oerhörda tyngd, som de mest högljudda klagovisorna ha sjungits.

Även på den punkten kommer jag, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan, när vi komma dit.

I fråga om den nu föredragna punkten ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sylwan, Eilif: Herr talman! Jämte fyra andra ledamöter av statsutskottet har jag vid 20 § i förslaget till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt avgivit en reservation, vilken utmynnar i ett yrkande, att bestämmelsen angående det procenttal å grundbeloppet, varmed bottenkatten skall utgå, kompletteras därhän, att nämnda procenttal icke får sättas högre för juridiska än för fysiska personer. Procenttalet för juridiska personer bör således enligt vår mening på detta sätt vara uppåt begränsat. Vad vi därmed åsyftat har närmast varit att få till stånd en garanti för, att man inte genom att bestämma ett högre procenttal för juridiska personer än för fysiska skall kunna ändra skattebördans fördelning mellan dessa båda grupper och åvägabrinda en annan skatteavvägning än den, som kommittén har föreslagit och som i propositionen blivit godtagen. När vi framställt denna ganska blygsamma begäran, ha vi ansett oss hava haft ett gott stöd i den omständigheten, att man, såvitt jag förstår, såväl inom kommittén som inom utskottet varit enig om att bolagsskatten genom den föreslagna skatteomläggningen blivit så ändrad och skärpt, att den särskilt i svåra tider för näringslivet kan bli en alltför tung börda för bolagen och för dem få icke avsedda menliga konsekvenser. Av vilka olika anledningar skatteomläggningen kan komma att få dylika verkningar skall jag inte nu beröra eller närmare söka utveckla. Det skulle föra alltför långt. Men man har som sagt varit enig om att bolagsskatten under vissa förhållanden kan behöva lindras. Det är alltså för att få ett korrektiv, verkande i denna riktning, som man frångått den nuvarande regeln om en enhetlig uttagsprocent lika för alla grupper av skattskyldiga och i stället övergått till den nu föreslagna differentierade uttagsprocenten. Meningen har sålunda varit, att procenttalet i vissa situationer skulle kunna sänkas, och det är detta förhållande, som vi reserveranter med förenämnda tilläggsbestämmelse önska få fastslaget i författningstexten.

Då yrkandet på en dylik garanti behandlats inom utskottet och därvid avvisats, har som skäl därför anförts att en tillräcklig borgen i detta avseende måste anses ligga i det gemensamma intresset för alla, att näringslivet inte belastas för hårt, och att dess fortgång och utveckling icke äventyras och hindras. För min del har jag ingen anledning att tro, att inte detta är riktigt och jag vill icke ifrågasätta att det nuvarande bevillningsutskottet skulle vara med om att vidta åtgärder, som kunde lända näringslivet till skada. Men däri ligger dock ingen garanti för framtiden. Andra meningsriktningar kunna framträda med mindre sinne för riskerna att alltför hårt belasta bolagen. Man vet ej i dag vad morgondagen kan föra med sig, och ur den synpunkten föreligger för oss alltså skäl att vidhålla vårt förslag.

Härtill kommer emellertid även en annan omständighet. Såsom här

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

tidigare uttalats, förhåller det sig utan tvivel så, att man inom näringskretsar känner en betydande oro över skattetryckets stegring och en viss misstro mot de tendenser som göra sig gällande i skattelagstiftningen. Det kan då inte vara alldeles betydelselöst, om man, då vi nu kanske stå inför en lågkonjunktur, genom en ganska liten ändring i den föreslagna lagstiftningen ville medverka till att något lugna denna oro. Det skulle innebära ytterligare en åtgärd till alla de övriga, varmed man nu på olika sätt försöker möta en tillsynes förestående lågkonjunktur.

Då ifrågavarande paragraf föredrages, kommer jag därför, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr Holmström: Herr talman! Jag har jämte några andra ledamöter av kammaren väckt två motioner i det förevarande ämnet.

I den ena motionen yrkas, att »rätt till familjeavdrag för barn skall medgivas utan avseende på barnets ålder eller att i varje fall åldersgränsen sättes till tjuguetå år». Utskottet anser, att man inte kan gå så långt, att man generellt beviljar avdrag för barnen utan avseende å åldern, men utskottet säger: »Reglerna om periodiskt understöd och, i mera behjärtansvärda fall, avdrag vid ömmande omständigheter torde här kunna bli tillämpliga.» Utskottet öppnar alltså vägen mot motionärernas mål, och jag vill endast framhålla önskvärdheten av att vederbörande föranstalta om de formaliteter, som äro erforderliga för att förverkliga utskottets anvisning.

I den andra motionen yrkas, »att de ekonomiska föreningar, enligt vilkas stadgar medlemmarna ha rätt att återfå satsat kapital men icke ha rätt till del i fonderade medel, måtte bli skattskyldiga för den del av föreningarnas förmögenhet, som icke motsvaras av insatskapitalet». Utskottet säger: »Enligt vad utskottet inhämtat torde 1936 års skattekommitté under sitt fortsatta utredningsarbete komma att upptaga hithörande frågor och då även det i motionerna berörda spörsmålet.» Jag har alltså, herr talman, endast anledning att nu framhålla vikten av att denna betydelsefulla *rättvisesak* verkligen upptages till utredning av skattekommittén.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Bårg, Johan: Jag ber att få säga endast några ord i anledning av herr Sylwans anförande, i vilket han talade till förmån för de juridiska personerna.

Vi få i detta sammanhang inte glömma bort, att det finns andra näringar än de, som representeras av bolagen. När herr Sylwan talar om näringslivet och, som det förefaller, sätter likhetstecken mellan bolagen och näringarna i allmänhet, är det alltså felaktigt. Om man förutsätter, att man är nödsakad att uttaga ett visst belopp genom skatter, måste det vara så, att varje skattelindring, som beredes den ena kategorien, måste motsvaras av en skatteskärpning för den andra. Här har efter bästa förstånd gjorts en avvägning. Jag fattade inte herr Sylwans inlägg såsom en erinran mot den, utan talaren gav mera uttryck åt fruktan för att man skulle göra skattebördan för juridiska personer tyngre än för andra skattedragare. Jag vill säga, att var dag väl får ha sitt bekymmer. Jag föreställer mig, att när bekymrens dag kommer och det gäller att taga ut skatter under ogynnsammare konjunkturer än de nuvarande, kommer näppeligen någon församling att våldföra sig på den viktiga gren av vår hushållning, som näringslivet utgör. Och om vi nu verkligen fastställde en sådan spärr i fråga om uttagningsprocenten, som motionärerna påyrkat, skulle den ändå bli av synnerligen litet värde, då sådana förhållanden inträdde, att hela vårt skattesystem

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
till följd av de ogynnsamma omständigheterna sprängdes. Riksdagen beslutar varje år om dessa frågor, och vad en riksdag beslutar ändras ofta av den följande.

För min del tycker jag, att det skulle kläda bolagen och deras talesmän, att när de betänka, hur stora förmåner man sökt bereda bolagen genom de föreslagna skatteavskrivningarna, icke i oträngt mål söka sätta lås för någonting, som ändå ingen kan sätta lås för.

Även på den punkten kommer jag, när den föredras, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den nu föredragna paragrafen.

25, 28 och 29 §§.

Godkändes.

30 § 4 mom.

Detta moment hade följande avfattning:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

För *partihandelsbolag, som avses i förordningen angående försäljning av rusdrycker*, skall nettointäkten av handel med rusdrycker, där den enligt här ovan givna bestämmelser skulle beräknats till högre belopp, anses utgöra 5 procent å försäljningssumman för under beskattningsåret försålda rusdrycker med undantag för vara, vid vars försäljning bolaget enligt avtal med staten icke äger tillgodoräkna sig handelsvinst.

För *systembolag*, varom förmäles i nyssnämnda förordning, skall nettointäkten av utminuterung av rusdrycker, där den enligt här ovan givna bestämmelser skulle beräknats till högre belopp, anses utgöra 7 procent å försäljningssumman för under beskattningsåret utminuterade rusdrycker.

För *utöware* — — — försålda tobaksvaror.

För *aktiebolaget tipstjänst och svenska penninglotteriet aktiebolag* skall nettointäkten av verksamheten, där den enligt ovan meddelade bestämmelser skulle beräknats till högre belopp, anses utgöra för aktiebolaget tipstjänst 12 procent å summan av bolagets aktiekapital och reservfond samt för svenska penninglotteriet aktiebolag 12 procent å summan av bolagets aktiekapital, reservfond och garantifond.

I fråga om förevarande moment hade reservation anförts av herrar *Anderson* i Norrköping och *Nordenson*, vilka ansett, dels att utskottets yttrande beträffande beskattningen av aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotteriet aktiebolag bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort med den sålunda anförda motiveringen hemställa, att riksdagen måtte besluta, utom annat, i oförändrat skick antaga Kungl. Maj:ts förslag i fråga om 30 § 4 mom.

Herr *Nordenson*: I samband med den föredragna paragrafen behandlas frågan om beskattning av aktiebolaget Tipstjänst och Svenska penninglotte-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

riet aktiebolag. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har redan påpekat, att det egentligen är den enda punkt, på vilken utskottet har frångått propositionen. Han har för sin del förklarat, att han icke anser den vara av någon större vikt. Det kan också synas, att den inte har någon större betydelse ur ren skattesynpunkt. Jag har emellertid reserverat mig på denna punkt till förmån för Kungl. Maj:ts proposition, och detta på grund av vissa principiella skäl. Jag ber att få i korthet rekapitulera frågans behandling.

Frågan om beskattning av de båda nämnda bolagen har varit föremål för en särskild utredning inom finansdepartementet. I departementets promemoria framhålles, att de vinstmedel, som inflyta till de båda bolagen på grund av deras monopolställning, icke böra göras till föremål för beskattning. Samtidigt framhålles emellertid, att starka skäl tala för en beskattning av sådan vinst, som kan anses utgöra ordinär rörelsevinst. Som skälig beskattningsbar vinst föreslås enligt denna tankegång ett belopp av 12 procent å aktiekapital och reservfond. Detta förslag betecknas som alternativ A. I ett andra alternativ, betecknat alternativ B, utvecklas den tankegången, att den vinst, som icke utgör monopolvinst, kan anses så obetydlig, att den helt kan fritagas från skatt. Dock göres inte heller i detta fall gällande, att rörelsevinst, därest sådan förekommer, icke skulle beskattas. Jag vill nämna, att det belopp, som enligt alternativ A skulle ifrågakomma till beskattning för Tipstjänst, skulle uppgå till omkring 12,000 kronor och för penninglotteriet till cirka 75,000 kronor. Kammarrätten har klart tillstyrkt alternativ A, och departementschefen har av de skäl, som anförts i promemorian, också anslutit sig till det.

Utskottet har emellertid som sagt funnit sig böra frångå propositionen och tillstyrka alternativ B på grund, att utskottet ansett, att hela vinsten vore av monopolvinsts karaktär. Utskottet synes mig därmed ha frångått den princip, som tidigare tillämpats i fråga om monopolbolag. Såväl Tobaksmonopolet som Vin & spritcentralen och systembolagen erlagga nämligen skatt på den del av vinsten, som anses vara rörelsevinst och som beräknas efter särskilda grunder. Även om de nu ifrågavarande bolagen delvis äro av annan natur, torde det icke finnas tillräckliga skäl att frångå principen om beskattning av egentlig rörelsevinst.

De ifrågavarande bolagens rörelse kan närmast betecknas såsom en kontorsrörelse, och den är till sin natur ganska likartad med den, som bedrivs av försäkringsbolag. Även dessa bedriva sin verksamhet genom ett nät av ombud över hela landet och med huvudkontor på viss ort, där rörelsen även beskattas.

För att få en uppfattning om skäligheten av den beskattning, som i propositionen föreslagits för de ifrågavarande bolagen, har jag försökt jämföra dem med försäkringsbolag av ungefär samma storleksordning. Som mått på rörelsernas storlek har jag valt antalet anställda. Det nya bolaget för penninglotterier torde bli av samma storleksordning som den nuvarande lotteriorganisationen. Denna har omkring 30 fast anställda samt tidvis ett ganska stort antal extra personal. Tipstjänst har omkring 25 fast anställda och under de perioder, då tippningen pågår, mellan 300 och 400 extra anställda, alltså en mycket stor personal. Till jämförelse har jag valt tre försäkringsbolag, av vilka två ha cirka 50 fast anställda och ett cirka 30 fast anställda. Den beskattningsbara vinsten utgjorde i medeltal för åren 1934 och 1935 för de större bolagen nästan exakt samma belopp, nämligen omkring 1,130,000 kronor och för det mindre bolaget 675,000 kronor. Reducerar man de större bolagens vinster i förhållande till de anställda, får man för bolag av storleksordningen 30 anställda cirka 675,000 kronor i beskattningsbar vinst.

Jag är på det klara med att man bör använda denna analogi med en viss

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

försiktighet. Men jämför man dessa siffror med de av Kungl. Maj:t såsom beskattningsbar rörelsevinst för här ifrågavarande bolag föreslagna beloppen — sammanlagt 87,000 kronor — förefaller det i varje fall mig, som om dessa belopp inte vore för högt beräknade, utan tvärtom ytterst blygsamma.

Då jag anser, att det är av vikt att konsekvent fasthålla vid den princip, som också av departementschefen understrukits, nämligen att verkliga rörelsevinster skola tagas till beskattning i de kommuner, där rörelsen bedrivs, och då denna princip redan tillämpas beträffande övriga monopolbolag, synas mig alla skäl tala för att riksdagen i detta fall bör följa Kungl. Maj:ts proposition. Jag vill icke längre upptaga kammarens tid, men jag vågar rikta en vördsam hemställan till kammarens ledamöter att vid avgörandet av denna fråga anställa ett litet tankeexperiment och rösta, som om de båda bolagen vore skrivna i vars och ens egen kommun.

Herr talman, jag yrkar bifall till min reservation.

Herr Bärq, Johan: Jag vet inte, om herr Nordenson tror på en försäkran, men jag kan i alla fall avge den, nämligen att om de ifrågavarande bolagen vore förlagda till min hemstad, skulle det aldrig falla mig in att rösta för en sådan beskattning, som här föreslagits.

När herr Nordenson jämför de ifrågavarande båda bolagen med Tobaksmonopolet och Vin- & spritcentralen, vill jag säga, att där föreligger den skillnaden, att när det gäller de båda sistnämnda bolagen, kan man verkligen beskatta en del av rörelsevinsten, därför att man har kunnat konstatera, att där finns någonting, som kan kallas rörelsevinst, eftersom en sådan skulle uppstå, även om bolagen inte vore monopol. Jag förmodar, att statsrådet har gått bet på att räkna ut vad som skulle vara rörelsevinst i de båda nu ifrågavarande bolagen och därför tillgripit en beräkningsmetod, som väl inte heller herr Nordenson kan anse vara normal, då det gäller att få fram rörelsevinsten. Denna skulle beräknas såsom en viss procent av aktiekapital och reservfond.

Dessutom anser man i åtskilliga kretsar, där man har diskuterat denna fråga, att man i det förevarande fallet knappast kan tala om någon rörelse. Om jag med herr talmannens tillåtelse skall beteckna verksamheten, såsom jag ser den, är den ett skoj, som legaliserats av statsmakterna. Det kan vara starkt tvivel underkastat, om kommuner böra beredas några särskilda förmåner genom sådana tilltag. Det är ju här egentligen endast fråga om ett statens skatteinstrument.

Jag vill också erinra om att när det gäller penninglotteriet skulle det inte kunnat ifrågasättas att uttaga någon skatt alls av verksamheten, om den, vilket legat nära till hands, omhänderhafts av riksgäldskontoret, som sköter dragningarna, när det gäller statens premieobligationer o. dyl.

Jag har därför inte kunnat biträda Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, och min uppfattning delas av ett nästan enhälligt utskott. I ekonomiskt avseende är frågan kanske inte så betydelsefull, men jag anser, att man inte skall på något sätt medgiva, att här föreligger en kommunal beskattningsrätt, som staten sedan kanske skulle behöva träta med kommunerna om, när det en gång kunde bli fråga om att indraga skatten till staten.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Nordenson: Jag vill endast till herr Bärq genmäla, att när han säger, att finansministern skulle ha gått bet på att beräkna rörelsevinsten, har jag tvärtom velat understryka, att jag anser, att finansministern lyckats bra med den uppgiften. Jag menar, att det verkligen förefinnes en rörelsevinst, och genom min analogi med försäkringsbolagen har jag velat visa, att finansmini-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

stern beräknat rörelsevinsten visserligen ytterligt försiktigt och kommit till ett belopp, som ligger i underkant, men på ett sätt, som jag är beredd att godtaga. Därigenom skulle också den principen följas, att varje rörelse — även om den i herr Bärge ögon skulle vara mindre moralisk — som ger en vinst och som gör det kanske just därför att den inte är så moralisk, bör beskattas.

Då jag på så många andra punkter har reserverat mig mot Kungl. Maj:ts förslag, är det mig ett nöje att åtminstone i detta fall helt och fullt kunna ansluta mig till propositionen, vilken jag beträffande ifrågavarande paragraf ber att få yrka bifall till.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av det under behandling varande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ström, Fredrik*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 30 § 4 mom. i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 32 under punkten I A 1 tillstyrkta lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda moment med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets under 2) upptagna förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

4, 7 och 15 §§.

Godkändes.

16 § 1 mom.

I detta moment var andra stycket så lydande:

Skattskyldig, som under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med sin hustru eller som haft hemmavarande eller av den skattskyldige helt eller delvis underhållet barn under 18 år, vilket icke haft minst 600 kronors inkomst, är berättigad till såväl grundavdrag som familjeavdrag. Grund-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

avdraget för skattskyldig, som nu nämnts, och familjeavdraget för hustru utgöra, vart för sig, i ortsgrupp I: 600 kronor; i ortsgrupp II: 640 kronor; i ortsgrupp III: 680 kronor; i ortsgrupp IV: 720 kronor; samt i ortsgrupp V: 760 kronor. Familjeavdraget för vardera av de två första barnen, för vilka avdrag åtnjutes, utgör i ortsgrupp I: 460 kronor; i ortsgrupp II: 500 kronor; i ortsgrupp III: 540 kronor; i ortsgrupp IV: 580 kronor; samt i ortsgrupp V: 620 kronor. Familjeavdraget för ett vart av de övriga barnen utgör i ortsgrupp I: 700 kronor; i ortsgrupp II: 760 kronor; i ortsgrupp III: 820 kronor; i ortsgrupp IV: 880 kronor; samt i ortsgrupp V: 940 kronor. Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd, äger, därest han varit ogift (varmed jämställes änkring, änka eller fränskild) och haft hemmavarande barn, för vilka han varit berättigad erhålla avdrag, att åtnjuta familjeavdrag för husföreståndarinnan med hälften av det belopp, som tillkommer skattskyldig för hustru.

Beträffande förevarande moment hade reservation avgivits av herr *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Eilif Sylwan*, *Nordenson* och *Lundell*, vilka med instämmande av herr *Wohlin*, såvitt anginge yrkandet om ändring av författningsförslaget, anförde, att de ansett dels att utskottets yttrande beträffande familjebeskattningen bort i viss angiven del hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock att utskottet bort med den sålunda anförda motiveringen hemställa, att riksdagen måtte besluta, att 16 § 1 mom. i förslaget skulle lyda så, som i reservationen angivits.

Enligt reservanternas förslag skulle momentets andra stycke avfattas sålunda:

Skattskyldig, som under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med sin hustru eller som haft hemmavarande eller av den skattskyldige helt eller delvis underhållet barn under 18 år, vilket icke haft minst 600 kronors inkomst, är berättigad till såväl grundavdrag som familjeavdrag. Grundavdraget för skattskyldig, som nu nämnts, och familjeavdraget för hustru utgöra, vart för sig, i ortsgrupp I: 600 kronor; i ortsgrupp II: 640 kronor; i ortsgrupp III: 680 kronor; i ortsgrupp IV: 720 kronor; samt i ortsgrupp V: 760 kronor. Familjeavdraget för vardera av de två första barnen, för vilka avdrag åtnjutes, utgör i ortsgrupp I: 460 kronor; i ortsgrupp II: 500 kronor; i ortsgrupp III: 540 kronor; i ortsgrupp IV: 580 kronor; samt i ortsgrupp V: 620 kronor. Familjeavdraget för ett vart av de övriga barnen utgör i ortsgrupp I: 920 kronor; i ortsgrupp II: 1,000 kronor; i ortsgrupp III: 1,080 kronor; i ortsgrupp IV: 1,160 kronor; samt i ortsgrupp V: 1,240 kronor. Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd, äger, därest han varit ogift (varmed jämställes änkring, änka eller fränskild) och haft hemmavarande barn, för vilka han varit berättigad erhålla avdrag, att åtnjuta familjeavdrag för husföreståndarinnan med hälften av det belopp, som tillkommer skattskyldig för hustru.

Friherre Lagerfelt: Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bärq, Johan: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av det under behandling varande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr *Anderson* i Norrköping m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att häva upprepat propositionen på momentets godkännande enligt

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Domö* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 16 § 1 mom. i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 32 under punkten I A 2 tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda moment med den lydelse, som förordats i den av herr *Anderson* i Norrköping m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

17 och 18 §§.

Godkändes.

20 §.

Denna paragraf lydde:

För varje år bestämmes, med vilka procenttal av de i 18 § 2 mom. a), b) och c) omförmälda grundbelopp bottenskatt skall för det året utgå.

I fråga om förevarande paragraf hade reservation anmälts av herr *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Eilif Sylwan*, *Nordenson* och *Lundell*, vilka ansett dels att utskottets yttrande beträffande »Allmänna utgångspunkter för utformningen av de direkta statsskatterna» bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels att utskottets yttrande i fråga om »Beskattningen av juridiska personer» bort lyda så, som i reservationen angivits, dels ock att utskottet bort med den sålunda anförda motiveringen hemställa, att riksdagen måtte besluta, att 20 § i förslaget skulle hava följande lydelse:

För varje år bestämmes, med vilka procenttal av de i 18 § 2 mom. a), b) och c) omförmälda grundbelopp bottenskatt skall för det året utgå, *därvid iakttages, att nämnda procenttal beträffande skattskyldiga, som avses i 18 § 2 mom. b), ej må sättas högre än för de skattskyldiga, som omförmälas i 18 § 2 mom. a).*

Herr *Sylwan, Eilif*: Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Anderson* i Norrköping m. fl. avgivna reservationen.

Herr *Bärg, Johan*: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare på paragrafens godkännande med den lydelse, som förordats i den av herr *Anderson* i Norrköping m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, med övervägande ja besvarad.

*Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)**Återstående delar av ifrågavarande förordningsförslag.*

Godkändes.

De övriga av utskottet tillstyrkta författningsförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten I A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å författningsförslagen.

Punkten I B.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten II.

Kungl. Maj:ts i propositionen nr 258 framlagda förslag innebar bland annat, att den kommunala progressivskatten skulle avskaffas samt att ersättning efter fallande skala skulle utbetalas till kommunerna av staten från särskilt anslag å riksstaten under en fyraårsperiod, omfattande budgetåren 1939/40—1942/43. Ersättningen borde enligt departementschefen beräknas på grundval av taxeringen till kommunal progressivskatt i kommunerna under tioårsperioden 1928—1937.

I de i huvudsak likalydande motionerna nr 305 i första kammaren av herr Öman m. fl. och nr 441 i andra kammaren av herr Andersson i Falkenberg m. fl. hade hemställts, att vid eventuellt bifall till vad i proposition nr 258 föreslagits rörande indragning av den kommunala progressivskatten den föreslagna ersättningen till kommunerna måtte utgå under en tioårsperiod.

På sätt förut angivits hade utskottet i den nu förevarande punkten hemställt, att följande motioner, nämligen:

väckta inom första kammaren:

nr 305 av herr Öman m. fl.,

» 319 » » Johan Bernhard Johansson m. fl.,

» 320 » » Holmström m. fl.,

» 321 » » Holmström m. fl.,

» 322 » » Asplund m. fl.,

väckta inom andra kammaren:

nr 441 av herr Andersson i Falkenberg m. fl.,

» 456 » » Osberg,

» 457 » » Lithander m. fl.,

» 458 » » Ericsson i Kinna m. fl.,

» 460 » » Hage m. fl.,

» 461 » » Henriksson m. fl.,

» 462 » » Henriksson m. fl. och

» 463 » » Ericson i Boxholm ävensom

» 459 » fru Rönn-Christiansson m. fl., sistnämnda motion i de delar den hänvisats till bevillningsutskottet,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

I motiveringen hade utskottet beträffande frågan om ersättning till kommunerna i samband med den kommunala progressivskattens avskaffande anført bland annat följande:

»Utskottet finner för sin del de i propositionen förordade grunderna för ersättningens bestämmande vara skäliga. Ett antagande av de i motionerna förordade grunderna för ersättningen skulle i hög grad försvåra möjligheterna för staten att inom en snar framtid åstadkomma en effektivare skatteutjämning. I de relativt fåtaliga fall, då progressivskattens borttagande skulle drabba mera skattetyngda kommuner, kommer hänsyn till den eventuellt ökade utdebiteringen att tagas vid utmätandet av bidrag enligt vanliga grunder av skatteutjämningsmedel. I särskilda fall kunna, såsom i propositionen framhållas, extra understöd enligt skatteutjämningsförfordningens regler beviljas vederbörande kommuner på grund av de förändrade förhållandena.

Vid bifall till propositionens, av utskottet tillstyrkta förslag kommer kommunal progressivskatt sista gången att uttagas för år 1938 och av de skattskyldiga inbetalas under år 1939. Ersättningen från staten till kommunerna skulle såsom förut nämnts komma att utbetalas första gången under budgetåret 1939/40 och sista gången under budgetåret 1942/43.»

Enligt en vid betänkandet avgiven reservation hade herrar *Sjödahl* och *Nordenson* ansett, att utskottets yttrande bort i nyss angivna del hava följande lydelse:

»Med beaktande av de erinringar, som i motionerna I: 305 och II: 441 anförts mot den i propositionen föreslagna övergångstiden av fyra år, får utskottet förorda, att ersättning utbetalas till kommunerna under en övergångstid av sex år med för år respektive $\frac{6}{6}$, $\frac{5}{6}$, $\frac{4}{6}$, $\frac{3}{6}$, $\frac{2}{6}$ och $\frac{1}{6}$ av vederbörande kommuns medeltal av kommunal progressivskatt under tioårsperioden 1928—1937. På sätt framgår av förenämnda tabell 2, innebär detta förslag, att den sammanlagda ersättningen till kommunerna skulle komma att utgöra i runt tal 55.4 miljoner kronor. En ersättning av denna storleksordning torde icke komma att försvåra möjligheterna för staten att inom en snar framtid åstadkomma en effektivare skatteutjämning. I de relativt fåtaliga fall, då progressivskattens borttagande skulle drabba mera skattetyngda kommuner, kommer hänsyn till den eventuellt ökade utdebiteringen att tagas vid utmätandet av bidrag enligt vanliga grunder av skatteutjämningsmedel. I särskilda fall kunna, såsom i propositionen framhållas, extra understöd enligt skatteutjämningsförfordningens regler beviljas vederbörande kommuner på grund av de förändrade förhållandena.

Vid bifall till utskottets ifrågavarande förslag kommer kommunal progressivskatt sista gången att uttagas för år 1938 och av de skattskyldiga inbetalas under år 1939. Ersättningen från staten till kommunerna skulle komma att utbetalas första gången under budgetåret 1939/40 och sista gången under budgetåret 1944/45.»

Herr Nordenson: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Sjödahl* och mig avgivna reservationen.

Herr Bärge, Johan: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Nordenson*, att utskottets hemställan skulle bifallas, dock med den ändring i motiveringen, som förordats i den av herr *Sjödahl* och honom vid betänkandet avgivna reservationen.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nordenson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 32 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Nordensons* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 61, i anledning av väckta motioner om provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m. *Om provisorisk pensionsförstärkning åt statens pensionärer.*

I åtskilliga inom riksdagen väckta, till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade motioner hade förslag framställts om provisorisk pensionsförstärkning åt pensionerade befattningshavare i statens tjänst m. m.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 161 av herr *Bäcklund* m. fl., och den andra inom andra kammaren under nr 190 av herr *Tengström* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i avvaktan på en mera allmän och definitiv reglering av nu gällande bestämmelser rörande pensionering av statens tjänstemän, däri inbegripet jämväl med pension redan avgångna sådana, tilldela samtliga pensionerade statstjänstemän, civila som militära, ett provisoriskt pensionstillägg att, räknat från och med den 1 juli 1938 och intill dess nya bestämmelser rörande ifrågasvarande pensionsväsende kunde vara beslutade och träda i kraft, utgå med 300 kronor per pensionär och år; eller, därest detta icke skulle befinnas genomförbart, ett provisoriskt pensionstillägg att utgå enligt följande grunder, nämligen med 180 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp I, 240 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp II och 300 kronor till pensionär boende inom ortsgrupp III; allt enligt den för folkpensioneringen gällande ortsgrupperingen.

I motion II: 62 hade vidare herr *Lundqvist* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta att till alla, som åtnjöt pension enligt civila eller militära tjänstepensionsreglementet, från och med den 1 juli 1938 skulle utbetalas provisorisk pensionsförstärkning med 180 kronor per år och pensionär.

Om provisorisk pensionsförstärkning åt statens pensionärer. (Forts.)

I en inom andra kammaren under nr 191 väckt motion hade herrar *Aqvist* och *Bergvall* hemställt, att riksdagen ville besluta, att provisorisk pensionsförstärkning till ett belopp av 180 kronor per år skulle utgå till f. d. befattningshavare, vilka varit anställda inom förvaltningsgrenar, för vars tjänstemän civila resp. militära pensionsreglementena vore gällande.

I motion II: 279 hade slutligen herr *Brädefors* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta från den 1 januari 1938 bevilja samtliga statens pensionärer ett tillfälligt pensionstillägg med samma belopp som tillfälligt lönetillägg utginge för statens befattningshavare.

Såsom stöd för sistnämnda yrkande hade hänvisats till motiveringen i motionen II: 278 med förslag om utredning rörande en generell förbättring av pensionsförmånerna för statens tjänstemän och arbetare. I sistnämnda motion hade herr *Brädefors* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag för förbättring av pensionsbestämmelserna för tjänstemän och arbetare i statens tjänst, även för de redan pensionerade, med avseende på förhöjningen av de lägre befattningshavarnas pensioner samt dyrortsgruppering av pensionerna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

1) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet förordat låta verkställa utredning och till 1939 års riksdag inkomma med förslag till provisorisk pensionsförstärkning; samt

2) att motionerna I: 161 och II: 190, likalydande, II: 62, II: 191, II: 278 samt II: 279 måtte anses besvarade med vad utskottet förut anfört och hemställt.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag skall inte taga kammarens uppmärksamhet i anspråk mer än ett ögonblick, men jag tror mig nödgad till att med anledning av detta utskottsbetänkande säga ett par ord.

Jag behjärtar mycket de äldre pensionärernas svårigheter, särskilt deras, som sitta med jämförelsevis gamla pensioner. Jag har haft tillfälle att i en interpellationsdebatt yttra mig därom. Jag förklarade, att så snart det överhuvud taget läte sig göra på grund av det myckna arbetet med de övriga pensionsfrågorna, skulle denna fråga tagas upp till behandling. Nu har bankoutskottet på grund av motionen föreslagit, att redan till nästa års riksdag skulle Kungl. Maj:t anmodas framlägga förslag om en provisorisk pensionsförbättring för dessa äldre pensionärer. Jag kan inte underlåta att säga, med den kännedom jag har om möjligheterna att komma fram med förslag redan till nästa riksdag, att dessa möjligheter äro synnerligen ringa, för att ej säga obefintliga, och om det skulle visa sig, att resultatet blir, att till nästa riksdag något sådant icke kan ske, så har jag i alla händelser fredat mitt samvete.

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag har undertecknat en av de motioner, som föranlett detta utlåtande. Då jag inte i utskottsutlåtandet reservationsvis yrkat bifall till denna motion, beror detta på att det inom utskottet inte kunde vinnas någon större anslutning till ett sådant yrkande och framför allt, herr talman, på att utskottet har gått motionärernas önskemål mycket långt till mötes. Jag anser, att ett *enhälligt* utskottsutlåtande i denna sak är av så stor betydelse, att jag inte velat rubba den enhälligheten. Jag har velat avge denna deklaration inför kammaren.

Om provisorisk pensionsförstärkning åt statens pensionärer. (Forts.)

Sedan anhåller jag att med anledning av det anförande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nyss höll, få beklaga, om det inte skulle bli möjligt att till nästa års riksdag få fram ett förslag om provisorisk pensionsförstärkning. Som kammarens ärade ledamöter erinra sig, beviljade riksdagen föregående år ett provisoriskt lönetillskott för statstjänstemännen. Detta gjorde riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag i avvaktan på en slutlig reglering. Jag anser, att statspensionärerna nu befinna sig i precis samma läge som statstjänstemännen förra året och att det därför bör vara påkallat, att även de få en provisorisk pensionsförstärkning i avvaktan på en utredning och ett förslag. Jag ber att varmt få vädja till herr statsrådet att göra allt vad herr statsrådet kan för att till nästa års riksdag få fram ett sådant förslag.

Herr talman! Jag ber endast att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Johanson, Karl August*.

Herr Bäcklund: Herr talman! Det är naturligt, att vi motionärer inte kunna vara riktigt tillfredsställda, och ännu mindre äro naturligtvis pensionärerna detta, över att de motioner, som väckts om en pensionsförbättring, inte ha lett till något annat resultat än att utskottet nu vill att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och begära, att 1939 års riksdag skulle få ett förslag till provisorisk pensionsförstärkning. Det är ju klart, att man hellre sett, att det hade blivit en riktig pensionsförstärkning och inte något så pass vagt som en provisorisk.

Nu förstår jag mycket väl, att då man i utskottet inte kunnat få fram något direkt förslag, är det inte lönt att här ställa något yrkande om pensionsförbättring nu, utan man får nöja sig med vad utskottet föreslagit, och det innebär ju en rätt långt gående begäran från utskottets sida, det måste man erkänna. Jag beklagar bara, att statsrådet hade en rätt egendomlig inställning till denna sak. Utskottet har kunnat räkna ut, vad det skulle ha kostat, om varje pensionär hade fått 180 kronor. Skall det då vara så förskräckligt svårt att till nästa år infria utskottets begäran om en provisorisk pensionsförstärkning?

Med detta, herr talman, vill jag vädja till herr statsrådet, att han i fortsättningen inte må se så mörkt på denna fråga. Jag hoppas, att riksdagen i alla fall skall bifalla bankoutskottets förslag. Pensionärerna, som i många fall ha rätt små pensioner att reda sig med, äro verkligen i behov av en pensionsförhöjning.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Bäcklunds yttrande instämde herr *Ström, Fredrik*.

Herr Åkerberg: Jag har, herr talman, ingen anledning att förlänga debatten. Jag vill bara säga, att utskottet närmast utgått från det uttalande, som finansministern gjorde i en debatt den 16 mars i år i andra kammaren, där han sade, att han för sin del inte var främmande för tanken, att en översyn av alla äldre pensioner kan bli nödvändig. Det framgår ju av utlåtandet, att utskottet har sträckt sig en smula längre än vad finansministern gav på hand. Det är väl ingen hemlighet, om jag säger, att utskottets utlåtande blev en kompromiss emellan dem, som ville ge ett tillskott till de gamla pensionerna redan i år, och dem, som ville ha en mycket restriktiv utredning, men vi voro ju inte främmande för att denna utredning kan ge vid handen, att någon allmän höjning inte kan ske, och det talas i utskottets utlåtande om att en lämplig avvägning bör komma till stånd.

Jag skulle också vilja uttala den förhoppningen, att utredningen skall kun-

Om provisorisk pensionsförstärkning åt statens pensionärer. (Forts.)
na bedrivs så, att man kan överblicka frågan i hela dess vidd nästa år. Ty det är klart, att en sådan här provisorisk förhöjning kan, om den sker över en kam, utan att man har en sådan överblick, komma att låsa fast statsmakterna vid en ordning, som inte kan läggas till grund för den definitiva reformen i sinom tid.

Skulle det inte vara möjligt att bringa fram utredningen till ett resultat nästa år, vill jag dock uttala en förhoppning om att de sämst ställda pensionärerna redan vid nästa år skola kunna erhålla en förstärkning.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av väckta motioner om utredning rörande förbättring av tjänstepensionerna för vissa lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga läroanstalter;

nr 63, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande viss omläggning av driften vid riksbankens pappersbruk i Tumba m. m.;

nr 64, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående reparations- och moderniseringsarbeten inom det s. k. Stora stenhuset vid Tumba bruk;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. under budgetåret 1938/39, i vad rör pensionsväsendet;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer samt åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.;

nr 67, i anledning av väckt motion om pension och gratifikation åt förre vaktmästaren hos riksdagens andra kammare E. E. Johansson;

nr 68, angående provisoriskt dyrortstillägg under budgetåret 1938/39 till befattningshavare vid riksdagens verk; samt

nr 69, angående provisorisk avlöningsförstärkning under budgetåret 1938/39 till befattningshavare vid riksdagens verk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 70, angående regleringen för budgetåret 1938/39 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—12.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14 och 15.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1938/39 till pensionering av civila tjänst innehavare m. m.;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i reglementet den 31 december 1919 (nr 878) för statens pensionsanstalt m. m.; samt

nr 73, angående vissa anslag under elfte huvudtiteln för budgetåret 1938/39.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1938/39;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400) m. m.; samt

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändrad lydelse av § 11 förordningen den 18 juni 1864 (nr 41) angående utvidgad näringsfrihet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av väckta motioner angående behandlingen av politiska flyktingar i vårt land, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.
